

ZBIGNIEW BRZEZINSKI BRENT SCOWCROFT

Moderator **DAVID IGNATIUS**

AMERICA ȘI LUMCA r

**Conversații despre viitorul politicii externe
americane**

Traducere de *Andreea Năstase*

ANTET

Titlul original: *America and the World*

*Conversations on the Juture of american foreign
policy*

Copyright © 22009 Antet XX Press

Copyright © 22008 Basic Books

Redactor: Nicolae Năstase

Tehnoredactare computerizată: Cristina Antonescu

Coperta: Cristina Antonescu

ISBN: 978 - 973 - 636 - 383 - 2

Tiparul a fost executat de tipografia ANTET XX
PRESS Filipeștii de Târg, Prahova Str. Max Heberlin, nr.
677 tel.: 021/2221245 E-mail: comenzi@antet.ro
www.antetro

Introducere

Cartea de față reproduce o conversație cu doi dintre cei mai înțelepți observatori ai politicii externe americane, Zbigniew Brzezinski și Brent Scowcroft. De-a lungul multor dimineți și după-amiezi din primăvara anului 2008, cei doi au discutat despre problemele actuale ale țării noastre și au încercat să identifice posibile soluții. Rezultatul este o călătorie intelectuală în sfera de opțiuni cu care se va confrunta următorul președinte, iar ghizi mai buni de atât cu greu s-ar putea găsi.

Pe măsură ce vor parcurge paginile cărții, cititorii ar trebui să-și închipuie că stau la o masă de conferință dintr-o clădire de birouri cu priveliște spre Pennsylvania Avenue. Puțin mai sus se află Casa Albă, unde acești doi bărbați au gestionat politica externă a țării în anii când au ocupat funcția de consilier pentru securitatea națională. La fiecare întâlnire se prezintă cu o vestimentație impecabilă, de

parcă s-ar îndrepta spre Biroul Oval pentru a-l pune la curent pe președinte cu ultimele evoluții. Începem conversațiile cu o cană mare de cafea sau o băutură acidulată dietetică, uneori energizându-ne cu biscuiți sau prăjituri aduse de acasă, după care pornim casetofonul.

Vă invit să ascultați ce gândesc despre viitor doi dintre cei mai clarvăzători practicieni ai politicii externe americane.

Punctul de pornire al discuțiilor a fost credința lor că lumea se schimbă într-o manieră fundamentală, iar modelele noastre tradiționale pentru a înțelege rolul Americii nu mai sunt valabile. Amândoi sunt de părere că Statele Unite se confruntă cu dificultăți în străinătate deoarece încă nu s-au adaptat la aceste noi realități. Amândoi contestă gândirea dominantă și ideile primite deja, aruncând asupra lumii o privire plină de prosepție. Veți vedea că amândoi sunt optimiști cu privire la viitorul Americii, însă o condiție obligatorie este aceea ca țara noastră să perceapă lumea așa cum este acum, nu așa cum vrem noi să fie.

Cartea constituie un experiment, întrebarea inițială fiind dacă un democrat și un republican de prim rang – vorbind exclusiv în nume propriu și nu de partea sau împotriva vreunei tabere – pot concepe împreună un nou start în politica externă. Brzezinski și Scowcroft erau candidații ideali pentru un asemenea exercițiu, deoarece ambii au manifestat un scepticism viguros față de războiul din Irak. Au înțeles mai devreme ca majoritatea analiștilor de politică externă că debarcarea lui Saddam Hussein ar fi antrenat pericole și greutăți ieșite din comun și, fără ezitare, au decis să-și exprime public îngrijorarea. Acesta este unul dintre motivele pentru care trebuie să-i ascultăm acum cu mare atenție. Deși au opinii diferite pe anumite subiecte – mai ales în privința ritmului în care America se poate retrage din Irak – am constatat că de fiecare dată se orientau spre un cadru comun.

Mi-am asumat plăcuta sarcină de a modera

conversațiile în calitate de jurnalist care a explorat timp de peste trei decenii problemele de politică externă. Cred cu tărie că se poate stabili o bază conceptuală comună. În editorialele mele din *Washington Post* încerc să mă plasez pe o poziție centristă: ascult ce au de spus unii și alții, îi provoc atunci când e necesar și le pun întrebările pe care socotesc eu că le-ar formula cititorii dacă ar fi de față. Asta am dorit să fac și aici.

Brzezinski și Scowcroft sunt niște figuri emblematice ale Războiului Rece, iar în cartea aceasta dezvăluie unele amănunte secrete ale fenomenului încheiat cu dărâmarea Zidului de la Berlin și prăbușirea comunismului sovietic. Lumea aceea a dispărut, dar nu veți găsi aici nicio urmă de triumfalism sau nostalgie. În schimb, cei doi interlocutori sunt îngrijorați de persistența unei mentalități din epoca Războiului Rece în rândul factorilor de decizie americani, fapt care-iâm piedică să observe noul echilibru de putere pe plan mondial. O temă ce revine permanent pe parcursul discuției este amploarea transformărilor globale din ultimii douăzeci de ani.

Fiecare cititor va rezuma conversațiile în felul său, dar iată câteva teme comune pe care le-am remarcat din postura de moderator: Brzezinski și Scowcroft pornesc de la interesul național, din acest punct de vedere fiind „realiști” în materie de politică externă, însă consideră că Statele Unite trebuie să închege relații cu această lume în plină schimbare în loc să reacționeze defensiv. Țelul este ca America să se alinieze acestor forțe transformatoare ori de câte ori este posibil, nu să stea deoparte. Cei doi oameni de stat vorbesc permanent despre nevoia de flexibilitate, deschidere, disponibilitate de a discuta atât cu prietenii, cât și cu dușmanii.

Mai presus de orice, Brzezinski și Scowcroft vor ca America să-și recapete încrederea în sine și viziunea avangardistă. În opinia lor, țara noastră e prea speriată în această epocă a terorismului, ascunzându-se cu capul între genunchi în spatele zidurilor fizice și intelectuale. De câte

ori au fost nevoiți să semneze la intrarea în clădire pentru a obține un „permis de securitate”, la fiecare rundă de discuții, interlocutorii mei au râs de absurditatea mentalității de buncăr.

Ei concep superputerea americană a secolului XXI ca pe o țară ce se deschide către restul lumii – nu ca să predice, ci ca să asculte, să coopereze și, acolo unde e necesar, să obliges Amândoi susțin că globul este zguduit de o revoluție politică; dacă Brzezinski vorbește despre o „trezire globală”, Scowcroft descrie o jinduire după demnitate. Amândoi vor ca America să se alătore valului transformărilor.

În deceniile de ascensiune a Americii către poziția de putere globală dominantă a existat o tradiție a politicii externe bipartite. Desigur, în realitate fiecare decizie majoră de politică externă din secolul al XX-lea a fost însoțită de bătălii politice aprige, dar nu lipsea niciodată dialogul strategic comun, un proces care, strângând laolaltă cele mai strălucite minți ale țării, avea drept rezultat o serie de jaloane pentru relația Americii cu lumea.

Din acest proces fac parte marele profesor născut în Polonia și educat la Harvard, posedând darul de a-și expune concepțiile în propoziții și alineate perfecte, și marele general de aviație din Utah ce are talentul să exprime idei complexe într-un limbaj cum nu se poate mai **l** impede. Brzezinski și Scowcroft au realizat lucruri extraordinare cât s-au aflat la Casa Albă; după ce și-au încheiat mandatul au continuat să călătorească, să participe la dezbateri și, mai cu seamă, să reflecteze și să observe.

Cartea aceasta îi reunește pe cei doi pentru o discuție prelungită în ajunul alegerilor prezidențiale din 2008. Poate că va reînsufleți tradiția gândirii strategice pe care o reprezintă Zbig și Brent și va încuraja continuarea dialogului bipartit despre problemele Americii și soluțiile creatoare optime.

Capitolul 1

Cum am ajuns aici

David Ignatius: O să încep cu un citat din generalul George Marshall: „Nu combate problema”. Întotdeauna am crezut că voia să spună: înțelege problema, fă-i o descriere clară pentru tine însuși și apoi rezolv-o. Dar nu încerca să conștăți esența ei. Prin urmare, o să vă cer să începeți prin a descrie problema – situația în care se află Statele Unite în momentul când un nou președinte se pregătește să intre în funcție, dificultățile pe care le întâmpinăm într-o lume în continuă transformare, natura acestor schimbări. Zbig, spune-ne cum arată, în viziunea ta, problema lumii actuale, și apoi vom vedea ce e de făcut.

Zbigniew Brzezinski: Deunăzi m-a frapat faptul că președintele, în mesajul despre Starea Uniunii, a declarat că Războiul contra Terorii este provocarea ideologică definitorie a secolului. Și mi-am zis: „Nu e cam arogant?” Suntem în anul 2008 și ni se spune deja care este provocarea ideologică definitorie a secolului. Să presupunem că în 1908 ni s-ar fi cerut să descriem provocarea ideologică a secolului douăzeci. Oare câți ar fi răspuns stânga și dreapta, totalitarismul roșu și cel brun? Ori credeți că în 1808, în ajunul Congresului de la Viena, un triumf al conservatorilor, mulți ar fi prezis că secolul al nouăsprezecelea avea să fie dominat de pasiunile naționaliste în Germania, Franța, Italia, Polonia și în mare parte a restului Europei?

Nu Războiul contra Terorii este cel care să definească provocarea ideologică a secolului. Este vorba de ceva mult mai subtil, implicând, în opinia mea, trei mari schimbări.

Prima este trezirea politică globală, cum o numesc eu. Pentru prima dată, întreaga omenire este activă politicește. Asta e o schimbare cu totul și cu totul extraordinară. În al doilea rând avem mutarea centrului puterii globale din lumea atlantică spre Orientul îndepărtat. Nu asistăm la prăbușirea lumii atlantice, ci la

pierderea dominației pe care a exercitat-o timp de cinci sute de ani. Al treilea aspect este apariția unor probleme globale comune pe care trebuie să le rezolvăm, riscând, în caz contrar, suferințe enorme. Mă refer la climat și la mediul înconjurător, dar și la sărăcie și inechitate. Așa arată provocările la care va trebui să riposteze America, iar supraviețuirea ei și locul pe care-l va ocupa în lume vor depinde de măsura în care va reacționa așa cum trebuie”.

Ignatius: Zbig, ca să terminăm ideea, ce nu mai merge, ce ne afectează capacitatea de a face față acestor schimbări?

Brzezinski: Dacă trebuie să mă limitez la un factor, aş zice că e vorba de pierderea încrederii. Tinerețea și maturitatea mi-au fost marcate de o luptă globală titanică, Războiul Rece. Pe acesta l-am purtat însă cu mare încredere în noi înșine. Ce mă debusolează zilele astea e omniprezenta cultură a fricii.

Fără îndoială, asta are legătură cu șocul de la 11 septembrie 2001. Faptul că întreaga țară a privit atentatele la televizor a zguduit din temelii încrederea americanilor în ei înșiși. Pe de altă parte, e trist să o spun, dar cred că frica a fost și propagată, lucru care nu a fost de niciun ajutor. Problemele cu care ne confruntăm nu-și vor găsi o rezolvare convenabilă dacă țara este mânată de frică.

Ignatius: Brent, care e părerea ta despre capacitatea noastră de a reacționa la schimbări?

Brent Scowcroft: Viziunea mea asupra lumii seamănă mult cu aceea a lui Zbig, însă aş vrea să pornesc de la niște elemente istorice. Eu cred că încheierea Războiului Rece a marcat o discontinuitate fundamentală în evoluția lumii.

Războiul Rece a însemnat o concentrare intensă asupra unei singure probleme. Ne-a mobilizat pe noi, ne-a mobilizat prietenii și aliații împotriva unui bloc ostil. Ne-a afectat procesele mentale. Ne-a afectat instituțiile, toate activitățile. Nu știu dacă a existat vreo altă epocă în care

să fim mai concentrați.

Și, dintr-odată, într-o clipită la scara de timp a istoriei, lumea aceea a dispărut și a fost înlocuită de o lume din care lipsea amenințarea existențială a Războiului Rece. Dacă făceam o greșeală, riscam să aruncăm planeta în aer – pericolul acesta trecuse. În schimb, apăruseră sute de probleme mărunte. În loc să privim la Moscova prin ocularul unui telescop, acum ne aflam de partea cealaltă a instrumentului și ne uitam la o sumedenie de probleme minuscule, abordându-le cu procesele mentale și instituțiile alcătuite pentru cea dintâi perspectivă.

Ignatius: Cum era să lucrezi la Casa Albă într-o epocă în care marea temere era anihilarea nucleară? Fiecare dintre voi a ocupat importanta funcție de consilier pentru securitatea națională. Cum vă simțeati în momentele delicate, când lumea părea să se afle pe marginea prăpastiei? Brent?

Scowcroft: Nu ne ieșea din minte ideea că, dacă vreuna dintre părți făcea o greșeală gravă, rezultatul ar fi putut fi catastrofal pentru omenire. Crezi că ne petreceam fiecare secundă gândindu-ne la asta? Nu. Exista însă o combinație între această temere și efortul permanent de a înțelege ce intenții aveau sovieticii și de ce capacități dispuneau – de pibă, pentru a realiza niște progrese tehnologice care ne-ar face dintr-odată vulnerabili și ar transforma situația de blocaj într-una de asimetrie.

Aspectul acesta se regăsea pretutindeni. Când analizăm conflictele, fie că era vorba de Coreea, Vietnam sau altele mai puțin importante, ne puneam aceeași întrebare: „cum le putem arăta sovieticilor că nu pot face tot ce vor fără să se expună riscului dement de a ajunge într-un punct din care nici noi, nici ei n-am mai putea da înapoi?

Ignatius: Se pare, așadar, că exista temerea că o vulnerabilitate locală ar putea deveni o vulnerabilitate generală. Probabil că am transportat în noile împrejurări acest element al mentalității din Războiul Rece. Zbig, cum

era când te aflai în cabina de pilotaj?

Brzezinski: Păi, una dintre sarcinile mele era să coordonez reacția Președintelui în eventualitatea unui atac nuclear. Brent, presupun că și tu trebuia să te ocupi de asta, nu? N-o să dezvălui niciun secret, dar lucrurile s-ar fi desfășurat cam așa:

Am fi primit un avertisment inițial cu un minut înainte ca Uniunea Sovietică să efectueze o lansare masivă. La minutul doi am fi avut o idee destul de bună despre amploarea atacului și țintele probabile. În minutul trei am fi știut unde să anticipăm impactul și așa mai departe. Până în minutul al treilea, Președintele ar fi fost alertat că ne aflăm în posesia acestei informații, după care el ar fi decis cum ripostăm.

Situația se complică imediat. Dacă ai de-a face cu un atac total, ți-e mai ușor să răspunzi: pur și simplu lansezi, la rândul tău, un atac total. Să presupunem, însă, că e vorba de un atac selectiv. În cazul acesta există o serie de opțiuni **p**; care Președintele trebuie să le cântărească, să le compare. Cum va reacționa el? Aici apare elementul de incertitudine. Oricum, procesul se încheie cam pe la minutul șapte. À-propos, era la fel și la voi, nu?

Scowcroft: Până aici, da.

Brzezinski: În minutul șapte, ordinul de execuție trebuia să fie deja transmis și decizia, indiferent care va fi fost ea, trebuia adusă la îndeplinire. Exercițiul nu e într-un totu teoretic; am avut odată o situație teribil de confuză când, în toiu noptii, am fost trezit și anunțat că fusese alertat comandamentul strategic. Până la urmă s-a dovedit că era vorba de un exercițiu care, la un moment dat, a fost luat drept caz real. Nicio scofală.

Pe la minutul 28 se produce impactul. Asta înseamnă că tu și familia ta sunteți morți. Washingtonul a fost șters de pe fața Pământului. Mare parte din instalațiile noastre militare au fost distruse. Este de presupus însă că până acum Președintele a decis cum vom acționa. Contraatacăm deja. După șase ore, 150 de milioane de americani și

sovietici și-au pierdut viața.

Aceasta era realitatea în care trăiam și am făcut tot ce-am putut ca s-o facem cât mai stabilă, >-o supunem cât mai mult controlului rațional. Nu voiam să fim provocatori, dar, în același timp, trebuia să fim foarte atenți și hotă ăți ca nu cumva vreun individ din tabăra cealaltă să creadă că putea să apese pe butonul roșu și să scape cu viață.

Acum lucrurile stau cu toții altfel. Cred că Brent a descris situația foarte bine: sute de probleme mărunte. Noua realitate este un fel de turbulență dispersată și, prin urmare, necesită o mentalitate diferită, o concepție mai sofisticată asupra complexității transformărilor globale. Avem nevoie de o conducere bazată pe o societate inteligentă care-și înțelege responsabilitățile și nu ia, sub imperiul terorii, decizii cu justificare demagogică prin care ne-am putea izola în lume, devenind foarte vulnerabili.

* * *

Ignatius: Brent, la finele Războit lui Rece, aceia dintre noi care luaserăm parte la el ne-am dat seama dintr-odată că s-a terminat. E de înțeles că pentru o vreme politica externă a devenit o activitate opțională, întrucât nu mai conta cu adevărat. Și asta a provocat niște derive considerabile...

Scowcroft: Iar trezirea s-a dat pe 11 septembrie.

Ignatius: O să vă rog să vă aminti; i de ziua în care lumea s-a schimbat, când lumea în care crescuseră ți și pe care voi și generația voastră o stăpâniserăți a cunoscut o transformare radicală. Mă refer la ziua când s-a prăbușit Zidul Berlinului, când ne-am dat seama că imperiul sovietic începuse să se dezmembreze fără posibilitatea refacerii. Brent, tu erai la Casa Albă. Povestește-ne cât mai mult poți despre ziua în care această luptă epuizantă a ajuns la capăt.

Scowcroft: Atunci n-aș fi zis că prăbușirea zidului a fost atât de importantă. Pentru mine, ziua-cheie a fost aceea când Jim Baker și Eduard Șevamadze au avut o poziție comună, denunțând invadarea Kuweitului de către

Irak. După mine, atunci s-a sfârșit cu adevărat Războiul Rece. Oare dărâmarea zidului a constituit o rană mortală pentru sovietici? Oare imperiul stătea să cadă? Da.

În acele clipe însă, deznodământul nu se întrevedea clar. Gorbaciov încerca să înjghebeze o confederație care să înlocuiască Uniunea Sovietică. Voia să revizuiască structura, nu s-o distrugea, așa că lucrurile erau încă nebuloase. Ne-am bucurat? Sigur. Dar atunci când s-a prăbușit zidul, sentimentul meu – și al președintelui, de altfel – a fost că nu trebuie să ne bucurăm prea tare. Dacă am ajuns la sfârșitul Războiului Rece, foarte bine, să nu repetăm acum Primul Război Mondial cu învingătorii care-i zdrobesc pe învinși. În loc de asta, toată lumea câștigă. Noi câștigăm, câștigă și Uniunea Sovietică. În ziua când a început dărâmarea zidului de la Berlin, Președintele i-a chemat pe jurnaliști în biroul său, iar Leslie Stahl a zis: „Domnule Președinte, nu păreți foarte entuziasmat. Aș fi crezut c-o să fiți în culmea fericirii”. „Nu e genul meu”, i-a răspuns șeful. Ceea ce voia să spună era, de fapt, că nu voia să arate o bucurie răutăcioasă, întrucât reacția de la Moscova ar fi putut distruge tot ce încercam noi să facem.

Ignatius: Bine gândit. Dar spune-mi cinstit acum, chiar nu vă venea să țopăiți de bucurie? Zbig, tu cum îți amintești încheierea Războiului Rece? Ți-ai petrecut întreaga viață luptând în cadru] lui.

Brzezinski: În primul rând, cred că Președintele Bush și Brent au gestionat această etapă într-o manieră deosebit de inteligentă și de sofisticată. Au dat dovadă de o măiestrie extraordinară. Pentru mine, momentul de împlinire maximă nu a fost căderea zidului. Pe tot parcursul maturității am alcătuit strategii pentru subminarea bloc ului sovietic și aveam o întreagă teorie despre modul în care trebuia procedat, concept care a luat naștere tocmai în anii '60. Teza mea era că puteam submina împărțirea Europei prin demersuri de angajare pașnică, de penetrare a blocului sovietic în ideea fragmentării acestuia. Prăbușirea zidului a reprezentat

încununarea acestei așteptări.

Punctul culminant a fost însă, din punctul meu de vedere, pe 25 decembrie 1991, când, spre enorma mea satisfacție personală, drapelul roșu a fost coborât la Kremlin, iar Uniunea Sovietică s-a desființat. În acele clipe mi-am dat seama că se produsese un eveniment mai important chiar decât dispariția blocului sovietic, și anume faptul că ultimul mare imperiu teritorial își retrăsese onorabil armele, iar acum se dezmembra, probabil, pentru totdeauna.

Atunci, demisia lui Gorbaciov a fost forțată de Elțin cu ajutorul președintelui Kravciuk al Ucrainei devenite independentă de numai trei săptămâni. Iar președintele Șuşkevici al Bielorusiei, o părticică foarte slabă a fostei URSS, și-a exprimat și el acordul pentru desființarea Uniunii.

Scowcroft: Momentul acesta a fost crucial. Era Crăciunul anului 1991 și Gorbaciov l-a sunat pe președintele Bush spunându-i: „E ultima dată când vă sun. Steagul, drapelul sovietic, este coborât de pe Kremlin. Mi-am dat demisia. Uniunea Sovietică aparține de-acum istoriei”. Primul meu gând a fost acela că Elțin câștigase.

Brzezinski: Așa e, acum îmi aduc aminte. Elțin l-a sunat pe Bush, apoi i-a dat telefon lui Gorbaciov comunicându-i că vorbise deja cu Bush. Iar Gorbaciov s-a înfuriat la culme. „L-ai sunat întâi pe Bush în loc să mă suni pe mine?”

Scowcroft: Zbig aduce în discuție un aspect foarte interesant despre desființarea Uniunii Sovietice. Încheierea Războiului Rece a semnat și punctul final al Primului Război Mondial. Marea conflagrație s-a soldat cu un șir foarte lung de consecințe, printre care comunismul și fascismul, acele mișcări sociale vizând reordonarea societății, ce au supus lumea la cele mai groaznice chinuri. Tot atunci s-a marcat și sfârșitul marilor imperii. Două dintre ele s-au prăbușit la capătul Primului Război Mondial: Imperiul Otoman și cel Austro-ungar, iar ultimul a

fost cel sovietic. În prezent, axa tulburărilor care, pornind din Balcani, străbate Asia Centrală coincide cu teritoriul ultimului dintre imperiile lumii.

Ignatius: Să vedem cum am ieșit din această situație. Povesteai despre coborârea drapelului roșu și dispariția Imperiului Răului. Cum am ajuns de acolo aici, de la starea de triumf suprem la sentimentul actual de vulnerabilitate? Există senzația unei eclipse a puterii americane. În acea perioadă de după încheierea Războiului Rece, care au fost oportunitățile ratate?

Brzezinski: Au fost atât oportunități ratate, cât și unele acțiuni prost concepute. Dintre cele dintâi m-aș gândi la faptul că nu am profitat de succesul copleșitor al operațiunii de alungare a lui Saddam Hussein din Kuweit pentru a forța semnarea tratatului de pace israeliano-palestinian.

Pe atunci, Președintele Bush domina întreaga lume, avea o putere fără precedent în istorie. Brent știe mai multe decât mine despre asta. Presupun că Președintele Bush se aștepta să fie reales și, probabil, intenționa să se ocupe de această problemă ulterior. Pe de altă parte, l-a înfruntat pe Shamir, dând semnalul că Statele Unite își vor defini cu mare claritate obiectivele. Au intervenit însă considerentele politice și nu s-a ivit nicio ocazie favorabilă.

Cealaltă oportunitate ratată ține de perioada Clinton și de spațiul post-sovietic. Nu sunt sigur că am fi putut atrage noua Federație Rusă într-o relație mai constructivă cu Occidentul și, oricum, posibilitățile noastre erau limitate deoarece aveam alte treburi neterminate pe care să le rezolvăm. Asta a intrat oarecum în contradicție ca obiectivele de felul stabilizării Europei Centrale: aceasta a rămas în fel de spațiu al nimănui între UE și NATO, respectiv noua Rusie.

Poate însă că am fi putut face mai mult pentru a cnja niște instituții comune în care rușii să simtă că joacă un rol mai important în marea aventură europeană care astăzi contează atât de mult la nivel global. Dar toate acestea

pălesc în comparație cu eroarea fatală de judecată ce a marcat reacția noastră la atentatele din 11 septembrie.

Ignatius: Ajungem imediat la 11 septembrie, însă nu vreau să ne grăbim. Vreau să te întreb, Zbig, întrucât ai fost întotdeauna va adept al liniei dure împotriva Uniunii Sovietice, crezi că în anii '90 am profitat de slăbiciunea Rusiei într-un mod care a ajuns să ne dăineze?

Brzezinski: Nu pot spune ce-ar fi trebuit să facem. N-am fi putut opri eforturile statelor baltice de a-și redobândi independența. Nu i-am fi putut împiedica pe cehi, polonezi și unguri să-și dorească să facă parte din lumea occidentală. Dacă i-am fi ținut la ușă, probabil că acum am avea de-a face cu un *no man's land*, obiect al unor fricțiuni serioase cu rușii.

Uitați-vă la problemele pe care le-au avut cu rușii georgienii, ucrainenii și chiar estonienii în ultima vreme. În opinia mea, impunerea stabilității și a clarității în acea parte a Europei a fost primul obiectiv strategic al Vestului. Dacă ar fi putut fi însoțit de o suprastructură care să-i stimuleze pe ruși conferindu-le un sentiment de participare la treburile Occidentului - asta e o întrebare la care nu pot da un răspuns.

Ignatius: Cu siguranță, pentru ruși această perioadă a fost una de mare umilire națională. Întotdeauna mă frapează când îi aud vorbind despre Eltîn ca despre simbolul rușinos al stării jalnice, penibile ce le caracteriza țara pe atunci. Brent, Zbig a lansat o idee extrem de interesantă când s-a întrebat ce-ar fi făcut Președintele George H.W. Bush dacă ar fi obținut al doilea mandat. Nu m-am gândit la asta. Hai să dezvoltăm puțin.

Scowcroft: într-adevăr, dar aş vrea întâi să mă refer la statele baltice în ultimele zile ale Uniunii Sovietice. Probabil că aceasta era cea mai sensibilă problemă în relația dintre noi și URSS în momentul când Europa de Est începuse să se desprindă. Balticii făceau încă parte din Uniunea Sovietică; cu toate acestea, nu recunoscuserăm niciodată încorporarea lor în URSS, așa că pasiunile erau

puternice m-am Dele tabere.

În Statele Unite, lobby-urile balticilor, foarte puternice, ne presau să recunoaştem cele trei state, după care s-au produs revoltele de acolo şi noi tulburări. Era foarte, foarte delicat. Ceea ce am reuşit să facem a fost nu să-i alungăm pe sovietici din ţările baltice, ci să-i aducem în poziţia de a recunoaşte singuri independenţa acestor state. Acum, la scara istoriei, nu mai contează, dar am pierdut mult timp cu această problemă anume.

În general, am fi continuat, după primul Război din Golf, cu demersuri de sprijinire a procesului de pace palestinian. Unul dintre lucrurile pe care doream să le demonstrăm lumii arabe era disponibilitatea noastră de a le oferi arabilor ajutoare la vremuri grele exact aşa cum procedam cu israelienii; de asemenea, voiam să le arătăm că orice agresiune neprovocată avea să primească o ripostă din partea noastră.

Când Saddam spunea „hai să facem un proces general de pace”, noi am răspuns, de fiecare dată, nu, nu acum. Întâi pleci din Kuweit. Şi, după aceea, le-am promis arabilor că-l vom tace. Am realizat Conferinţa de la Madrid, care a reprezentat primul pas. Dacă preşedintele ar fi câştigat alegerile, acesta ar fi fost unul dintre obiectivele fundamentale ale politicii sale externe.

Ignatius: Aţi fi revenit la problema lui Saddam din Irak?

Scowcroft: Atunci, vrei să spui?

Ignatius: Adică i-aţi fi permis lui Saddam să rămână la putere? Asta făcea parte dintre treburile neterminate pe care aveţi de gând să le rezolvaţi în al doilea mandat?

Scowcroft: Nu, nu. Asta nu era o treabă neterminată. Hotărâserăm anterior că înlăturarea lui de la putere nu cădea în sarcina noastră. Şi, aşa cum ştii, în politica externă nu prea ai succese complete. Ceea ce am făcut totuşi a fost să păriisim Irakul lăsându-l pe Saddam în funcţie, cu aceleaşi ambiţii, dar lipsit de capacitatea de a şi le îndeplini. Armata îi era decimată, iar sancţiunile îl

împiedicau s-o refacă. În momentul celui de-al Doilea Război din Golf nu constituia o amenințare. Fără îndoială, era în continuare un dictator nemernic, dar nu reprezenta o amenințare din punct de vedere strategic. Cred că politica noastră a fost încununată de succes și acum, cu beneficiul retrospectivei, n-aș proceda altfel

Ignatius: Brent, fără a-ți cere să i critici pe actualul președinte Bush, te-aș ruga să ne explici de ce tu sau primul președinte Bush ați decis că pentru Statele Unite n-avea rost, în 1991, să avanseze până la Bagdad și să-l debarce pe Saddam. De ce n-ați făcut-o?

Scowcroft: Din trei motive. În primul rând, coaliția noastră, cu o componentă arabă semnificativă, s-r fi dezmembrat. Arabii n-aveau de gând să mășăluiască pe teritorial irakian.

În al doilea rând, ONU ne încredințase mandatul de a elibera Kuweitul. Unul dintre lucrurile j) e care am încercat să le realizăm în acea perioadă, în toate acțiunile; noastre, a fost să stabilim niște tipare de comportament pentru abordarea cazurilor de agresiune de acest tip în lumea de după Răzixnul Rece. Dacă ONU putea acum să utilizeze Consiliul de Securitate așa cum fusese în intenția fondatorilor organizației, anume pentru contracararea situațiilor de agresiune, voiam să ne asigurăm că la un moment dat nu aveam să spunem „foarte bine, Consiliul de Securitate a dat o decizie, dar noi o să mergem mai departe pe cont propriu”. Asta ar fi distrus lumea pe care încercam s-o construim.

În sfârșit, și cel mai important, știam cum să facem ceea ce planificaserăm să facem. Știam jrecis cum să-l alungăm pe Saddam din Kuweit. Știam de ce forțe aveam nevoie și cum să le folosim. Am fi putut înainta până la Bagdad fără a întâmpina aproape nicio rezistență. Asta ar fi schimbat radical caracterul conflictului: acum am fi fost ocupanți într-un teritoriu ostil. Trupele noastre ar fi fost ținta gherilelor. În plus, nu aveam nicio strategie de ieșire. Ar fi fost un dezastru dacă ne vâram în așa ceva.

Ignatius: Ce l-ai sfătuit atunci pe Președinte?

Scowcroft: Să se oprească. O dată ce l-am alungat pe Saddam din Kuweit – stop.

* * *

Ignatius: Să ne oprim puțin și să vedem cum am ajuns în punctul în care ne găsim astăzi, în 2008. Am raportat niște succese fenomenale, coborârea drapelului roșu, triumful din Primul Război din Golf, conturarea unei lumi dominate de o singură superputere, a unei lumi în care nimeni nu pune sub semnul întrebării puterea militară și autoritatea Americii.

Ce gânduri a generat această situație în mințile factorilor de decizie de la Washington? Cum au luat naștere atitudinile care ne-au adus în impasul de azi? Brent, crezi că succesele au creat un fel de aroganță, ideea că putem obține ușor tot ce vrem?

Scowcroft: Da, cred că așa s-a întâmplat. După mine, primul gând a fost un sentiment de enormă ușurare – politica externă nu prea mai avea însemnătate. Apoi ne-am uitat în jur și, în comparație cu orice alt stat de pe mapamond, eram unica superputere. De la Imperiul Roman încoace nimeni nu mai exercitase o asemenea dominație. E o senzație amețitoare.

Desigur, am uitat că nu eram obișnuiți să guvernăm întreaga lume. În cea mai mare parte a istoriei noastre stătuserăm ocrotiți de cele două oceane, în deplină siguranță, deliberând dacă voiam să ne implicăm și în ce măsură. Aveam de ales. Europeanii stabileau cadrul strategic, iar noi hotărâm cui să ne alăturăm. Acum, dintr-odată, cei mari au dispărut, iar noi trebuia să ne ocupăm de toată povestea. Așa că da, aveam această putere, dar nu aveam experiența de a o exercita în numele comunității mondiale.

Mai mult decât atât, eram cu toții împotmoliți în mentalitatea Războiului Rece, iar toate instituțiile noastre fuseseră concepute pentru Războiul Rece.

Ignatius: Cum eram împotmoliți? Cum arăta

mentalitatea aceasta?

Scowcroft: Pe lângă sfârșitul Războiului Rece, al Primului Război Mondial și al imperiilor mai acționau și niște forțe noi. Zbig a făcut aluzie la ele mai devreme. Este vorba de puterea noastră fără egal, de modificarea caracterului războiului și, mai presus de toate, de globalizare. Unul dintre efectele globalizării a fost, așa cum sugera Zbig, politizarea cetățenilor din întreaga lume.

În cea mai mare parte a istoriei omenirii, individul de rând știa ce se întâmplă în satul său și, poate, în satul vecin, dar cunoașterea lui nu mergea mult mai departe și, oricum, lui nu-i păsa. Nu era implicat personal în bătăliile imperiale. Acum, tot ce se întâmplă pe planetă este privit în direct de toți cetățenii, iar aceștia reacționează. Încă nu știm cum să tratăm această nouă forță, iar războiul împotriva terorii este doar una dintre manifestările ei.

Aceste lucruri erau deja în desfășurare, n-au început la finele Războiului Rece, dar au fost marcate de Războiul Rece.

Iar atunci când Războiul Rece s-a încheiat, pe nepusă masă, ele au ieșit la suprafață. Cred că o vreme am fost amețiți de succes, zăpăciți. Nu știam ce se întâmplă și nu credeam că ar conta prea mult, așa că în anii '90 nu exista sentimentul stringent de elaborare a unei strategii deoarece, în primul rând, ar fi fost foarte greu din cauza tuturor acestor schimbări. În al doilea rând, nu consideram că am avea nevoie de așa ceva.

Ignatius: în anii '90, printre altele, n-am acordat prea multă atenție unui tip foarte înalt, bine pregătit și bogat, fiul unui om de afaceri reputat care, fără ca noi să înțelegem cu adevărat, ne declara război. O să vă întreb pe fiecare dintre voi: în acea perioadă, ce însemna pentru voi numele lui Osama bin Laden? Zbig, te-ai aplecat asupra acestui subiect la mijlocul deceniului zece?

Brzezinski: Nu, iar motivele sunt evidente. El nu a fost deloc important până când nu a realizat un lucru extrem de important. Era un complotist printre mulți alții,

un apărător fanatic asupra propriei concepții despre dreptate, un tip care se înstrăina tot mai mult de Statele Unite și privea această țară ca pe un monstru care-i contesta credințele fundamentale.

Aș vrea să revin însă la ceea ce spunea Brent și să adaug că pentru mine anii '90 reprezintă o perioadă în care Statele Unite au manifestat o extremă îngăduință pentru propriile slăbiciuni și, apoi, o extremă aroganță, situație care, după 11 septembrie a determinat Washingtonul să se înscrie pe un traseu ce a dus la înfrângere și demoralizare.

Această automulțumire a alimentat sentimentul că istoria se oprișe în loc și că ne aflăm la punctul culminant al nu știu cărui proces istoric.

Scowcroft: Sfârșitul istoriei.

Brzezinski: Exact, sfârșitul istoriei și, în plus, ideea că puteam să ne relaxăm și să ne bucurăm de acest nou statut imperial care ne-a fost conferit pe 25 decembrie 1991. Era arogant gândul că acum putea defini regulile jocului într-un sistem internațional marcat încă, în ciuda puterii noastre copleșitoare, de o anumită interdependență și că aceste reguli ne permiteau să decidem când să declanșăm războaie, cum să le declanșăm, cum să le anticipăm și să le împiedicăm, concepții care și-au găsit aplicarea după 11 septembrie. Și este trist să o spunem, dar cred că reacțiile noastre au transformat momentul 11 septembrie într-un triumf tactic pentru Osama bin Laden; lucrurile ar fi stat cu totul altfel dacă nu ne-am fi comportat așa.

Atentatele de la 11 septembrie au fost o crimă. A fost cumplit atunci, iar daunele au fost cu atât mai mari cu cât un mare număr de americani au privit totul în direct, suferind dimpreună cu victimele.

Scowcroft: Și după aceea de nenumărate ori, la fiecare reluare.

Brzezinski: într-adevăr.

Aici s-ar putea să par subiectiv, dar cred că modul în

care am reacționat atunci ne-a împins spre niște acțiuni care ne-au făcut să ne împotmolim pe un front foarte larg în acea parte a lumii despre care vorbea Brent mai devreme. Zona se află la intersecția a doua linii, una de la vest la est, din Sinai până în India și China, și alta de la nord la sud, de la frontiera sudică a Rusiei până la Oceanul Indian. Dacă trasezi un cerc în jurul acestui punct, unind limitele exterioare, obții o regiune cu vreo șase sute de milioane de locuitori, plină de conflicte etnice, religioase, teritoriale și sociale.

De acum suntem implicați atât de profund, încât am ajuns la ananghie din punct de vedere financiar. Costurile sunt incredibile. Forțele noastre armate sunt folosite până la ultimul om. În fiecare zi primim rapoarte despre vulnerabilitățile armatei.

Legitimitatea și credibilitatea ne-au fost afectate foarte grav. Până la urmă, toate astea amplifică importanța faptelor lui Osama și a isteriei naționale care i-a făcut pe oameni să sprijine politicile ce au generat aceste rezultate negative. Politicile acestea s-au bucurat de susținere. Au fost aprobate și de majoritatea democrațiilor, inclusiv unii care în acest an, 2008, candidează la președinție.

Cred că acesta a fost, în decursul istoriei noastre, un punct de cotitură tragic și evitabil, dar situația poate fi îndreptată. Tocmai despre asta vorbim noi, Brent și cu mine. Cum poate fi îndreptată.

* * *

Ignatius: Acesta este și subiectul nostru. Brent, de ce nu preiei firul poveștii chiar de aici? Ca punct de pornire, unde te aflai pe 11 septembrie?

Scowcroft: îmi amintesc foarte bine unde mă găseam atunci. Eram președintele unui comitet din cadrul Departamentului Apărării care edita o revistă, *End to End Review*, despre armele nucleare și sistemele de comandă și control de la momentul creării în laborator până la fabricație, amplasare, utilizare și dezmembrare. În dimineața zilei de 11 septembrie urma să zburăm într-unul

dintre posturile de comandă aeropurtate ale Președintelui până la baza Offutt a Forțelor Aeriene. Când primul avion a lovit Turnurile Gemene eram la Andrews, așteptam să decolăm. Am crezut că fusese un accident.

La al doilea impact eram deja în aer, așa că am avut șansa de a observa mecanismul de comandă și control în acțiune, președintele fiind în Florida, iar vicepreședintele la postul de comandă de la Casa Albă. Pot spune, prin urmare, că pe 11 septembrie am avut un loc privilegiat.

Ignatius: E teribil: tu te gândești la ciclul de viață al armelor nucleare, în timp ce luptătorii musulmani înarmați cu cuttere și-au dat seama că pot să piloteze un avion cu rezervorul plin și să se năpustească într-o clădire dărâamând-o. Vreau să te întreb: 11 septembrie a dezechilibrat serios giroscopul american. A fost un șoc enorm. Mă frapează însă, ca observator, că după cum se spune, un giroscop revine la poziția de echilibru dacă se învâрте suficient de repede. Poți să-i dai o lovitură zdravănă și tot se va îndrepta dacă se rotește. Mi se pare că giroscopul nostru s-a tot îndepărtat de acea poziție de echilibru în loc să revină. Mă întreb dacă ai aceeași opinie și, dacă da, care ar fi explicația.

Scowcroft: E un exemplu interesant. Fără îndoială, sistemul a primit o lovitură teribilă. Războaiele nu se poartă în Statele Unite. Ne luptăm, dar în altă parte. În plus, poporul american a suferit un adevărat șoc traumatic.

Ceea ce bănuiesc eu că s-a întâmplat e că șocul a coincis cu sentimentul de superioritate decisivă pe care-l dobândiserăm în calitate de unică superputere. Ne-am spus: avem toată această putere. Cât timp o deținem, trebuie să renovăm lumea, începând cu Orientul Mijlociu, această zonă extrem de tulbură. Cam ăștia sunt factorii care ne-au dus pe acest drum. Nu ne-am dat seama cât se deteriorase situația după încheierea Războiului Rece. Unsprezece septembrie a fost o surpriză colosală. Lumea se ducea de râpă cu repeziciune. Trebuia să facem ceva.

Aveam puterea de a acționa singuri. N-am avut timp să ne consultăm cu prietenii și aliații. Puteam să ne descurcăm pe cont propriu.

Ignatius: Zbig, ce părere ai?

Brzezinski: îmi aduc aminte că, după 11 septembrie, NATO s-a întrunit și a votat în unanimitate, pentru prima dată, să invoce Articolul 5 în sprijinul nostru. Iar noi am răspuns: „Nu, mersi”. M-am întrebat de multe ori ce s-ar fi întâmplat dacă am fi acționat altfel, dacă, desigur, am fi condamnat atentatele de la 11 septembrie cu toată vigoarea cuvenită – așa cum a și procedat Președintele, de altfel – și am fi acceptat gestul de solidaritate al aliaților noștri folosindu-l ca pe un punct de plecare pentru rezolvarea situației din Afghanistan.

Am răsturnat regimul taliban care, de fapt, nu conspira direct împotriva noastră. Era un regim ticălos, fundamentalist, retrograd, însă orientat spre interior. Dar avea acest cod pervers al onoarei care presupunea protejarea celor cărora le oferea ospitalitatea, în speță Al-Qaeda, și astfel a devenit complice la crimele săvârșite de Al-Qaeda.

Prin urmare, se justifica demersul nostru vizând răsturnarea talibanilor și distrugerea Al-Qaeda – deși, din păcate, nu am reușit să ne atingem obiectivele complet. Să presupunem că ne-am fi oprit acolo și ne-am fi concentrat asupra acestei probleme, să presupunem că n-am fi creat această atmosferă de teamă și suspiciune și, îmi pare rău să o spun, toată înșelătoria cu privire la Saddam și Irak.

Dacă, în loc de asta, am fi stăruit să căutăm o soluție la conflictul arabo-israelian, eliminând astfel o sursă majoră de antiamericanism în rândul arabilor din Orientul Mijlociu, poate că nu le-ar fi oferit un sol atât de fertil indivizilor pe care Osama Bin Laden i-a trimis aici să ne atace. Să presupunem că ne-am fi înscris pe acest traseu împreună cu aliații noștri. Cred că ne-am fi descurcat infinit mai bine.

Ignatius: Brent, Zbig a folosit termenul „înșelătorie”

referitor la modul în care a fost prezentată amenințarea irakiană după 11 septembrie. Crezi că e prea dur?

Scowcroft: Depinde la ce faci trimitere. După părerea mea, comunitatea de informații a făcut o greșală - lucru fatal pentru serviciile secrete, dar uităm mereu cât de ușor e să comiți o eroare. Este vorba de faptul că nu s-au întrebat niciodată: dacă Saddam nu avea arme de distrugere în masă, de ce se comporta așa? Privind în urmă, era limpede. Se temea de vecini și de propriul popor.

Brzezinski: Juca la cacealma.

Scowcroft: Și era logic. Dar noi știam că are arme chimice. Le folosisc împotriva kurzilor. Știam că încercase să fabrice arme nucleare, iar în 1991 descoperiserăm că era ceva mai avansat decât crezuserăm, astfel că eram îngrijorați.

Nu ne-am pus însă niciodată *acea* întrebare, acționând doar pe baza ipotezelor. Toate semnalele ambigue receptate le-am interpretat într-o manieră consecventă care s-a dovedit greșită. Oare unii au știut că nu era corect? Probabil. N-am idee. În 2002, opinia mea era că nu exista niciun motiv de a crede că avea arme nucleare, dar nu aveam informații.

Ignatius: După cum bine se știe, amândoi ați avut curajul și clarviziunea de a lua poziție înainte de Războiul din Irak și de a avertiza că era o eroare. În comunitatea politicii externe nu se văd des personalități dornice să-și părăsească locul la masa experților în securitate națională spunând: „Nu este o decizie înțeleaptă pentru Statele Unite”. Este foarte important ca oamenii să înțeleagă de ce ați luat această hotărâre când curentul majoritar mergea în direcția opusă. Vă rog, așadar, să-mi explicați de ce ați luat atitudine și care erau convingerile voastre.

Brzezinski: În ultimele două decenii eram tot mai îngrijorat că puteam fi târâți într-un fel de vârtej în acea parte a lumii și că vom deveni jucătorul solitar care se bazează aproape exclusiv pe forță pentru a structura ceva ce nu poate fi structurat prin forță. Încercând să

intervenim cu mijloace puține riscam să ne trezim împotmoliți într-o operațiune din ce în ce mai costisitoare.

Nu aveam un motiv special să pledez în favoarea lui Saddam, înaintea invaziei am spus chiar că, dacă am fi putut convinge întreaga comunitate internațională să coopereze, n-aș fi avut nicio problemă, pentru că atunci s-ar fi repetat, într-un fel, ceea ce făcuseră Brent și șeful său cu un deceniu în urmă.

Ceea ce mă preocupa în mod deosebit era faptul că, pe baza unor informații false ori a unor decizii eronate, porneam într-o aventură cu final necunoscut. Cinci ani mai târziu, constatăm că ne impune niște costuri prohibitive pe toate planurile – subiectiv, obiectiv, financiar, economic, moral – și are potențialul de a le amplifica.

Nu știu ce ne rezervă viitorul, dar situația e îngrozitor de volatilă. Mă tem că ar putea apărea un incident care să ne pună în conflict cu iranienii, lățind astfel frontul din Irak până în Iran și Afghanistan. Mă tem că am putea fi atrași într-o dispută implicând Pakistanul, poate pentru motive foarte solide. E posibil ca, lovind Al-Qaeda, să ne trezim în mijlocul bulboanei pakistaneze.

Din păcate, probabil că în acea aventură vom fi singuri, căci răspunsul nostru inițial a fost determinat în mare măsură de sentimentul arogant că ne putem descurca pe cont propriu. Așa că i-am respins pe europeni, ba chiar le-am spus „dacă nu sunteți cu noi, sunteți împotriva noastră” – o expresie leninistă care suna foarte ciudat în gura Președintelui. Ca o consecință, sunt încredințat că 11 septembrie nu a reprezentat doar un succes tactic pentru Osama, ci și o rană strategică autoprovocată pentru Statele Unite.

Ignatius: Brent, când s-a pus problema invadării Irakului ai acționat cu mare curaj, în sens personal, deoarece ești foarte apropiat de familia Bush. Când ai luat atitudine în articolul publicat în *Wall Street Journal* ai stârnit mare agitație. La ce te gândeai în acele momente? Care erau temerile tale în raport cu posibilul curs al

lucrurilor?

Scowcroft: Cel mai mult mă îngrijora pripeala crescândă cu care se luau deciziile. Am vorbit deja de armele nucleare. Chiar dacă Saddam ar fi avut un program nuclear, era foarte departe de obținerea unei arme. Aveam tot timpul de pe lume să-l oprim. Celălalt aspect era relația lui cu Al Qaeda și Osama Bin Laden. Acuzația că Saddam sprijinea această organizație teroristă mi se părea prea puțin plauzibilă. Osama Bin Laden este un fanatic religios, pe când Saddam Hussein era un secularist fanatic. Așa cum vedeam eu lucrurile, partidul Baas era pentru Bin Laden un dușman de moarte. Prin urmare, credeam că lucrurile acestea trebuiau puse în ordine; aveam aceeași opinie ca în 1991, anume că pătrunderea în Irak era o aventură facilă, dar odată ce ajungeam acolo... Vorbim despre un teritoriu foarte agitat care nu era pregătit să se transforme într-o democrație. Știam că dacă invadam Irakul urma să ne confruntăm cu probleme enorme.

De fapt, Saddam era îndiguit foarte bine. Pe de altă parte, după 11 septembrie întâmpinaserăm dificultăți enorme în combaterea unei amenințări mai mari, aceea a terorismului. M-am gândit că invadarea Irakului era, în esență, o diversiune de la eforturile noastre de contracarare a terorismului, astfel că discursul meu s-a constituit într-o pledoarie, Hai să vorbim despre asta”.

Ignatius: Luați-o mai încet.

Scowcroft: Luați-o mai încet pentru că, știți foarte bine, războiul nu rezolvă decât rareori problemele. Războiul are un impuls mecanic propriu. Simplul fapt de a declanșa un război creează un nou mediu care poate fi prielnic sau nu, dar e adeseori foarte diferit de ceea ce s-a anticipat. De aceea, nu trebuie pornit la război fără o analiză atentă a consecințelor.

Ignatius: Mă întreb dacă situația în care ne aflăm acum nu se explică, în parte, prin faptul că tocmai ieșiserăm din lumea pe care ați descris-o amândoi, acest Război Rece în cursul căruia trebuia să fiți atât de atenți în

gestionarea statu-quo-ului. După 11 septembrie, în acele luni dintre 11 septembrie 2001 și martie 2003, am decis că acest statu-quo ne era fatal. Statu-quo-ul avusese drept consecință năpustirea unor avioane în Turnurile Gemene. Acum voiam să smulgem relele din rădăcină, unul după altul, începând cu cel mai nociv, Saddam Hussein. Crezi că merge să spunem că dintr-o putere a statu-quo-ului am devenit o putere transformatoare?

Scowcroft: Parcă e prea vag. În opinia mea, am devenit o putere transformatoare după ce am intrat în Irak. Atunci au apărut toate argumentele legate de democrație. Până în acel moment nu s-au prea făcut auzite.

Cred însă că în cadrul administrației diversele compartimente aveau obiective diferite. Probabil că viziunea neoconservatoare se apropie cel mai mult de ceea ce spuneai tu, dar definiția rigidă a neoconservatorilor are în centru Israelul și superioritatea Israelului.

Versiunea neoconservatoare își are originile în 1996 sau 1997, când membrii unui grup restrâns au redactat pentru guvernul israelian un document despre modul în care trebuie asigurată securitatea Israelului. Acesta e nucleul, dar nu reprezintă în niciun caz totalitatea guvernului american.

Oricum, exista o coaliție. Pe de o parte era acest grup neoconservator care se poziționa în frunte deoarece posedea concepția strategică. Pe de altă parte erau realiștii încăpățânați, Rumsfeld și Cheney, fără mari veleități de teoreticieni, esențialmente pragmatici și calculați. Ei au preluat o sumedenie de idei strategice de la neoconservatori.

Al treilea actor era președintele care, probabil, nu aparținea nici uneia dintre grupări, dar, cu certitudine, a fost șocat profund de atentatele de la 11 septembrie, chiar pe plan personal în prima zi. Reacțiile lui par să arate că a fost zguduit serios.

De asemenea, președintele fusese cucerit de Sharon și își însușise ideile acestuia despre modul în care trebuia

intervenit în conflictul israeliano-palestinian imediat după 11 septembrie. La rândul său, Sharon a adoptat limbajul lui Bush despre teroare și terorism, care a devenit un element indispensabil al retoricii lui. A fost mai apoi ciocnirea precipitată de Intifada; reacția lui Sharon, cu sprijinul Statelor Unite, a fost foarte dură. Într-un fel, Sharon a fost cel care a determinat izbucnirea Intifadei, prin vizita la Templul de pe Munte...

Brzezinski: Absolut, absolut, absolut. Iar acesta a devenit punctul de pornire pentru elaborarea explicită a unei strategii pentru remodelarea Orientului Mijlociu. Fapt curios, strategia lor era o combinație între folosirea forței și sloganurile democratizării în ideea că, într-un fel sau altul, vom reuși să amestecăm cărțile și să le împărțim din nou. Așa s-au angajat Statele Unite pe o traiectorie vertiginoasă și plină de primejdii, în care intervenția militară din Irak făcea parte dintr-un proiect mai larg. Era vorba însă de un proiect vag din punct de vedere conceptual și nefundamentat din punct de vedere istoric. El ignora complet faptul că ne aruncam cu ochii închiși într-o regiune care își amintește cu mare amărăciune de colonialismul britanic. Iar noi eram priviți acum ca noul invadator colonial.

Strategia noastră postula efectiv că singura modalitate de a obține stabilitatea în Orientul Mijlociu era destabilizarea regiunii. Asta însemna: răsturnați regimurile existente, defrișați terenul pentru a face loc democrației și veți asista la înflorirea libertății. Știm ce roade au dat ideile astea.

Am insistat ca palestinienii să țină alegeri libere și ne-am ales cu victoria Hamas-ului. Am făcut un efort tardiv de a orienta Egiptul spre democrație, întărind probabil Frăția Musulmană, care ar putea deveni principala forță politică din această țară.

În plus, n-am realizat stabilitatea într-o regiune care, oricum, nu cred că poate fi supusă controlului imperial de către o țară ce nu e pregătită să-și continue misiunea

imperială până la capăt, indiferent de costuri. Noi suntem o forță imperială cu jumătate de gură. Vrem să fim imperialiști, dar cu o mână legată la spate, iar asta n-o să meargă.

Ignatius: Suntem imperialiști până se strică treaba.

Scowcroft: Eu cred că speculăm. Nu cunoaștem răspunsul la aceste întrebări. După 11 septembrie a mai fost și o schimbare fundamentală a atitudinii Președintelui. Un soi de fervoare religioasă. Oricum, nu putem decât să brodăm pe marginea posibilelor motivații.

Ignatius: Aș vrea doar să adaug o mică notă de subsol la această discuție. Eram corespondent pentru Orientul Mijlociu în 1982, când israelienii s-au săturat de problema extrem de supărătoare a terorismului palestinian și au hotărât să meargă până la capăt.

Scowcroft: Până la Beirut.

Ignatius: Da, până la Beirut. Au invadat Libanul așa cum am invadat noi Irakul, încercând să ajungă la miezul problemei. Să o rezolve în sfârșit. Credeau că au un plan clar, dar s-a vădit că planul lor de ieșire din acest conflict era la fel de limpede ca al nostru.

Și se poate demonstra că Israelul încă nu și-a revenit pe plan securitar și strategic din acea campanie decisă parcă prin aruncarea unui zar. Din păcate, am găsit o asemănare izbitoare între capacitatea lui Sharon de a-l convinge pe Menahem Begin, un tip foarte prudent, să se arunce în această aventură, să trimită trupe israeliene în Liban, și modul în care consilierii lui Bush l-au convins să dea cu zarul și să invadeze Irakul.

Brzezinski: Asta are legătură cu aspectele pe care le discutăm mai devreme. Nu poți avea succes aplicând o politică imperială în epoca postimperială, când masele din întreaga lume sunt active politic. Politicile imperiale au dat rezultate pentru că se intervenea în sânul unor societăți tradiționale. Puteai folosi o forță destul de mică, dar mai avansată pe plan tehnologic, împotriva unei rezistențe dezbinată. Te descurcai.

În prezent ai de-a face cu populații atâtea, radicalizate, uneori fanatizate, care se opun din toate puterile. Israelienii au făcut această descoperire în Liban, iar noi o facem, pe pielea noastră, în Irak și mă tem că ne vom mai întâlni cu așa ceva și în alte părți din regiune.

Scowcroft: Israelienii au o idee fixă: ripostează cu o forță disproporționată. Asta a mers o vreme, dar acum nu mai merge.

* * *

Ignatius: Păi atunci trebuie să trimiți pe teren o forță disproporționată, ceea ce noi n-am făcut în Irak. Acum voi trece însă la alte două subiecte fundamentale. Îl voi introduce pe primul amintind numele unui intelectual care vă este cunoscut ca unul dintre marii gânditori ai Războiului Rece: Herman Kahn, marele strateg nuclear de la Rand Corporation. Kahn a observat în anii '60 că o lume bipolară ca aceea în care coexistam cu Uniunea Sovietică era destul de stabilă, iar o lume multipolară, în care există numeroase centre difuze de putere, ar fi, la rândul ei, destul de stabilă, însă tranziția de la una la cealaltă ar fi extrem de dificilă, marcată de puternice dezechilibre.

Observația lui mi-a rămas în minte. Unul dintre lucrurile pe care nu le-am discutat încă este ascensiunea noilor poli de putere. China este cazul cel mai frapant, dar aici se încadrează și India și, posibil, Rusia.

Avem în fața ochilor o lume mult mai complicată, iar următorul președinte va trebui, luând în considerare toate aceste centre diferite de putere, să stabilească locul puterii americane. Vă voi ruga, așadar, să vorbiți despre această nouă lume și realitățile ei.

Scowcroft: Cred că teoria lui Kahn omite un element, și anume transformările provocate de globalizare pe scena mondială. Nu mai avem lumea balanței de putere de pe vremea lui Herman Kahn, nici lumea echilibrelor multiple conceptualizată de Henry Kissinger. E cu totul altceva. Globalizarea erodează pretutindeni granițele naționale. Joacă un rol important nu doar în tehnologia informației, ci

și în sănătate ori mediul înconjurător. Țările nu le mai pot furniza cetățenilor tot ce le ofereau în mod tradițional.

Atunci când aceste forțe se revarsă peste frontierele naționale, statele devin tot mai slabe. Sunt mai puțin capabile de a-și controla teritoriile, ceea ce le face vulnerabile la pătrunderea cartelurilor drogurilor, a teroristilor ș.a.m.d. Sunt mai puțin capabile de a exercita controlul și de a-și ocroti cetățenii, fapt ce alimentează agitațiile interne.

Ideea pe care vreau s-o subliniez este că lumea se transformă și trebuie să vedem cum putem coopera pentru a stăpâni aceste probleme, căci nu le putem rezolva singuri. Aș spune că forța globalizării seamănă cu aceea a industrializării de acum 200 de ani. Industrializarea a făurit statul național modern; prezența marilor industrii impunea necesitatea reglementărilor. Aceste noi forțe trebuiau controlate. Așa a apărut statul modern.

Acum, globalizarea are același impact, doar că în sens invers.

Ea reduce capacitățile statului-națiune, astfel că ascensiunea Chinei sau a Indiei nu se produce de aceeași manieră astăzi față de cum ar fi fost acum o sută de ani. Lumea este cu totul alta. Aș spune că am fi putut asista la sfârșitul războiului interstatal ca formă de rezolvare a conflictelor timp de aproximativ o generație. În loc de asta vor apărea aceste conflicte murdare în care marile puteri, dacă participă, o fac prin intermediari sau poate chiar în aceeași tabără. Descrierea lumii în paradigma polilor devine tot mai puțin relevantă, neinformând nici despre felul în care arată realmente distribuția de putere, nici despre modul în care ar trebui să ne comportăm pentru a ne îndeplini obiectivele.

Ignatius: Zbig, ești unul dintre cei care au dat ideea comisiei trilaterale menite să studieze felul în care acești poli, sau cum vrei să spui, pot să coopereze. Ce părere ai acum? Fără îndoială, în lumea de astăzi avem de-a face cu puteri în ascensiune. În viitorul mediu, China va fi o forță

ce va schimba fața lumii, cel puțin așa credem cei mai mulți dintre noi.

Brzezinski: E perfect adevărat. Trebuie să înțelegem că sistemul global de acum a fost modelat în mare parte între 1945 și 1950, când configurația puterii era total diferită. Prin urmare, primul punct de pe ordinea de zi este ajustarea instituțiilor globale existente la aceste noi realități ce presupun impunerea unor noi puteri precum China, India, Japonia și chiar Indonezia. Trebuie ținut cont și de faptul că în fundal se agită masele care, posesoare recente ale unei conștiințe politice, exercită o presiune tot mai mare asupra sistemului și generează tipul de amenințări la care se referea Brent: posibilitatea unor conflicte diversificate care să răsară peste tot, așa cum incendiile forestiere se răspândesc și apoi traversează frontierele sub influența vântului.

Într-o asemenea lume, prioritatea trebuie acordată gestionării politice eficiente a acestei realități complexe, iar eu cred că unei democrații de masă de felul Americii îi va fi foarte greu să reușească, în parte pentru că opinia noastră publică este teribil de prost informată cu privire la implicațiile acestor noi realități – suferă de un soi de ignoranță parohială. Pe de altă parte, în ultimii ani diplomația și conducerea politică n-au fost înclinate să-și asume responsabilitatea de o manieră consensuală, după cum ar fi fost necesar. Uitați-vă numai la ezitățile și oscilațiile pe seama încălzirii globale ori în chestiunea sărăciei și inegalității. Cred că intrăm într-o perioadă în care complexitatea va fi cea mai importantă provocare.

Ignatius: Ești de acord, Brent?

Scowcroft: Pe deplin. În opinia mea, lumea aceasta are mare nevoie de un lucru pe care noi nu-l posedăm: mecanismele fundamentale. Veți spune, bine, dar există organizațiile internaționale, ONU. ONU este însă un instrument foarte slab. A fost înființată pentru o cu totul altă lume. Dacă n-am fi avut o astfel de organizație, cred că n-am mai putea-o crea în lumea de azi.

Ignatius: De ce? Din cauză că acum prevalează mentalitatea fracționistă?

Scowcroft: Da.

Ignatius: Zbig, ești de aceeași părere?

Brzezinski: Da.

Scowcroft: Mai e ceva. La ONU se manifestă acum un sentiment al lumii în curs de dezvoltare, ca să-l numesc așa. Predomină ideea că ONU este condusă de lumea în curs de dezvoltare spre propriul beneficiu. Și, cum lumea în curs de dezvoltare controlează bugetul și personalul, vor continua să împiedice orice schimbare, cum s-a întâmplat acum doi ani, când Kofi Annan a încercat să reformeze instituția pentru a-i spori eficiența. (Desigur, Statele Unite s-au numărat printre vinovații principali, introducând chiar în ultima zi peste șapte sute de amendamente la propunerea Secretarului General.) Oricum, multe dintre mecanismele de care dispunem s-au demodat și e foarte dificil să creăm altele noi, așa că încercăm pur și simplu să ne menținem la suprafață.

Ignatius: Am asistat, la Teheran, la o conferință de presă ținută de președintele Ahmadinejad și l-am auzit declarând unui public iranian că ONU a fost creată de puterile aflate în declin, Statele Unite și țările aliate, în 1945. În prezent, Organizația Națiunilor Unite, nu mai are legitimitate. Avem nevoie de organizații care să reprezinte puterile în ascensiune. Noi, China. Prin urmare, ideea plutește în diverse părți ale lumii.

Scowcroft: Poți merge mai departe. Dacă te uiți la toate instituțiile noastre, multe sunt perimate. Să începem cu Departamentul Apărării. Acum suntem mai capabili ca niciodată să luptăm în cel de-al Doilea Război Mondial. CIA a fost înființată și organizată în raport cu o singură țintă, Uniunea Sovietică. În prezent se străduiește să facă față într-o lume total diferită.

NATO combate în Afghanistan, dar NATO nu a fost concepută pentru așa ceva. La fel și ONU. Așadar, încă suntem mahmuri după Războiul Rece, încercând să ne

descurcăm într-o lume nouă cu ajutorul unor instituții din altă epocă.

Ignatius: Folosim instituții din timpul Războiului Rece ca să rezolvăm probleme din era post-Războiul Rece.

Scowcroft: Exact.

* * *

Ignatius: Să vorbim puțin despre felul cum ar putea arăta instituțiile de după Războiul Rece, pornind de la o idee exprimată de Brent. Într-un anumit sens, revoluția industrială a creat un sistem de organizare modern, birocratizat și ierarhizat. Se poate spune că perfecțiunea statului-națiune, cu birocrăția sa excelent organizată, a fost o componentă a revoluției industriale.

Astfel, statul-națiune s-a dezvoltat și a purtat războaie pe parcursul secolului al XIX-lea, apoi a luptat în războaiele catastrofale din secolul al XX-lea care au dus la înființarea acestor organizații internaționale. Dintr-un punct de vedere, aceste instituții erau însă și mai ierarhizate, reprezentând o structură piramidală într-un enorm sistem piramidal cu nenumărate straturi. Marea realizare a ultimului război mondial a fost acest uriaș tort al miresei și, așa cum spuneai, ONU și alte organizații internaționale pur și simplu nu pot ține pasul cu problemele lumii reale.

Într-o lume plată, cum o denumește colegul meu Tom Friedman, această ierarhie piramidală a fost aplatizată astfel încât oricine poate intra în legătură cu altcineva. Tot mai mulți oameni deștepți spun că avem nevoie de mecanisme internaționale care să preia tehnologia și atitudinea specifice rețelelor: asociații ori rețele spontane de țări, companii, indivizi, ONG-uri care se vor putea ocupa rapid de problemele apărute.

Să vorbim acum despre tranziția de la organizațiile actuale, foarte ierarhizate și birocratizate, la cele care ar trebui să le înlocuiască. În ce fel vor arăta ele?

Brzezinski: Ideea ta de mai devreme, cum că nu avem decât o variantă, e cam simplistă. O sumedenie de instituții

pot fi adaptate și modificate. Trebuie schimbată distribuția autorității în sânul lor, chestie fezabilă, fie că e vorba de Banca Mondială ori de FMI.

Transformarea ONU va fi mai dificilă, mai ales în privința Consiliului de Securitate. Interesele naționale ale statelor ce se bucură în prezent de un statut special vor paraliza orice tentativă de schimbare, dar cred că până și aici, cu timpul, vor avea loc modificări. Dacă nu, vor apărea instituții alternative „din umbră”.

De pildă, G8 nu mai e o instituție funcțională. S-a discreditat oarecum pentru că inițial trebuia să fie organul principalelor democrații ale lumii. Evident însă, putem avea un G14 sau un G14 incluzând cele mai importante țări de pe glob, printre care reprezentantele Asiei, Japonia, India și China, precum și Brazilia, Mexicul, Africa de Sud ș.a.m.d. Chiar dacă n-ar avea statutul Consiliului de Securitate, cu timpul va dobândi o anumită influență dacă va arăta că abordează cu responsabilitate chestiuni de felul situației din Darfur sau alte provocări regionale.

În plus, unele instituții pot apărea spontan ca reacție la niște probleme specifice. Aș fi însă un pic îngrijorat dacă aceasta ar fi tendința dominantă, deoarece cred că efectul ar consta în intensificarea instabilității globale. Avem nevoie de câteva puncte de constanță, de predictibilitate, de angajament comun. Sunt și acum de părere, de exemplu, că o Alianță Atlantică redefinită ar constitui un important factor de stabilitate cu condiția să funcționeze ca un club deschis, gata să primească noi membri dacă sunt pregătiți de aderare.

Nu e o idee să reacționăm la toate aceste fenomene complexe cu un gen de creativitate spontană care poate degenera ușor în haos. Impulsul spre intensificarea haosului global e inerent în trezirea politică globală, în dispariția treptată a lumii din timpul Războiului Rece.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: în opinia mea, trecerea de la lumea ierarhizată la o lume a rețelelor distribuite e rodul unei

viziuni extreme. Dacă rețelele distribuite sunt minunate în cazul Internetului și al altor sisteme, nimeni nu urmărește să obțină puterea și nimeni nu o exercită cu adevărat, pe când în lumea reală lucrurile stau cu totul altfel. Lăsate de capul lor, ONG-urile pot răspunde rapid, dar le e foarte greu să răspundă împreună. Dacă ne gândim la tsunami-ul care a afectat Asia acum câțiva ani, de unde a venit cea mai bună reacție? De la marina militară a Statelor Unite, care era organizată și pregătită de intervenție, pe când ONG-urile se zbateau să se dumirească și să identifice problemele.

Avem nevoie de o combinație. În continuare avem nevoie de cineva care să posede puterea – hard, soft, de orice fel – și să spună: „Pe-aici trebuie să mergeți” și să-i mobilizeze pe toți ceilalți. În același timp, respectiva putere, Statele Unite sau oricine altcineva, nu mai poate acționa prin dictat, astfel că trebuie căutat un compromis. Poate că ONU e un model prost, dar în prezent este singura organizație cu acces la toată lumea. Mai degrabă aș încerca s-o reformez decât s-o iau din nou de la capăt.

Brzezinski: Ca s-o luăm de la capăt ar trebui să se producă mai întâi un cataclism.

Scowcroft: Mă tem că așa e.

* * *

Ignatius: Dacă-mi îngăduiți, voi rezuma discuția de până acum. Am trecut în revistă perioada Războiului Rece, epoca maturității voastre când, zi de zi, v-ați confruntat cu o amenințare cumplită. Aceste pericole v-au creat reflexul prudenței în materie de politică externă.

După aceea am vorbit despre anii ulteriori Războiului Rece, când s-a manifestat un fel de triumfalism necontrolat. Politica externă nu ne-a mai preocupat. N-am mai luat decizii riguroase. Am fost nechibzuți. Și am generat, sau n-am reușit să împiedicăm, foarte multe dintre problemele cu care ne confruntăm astăzi.

Vă rog să încheiați dezvoltând tema *leaders hip-uhù* american în această lume extrem de complicată. În primul

rând, este necesar *leadership* american? Și, în al doilea rând, cum va trebui să se modifice față de momentul actual?

Brzezinski: în opinia mea, *leadership* american este necesar, dacă prin *leadership* înțelegem oferirea de inspirație, nu impunerea dictatelor. Dacă prin *leadership* înțelegem o viziune inteligentă asupra sensului istoriei și epocii noastre - un *leadership* care intuiește ce e cu adevărat novator în secolul XXI. Care este potențialul acestui secol și care-i sunt noile primejdii globale? Respectând aceste condiții, *leadership-ul* american poate fi un catalizator, nu pentru acțiuni întreprinse de Statele Unite, ci pentru acțiuni pe care comunitatea locală este pregătită să și se asume colectiv. De acest fel de *leadership* este nevoie, dar pentru ca el să ia naștere trebuie să dispunem nu doar de lideri deosebiți - aceștia apar din când în când - ci și de o societate mult mai luminată decât cea de acum.

Cred că, paradoxal, americanii sunt, simultan, foarte bine educați și uimitor de ignoranți. Suntem o societate închisă în sine, nu ne interesează istoria altor țări.

În prezent avem o problemă cu Iranul. Câți americani știu ceva despre istoria iraniană? Au ei habar că e o istorie bifurcată? Au existat două Iranuri, iar cele două perioade, preislamică și postislamică, definesc dialectic tensiunile și realitățile Iranului de azi. Dacă vrei să tratezi cu Iranul trebuie să înțelegi lucrurile acestea. Americanii perorează despre Iran, dar nu știu nimic despre această țară.

National Geographic a realizat niște studii care arată că americanii n-au habar nici de geografie. Un număr deloc neglijabil de studenți în anul întâi n-au putut indica Marea Britanie pe hartă. N-au putut găsi pe hartă nici Irakul, după cinci ani de război. Treizeci la sută n-au dibuit Oceanul Pacific. Nu predăm istoria globală, nu predăm geografia globală. Cred că, în majoritate, americanii nu posedă acea sofisticare de care va avea nevoie o Americă inspiratoare și, așadar, conducătoare ca să se ridice la

înălțimea cerințelor acestui secol.

Scowcroft: Mi-e greu să mai adaug ceva. Din nou, este vorba de identitatea și originile noastre. În cea mai mare parte a istoriei am stat în siguranță, ocrotiți de două oceane, cu vecini slabi de ambele părți. Americanii n-au nevoie să învețe limbi străine. Ei pot călători pe distanțe enorme fără să părăsească Statele Unite; prin urmare, instinctiv, cei mai mulți nu vor decât să fie lăsați în pace. Nu cred că vor să fie împovărați cu problemele restului lumii.

Brzezinski: Vor să se bucure de viața lor confortabilă.

Scowcroft: Într-adevăr, iar politica locală e singura importantă. De cele mai multe ori nici nu le pasă la Washington. E un element constitutiv al societății americane.

Iar structura noastră politică pare că slujește, într-o măsură tot mai mare, interesele înguste ale americanilor și nu interesele lor mai largi. Cu excepția momentelor de pericol, liderii noștri nu se concentrează decât rareori asupra scenei internaționale; asta s-a întâmplat, de pildă, la începutul Războiului Rece sau în ajunul conflagrației, când Roosevelt a încercat să ne orienteze în direcția corectă, ori atunci când Eisenhower a întins mâna Europei pentru a forma NATO. Acesta este *leadership* de care avem nevoie.

Atunci când suntem mobilizați, ne implicăm din toată inima, nu suntem egoiști sau zgârciți, dar structura noastră politică nu pare să fie utilă în acest sens. Așa cum spuneam mai devreme, în lumea de astăzi doar Statele Unite pot exercita un *leadership* luminat. Oamenilor nu trebuie să le dai ordine, ci să le spui: „Strângeți rândurile. Este un lucru absolut necesar pentru comunitatea mondială.”⁴⁶

Brzezinski: Amin.

Scowcroft: Numai noi, și nimeni altcineva, putem juca rolul de far călăuzitor.

20 februarie 2008

Capitolul 2

Crize pe care le-am fabricat singuri

David Ignatius: Ne întâlnim pentru a discuta despre Orientul Mijlociu în momentul în care se împlinesc cinci ani de la izbucnirea războiului din Irak. În ultimele zile am citit cu toții relatări despre viața din această țară după cinci ani de război și despre neliniștea și temerile care-i încearcă atât pe irakieni, cât și pe americani.

V-aș ruga să detaliați problemele cu care se va confrunta noul președinte în privința Irakului. Înainte de asta, aș dori să vă amintesc, vouă și cititorilor, câteva lucruri fundamentale pe care le-ați exprimat înainte de război.

O să încep cu tine, Brent. Pe 15 august 2002, cu mult înainte de începerea conflictului din martie 2003, ai publicat în *The Wall Street Journal* un articol cu titlul „Nu-l atacați pe Saddam”. A fost una dintre declarațiile cele mai ferme...

Brent Scowcroft: Titlul nu l-am dat eu.

Ignatius: Noi, reporterii, spunem întotdeauna asta când titlul nu-i place cuiva, dar în cazul acesta cred că formularea vă convine de minune. Voi cita un paragraf extrem de important din acel text: „Elementul esențial este acela că orice campanie împotriva Irakului, indiferent de costurile și riscurile strategiei, ne va distrage cu certitudine, pentru o perioadă nedefinită, de la războiul contra terorismului. Mai grav, pe plan mondial, opoziția la adresa atacării Irakului este practic unanimă.

Atât timp cât acest sentiment va persista, Statele Unite vor fi nevoite să aplice împotriva Irakului o strategie solitară care ar îngreuna și scumpi considerabil operațiunile militare. Costul cel mai important se va repercuta însă asupra războiului contra terorismului. Ignorarea stării de spirit a comunității internaționale va determina o degradare serioasă a cooperării celorlalte state la lupta antiteroristă.

În acest context, nu trebuie să facem greșeala de a

crede că putem câștiga acest răspuns fără o cooperare internațională entuziastă, mai ales în domeniul informațiilor secrete”.

Așadar, după cinci ani de război, un nou președinte se pregătește să-și înceapă mandatul în ianuarie 2009. Brent, ce sfaturi i-ai da noului președinte în chestiunea care ocupă primul loc pe ordinea de zi?

Scowcroft: S-au întâmplat multe de când am scris articolul acela, în momentul respectiv, războiul contra terorismului semnifica, pentru mine, operațiunea din Afghanistan: la urma urmelor, acolo se refugiase Bin Laden, instalându-și postul de comandă.

Nu mi-am schimbat deloc opiniile; ceea ce s-a schimbat este faptul că acum suntem în Irak, iar războiul a creat condiții noi. În Orientul Mijlociu ca întreg, mergând până în Pakistan, a inflammat resentimentele, ura și diferendele din regiune, aducându-le până la punctul de fierbere.

Că e nutrită de șiiți împotriva sunniților ori de arabi împotriva persanilor, ura a atins o intensitate cum n-am mai văzut de mult. Orientul Mijlociu s-a transformat, dar posedă în continuare două treimi din rezervele mondiale de petrol.

Prin urmare, avem o problemă uriașă. Regiunea este extrem de instabilă. Libanul, Iordania, Egiptul, în orice direcție privim observăm o instabilitate potențială, iar Irakul reprezintă o sursă permanentă de instabilitate, deoarece acolo conflictele dintre sunniți și șiiți, respectiv dintre persani și arabi se manifestă cu maximă violență. Părerea mea este că nu putem pleca din Irak și cred că noul președinte va trebui să admită acest lucru.

Ignatius: Când spui că „nu putem pleca din Irak” nu sugerezi că trebuie să rămânem acolo pe vecie, nu?

Scowcroft: Nu, nicidecum, dar ideea că în 60 de zile vom începe să ne retragem trupele pornește de la o premisă greșită. Ce înseamnă să învingi în Irak? Ce trebuie să facem noi acolo? Ceea ce trebuie să facem este să

creăm un Irak stabil, nu o sursă de haos.

Nu știu cât va dura, s-ar putea să fie nevoie de mult timp sau poate nu. Nu putem determina sistemul politic de acolo să ne îndeplinească dorințele. Irakienii nu ne datorează nimic, nu ne-au chemat ei, astfel că-și vor continua luptele intestine. Rezultatul nu cred că-l putem prezice, niciunul dintre noi, dar ceea ce este necesar acum e să transformăm Irakul într-o forță a stabilității în regiune.

Ignatius: Acum e rândul tău, Zbig. Ne vom întoarce în timp tot la perioada premergătoare războiului, la un articol de opinie pe care l-ai publicat în *Washington Post* în august 2002.

Titlul - pe care nu l-ai dat tu - era „Dacă trebuie să luptăm”. Spuneai acolo: Războiul este o chestiune prea serioasă și prea imprevizibilă din perspectiva consecințelor sale dinamice, mai ales într-o regiune extrem de inflamabilă, ca să fie declanșat dintr-o ranchiună personală, pe baza unor temeri exprimate demagogic sau a unor dovezi practice vagi”.

Apoi făceai unele recomandări administrației, punând accentul pe aceeași problemă subliniată de Brent când vorbea despre sprijinul internațional. Afirmai: „În curând, Statele Unite ar trebui să înceapă discuții cu aliații, precum și cu alte puteri implicate, inclusiv cu prietenii lor arabi, referitor la posibilele aranjamente postbelice din Irak, printre care o prezență prelungită vizând securitatea colectivă și planuri de finanțare internațională a reabilitării sociale.

Procedând astfel, întărim credibilitatea deciziei americane de a folosi forța în cazul în care o rezolvare nonviolentă a problemei se va vădi imposibilă”. În august 2002, atrăgeai atenția asupra unui aspect lăsat la o parte de toată lumea, și anume „Cum va arăta Irakul postbelic? Cum îl vom reface dacă vom purta un război acolo?”

Plecând de aici, îți voi pune aceeași întrebare pe care i-am pus-o lui Brent. Noul președinte intră în funcție la

sfârșitul lui ianuarie 2009 și te invită în Biroul Oval să-ți ceară sfatul. Cu ce începi?

Zbigniew Brzezinski: Evident, n-ar fi deloc același lucru dacă aș sta de vorbă cu fostul candidat republican ori cu fostul candidat democrat. Nu că vederile mele ar fi altele, dar ar trebui să-mi formulez argumentele în mod diferit, în funcție de promisiunile făcute de respectivul politician în campania electorală.

Acestea fiind spuse, aș susține în continuare că soluționarea problemei reprezentate de prezența noastră în Irak, o prezență care a fost teribil de costisitoare pentru noi și extrem de distrugătoare pentru Irak, necesită admiterea faptului că prezența noastră este nocivă. Irakul nu poate fi refăcut dacă vom rămâne acolo sperând că, printr-o minune, ocupația va produce un Irak stabil, capabil să se guverneze singur, viabil.

Prezența trupelor americane și cerințele unei situații de cvasicombat ne impun să aplicăm politici care nu fac decât să fragmenteze Irakul și mai mult, creând o stare de instabilitate ce se autoamplifică. Luând în seamă aceste realități și costurile excesive, precum și daunele aduse de război poziției Americii în lume, președintele trebuie să-și stabilească drept obiectiv încetarea prezenței Statelor Unite în Irak.

După aceea aș argumenta, în funcție de persoana președintelui, că retragerea se poate realiza mai rapid sau mai lent. Eu nu cred c-ar trebui să înceapă peste 60 de zile; pe de altă parte...

Ignatius: Explică de ce crezi că ar fi o greșeală.

Brzezinski: Pentru că se produce foarte brusc și nu permite crearea unui context politic pentru perioada ulterioară. Șaisprezece luni ar fi însă o perioadă suficient de lungă.

Unui președinte democrat i-aș zice: „Poți declara că o să retragi trupele.⁶⁴ Unui republican i-aș recomanda: „Le poți spune irakienilor că ești dispus să discuți posibilitatea retragerii americane”. Însă președintele, indiferent de

apartenența politică, va trebui să-i implice pe liderii irakieni în convorbiri serioase despre relația noastră pe termen lung cu Irakul și nevoia noastră pe termen scurt de a ne dezangaja. Va trebui să le atragă atenția irakienilor asupra faptului că ocupația nu va dura o veșnicie, că la un moment dat vor trebui să stea pe propriile picioare, mai curând în cazul unui democrat, respectiv ceva mai târziu în cazul când președintele va fi republican.

În plus, odată ce va fi făcută publică intenția noastră fermă de a ne încheia prezența distrugătoare în Irak, va trebui să demarăm un proces care a fost descris în raportul comisiei Baker-Hamilton, dar n-a fost niciodată dezvoltat, anume o tentativă de creare a unui cadru regional, poate printr-o conferință care să-i implice pe toți vecinii Irakului și unde să se discute viitorul zonei imediat după retragerea americană. Toți vecinii Irakului au interesul ca instabilitatea de acolo să nu se reverse peste granițe. Dacă vor fi convinși că dorim realmente să renunțăm la postura de combatant, vor veni cu toții, și atunci am putea chiar să extindem tematica acestei conferințe și să dezbatem problemele instabilității, reabilitării infrastructurii etc.

Cred că abordarea este viabilă. Nu sunt de părere că scenariile ultrapesimiste privind consecințele retragerii noastre se vor concretiza. Sunt indicii că unele părți ale Irakului reușesc deja să se autoguverneze.

Ignatius: Dar ești de acord că propunerea ta implică riscuri majore pentru viețile irakienilor, care speră de la noi să-i ajutăm să-și refacă țara.

Brzezinski: Parlamentul irakian a votat cu o majoritate covârșitoare în favoarea dezangajării americane. Potrivit sondajelor de opinie, cei mai mulți irakieni detestă ocupația, deși cred că vreo 30 la sută ar prefera să nu se termine atât de repede. O proporție mai mare ar dori să se încheie imediat, dacă este posibil.

Trebuie să conștientizăm faptul că, indiferent de ce credem despre noi, imaginea noastră în regiune, mai ales

în rândul europenilor, este cu totul alta. În esență, suntem priviți ca niște continuatori ai colonialismului britanic, însă acum ne aflăm în epoca postcolonială. Prezența noastră, bazată în primul rând pe forța militară, împiedică dezvoltarea unei stabilități autentice și autonome în Irak.

Ignatius: Brent, mă întreb dacă putem ajunge la un acord pe seama afirmației lui Zbig cum că prezența noastră în Irak constituie o parte a problemei. Tu spuneai că nu putem să plecăm așa, pur și simplu. Dar crezi, la fel ca Zbig, că, pe termen lung, prezența noastră nu poate decât să înrăutățească lucrurile?

Scowcroft: În opinia mea, prezența noastră acolo nu este parte a problemei, ci a soluției. Diminuarea violențelor din Irak, constatată în prezent, se datorează într-o anumită măsură atenuării discuțiilor despre necesitatea retragerii imediate. Amintiți-vă, pentru irakieni și structura politică irakiană, oricât de haotică ar fi ea, acesta este un joc cu sumă nulă; atât timp cât ei cred că pentru un timp o să le furnizăm stabilitatea esențială, ar putea fi mai dornici să ia inițiativa și să-și asume niște riscuri de care altfel nici n-ar vrea să audă.

Da, suntem o parte a problemei, dar din altă perspectivă, aceea a ocupației. Irakienii sunt un popor mândru care suportă foarte greu regimul actual. Este important ca, prin comportamentul nostru, să-i convingem că nu suntem niște ocupanți, că vrem să-i ajutăm și că-i vom ajuta doar atât timp cât au nevoie de noi.

Celălalt factor implicat aici este reprezentat de vecinii Irakului. Unul dintre pericolele persistente constă în fracturarea țării în mai multe părți; după mine, insistențele în acest sens incită la violență în regiune.

Brzezinski: Trebuie să anticipăm pericolul acesta, iar dezangajarea americană, cu cât se va petrece mai devreme, va reduce riscul fragmentării Irakului. Prezența noastră contribuie la dezmembrarea țării.

De asemenea, este interesant că părțile cele mai stabile și mai puțin violente sunt cele care se

autoguvernează deja: sudul šiit, centrul sunnit, unde ne bazăm pe triburi, și Kurdistanul. Cu cât stăm mai mult, cu atât cresc șansele ca plecarea noastră însăși să permită reunificarea Irakului.

Aș spune, de aceea, că atragerea irakienilor într-o discuție serioasă despre data retragerii noastre îi va ajuta să se concentreze asupra lucrurilor cu adevărat necesare. Ar putea chiar să stimuleze purtarea de convorbiri între sunniți și šiiti. În plus, nu sunt de acord, Brent, că irakienii nu se gândesc că am putea avea în vedere o retragere timpurie. În toamna aceasta, dezbaterile extinse din Statele Unite se vor referi și la viitorul Irakului, iar candidatul democrat va susține cu tărie ideea retragerii. Este posibil ca democratul să și câștige. Nu văd de ce irakienii ar trage concluzia că suntem hotărâți să rămânem acolo mult timp.

Scowcroft: Ai dreptate, dar acum un an candidații democrați se întreceau să propună date cât mai apropiate pentru retragerea completă a trupelor. De atunci, discursul acesta nu s-a mai prea auzit, iar eu cred...

Brzezinski: Da, dar ambii susțin clar retragerea.

Scowcroft: Pe de altă parte, sugestia că am putea rămâne a contribuit, zic eu, la recente progrese din partea irakienilor.

Brzezinski: Aș dori să adaug ceva. Nu trebuie să ne concentrăm toată atenția asupra Irakului. Războiul din Irak face parte dintr-un complex vast de probleme care se agravează reciproc și creează tensiuni, conflicte și pericole extrem de îngrijorătoare.

Aici se încadrează chestiunea israeliano-palestiniană, care generează sentimente antiamericane radicale, precum și incertitudinile ce planează asupra relației noastre cu Iranul. Cred că orice abordare a problemei irakiene trebuie să ia în seamă conexiunile dintre toate aceste elemente.

Scowcroft: Sunt de acord. Mai există un argument contra ideii că ar trebui să ne ocupăm doar de retragere.

Nimeni din regiune n-a considerat că invadarea Irakului a fost o idee bună. Probabil că vor spune: „Voi ați atacat. Ați făcut o încurcătură teribilă pe care vreți să ne-o lăsați nouă pe cap/4

Să ne gândim la Egipt, care a fost unul dintre aliații noștri cei mai fideli în Primul Război din Golf, dar acum lipsește din peisaj. De ce? În parte pentru că egiptenii și-au pierdut încrederea în noi, în intențiile noastre și în capacitatea noastră de a duce treaba la bun sfârșit. Dacă am pleca acum, lăsând regiunea pe mâna vecinilor Irakului, am contribui decisiv spre instaurarea haosului în zonă.

Brzezinski: Dar eu nu propun să părăsim regiunea și s-o lăsăm la bunul plac al altora, ci susțin că trebuie să ne angajăm într-o discuție serioasă cu forțele din Irak, nu doar cu acelea din zonele verzi, ci și cu cele din străfundurile țării, despre încetarea rolului nostru combativ.

Avem tot mai multe dovezi că irakienii își pot asuma o responsabilitate directă pentru purtarea luptelor și că, probabil, insurgența se va diminua în momentul când vom începe retragerea, deoarece rezistența are un caracter naționalist, este îndreptată contra noastră. Al Qaeda, instalată acolo pentru a-și îndeplini scopurile teroriste, exploatează această insurgență.

Se poate presupune însă că luptele și atentatele se vor reduce mult în momentul în care toată lumea va înțelege că suntem gata să punem capăt ocupației. Asociind acest lucru cu un efort regional de creare a stabilității în jurul Irakului, reiese, de fapt, că ne asumăm un rol pe termen lung care, fără să depindă atât de mult de forța militară, va avea ca obiective reabilitarea, refacerea, consolidarea, stabilizarea și oferirea de garanții. Altfel, suntem sortiți să rămânem acolo ani și ani în șir.

Ignatius: Brent, tu ce părere ai? Astăzi comemorăm, cu tristețe, cinci ani de la invazie. Cine îți citește opiniile s-ar putea întreba: Oare la împlinirea a zece ani de ocupație

americană forțele noastre vor fi tot acolo? Ce ne face să sperăm că încă cinci ani de prezență în Irak vor îmbunătăți situația?

Scowcroft: l-aș răspunde în felul următor: „Suntem acolo deja. Ceea ce vrem este să avem un Irak stabil care să se poată ține pe propriile picioare”. Într-adevăr, trebuie să purtăm discuții cu vecinii Irakului, însă tema nu trebuie s-o constituie retragerea ca atare, ci condițiile care o fac posibilă. În plus, contrar celor afirmate de Zbig, operațiunea „The Surge” a avut ca efect reducerea considerabilă a violenței.

Brzezinski: Păi exact asta spusesem și eu.

Ignatius: Zbig, te rog...

Brzezinski: Și acesta este unul dintre motivele pentru care s-a efectuat operațiunea.

Ignatius: „Te rog să ne spui fără ocolișuri, așa cum rareori o fac democrații, cum evaluezi tu consecințele acestei operațiuni de creștere a efectivelor la Bagdad și în provincia Al Anbar?

Brzezinski: O, n-am nicio îndoială că a contribuit la îmbunătățirea situației. Mai există însă un motiv pentru care ne putem pregăti de plecare. Dacă vom aștepta până când irakienii vor fi gata să-și cârmuiască statul laic și stabil sau cum vrem noi să fie, vom rămâne acolo până la calendele grecești. La un moment dat trebuie să admitem că noi contribuim la perpetuarea problemei și că prezența noastră nu mai este necesară.

Kurdistanul este controlat de kurzi, zonele centrale sunt stăpânite de triburi, iar Al Qaeda este tot mai izolată tocmai pentru că triburile se luptă cu membrii ei. Pe de altă parte, sudul constituie bastionul milițiilor šiite.

Scowcroft: Da, dar toți se bat între ei.

Brzezinski: Foarte bine, e problema lor.

Ignatius: Brent, până la urmă Zbig are dreptate, e problema lor.

Scowcroft: Ceea ce vreau eu să spun este că nu trebuie să ne negociem retragerea, ci să le explicăm că

ritmul dezangajării noastre depinde de iuțeala cu care se liniștesc. Până acum am stabilit niște obiective și i-am amenințat că dacă nu le îndeplinesc ne vom retrage.

Păi nu ei ne-au chemat acolo, de ce n-ar vrea să ne vadă plecați? Dar dacă le spunem: „Plecăm în măsura în care reușiți să cooperați cu toții” și ne prezentăm poziția în așa fel încât să reiasă că vrem să-i ajutăm, nu să-i amenințăm, cred că am avea șanse mai mari de succes.

Ignatius: O să încerc să sintetizez aceste recomandări într-un memorandum comun, Scowcroft/Brzezinski, pentru noul președinte. Punctul comun este acela că viitorul lider de la Casa Albă va trebui să deschidă discuții cu irakienii, cu guvernul și poporul irakian, despre viitorul Irakului ca stat suveran independent, ceea ce, prin definiție, înseamnă excluderea unei prezențe americane semnificative.

N-ar trebui să-i dăscălim pe irakieni ori să-i amenințăm cu retragerea trupelor noastre. Așa cum spunea Zbig, stabilirea unui calendar pentru dezangajarea rapidă trebuie să preceadă această conversație.

Dialogul ar trebui să fie însoțit de un gest pe care-l propuneți amândoi înainte de izbucnirea războiului, anume un demers foarte energic vizând atragerea întregii regiuni într-o dezbatere despre viitorul ei și al Irakului. Ați fi amândoi mulțumiți de această formulare dacă ar fi să ajungă pe biroul președintelui?

Brzezinski: Până la un punct, da, însă Brent și cu mine avem opinii diferite despre posibila soluționare a acestei probleme irakiene și americane deopotrivă. După părerea mea, irakienii se vor apuca de treabă abia după ce vor fi convinși că o să plecăm de-acolo. Cu cât au de suportat mai mult această umbrelă americană detestabilă și paralizantă, cu atât mai mare e probabilitatea ca ei să mențină pe plan intern poziții intransigente care să ducă la continuarea și chiar agravarea fragmentării statului.

Ignatius: Campania electorală, în care candidatul democrat cere retragerea trupelor americane, va întări,

chiar și în rândul irakienilor celor mai sensibili, impresia că vom părăsi Irakul în curând. De ce nu i-ar face asta să se pregătească pentru un conflict potențial violent având drept miză viitorul Irakului? Nu există oare pericolul ca, în loc să-i încurajăm la reconciliere și cooperare, să-i invităm să se pregătească pentru un război civil, conflagrația de care ne temem cu toții?

Brzezinski: Până la urmă s-ar putea să se producă un fel de mini-război civil. Putem prezice, cu o marjă de eroare destul de bună, care va fi balanța forțelor: șiiții și kurzii se vor alia împotriva sunniților, iar sunniții vor fi snopiți în bătaie. Tocmai pentru că ei știu asta, e foarte probabil ca, după unele ciocniri, să aibă loc o reconciliere internă, deoarece naționalismul irakian încă mai există.

Am văzut de curând niște sondaje în care cetățenii, într-un procent clar majoritar, mai mare în cazul sunniților, ceva mai mic în cazul șiiților, se identificau ca irakieni și-și exprimau dorința de a trăi într-un stat irakian.

Ignatius: Asta sună ca soluția celor 80 de procente pe care au susținut-o numeroși membri ai administrației: „Ji avem pe kurzi de partea noastră. Îi avem pe șiiți. La naiba cu sunniții”. Mulți dintre noi ar spune că aceasta este una dintre cauzele marasmului în care ne-am împotmolit. De ce ar fi o idee bună acum?

Brzezinski: Pentru că va sosi momentul când irakienii vor trebui să stea pe propriile picioare. În opinia mea, ne facem iluzii dacă ne închipuim că vom reuși, într-un fel sau altul, să refacem unitatea Irakului sub un regim de ocupație.

Ignatius: Brent, tu ce părere ai?

Scowcroft: Sunt de acord, aș adăuga un singur lucru. Unul dintre interesele fundamentale ale Americii în toată această afacere este ca Irakul să nu se spargă în părțile componente.

Brzezinski: Ai perfectă dreptate.

Scowcroft: Aceasta este rețeta pentru producerea unui dezastru în regiune și, din păcate, reprezintă

deznodământul cel mai probabil. Kurzii vor spune: „Luptați-vă între voi, băieți, noi suntem mulțumiți”. Au deja o autonomie extraordinară și intenționează să meargă pe drumul lor. Într-adevăr, partea šiită este mai puternică decât cea sunnită, însă tabăra sunnită primește sume imense de bani de la sunniții din restul lumii. Războiul civil ar putea dura foarte mult.

Brzezinski: E posibil, dar, să fim serioși, acesta este scenariul cel mai pesimist. Se poate argumenta, la fel de bine, că retragerea noastră îi va presa să ajungă la o înțelegere.

Scowcroft: Da, se poate.

Brzezinski: Șansele sunt reale. Și aș spune că, dacă ne gândim la costuri, pe care le cunoști la fel de bine ca mine, întrucât ai fost printre primii care au tras semnalul de alarmă în privința lor, avem tot interesul să punem capăt acestei situații.

Scowcroft: Corect. Ceea ce vreau eu să spun este că niciunul dintre noi nu știe care e deznodământul cel mai probabil. Mai mult, dincolo de toate acestea avem posibilitatea unui conflict general în Orientul Mijlociu; atunci, costurile noastre în Irak ar părea infime.

Asta trebuie să ne preocupe. Și sunt de acord cu Zbig: nu e singura problemă. În regiune avem o sumedenie de probleme care pot degenera. Irakul este doar una dintre ele, însă, cum am creat-o singuri, trebuie să o rezolvăm. Nu putem să spunem pur și simplu „voi, irakienii, trebuie să vă asumați responsabilitățile”. Trebuie să găsim o soluție.

Brzezinski: Găsesc un singur cusur argumentației tale: nu cred că putem rezolva această problemă, deoarece suntem parte a ei. Prin urmare, convingerea irakienilor că avem o dată pentru încetarea prezenței noastre acolo va contribui la soluționare, dar, la final, rezolvarea trebuie să fie irakiană, nu americană.

Scowcroft: Acesta este punctul în care opiniile noastre diferă și tot aici se împart părerile și în cadrul

structurii politice.

Ignatius: Aș dori să revin la scenariul de coșmar, potrivit căruia, în timp ce viitorul președinte va căuta să reducă prezența americană - rapid sau treptat, nu contează - Irakul va deveni teatrul conflagrației violente de care ne temem cu toții, finalul fiind o adevărată baie de sânge.

Acum un an l-am întrebat pe ministrul de externe sirian, Walid al-Moallem, ce crede despre propunerile democrațiilor referitoare la o retragere rapidă. M-a privit în ochi și mi-a spus: „David, ar fi un lucru imoral!” Afirmația sa mi-a rămas în minte pentru că mi s-a părut profund adevărată. Dacă am lăsa țara aceea să se distrugă într-un conflict sângeros am săvârși o faptă imorală. Aș dori să vă întreb pe voi, care v-ați aflat în miezul puterii, dacă am asista la uciderea a mii de irakieni în lupte etnice după ce vom fi intrat în faza de retragere, credeți că ar fi bine să ne retrimitem trupele acolo? Zbig, ce-ai face dacă ar trebui să oferi consiliere într-un asemenea moment de criză?

Brzezinski: în primul rând, asta presupune că pornim de la scenariul cel mai pesimist, dar eu nu cred...

Ignatius: Știu, dar n-am făcut asta înainte de a declanșa războiul...

Brzezinski: E adevărat.

Ignatius: „și am greșit grav.

Brzezinski: Acesta nu este însă neapărat cel mai probabil scenariu. Cred că, dacă ar fi necesar, am reuși să redresăm situația. N-o să ne retragem toate trupele dintr-odată. Chiar și planurile de dezangajare rapidă - cu o durată de aproximativ 16 luni - lasă timp pentru o evaluare completă a stării de lucruri.

Ignatius: Dacă 10.000 de oameni sunt omorâți într-o singură zi, așa cum s-ar putea întâmpla, nu sunt sigur că ai atât de mult timp la dispoziție.

Brzezinski: Ideea e că am avea posibilitatea de a reacționa, chiar și cu întârziere.

Procesul ar trebui să implice, încă de la început,

discuții cu toții liderii irakieni, nu doar cu aceia din zona verde, ci și cu al-Hakim, al-Sistani și al-Sadr, care are o forță militară independentă. În cursul acestor convorbiri vom analiza evoluțiile ce s-ar putea produce după ce ne vom începe retragerea în conformitate cu un calendar ce le va fi comunicat liderilor irakieni.

Avem, așadar, timp pentru reevaluarea situației. În caz contrar am fi prizonieri în propria capcană și am rămâne împotmoliți în Irak, deoarece nu cred că va exista vreodată un moment când lucrurile să fie atât de stabile și irakienii să fie atât de fericiți încât să putem pleca rapid cu inima împăcată.

Este, deci, o chestiune de estimări contingente care vor genera recomandări ușor diferite în funcție de apartenența politică a viitorului președinte. Un șef de stat republican îl va asculta cu mai mare atenție pe Brent; pe mine mă va asculta politicos câteva minute, după care se va înfuria și-mi va spune că mă înșel totalmente. Un președinte democrat m-ar asculta pe mine ceva mai mult, dar, cred eu, îl va trata pe Brent cu mare respect datorită luării sale de poziție pe tema invadării Irakului.

Scowcroft: Tocmai dimpotrivă, aș zice eu. Iar scenariul tău mi se pare improbabil, însă nu poate fi exclus.

Brzezinski: Cel despre președinte?

Scowcroft: Cred că dacă părăsim Irakul situația noastră politică nu ne va mai permite niciodată să ne întoarcem acolo pentru a stinge un război civil.

Brzezinski: Dacă ar erupe după plecarea noastră, sigur. Țara n-ar tolera așa ceva.

Scowcroft: Într-adevăr, țara aceasta n-ar accepta-o.

Ignatius: O problemă care, evident, îi va da bătaie de cap viitorului președinte este întrebarea dacă Statele Unite pot și trebuie să întrețină o relație strânsă cu Irakul și să încerce să-l ajute la realizarea obiectivelor de stabilitate internă și securitate regională fără a fi percepute ca exercitând o ocupație militară.

V-aș întreba dacă lucrul acesta este posibil. Candidații democrați au spus că ar fi bine să lăsăm pe teren niște trupe care să instruiască armata irakiană, dacă irakienii ne-o cer, să continue vânătoria de celule teroriste atât timp cât acestea vor rămâne o problemă și să îndeplinească alte misiuni. Această forță reziduală ar aduce alte chestiuni pe tapet. Va avea nevoie de baze, provizii, o întreagă arhitectură logistică. Zbig, ce părere ai despre viitorul relației noastre cu acest nou Irak? Cum o imaginezi tu?

Brzezinski: Este un aspect care trebuie discutat. Analiza ar fi mai constructivă în contextul exprimării clare a deciziei Washingtonului privind dezangajarea militară. Atunci am putea avea unele aranjamente, în primul rând cu irakienii înșiși, referitoare la prelungirea prezenței americane în anumite zone din Irak. Ar putea fi utilă menținerea unor trupe în Kurdistan pentru stabilizarea situației foarte volatile dintre kurzi, turci și iranieni.

Măsura aceasta n-are însă nicio legătură cu aceea pe care o are acum în vedere administrația, comparând-o cu prezența noastră în Coreea de Sud, fără să țină seama de faptul că sud-coreenii ne priveau ca pe niște apărători și trăiau de zeci de ani sub amenințarea Coreii de Nord. Mulți irakieni sunt de părere că am sosit neinvitați și nu vor să ne menținem pentru o perioadă nedefinită prezența simbolizată de fortăreața enormă pe care o construim acum la Bagdad și de bazele întărite din întreaga țară.

În concluzie, da, este acceptabilă o prezență reziduală de mici proporții, negociată cu irakienii și, poate, sprijinită printr-un acord de acces rapid cu kuweitienii, pentru cazurile de urgență. Am putea face o înțelegere și cu Iordania, deși Amman-ul ar manifesta, probabil, reticență. Cu siguranță, ne vom menține prezența în Golf; de altfel, tocmai este în curs semnarea unor acorduri cu Emiratele.

Ignatius: Brent, ce părere ai despre evoluția rolului nostru?

Scowcroft: Mie retragerea înspre zonele reziduale îmi sună ca o prezență permanentă, și în niciun caz n-ar trebui să sugerăm asta. Există un naționalism irakian care poate și trebuie să fie stimulat prin prezentarea armatei irakiene ca simbol al unității în care șiiții și sunniții stau umăr la umăr, la fel ca în timpul lui Saddam.

Pe plan militar, Statele Unite au de îndeplinit două obiective în viitorul apropiat. Primul este controlarea nivelului de violență, sarcină pe care armata irakiană n-o poate realiza acum. Noi îi antrenăm pe soldații irakieni, care sunt tot mai buni. În al doilea rând, armata irakiană depinde în totalitate de noi în ceea ce privește sprijinul logistic și operațional. Dispune de unități de luptă, însă noi furnizăm tot necesarul: transport, provizii, informații secrete – absolut tot. Trebuie să dezvoltăm capacitatea armatei irakiene de a controla aceste zone. Nu știu cât va dura, însă asta trebuie să facem. La un nivel tot mai scăzut? Desigur.

Mă opun ideii de prezență permanentă, chiar ca bază independentă pentru asigurarea securității în Orientul Mijlociu și Irak. Cred că este o idee proastă din motivele pe care Zbig le-a expus deja. În opinia mea însă, vom putea pleca numai atunci când vom considera că Irakul se poate gospodări singur.

* * *

Ignatius: Atunci când viitorul președinte își va intra în funcție și va reflecta la măsurile de aplicat în Irak, o preocupare de prim rang va fi reprezentată de consecințele pe care le va avea această decizie asupra Iranului, putere regională în plină ascensiune care a avut cel mai mult de câștigat de pe urma invaziei americane din Irak și a debarcării lui Saddam Hussein. În 2006, când am fost câteva săptămâni în Iran pentru realizarea unor reportaje, am auzit de la localnici – atât de la susținătorii regimului, cât și de la cei care-l urăsc pe președintele Ahmadinejad și conducerea islamică – mereu aceeași poveste: suntem o țară mare, cu un viitor extraordinar, iar

acesta este momentul nostru. Noi suntem în urcare, pe când voi v-ați început declinul. Vrem să fim recunoscuți drept o mare națiune, cum suntem în realitate.

V-aș întreba, așadar: cum ar trebui să tratăm Iranul, această țară care declară „a sosit vremea noastră, să vedem ce faceți? 4 Brent, care este viziunea ta?

Scowcroft: Atitudinea iranienilor constituie un element extrem de important. Trebuie să ne amintim că în demersurile antiteroriste și apoi în cursul campaniilor din Irak și Afghanistan am eliminat dușmanii Iranului din ambele părți, astfel că sentimentul pe care-l nutresc cei de acolo, „a sosit vremea noastră”, nu este neîntemeiat. Iranul e un stat important cu care am avut relații foarte oscilante. În timpul Șahului, statul iranian constituia pentru noi bastionul stabilității regionale. După alungarea suveranului și ocuparea ambasadei noastre, noi și iranienii am ajuns să ne urâm reciproc. Pe scurt, am avut și avem o relație cu totul neobișnuită.

Mi se pare că avem o abordare emoțională. Dacă vom lăsa sentimentele la o parte, cred că vom putea trata cu iranienii; înainte de toate trebuie să stăm de vorbă cu ei. Am evoluat de la stadiul în care nu lăsam pe nimeni altcineva să discute cu ei la etapa actuală în care acceptăm cu condiția să purtăm convorbirile noi înșine, dar numai pe tema Irakului, nu despre situația generală.

Realitatea este că Iranul se găsește într-o regiune periculoasă. Este un stat šiit într-o zonă sunnită, un stat persan într-o zonă arabă. Trebuie să avem disponibilitatea de a implica Iranul în discuții strategice ducând la un cadru regional care să-i permită să se simtă în siguranță fără a avea nevoie să dobândească arme nucleare.

Ignatius: Zbig, puțini americani au fost la fel de aproape ca ține de tumultul revoluției iraniene. În perioada aceea erai consilierul pentru securitate națională al președintelui Carter. Ai trăit sub o presiune extremă lunile cumplite ale ocupării ambasadei și crizei ostaticilor. Care sunt premisele tale? Cum vezi tu aceste probleme

strategice?

Brzezinski: Ei bine, punctul meu de plecare ar fi cam același cu punctul de sosire al lui Brent. Nu avem niciun motiv să menținem o politică prin care urmărim izolarea Iranului ori cerem Teheranului să facă niște concesii fundamentale pentru a-l primi la masa discuțiilor. Aceasta este o politică perdantă care nu face decât să perpetueze greutățile actuale.

Ignatius: În concluzie, crezi că administrația Bush a greșit când le-a cerut iranienilor să stopeze îmbogățirea nucleară ca primă condiție pentru începerea negocierilor?

Brzezinski: Sunt două modalități de atacare a acestei chestiuni. Dacă vrem să oprească îmbogățirea ca să începem negocierile trebuie să le oferim ceva la schimb, deoarece, în conformitate cu dreptul internațional și Tratatul de Neproliferare, ei au dreptul să efectueze procesul de îmbogățire. Dacă acceptă să renunțe la acest drept, trebuie să fim pregătiți să le oferim suspendarea celor mai dureroase dintre sancțiunile pe care le-am adoptat împotriva lor. Atunci am avea un *quid pro quo*.

Cealaltă cale ar fi să declarăm că negociem fără condiții, ceea ce înseamnă că puteți continua îmbogățirea și discutăm până când fie întrerupem negocierile deoarece nu s-a realizat niciun progres, fie constatăm evoluții pozitive. Însă ne aflăm în punctul mort tocmai din cauza insistenței noastre de a stabili precondiții. Ori admitem lipsa oricăror precondiții pentru ambele părți, ori ne punem de acord ca suspendarea îmbogățirii uraniului să fie acompaniată de suspendarea sancțiunilor.

Aș dori să merg mai departe, David, și să comentez ce spuneai tu despre percepția iraniană asupra propriului rol în regiune. În mare parte este vorba de autoamăgire. Iranul nu este nicidecum atât de puternic. Este o țară cu un număr imens de probleme interne: o țară în care dezvoltarea economică a fost întârziată, o țară în care tinerii, într-o proporție foarte mare, sunt foarte nemulțumiți de conducerea religioasă fanatică, o țară în

care mulți cetățeni, mai ales femeii, își caută modelele de viitor în Turcia sau Europa, nu în interpretările fundamentaliste ale Coranului.

Prin urmare, este o țară care s-ar putea confrunta cu tulburări serioase în clipa în care iranienii nu vor mai simți că lumea exterioară, mai cu seamă America, îi supune unui asediu. Sunt de părere că e în interesul nostru să slăbim strânsoarea, pentru că în felul acesta nu numai că vom permite un dialog oficial, ci vom și stimula cererea de schimbare politică în interiorul Iranului.

Nu în ultimul rând, deși Iranul pare foarte puternic în comparație cu țările din Orientul Mijlociu, are probleme interetnice serioase. Iată un exemplu. Populația este, în proporție de un sfert până la o treime, de origine azeră. Azerii au fost asimilați destul de bine în sistemul iranian, dar situația începe să se schimbe, deoarece acum există un vecin azer independent care se pregătește să devină foarte bogat și legat de Occident, mulțumită conduitei Baku-Ceyhan, are contacte bune cu Statele Unite și Europa și aplică un program foarte inteligent de utilizare a veniturilor din petrol pentru reabilitarea și modernizarea națională.

Azerii din Iran și din alte părți vor privi spre nord; inevitabil, la un moment dat se vor întreba: „N-ar trebui să facem parte din Azerbaidjan?” Aici se adaugă populația baluchi din est, unde se manifestă anumite tulburări, sau arabii rămași pe coastă, în apropierea Irakului. Se observă, așadar, că Iranul va avea de înfruntat multe probleme.

În concluzie, ideea unui Iran dominant, în plină expansiune, care își va asuma un statut imperial în raport cu Orientul Mijlociu este exagerată. Asta nu înseamnă că ar trebui să trecem riscurile cu vederea, însă e obligatoriu să ținem cont de faptul că situația este tot mai complexă și să nu uităm de rolul relativ pozitiv jucat de Iran imediat după 11 septembrie 2001 și de ajutorul foarte important pe care ni l-a acordat la răsturnarea talibanilor.

Ignatius: Ceea ce creionezi tu constituie cea mai

mare tentație în politica externă, anume să stai pe o insulă și să lansezi blesteme ca Prospero din *Furtuna* lui Shakespeare. Care este posibilitatea ca tensiunile etnice din Iran să fie exploatate de Washington...

Brzezinski: Nu creionez nimic de felul acesta.

Ignatius: „prin operațiuni sub acoperire?

Brzezinski: Această posibilitate există, într-adevăr, și nu încapă îndoială că în Statele Unite – precum și în Israel – numeroase persoane studiază Iranul și calculează cum ar putea exploata situația pentru a transforma statul respectiv într-un teatru al haosului. În opinia mea, nu avem interesul ca Orientul Mijlociu să fie destabilizat în cadrul unui război istoric, secular cu fundamentalismul islamic care poate va primi numele de Al Patrulea Război Mondial. Destabilizarea ca politică poate fi aplicată numai în circumstanțe extreme, fiind extrem de periculoasă într-o regiune de care lumea întreagă depinde pentru obținerea resurselor energetice. Utilizarea acestei tactici poate avea consecințe de-a dreptul catastrofale.

Ignatius: Brent, ești de acord că în Iran se manifesta niște tensiuni etnice pe care le-am putea exploata? Ce părere ai despre asta?

Scowcroft: Cred că ar fi o greșeală. În Iran ar trebui să încurajăm tendințele de liberalizare. Dacă faceți un sondaj în rândul iranienilor aflați că își doresc un regim mai deschis, nu le place cel actual. Fortând recuigerea la naționalismul iranienesc, tehnică în care Ahmadinejad e maestru, îi dăm un ajutor nesperat și stimulăm unificarea țării în jurul conducerii. Ar trebui să inițiem discuții, să favorizăm tendințele mai liberale și să sperăm că extremiștii vor evolua.

Ignatius: Voi expune acum cea mai neagră perspectivă cu privire la viitorul Iranului și al relațiilor sale cu America: Iranul e un stat revoluționar care încă nu a depășit etapa sangvinară a revoluției sale. Așteptăm ca focul să se stingă de la sine, dar asta nu se întâmplă. Dimpotrivă, la fel ca Franța revoluționară și cea

postrevoluționară din timpul lui Napoleon, va continua să se extindă până când va fi oprit. Napoleon a fost stopat atunci când, depășindu-și limitele, a invadat Rusia. Înfrângerea sa, în 1812, a permis încheierea unor acorduri și ținerea unor conferințe de pace încununate de Congresul de la Viena din 1815, care a stabilizat Europa pentru aproape o sută de ani.

Iranul nu a fost stopat, ci dimpotrivă. În orice direcție forțează, pare să aibă succes. În Liban își proiectează puterea prin intermediul Hezbollah-ului. În Palestina, mijlocitorul e Hamas. Se profilează, într-o măsură tot mai mare, ca puterea dominantă din Irak. Acest Iran revoluționar nu încetează să forțeze, să amenințe. Dacă am fi într-o stare de spirit pesimistă ne-am putea gândi că demersurile expansioniste ale Iranului nu vor putea fi oprite decât atunci când vor interveni Statele Unite, războiul fiind inevitabil.

V-aș ruga să vă gândiți la această problemă istorică și să-mi spuneți dacă, după părerea voastră, Iranul va continua să se comporte ca un stat revoluționar și dacă vom fi nevoiți să folosim forța militară pentru a-l îndigui. Zbig? Tu ești un cercetător aplicat al istoriei.

Brzezinski: În timp ce te ascultam, David, nu puteam să nu mă întreb: despre ce vorbim aici, despre Franța sau despre Iran? Asta deoarece nu cred că poți avea dreptate în privința ambelor în același timp. Analiza Franței era precisă din punct de vedere istoric, însă nu văd analogiile cu Iranul. Se poate afirma oare că acțiunile Iranului sunt similare cu expansiunea lui Napoleon în Spania și Portugalia, cucerirea Italiei, fărâmițarea Prusiei și Austriei și, în final, marșul spre Moscova? În niciun caz. Unde este Iranul la fel de insistent și eficace? În Gaza, cu Hezbollah-ul? Hai să ne uităm mai atent Cum a pătruns Iranul în Gaza? În parte, din cauza condițiilor de acolo. Hamas-ul nu e...

Ignatius: Da, însă Libanul nu are nici acum un președinte...

Brzezinski: Stai așa, ajungem acuși la Liban. Hamas-ul este sprijinit și finanțat de iranieni, dar s-a dezvoltat din cauza situației din Gaza, nu ca urmare a unei expansiuni de tip napoleonian. Cât despre Hezbollah, vă puteți imagina că ar exista dacă nu s-ar fi produs invazia siriană?

Libanezii n-au făcut nimic în momentul invaziei, cu excepția šiitilor, care s-au organizat în Hezbollah și au inițiat o mișcare de rezistență. Și cine a avut de câștigat de pe urma ultimului război? Conflictul a început când Hezbollah-ul a lansat salve de rachete asupra israelienilor, iar aceștia au ripostat cu bombardarea masivă a civililor libanezi, întărind astfel organizația šiită.

Asta nu e cucerire iraniană. Așadar, analogia cu Franța revoluționară sau napoleoniană nu se justifică. Iranul și-a sporit influența datorită războiului din Irak, însă e o țară foarte vulnerabilă, foarte slabă pe plan intern, cu o populație tot mai nemulțumită pe care numai noi o mai unim prin amenințări și, uneori, declarații aproape iraționale. Săptămâna trecută, președintele a afirmat explicit: „Iranul a spus că își dorește arma nucleară pentru a uide oameni”. Nu există nicăieri vreo dovadă că iranienii ar fi zis așa ceva, dar declarațiile de felul acesta stimulează coeziunea populației iraniene și cresc Teheranul în ochii vecinilor din ce în ce mai antiamericani.

Elita mollahilor iranieni pierde contactul cu realitatea. Nu se poate descurca în contextul crizei economice sau al tendinței crescânde a tinerilor de a-și căuta modele în Occident; prin urmare, nu văd nicio analogie.

Ignatius: Brent, sunt eu nebun dacă mă gândesc că avem de-a face cu un stat revoluționar care ne vrea răul?

Scowcroft: N-aș merge chiar până la Revoluția Franceză. Există câteva asemănări ideologice, e adevărat.

Brzezinski: Dar nu cu Revoluția Franceză.

Scowcroft: Da, pe atunci se încerca răspândirea democrației în restul Europei.

Brzezinski: Tocmai, nu era vorba de un fanatism

intolerant.

Scowcroft: Cred, înainte de toate, că acesta este unul dintre motivele pentru care procesul de pace din Palestina are o asemenea importanță. Dacă procesul de pace va da rezultate, Hezbollah-ul și Hamas-ul își vor pierde colții.

Arabii se tem atât de mult de această organizație šiită susținută de Iran - Hezbollah - pentru că își închipuie că ne-am hotărât să-i abandonăm. Sunniții s-au temut dintotdeauna de o ascensiune a šiiților, însă, în majoritatea țărilor, aceștia din urmă sunt minoritari. Cred că, după cum spune și Zbig, Iranul nu are nici capacitatea, nici forța de convingere pentru a conduce o mișcare generală. Dacă însă regiunea va fi cuprinsă de haos, lucru foarte posibil, este evident că iranienii vor profita. Un acord israeliano-palestinian ar modifica psihologia regiunii și ar împinge Iranul iarăși în defensivă.

Brzezinski: Vreau să adaug o observație care subliniază deosebirea dintre Iran și Franța. Franța napoleoniană era o mare putere militară care a învins toate armatele imperiale într-un interval de un deceniu și jumătate. Probabil că putem pulveriza trupele iraniene fără să pierdem vreun om; le putem distruge arsenalul nuclear, industria, putem ucide mii de locuitori. Ei nu ne pot face mare lucru în Irak pe plan militar, însă ar putea exploata haosul din regiune, cu consecințe dramatice pentru noi.

Ignatius: Ar putea să provoace daune enorme...

Brzezinski: Indirect.

Ignatius: În Arabia Saudită, în Kuweit, în Emiratele Arabe Unite.

Brzezinski: Corect, în toată regiunea.

Scowcroft: Prin subversiune.

Brzezinski: Exact. Într-un anumit sens, tocmai slăbiciunea lor reprezintă o forță.

Ignatius: Bine, bine, văd că nu acceptați analogia mea cu Franța revoluționară. Îmi pare foarte rău.

Brzezinski: Încearcă să găsești alta.

Ignatius: Ce părere aveți de o analogie cu China revoluționară în faza târzie a maoismului? Se poate argumenta că fanatismul Bandei celor Patru - soția lui Mao, Gărzile Roșii - s-a imprimat în conștiința unei generații întregi și a făcut posibilă ascensiunea lui Deng Xiaoping și a conducerii extrem de pragmatice care i-a succedat. Unii, uitându-se la Iranul de astăzi, afirmă că, paradoxal, tocmai nebunia acestui Ahmadinejad va declanșa mișcarea pe care ne-o dorim atât.

Brzezinski: Da, aici s-ar găsi un sâmbure de adevăr, însă cu o deosebire importantă. Comparația se justifică prin aceea că Revoluția Culturală și Marele Salt înainte au provocat suferințe atât de mari, încât inițiativele lui Deng Xiaoping au fost primite cu entuziasm, în Iran, lucrurile stau altfel. Cred că iranienii se pregătesc pentru o asemenea schimbare, dar un factor important îl constituie și răspândirea Internetului, precum și faptul că populația este educată și are numeroase legături cu lumea exterioară, mai ales cu Turcia. În acest sens, se manifestă o anumită propensiune pentru apariția unui regim post-mollahi, însă trebuie să ne abținem de la a-l submina prin amenințări repetate; așa nu facem decât să-i sprijinim pe mollahi creând o legătură între fanatism și naționalism.

Scowcroft: Eu am o opinie neortodoxă: regimul iranian nu este revoluționar, revoluția din această țară constă tocmai în dorința de deschidere a populației. Conservatorii, mollahii, vor să mențină lucrurile neschimbate. Ahmadinejad e un oficial de mâna a treia. Revoluția are ca țel deschiderea și, din păcate, noi, cu politicile noastre, le-am dat o mână de ajutor conservatorilor.

Brzezinski: Iar regimul nu este chiar atât de despot. Dacă discutăm despre democrație, aș prefera categoric să trăiesc în Iran decât în Rusia.

Ignatius: Eu aș prefera să fiu jurnalist în Iran, măcar nu m-aș teme tot timpul să nu fiu ucis.

Așadar, viitorul consilier pentru securitate națională,

ocupând fotoliul în care ați stat amândoi în trecut, vă sună în februarie 2009 – să-i lăsăm totuși vreo două săptămâni de acomodare – și vă spune: „Brent, Zbig, plec într-o misiune secretă la Teheran. Decolez chiar în seara asta, într-un Gulfstream fără însemne oficiale. Măine o să aterizez la Teheran și o să am un dialog secret cu oficialii de acolo în speranța de a detecta posibilitatea unei deschideri a relațiilor. Ce sfat mi-ai da?”

Ce i-ați spune? Ați răspunde „e o idee nebunească, să nu faci așa ceva”? Sau, dacă socotiți că e un plan rezonabil, ce probleme ar trebui să intre pe ordinea de zi? Zbig?

Brzezinski: Primul lucru pe care i l-aș spune ar fi: „Du-te, dar nu în secret. Ideea asta e de-a dreptul prostească”. Faci deplasarea fără să știe nimeni doar atunci când ești convins dinainte că interesul comun este asigurat. Brent s-a dus în secret în China, dar știa de la început că oficialii chinezi aveau interesul să poarte acel dialog. Nu avem habar ce se va întâmpla dacă, pe nepusă masă, facem o expediție pe furiș la Teheran. Iranienii acceptă să ne primească, dar la un moment dat vor alege cum să exploateze acest fapt, mai ales dacă discuțiile nu sunt foarte productive. Prin urmare, trebuie mers în câmp deschis. Nu e nimic rău în purtarea unor convorbiri.

Ignatius: Da, dar s-ar putea ca ei să nu vrea să ne primească în văzul lumii.

Brzezinski: Atunci nu meinem. Dacă nu vor să stea de vorbă, n-are niciun sens să ne ducem acolo.

Ignatius: Poate ar dori să discute, dar în secret.

Brzezinski: Atunci trebuie să apelăm la intermediari și să ne întâlnim în altă parte, nu la Teheran, pentru a stabili dacă sunt realmente gata să poarte un dialog. Un lucru pe care l-am învățat despre iranieni e faptul că sunt niște negociatori foarte pricepuți și, în același timp, adevărați maestri ai prefăcătoriei. Cu ei, în fiecare clipă trebuie să-ți fie foarte clar cum stai.

Prin urmare, unui succesor ipotetic i-aș spune: Dacă

o să ai discuții la nivel înalt, dacă o să stai de vorbă cu niște lideri iranieni ce-l reprezintă pe președinte, trebuie să fii sigur că sunt pregătiți să dialogheze. După aceea, acționează fățiș. Nimeni nu așteaptă minuni de la o simplă conversație, dar cred că ar fi un început foarte bun.

Abia atunci vor putea fi abordate chestiunile despre care vorbeam Brent și cu mine. Cum negociem serios cu privire la problema nucleară? Ce e de făcut cu securitatea regională, mai cu seamă în Irak? Ce pot face iranienii ca să ne ajute în Afghanistan, unde odinioară ne-au fost extrem de utili?

Ignatius: Brent, ce sfat i-ai da acestui succesor ipotetic ce arde de nerăbdare să se suie în avion?

Scowcroft: N-am o părere prea bună despre negocierile secrete. Oricum, n-aș purta discuțiile la Teheran, ci într-o zonă neutră, și aș fi sensibil la situația internă din Iran, unde convorbirile cu oficiali americani ar putea fi considerate o trădare. Prima întrebare pe care i-aș pune-o ar fi cu cine va sta de vorbă, deoarece Iranul are o structură politică foarte confuză; e foarte greu să afli cu cine discuți și ce reprezintă persoana respectivă.

Brzezinski: Mai precis, n-ar avea niciun sens ca omul nostru să dialogheze cu Ahmadinejad. Trebuie să întâlnească un oficial de rang mai înalt.

Ignatius: Cineva mai apropiat de Liderul Suprem.

Scowcroft: Exact.

Brzezinski: Întocmai.

Ignatius: Iar ordinea de zi a discuțiilor ar fi, în opinia ta, asemănătoare cu aceea propusă de Zbig?

Scowcroft: Da. În timpul administrației lui Bush senior, primeam din Iran tot felul de semnale în vederea începerii negocierilor. La un moment dat am spus: „În regulă, o să ne întâlnim cu mare discreție”. S-a organizat o întrevedere, în Elveția parcă, dar ei au dat înapoi. Presupun că au procedat așa deoarece nu puteau face față presiunilor interne pe care le-ar fi generat discuția cu americanii.

Ignatius: Știi cine urma să fie interlocutorul?

Scowcroft: Nu. Asta se întâmpla înainte de Ahmadinejad, înainte și de Khatami.

Brzezinski: Țasta e genul de lucru pe care trebuie să-l știi dinainte. Acesta este motivul pentru care vestita misiune din timpul lui Reagan a fost atât de contraproductivă: nu era deloc limpede cu cine se stătea de vorbă.

Scowcroft: M-am întâlnit cu fostul ambasador iranian. Am luat împreună micul dejun, am sporovăit și am aflat o sumedenie de chestii interesante. L-am întrebat: „Pentru cine lucrezi? Știi cine ți-e șeful direct, dar pentru cine lucrezi?” La care el a venit cu o poveste întortocheată despre consiliul lor de securitate națională, despre faptul că toți au puteri egale și așa mai departe. Este o problemă dificilă în orice contacte cu Iranul.

Brzezinski: Trebuie să înțelegem țara cu care avem de-a face, iar condiția aceasta este cu atât mai importantă în cazul Iranului. Am menționat mândria sa istorică și alte aspecte, dar mai sunt și alte elemente. Dacă vă uitați la anuarul statistic și comparați Iranul cu Turcia, veți găsi asemănări remarcabile în ceea ce privește nivelul de educație sau accesul femeilor la sistemul de învățământ. Noi ne imaginăm că femeile sunt total oprite în Iran, însă realitatea este cu totul alta.

Scowcroft: Așa e.

Brzezinski: În prezent, o femeie ocupă postul de vicepreședinte al Iranului. Nu știu dacă mai mult de unu la sută dintre americani știu asta. Iranienele sunt avocate, doctorițe, membre ale Parlamentului. Sistemul politic iranian, deși nu este democratic, e, totuși, considerabil mai democratic decât cel din Rusia, de pildă. Alegerile sunt realmente disputate.

Așteptările iranienilor sunt legate, într-o măsură tot mai mare, de ceea ce văd ei în Turcia și Europa; în plus, tot mai mulți întreprind călătorii turistice, mai ales în Turcia, dar și mai departe. Așadar, avem de-a face cu o

țară care, dacă vom manevra inteligent, va putea ajunge să semene cu Turcia. Aceasta ar fi o contribuție la stabilitatea în regiune. Avem tot interesul ca țările musulmane să aibă succes, să se modernizeze, să-și păstreze caracteristicile culturale musulmane, dar să-și definească angajamentul islamic altfel decât predică mollahii din Iran sau omologii lor din alte părți.

Ignatius: Unii observatori afirmă, de altfel, că acest Iran mare, cu un nivel de educație ridicat, în plin avânt de modernizare ar fi aliatul nostru natural dacă și-ar modera comportamentul în anumite direcții.

Brzezinski: Și aliatul Israelului. Nu uitați că Israelul și Iranul au avut, decenii în șir, o relație foarte profundă, după care s-au despărțit.

Scowcroft: De fapt, în timpul războiului dintre Iran și Irak am avut mari probleme cu israelienii, deoarece le trimiteau echipamente militare iranienilor.

Brzezinski: Fără permisiunea noastră.

Scowcroft: Este vorba de piese de schimb pentru avioane trimise fără acceptul nostru, într-adevăr.

Brzezinski: Privind mai departe în viitor, trebuie să recunoaștem că, în unele privințe, Israelul și Iranul sunt aliați firești. Într-o regiune în care vecinul îmi este, în general, dușman, vecinul vecinului meu mi-e prieten. Așa au stat lucrurile până la debarcarea Șahului și, chiar și în prezent, la Teheran există o comunitate evreiască importantă care funcționează în condiții normale. Unele funcții înalte sunt ocupate de evrei iranieni înstăriți. Cu excepția lui Ahmadinejad în ultima perioadă, Iranul nu a fost dominat de antisemitismul fanatic pe care-l întâlnim în multe țări arabe.

Ignatius: Când stau de vorbă cu oficiali iranieni, ceea ce pot face cu ușurință din postura de jurnalist, receptez o atracție pentru exact acel tip de dialog descris de voi, bazat pe efortul de a găsi interese comune celor două țări. Cel mai evident exemplu este Irakul. Nu ne dăm noi seama, dar în Iran există o facțiune care și-ar dori foarte

mult acest gen de discuții. Înțeleg că amândoi le-ați spune reprezentanților noii administrații că trebuie făcute demersuri în această direcție.

Scowcroft: Aceasta ar fi abordarea strategică într-un totu corectă a problemei iraniene. Rămâne chestiunea spinoasă a programului lor nuclear. E importantă, deoarece ne putem aștepta la o explozie a proliferării pe plan mondial dacă nu vom îndigui tentativa iranienilor de a-și fabrica arme nucleare. Eu aș include-o în abordarea strategică în loc să o prezint drept precondiție pentru purtarea dialogului.

Ignatius: N-ai face din stoparea programului nuclear o precondiție pentru convorbirile strategice.

Brzezinski: Asta face parte dintr-o discuție mai largă.

Ignatius: Așadar, președintele care-și începe mandatul în ianuarie vă spune: „Vreau să trimit în Iran niște emisari care să ducă mesajul noii administrații și să arate că suntem uniți, că politica noastră transcende deosebirile ideologice dintre partide. Nu mi-e însă foarte clar cum să-mi formulez declarația”. Brent, tu și cu Zbig trebuie să redactați mesajul pe care-l veți duce la Teheran. Cum ar suna?

Scowcroft: Sunt multe chestiuni de rezolvat în prealabil, cum ar fi identitatea interlocutorului. Aș spune însă două lucruri. În primul rând, suntem conștienți că trăim într-o regiune periculoasă și suntem gata să discutăm pe marginea unui cadru de securitate regională în care să vă simțiți în siguranță și să vă puteți promova interesele legitime. În al doilea rând, indiferent dacă vreți sau nu să obțineți arme nucleare, v-ați înscris pe o traiectorie care destabilizează psihologic întreaga regiune. E un demers periculos care va provoca o contrareacție. Haideți să lucrăm la acest cadru de securitate. Nu aveți nevoie de arme nucleare.

Ignatius: Zbig, tu ce-ai avea de adăugat?

Brzezinski: Cred că e o formulare bună, aș mai adăuga doar un element. Întrucât spuneți că nu vreți arme

nucleare și nu încercați să le dobândiți, ajutați-ne să vă credem.

Scowcroft: Corect.

Brzezinski: Și nu putem face asta decât stând de vorbă și elaborând un mecanism prin care voi să obțineți ceea ce spuneți că vreți, anume un program nuclear pașnic, iar noi să obținem ceea ce ne trebuie, anume un sentiment de securitate că lucrurile nu vor avansa în direcția militară.

Ignatius: Să discutăm puțin despre problema nucleară iraniană. Statele Unite și aliații lor au făcut demersuri colective susținute - incluzând trei rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU - ca să condamne Iranul pentru continuarea îmbogățirii uraniului în pofida prevederilor Tratatului de Neproliferare. Niciunul nu a funcționat. Iranienii continuă să-și dezvolte programul.

După părerea mea, aliații noștri percep aici o amenințare gravă. Aș vrea să vă întreb cum ar trebui Statele Unite să abordeze această problemă extrem de dificilă. Brent, care este paradigma corectă?

Scowcroft: Unul dintre motivele pentru care acțiunile noastre n-au dat rezultate este lipsa solidarității între Cei Șase Mari, respectiv cei cinci membri permanent ai Consiliului de Securitate plus Germania. Nu cred că vreunul dintre ei vrea ca Iranul să-și continue programul de îmbogățire a uraniului, dar, pentru că Statele Unite joacă rolul polițistului rău, toți ceilalți cred că pot fi polițistul bun. Rușii și chinezii se gândesc: „Nu vrem ca Teheranul să aibă arme nucleare, dar americanii se vor ocupa de asta. Între timp, putem să ne dăm bine pe lângă iranieni, să facem comerț și să cumpărăm petrol de la ei”. Cred că trebuie să dăm dovadă de mai multă pricepere și să împărțim povara pe umerii tuturor. Până acum, rușii au fost foarte atenți, nu au depășit limita. Aprovizionează centrala nucleară de la Bushehr cu uraniu, dar e vorba de un combustibil închiriat, pe care-l vor recupera după ce parcurge reacțiile de fisiune. Așadar, sunt foarte grijulii.

Trebuie însă ca iranienilor să le opunem un front internațional solid, fără fisuri. Deși Tratatul de Neproliferare nu-i împiedică să îmbogățească uraniul atât timp cât respectă regulile Agenției Internaționale pentru Energia Atomică, gestul acesta nu este acceptabil, nici în cazul Iranului, nici în cazul altcuiva. Cred, totuși, că modalitatea optimă ar fi, în cadrul ONU, un proces de furnizare a uraniului îmbogățit pentru centralele nucleare. Iranul nu va rezista unui front realmente unit, nu ca acela de până acum.

Ignatius: A fost atât de unit cât s-a putut. Am avut trei rezoluții ale Consiliului de Securitate cu susținerea celor cinci membri permanenți. Zbig, avem și o altă cale? Cu aceea de până acum am obținut unitatea aliaților, și totuși n-a funcționat. Există o modalitate alternativă?

Brzezinski: Există, deja am prezentat-o. Statele Unite nu pot fi ca un spectator care îi îndeamnă pe ceilalți, dar refuză să se implice în joc. Până acum le-am spus iranienilor: „Vom negocia cu voi dacă veți face unele concesii fundamentale; de-abia atunci ne vom așeza la masa discuțiilor”. Va trebui să fim disponibili pentru negocieri serioase, fie fără condiții, fie într-un cadru reciproc acceptat.

Am făcut o treabă destul de bună în negocierile extrem de complicate cu nord-coreenii. Amintiți-vă însă de poziția celor de la Phenian, care declarau: „Vrem arme nucleare. Căutăm să obținem arme nucleare. Avem arme nucleare”. Poziția Teheranului este fundamental diferită: „Nu căutăm să obținem arme nucleare. Nu vrem arme nucleare. Iar religia ne interzice să avem arme nucleare”.

Poate că mint, dar atitudinea lor ne convine mai mult decât cea a nord-coreenilor, căci ne permite să le spunem: „Aflăm cu bucurie că nu fabricați arme nucleare, că nu vă doriți arme nucleare și că religia vă interzice posesia de arme nucleare, dar avem o mică bănuială că s-ar putea să mințiți. Prin urmare, hai să ne așezăm și să vedem cum ne puteți convinge că sunteți sinceri. Haideți să elaborăm un

cadru care să vă respecte dreptul la un program nuclear cuprinzător și dreptul de a îmbogăți uraniul, dar să ne ofere garanții că nu veți deturna procesul spre fabricarea armelor nucleare, deoarece ne aducem aminte că acum câțiva ani am avut indicii clare că lucrați la un program secret de înarmare, astfel că avem motive de suspiciune. Nu vrem să vă jignim, dar trebuie să discutăm serios". Prezentarea mea e caricaturală, dar aceasta trebuie să fie abordarea.

Un ultim punct: nu cred că poziția noastră de negociere este favorizată de amenințările cu utilizarea forței. În primul rând, cred că folosirea forței ar genera consecințe dezastruoase care ne-ar multiplica exponențial problemele în regiune. În al doilea rând, o atitudine amenințătoare din partea noastră facilitează sarcina regimului de a mobiliza naționalismul iranian și a crea un front unitărilor potrivit noastră.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: Nu e doar o problemă iraniană, e o problemă nucleară. Să presupunem că iranienii ne conving că au intenții pașnice. Dacă li se va permite să îmbogățească uraniul, am o bănuială că Egiptul, Arabia Saudită și Turcia vor dori să facă același lucru și în curând vom avea un val de programe de îmbogățire; dintre acestea, unele nu vor dori să producă arme nucleare, ci să se apropie la un singur pas de stadiul ultim, pentru orice eventualitate. Scena mondială nu ar arăta deloc mai bine în cazul acesta. Trebuie, așadar, să privim Iranul ca pe un punct de echilibru fragil care poate determina bascularea decisivă a situației. Orice element care permite Iranului să îmbogățească uraniul constituie o primejdie de moarte pentru o lume în care funcționează încă neproliferarea.

Ignatius: Orice element care le permite să îmbogățească uraniul, chiar și sub umbrela tratatului de neproliferare?

Scowcroft: Păi ar putea să le permită inspectorilor să ancheteze. Iranienii nu și-au definitivat încă programul de

îmbogățire; o dată ce vor reuși, îi vor putea da afară pe inspectorii dacă vor dori.

Brzezinski: Nu e vorba numai de prezența inspectorilor. Cred că se poate institui un program internațional în cadrul căruia instalația de îmbogățire să funcționeze între anumiți parametri corelați cu aceia ai programului nuclear național.

Dacă însă vom începe cu o interdicție de genul „sub nicio formă nu puteți îmbogăți uraniul”, vom genera din partea iranienilor următoarea reacție: nu avem nimic de negociat, deoarece vreți să ne refuzați un drept.

Scowcroft: De asta spun eu că nu e doar o problemă iraniană.

Brzezinski: Nu, e una internațională.

Scowcroft: Ceea ce trebuie să facem este să proclamăm: „Noi, puterile nucleare, încurajăm folosirea energiei nucleare. Vrem să oferim sprijin pentru centralele nucleare și, în acest sens, suntem gata să furnizăm uraniu îmbogățit la un preț inferior costului cu care l-ați produce pe plan intern. În plus, îl vom recupera după ardere. Vom delega controlul acestui proces Agenției Internaționale pentru Energia Atomică, astfel că Statele Unite nu vor putea, dacă vor fi nemulțumite de comportamentul vostru, să stopeze aprovizionarea”.

Brzezinski: Și lucrul acesta va trebui să le fie aplicabil tuturor celorlalte țări.

Scowcroft: Tuturor țărilor. De asta spun că programului iranian trebuie să i se permită continuarea, dar în contextul unui regim internațional care să încurajeze energia nucleară eliminând pericolele generate de procesul de îmbogățire a uraniului.

Ignatius: Rușii...

Brzezinski: „Și trebuie să transmitem clar mesajul că aceasta este o problemă comună pe care vrem s-o rezolvăm în comun cu iranienii, nu o soluție pe care vrem să le-o impunem cu forța, pentru că așa nu va merge.

Scowcroft: Ai perfectă dreptate.

Ignatius: Să presupunem că toate aceste idei bune se duc pe apa Sâmbetei, iar iranienii ne confirmă temerile cele mai negre: trec la niveluri superioare de îmbogățire și reiau efortul de înarmare care, conform CIA, a fost oprit în 2003. Și să presupunem că testează o armă nucleară, așa cum a făcut Coreea de Nord.

Întrebarea care ne macină până la urmă pe toți este limpede: oare Statele Unite pot coabita cu un Iran înarmat nuclear? Este aceasta o situație tolerabilă? Am sperat că alte țări nu vor obține bomba nucleară, mă refer mai ales la Pakistan și Coreea de Nord; au obținut-o și ne-am adaptat la această situație. De ce ar fi Iranul altfel? Ar trebui oare să-l plasăm într-o categorie diferită, considerând că înarmarea sa nucleară este intolerabilă?

Brzezinski: în primul rând, am coabitat cu o Coree de Nord care pretindea că are capacitatea de a produce arme nucleare și, în cadrul programului ei, a testat o cvasi-armă. N-am bombardat această țară și am putut continua negocierile care, la un moment dat, vor soluționa problema.

Avem ceva de învățat de aici. Dacă Iranul și-ar construi o armă nucleară, ar trebui să decidem pe baza unei evaluări mai largi referitoare la natura regimului, coeziunea sa internă, stabilitatea, relativa sa raționalitate. Oare, ținând cont de cele șase milenii de istorie iraniană, regimul acesta ar fi în stare să renunțe la puterea națională cedând o armă letală unei grupări teroriste? Și ar face asta într-un stadiu incipient al programului său de înarmare, când e pe deplin vulnerabil la un contraatac?

Dar de ce trebuie să judec pe baza unor calcule raționale? Nu se poate exclude în totalitate utilizarea forței, însă forța trebuie să fie, în general, ultima soluție în fața unor amenințări previzibile și nu ipotetice. Între timp, așa evita otrăvirea procesului de negociere prin amenințări repetitive care-i încurajează pe ceilalți fie să-și semnaleze disponibilitatea de a folosi forța, fie să-și maximizeze presiunile politice asupra noastră astfel încât să efectuăm

o intervenție militară.

Ignatius: Ca să tranșăm o dată pentru totdeauna: Brent, putem accepta apariția unei bombe iraniene sau trebuie să pornim la război ca să împiedicăm acest lucru?

Scowcroft: Consecințele apariției unei bombe iraniene au mai puțină legătură cu utilizarea pe care o va da Iranul armei decât cu proliferarea nucleară explozivă ce va rezulta. Fenomenul este inevitabil, mai ales ținând seama de atmosfera din regiune. Dotarea Iranului cu bomba nucleară nu va fi acceptată de turci, saudiți, egipteni, poate nici de cei din Emiratele Arabe Unite.

Comparația cu situația Coreii de Nord e greșită, deoarece Coreea de Nord e unică, nu are seamă printre țările cu care se învecinează. Cazul Iranului e foarte diferit, însă dacă vrem să-l împiedicăm făcând uz de forță trebuie să avem în vedere consecințele. În regiune se manifestă deja suspiciuni profunde față de Statele Unite, care sunt privite drept antimusulmane. Un atac la adresa Iranului, chiar limitat doar la instalațiile nucleare, ar avea efecte geopolitice colosale în regiune și ne-ar complica îngrozitor problemele de acolo.

Brzezinski: Un atac împotriva Iranului ar crea o situație în care Statele Unite ar fi implicate într-un război extins în Irak, Iran, Afghanistan și, într-o măsură tot mai mare, în Pakistan, conflict care, aproape cu certitudine, se va întinde și în Golful Persic. Consecințele acestui fapt pentru poziția noastră globală, capacitatea noastră de a ne folosi puterea, economia mondială, sentimentele populare, lumea islamică și atitudinea restului lumii față de noi ar fi atât de dezastruoase, încât acest atac trebuie avut în vedere numai în împrejurări realmente extreme.

Scowcroft: în opinia mea, situația necesită o diplomatie sofisticată, subtilă, grijulie, care să ia în calcul toate elementele acestui context foarte complicat. Cred că avem șanse de reușită, dar nu putem să stăm deoparte și să spunem că alții trebuie să dea, iar noi nu avem decât să primim. Trebuie să fim gata să ne punem interesele pe

masa negocierilor pentru a găsi soluția de care avem o nevoie disperată.

Brzezinski: Și pentru obținerea căreia mai avem ceva timp.

19 martie 2008

Capitolul 3

Două probleme nerezolvate

David Igatius: Să ne oprim la o problemă perenă, aparent insolubilă, care macină Orientul Mijlociu de câteva decenii, anume disputa dintre arabi și israelieni în chestiunea palestiniană. Acum s-ar putea să ne aflăm în stadiile finale ale unui proces de pace făcând parte dintr-un lung șir, procesul de la Annapolis, care se află în prezent la ananghie.

Amândoi aveți o experiență enormă în acest domeniu. Zbig, tu l-ai ajutat pe președintele Carter să realizeze prima mare breșă, acordul de la Camp David care a deschis calea unui tratat de pace între Israel și Egipt. Brent, ai jucat un rol de prim rang în procesul de pace de la Madrid care a culminat cu tratatul de pace dintre Israel și Iordania. Prin urmare, nu numai că ați fost implicați în această problemă, dar ați și repurtat succese importante. V-aș ruga să faceți un pas înapoi și să priviți la felul cum au evoluat lucrurile de când ați părăsit Casa Albă, încercând să descrieți lupta dusă pentru rezolvarea acestei chestiuni încuietoare. Ce părere ai, Zbig, despre modul în care secretarul de Stat Rice a tratat misiunea de pace de la Annapolis?

Zbigniew Brzezinski: Am sentimentul tot mai puternic că problema dintre israelieni și palestinieni este prea profundă, prea mare, prea încărcată de patimă, prea adânc înrădăcinată ca ei s-o poată rezolva singuri.

Sunt foarte pesimist față de perspectiva ca pacea să fie obținută prin negocieri autonome și întreținute exclusiv de israelieni și palestinieni. Experiența pe care am căpătat-o la Camp David – dar și observând, Brent, ce-ați făcut voi – mă duce la concluzia fermă că numai Statele Unite pot fi

un intermediar eficace. Asta înseamnă două lucruri. În primul rând, Statele Unite nu devin parte în conflict, plasându-se într-o anumită tabără și opunându-se alteia; în al doilea rând, America nu se menține într-o atitudine pasivă, ci exprimă propriile idei, le promovează de o manieră explicită, încearcă să fie cât mai echitabilă, respectă interesele vitale ale tuturor părților, dar nu ezită să-și expună clar poziția și să insiste asupra respectării ei.

Ignatius: Zbig, atunci când îi aud pe americani prezentând această argumentație, israelienii se tem că urmează să li se impună un acord de pace. Când spui că problema e prea mare, prea dificilă, prea periculoasă pentru ca părțile s-o poată rezolva singure, ideea care se profilează e aceea a unui acord din exterior. Poate că tocmai în punctul acesta ne aflăm.

Brzezinski: Ei, putem alege întotdeauna cuvintele pe care le dorim., A impune" înseamnă să le vâram acordul pe gât. Termenul pe care-l folosesc eu este „a ajuta”, întrucât nu cred că vreuna dintre părți este pregătită să accepte concesiile necesare și niciuna nu este gata să facă primul pas, deoarece se teme că tabăra adversă va profita de pe urma concesiilor fără să dea nimic la schimb.

Așadar, trebuie ca un actor să fie dornic să iasă în față și să prezinte cu entuziasm și pricepere soluția posibilă. La Camp David L toate negocierile s-au bazat pe documente foarte detaliate, pregătite cu mare migală de americani, care expuneau variantele alternative, iar la cârmă se afla un președinte care-și cunoștea foarte bine dosarul și era foarte insistent.

Dacă dorim să avansăm trebuie să fim capabili de a exprima public măcar parametrii generali ai unui acord și apoi să spunem. restul cade în sarcina voastră, pe măsură ce negociați amănunțele”.

Iar între acești parametri, în număr de patru, primul loc este ocupat de neacceptarea dreptului la revenire în Israel pentru palestinienii refugiați; e o pilulă foarte, foarte amară. Trebuie să înțelegem cât e de greu de înghițit, căci

întreaga structură a identității palestinienilor are la temelie ideea că ei au fost expulzați pe nedrept din Israel.

Pe locul al doilea se află împărțirea Ierusalimului, o pilulă amară pentru israelieni. Nu vom avea o pace viabilă dacă moscheea cu domul auriu, o parte din orașul vechi și Ierusalimul de Est nu se vor găsi în capitala Palestinei. Pacea nu va fi socotită legitimă, pur și simplu nu va exista un punct de plecare pentru reconciliere.

În al treilea rând avem granițele din 1967, cu ajustări reciproce care să permită încorporarea în Israel a marilor așezări urbane aflate de partea cealaltă a liniei și, simultan, acordarea de către israelieni! a unor concesii teritoriale echitabile în Galileea și Negev, astfel ca palestinienii să nu piardă pământuri. Populațiile israeliană și palestiniană sunt aproape egale. În scurt timp, palestinienii vor fi mai numeroși. Israelienii dețin deja 78% din vechea Palestină, palestinienii n-au decât 22%.

A patra condiție este crearea unui stat palestinian demilitarizat. Am propus recent să trimitem trupe americane pe malul Iordanului, pentru a oferi Israelului un sentiment de siguranță în raport cu orice tip de amenințare.

Restul e de resortul părților, dar acestea sunt elementele pe care ar trebui să le susțină Statele Unite. Sunt de părere că Bush tot nu e dornic să dea impulsul atât de necesar. Sper măcar ca următorul președinte să o facă.

Ignatius: Brent, stai deseori de vorbă cu secretarul de Stat Rice despre eforturile ei de a găsi o soluție la această problemă. Spune-ne ce învățăminte ai tras de pe urma eforturilor voastre de pacificare din timpul lui Bush I.

Brent Scowcroft: Nu știu cât de relevante sunt acum, în parte pentru că situația e diferită. Am început procesul de pace în timpul primului Război din Golf. Înainte de război, Saddam încercase să plaseze chestiunea palestiniană pe ordinea de zi. El dorea o discuție la nivel regional, iar noi am răspuns: „Nu. Întâi ne ocupăm de

invazia voastră din Kuweit”.

Le-am declarat celor din lumea arabă: „Țineți aproape de noi. Ajutați-ne, iar noi vom porni procesul de pace”. Cred că arătându-ne dornici să intervenim într-o situație când era agresat un stat arab am convins lumea arabă de obiectivitatea Americii. Lucrurile continuau să fie dificile, dar atitudinea noastră a deschis calea procesului de la Madrid – prima împrejurare când cele două părți au discutat oficial și au declarat: „trebuie să cooperăm”.

Ignatius: Brent, tu și președintele Bush ați fost destul de aspri cu Israelul, mergând până la retragerea garanțiilor americane pentru împrumuturile luate de guvernul israelian din cauza diferendelor pe tema coloniilor și locuințelor. Cât de importantă crezi că a fost această demonstrație a dorinței noastre de obiectivitate prin care arătam că suntem gata să nu-i mai dăm bani aliatului nostru?

Scowcroft: Cred că a fost importantă, deoarece astfel de lucruri nu se petrec des. Nu s-a mai întâmplat...

Brzezinski: De atunci încoace.

Scowcroft: „prea des în ultimii șaiszeci de ani. Refuzul nostru de a garanta împrumuturile pentru așezările din Cisiordania a avut un impact enorm asupra lumii arabe. Nu știu dacă a avut vreun impact asupra Israelului.

Brzezinski: Aș zice că da, căci după căderea lui Shamir a venit la putere Rabin; a urmat una dintre perioadele cel mai puțin active în domeniul construcției de așezări din întreaga istorie a ocupației, totul terminându-se însă odată cu asasinarea premierului.

Scowcroft: Rabin e un caz interesant în toată această poveste. Când l-am întâlnit prima dată ocupa funcția de ambasador în Statele Unite și era la fel de belicos ca oricare alt adept al liniei dure. Pe parcurs a devenit ministru de Externe, ministru al Apărării, comandant al armatei și s-a maturizat astfel încât, atunci când a devenit prim-ministru, avea o viziune care, dacă ar fi trăit, i-ar fi permis încheierea unui acord. A fost o evoluție

excepțională.

Israelul parcurge un traseu oarecum asemănător, de la violentele zile din 1948, când s-a întemeiat statul, până la perioada ulterioară războiului din 1967, când a fost îmbrățișată concepția Israelului Mare, și, mai recent, odată cu acceptarea soluției celor două state.

Brzezinski: Aș dori să intervin aici. Când l-am întâlnit prima dată pe Menahem Begin în calitate de prim-ministru, mi-a spus fără menajamente: „Nu există palestinieni. Asta e pură ficțiune. Toțiăștia sunt arabi, iar ținutul lor natural e pe malul celălalt al Iordanului”. Conceptul fundamental era Eretz Israel.

După douăzeci de ani, Ariel Sharon acceptă o soluție implicând două state. E drept, nu detaliază problema teritoriilor, dar măcar acceptă, în linii mari, ideea unui stat palestinian în Palestina. De aici trebuie trase niște învățăminte: chiar și taberele cu poziții extreme evoluează dacă ești pregătit să ai răbdare și să porți discuții cu ele. În acest context mă gândesc la Hamas. Hamas nu e gata să accepte Israelul, dar e disponibil să accepte un armistițiu pe zece ani. Dacă vom reuși să-l manipulăm inteligent, Hamas ar putea ajunge că Al Fatah, tot mai moderat.

Ignatius: Aș dori să vă pun una dintre întrebările care-l vor tulbura cel mai mult pe viitorul președinte, și anume dacă Statele Unite trebuie să încurajeze contactele și discuțiile cu Hamas. Organizația aceasta refuză să recunoască dreptul Israelului la existență și le dă israelienilor sentimentul că are drept obiectiv principal distrugerea statului lor. Pe de altă parte, nu e nicio îndoială că Hamas a prins rădăcini puternice în Gaza. Armata israeliană a tot încercat să-l nimicească și a dat greș; și în continuare avem toate motivele să credem că va eșua. Trebuie oare să căutăm dialogul cu această organizație, să vizăm implicarea ei într-un proces de pace?

Scowcroft: Când am avut prima oară de-a face cu această chestiune, la începutul anilor '70, nu ni se permitea să stăm de vorbă cu Fatah pentru că era o

organizație teroristă. Trebuia să apelăm la intermedierea marocanilor sau a altora ca să comunicăm cu ei. Acum trecem printr-un proces asemănător. Cred că trebuie să fim pregătiți să discutăm cu Hamas. Hamas a sugerat o încetare a focului. Nu știu ce înseamnă asta, dar nu vom afla niciodată dacă n-o să vorbim cu ei.

Am impresia că dacă vom reuși unele progrese în cadrul procesului de pace – sunt la fel de pesimist ca Zbig, dar există, totuși, o posibilitate – Hamas va decide că nu-și poate permite să rămână pe de lături și să se aleagă, în cel mai bun caz, cu Fâșia Gaza, entitate care nu poate supraviețui de una singură. Cred că cererea lor de încetare a focului este doar o tactică, nu vor asta în mod serios, dar, pe de altă parte, încercările de a sugruma Hamas întăresc această organizație și subminează Fatah.

Brzezinski: Sunt perfect de acord cu Brent pe plan politic, însă nu trebuie să pierdem din vedere dimensiunea morală. Din acest punct de vedere, refuzul de a discuta cu Hamas echivalează cu boicotarea sa. Asta înseamnă retezarea oricăror legături și, prin urmare, pedepsirea unui milion și jumătate de indivizi ce suferă de probleme umanitare foarte grave: boli, foamete, dezintegrarea generală a comunităților. Acest lucru mi se pare foarte neliniștitor. Nu cred că este o modalitate bună de negociere decât dacă ești implicat într-un conflict pe viață și pe moarte.

Dacă ne-am afla realmente în stare de război cu o țară, sigur că ar trebui să fim pregătiți pentru a provoca populației unele greutăți. Am procedat astfel în cel de-al Doilea Război Mondial. Însă oamenii aceia din Gaza, un milion și jumătate, nu sunt dușmanii noștri. Nu putem uita asta.

Nu știu cum s-a întâmplat, dar aspectul acesta ne este acum indiferent într-o măsură care mi se pare îngrijorătoare nu doar pe plan moral, ci și politic, deoarece creează un sentiment de nemulțumire și de ură față de noi în Orientul Mijlociu, atitudine generală pe care n-o putem

trece cu vederea. Avem un interes vital în Orientul Mijlociu și, cu toate acestea, generăm, pe scară largă, resentimente puternice față de America. La un moment dat, aceste semințe ale vrajbei vor germina.

Ignatius: Israelienii și susținătorii lor ar interveni în acest punct: „Și cu noi cum rămâne?” Oare America nu are o relație specială cu Israelul, un atașament aparte pentru supraviețuirea Israelului care face ca tipul de politică echidistantă descrisă de voi să defavorizeze statul evreu? Dacă Israelul ar avea cincizeci de prieteni puternici, ar mai fi cum ar mai fi, dar nu are decât unul.

Brzezinski: Scuză-mă, dar nu mă impresionează deloc argumentul acesta. Ideea că trebuie să ne dovedim prietenia față de Israel înfometând populația din Gaza mi se pare fundamental imorală și, în plus, perdantă politiceste.

Scowcroft: Am discutat adesea despre relația specială cu Israelul. Cred că avem o relație firească în raport cu o democrație mică și curajoasă aflată într-o regiune ostilă. Nu cred că avem vreo obligație specială față de Israel; dimpotrivă, avem aceeași obligație față de palestinieni, dintre care foarte mulți trăiesc la a treia generație în lagăre de refugiați. Lagăre care, fiindcă veni vorba, sunt o pepinieră pentru teroriști. Sunt de părere că, ținând seama de statutul nostru, avem responsabilitatea morală de a încerca să rezolvăm această problemă.

Brzezinski: în plus, mai e și o problemă de ordin practic. Cât timp va rezista Israelul dacă vom fi alungați din Orientul Mijlociu? Așadar, nu am nicio ezitare să-mi susțin punctul de vedere.

În fine, cred că propunerile mele servesc optim interesele Israelului. Dacă vom putea obține o pace echitabilă, și trebuie să facem unele eforturi în acest scop, Israelul va putea deveni o componentă durabilă și prosperă a Orientului Mijlociu. Dacă vom fi împinși să părăsim regiunea, cât ați paria pe supraviețuirea statului evreu?

Ignatius: Cei doi președinți pentru care ați lucrat,

Jimmy Carter și George H.W. Bush, au fost criticați de comunitatea proisraeliană pe motiv că n-ar fi sprijinit Israelul suficient. Când i-a apărut cea mai recentă carte, președintele Carter a fost criticat aspru pentru folosirea termenului *apartheid* referitor la politica israeliană față de palestinieni. Chestiunea aceasta are o încărcătură emoțională deosebită, fiind un punct foarte sensibil în politica internațională. Brent, cum ar putea noua administrație să se mențină pe linia subțire dintre aplicarea unei politici echidistante și întreținerea acestei prietenii tradiționale?

Scowcroft: Dacă situația se menține neschimbată până la instalarea viitoarei administrații, riscăm să avem parte de încă o catastrofă. Acum ne aflăm într-un moment neobișnuit. Sunt de acord cu Zbig. sunt pesimist în privința capacității noastre de a profita, dar guvernul israelian actual este slab, entitatea palestiniană este slabă și, pentru prima dată cu adevărat, țările arabe sunt dornice să sprijine găsirea unei soluții.

Brzezinski: Există și susținerea opiniei publice.

Scowcroft: A opiniei publice din ambele tabere. Ceea ce ne lipsește este un cuplu de adversari care, fără amestec extern, să poată ajunge la o înțelegere. Acum e prea devreme, cele două tabere nu sunt destul de puternice și, fiecare, se confruntă cu o opoziție internă prea puternică. Au nevoie, din partea Statelor Unite, de o intervenție mai fermă decât cea practică în mod obișnuit.

Ignatius: La ce te referi când spui „o intervenție mai fermă”?

Scowcroft: Trebuie să propunem, cu prudență dar fără echivoc, un plan bazat pe acordurile de la Taba, după cum spunea și Zbig, și să afirmăm: „Aceasta este o soluție echitabilă și justă la care au ajuns israelienii și palestinienii în 2001. Acceptăm fără probleme orice modificare asupra căreia cădeți amândoi de acord, dar acum trebuie să trecem la treabă”.

Dacă această administrație își va încheia mandatul

fără să obțină vreun acord, dezamăgirea va fi enormă, iar în prezent regiunea este incredibil de fragilă. Libanul se află în pragul exploziei. Cât va putea supraviețui Abbas? Dacă ne gândim că vom avea de-a face cu un lider mai bun decât Abbas va pleca, se prea poate să ne furăm singuri căciula. Cred că pericolul cu care se confruntă întreaga zonă este imens, situația este extrem de fragilă.

Oricare nou președinte va avea nevoie de timp ca să reevalueze situația, deci va putea lua decizii abia peste un an, un an și jumătate. Nu ne permitem să pierdem atâta vreme.

Brzezinski: Aș avea ceva de adăugat. Sper că președintele Bush, pe care l-am criticat și-l critic în continuare, va acționa. El tot spune, cu un aer misterios, că se așteaptă la semnarea unui acord de pace anul acesta. Nu pot crede că repetă acest lucru fără să se bazeze pe ceva, ceea ce înseamnă că va face unele demersuri.

Nu văd ce altceva ar putea face în afară de gesturile propuse de Brent și de mine. Poate că va trece la faptă și vom citi despre rezultate în momentul când cartea aceasta va fi deja sub tipar. Dacă nu va face nimic nu va mai avea nicio posibilitate ulterioară, așa că merită să încerce. Este o operațiune cu un grad înalt de risc.

Așa cum spunea însă Brent, avem câțiva factori de partea noastră. În sfârșit, statele arabe sunt mult mai raționale și par pregătite să accepte un compromis. Opinia publică israeliană este mult mai flexibilă în această chestiune decât conducătorii marilor organizații evreiești din America, oameni de dreapta puternic angajați pentru cauză care însă nu reflectă vederile mult mai liberale ale majorității evreilor americani.

Cum spuneam, opinia publică din Palestina și Israel este mai flexibilă, astfel încât cred că următorul președinte, dacă va fi îndrăzneț și hotărât, va reuși să obțină un rezultat. În caz contrar o să aibă de-a face cu o situație dezastruoasă.

Ignatius: Dacă vreun membru al ministerului

israelian al Apărării ar fi de față, ne-ar spune: „Domnilor, uitați că noi ne-am retras din Gaza unilateral și am procedat astfel cu speranța ca gestul nostru să primească o replică pe măsură. Pe măsură ce raza de acțiune a rachetelor se tot mărește, tot mai multe dintre orașele noastre de pe coastă se află în bătaia proiectilelor. În această chestiune nu avem un partener cu care să dialogăm. Există persoane care sunt decise să oprească din mers orice proces de pace”. Cum răspundem la așa ceva?

Scowcroft: Adversarii procesului de pace nu-l pot opri dacă Statele Unite nu le permit acest lucru. Retragera din Gaza a fost realizată într-un mod care prefigura parcă haosul ce avea să urmeze. Sharon n-a vrut să stea de vorbă cu palestinienii, a refuzat orice înțelegere privind transferul de teritorii.

Brzezinski: Sau instalațiile de pe teren.

Scowcroft: Exact.

Brzezinski: Pentru că tocmai el le-a aruncat în aer.

Scowcroft: Securitatea reprezintă pentru israelieni o problemă de prim ordin; una dintre marile lor temeri este aceea că, dacă n-ar face tot ce fac pentru a-i menține permanent pe palestinieni într-o stare de dezechilibru, ar cădea victimă atacurilor teroriste. Zbig vorbea despre o linie americană de-a lungul Iordanului, cred că merită luată în considerare.

Ar mai trebui să avem în vedere și o structură de felul unei forțe NATO de menținere a păcii. Pe măsură ce israelienii se retrag din Cisiordania, amplasăm o forță NATO de menținere a păcii care să ajute la instruirea trupelor palestiniene de securitate și la menținerea acelei stabilități pe care se tem cu atâta disperare israelienii că ar pierde-o dacă s-ar retrage.

Ignatius: Voi încheia această parte a discuției cu o problemă pe care, în momentele când sunt cu adevărat sinceri, israelienii o întorc pe toate fețele. Se pune întrebarea dacă peste cincizeci de ani va mai exista, în

Orientul Mijlociu, un stat evreu denumit „Israel”. Cred că acest coșmar motivează multe dintre acțiunile care americanilor li se par extreme. Cum pot fi sprijinite securitatea și durabilitatea statului evreu?

Brzezinski: în primul rând, vreau să spun că înțeleg acest sentiment. Când m-am dus prima dată în Orientul Mijlociu să-i prezint pe arabi să accepte tratatul de pace semnat la Camp David între Israel și Egipt, unele dintre gazdele mele mi-au declarat: „Știți, cruciații au stat la Ierusalim 90 de ani și după aceea au plecat. Nu ne grăbim”. Așadar, îngrijorarea israelienilor nu este neîntemeiată, însă ei trebuie să se întrebe: „Oare acest scenariu teribil este mai probabil sau mai puțin probabil în condițiile în care nu e pace?” Dacă pacea este întrucâtva legitimă, adică ambele tabere sunt cât de cât pregătite să o accepte – și, subliniez din nou, opiniile publice israeliană și palestiniană au evoluat mult – securitatea Israelului este practic asigurată.

Atunci când se vor împăca Israelul și Palestina au șansa de a deveni împreună un Singapore al Orientului Mijlociu. Dacă aș fi israelian m-aș uita înspre Dubai și Qatar și m-aș gândi: „Nu vrei și tu așa ceva?” O dată ce pacea va fi instaurată, inteligența combinată a israelienilor și palestinienilor i-ar putea transforma într-un dinam al regiunii, din punct de vedere financiar și tehnologic deopotrivă. Israelul se descurcă foarte bine pe plan tehnologic, dar dacă se condamnă singur la această situație stranie – nici pace, nici război – într-un Orient Mijlociu tot mai radicalizat, în care noi ne pierdem treptat influența, ce-i poate rezerva viitorul?

Desigur, vor exista întotdeauna palestinieni care să comită acte de terorism. Vor exista israelieni care să riposteze. Ar trebui oare să-i lăsăm pe acești indivizi să domine viitorul? Acesta este punctul în care responsabilitatea Americii este imensă, iar șansele viitorului președinte sunt destul de promițătoare dacă este pregătit să se comporte ca un adevărat lider.

Ignatius: Brent, care e opinia ta?

Scowcroft: Nu e o alegere ușoară, dar cred că prin încheierea unui acord Israelul riscă mult mai puțin decât dacă ar rămâne izolat într-o regiune extrem de ostilă, depinzând permanent de Statele Unite pentru asigurarea securității. Dacă se va ieși din acest punct mort, sinergia dintre Israel și zonele înconjurătoare de care vorbea Zbig se va produce firesc, generând o dinamică economică intensă ce va revitaliza întreaga regiune.

Ignatius: Este o viziune cum nu se poate mai optimistă. Asta îmi aduce însă aminte de un comentariu al fostei mele colege Karen Elliot House de la *Wall Street Journal*, care spunea că, atunci când vine vorba de Orientul Mijlociu, pesimismul e întotdeauna mai aproape de realitate.

Scowcroft: Nu e chiar așa, și o să-ți dau un exemplu. Libanul este unul dintre cele mai fragile state din lume, dar o lungă perioadă Beirutul a fost centrul comercial și Parisul regiunii. Libanul era un stat multipolar cu un echilibru foarte delicat, însă prăbușirea lui nu a avut cauze interne, ci externe, fiind provocată de situația din țările înconjurătoare. Cred că este posibil ca oameni care nu sunt de acord în multe privințe să conviețuiască și să prospere.

* * *

Ignatius: Subiectul conversațiilor noastre este modul în care Statele Unite pot începe să reordoneze o lume aflată în pragul haosului. Pornind de la Orientul Mijlociu, v-aș ruga să vă gândiți la valorile cu care am putea contribui noi la rezolvarea tuturor acestor probleme, de la procesul de pace arabo-israelian până la Irak și Iran.

Îmi amintesc, din vremea când eram corespondent la Beirut, inscripția de la intrarea principală a Universității Americane, care a fost întemeiată de misionari americani la mijlocul secolului al XIX-lea. Sunt săpate în piatră următoarele cuvinte: „Să aibă viață, și s-o aibă din belșug”. Este o frază din Biblie care exprimă aspirația idealistă și

deschiderea către lume care i-au împins pe misionarii americani să ia calea Orientului Mijlociu acum 150 de ani și să rămână acolo atâta timp.

Plecând de aici, v-aș ruga să vorbiți despre valorile pe care le-am putea introduce noi în dialogul cu arabii și israelienii și despre modul în care am putea îmbunătăți imaginea țării noastre în această parte a lumii. Brent?

Scowcroft: Procesul de pace trebuie să fie punctul de start. Dacă vom avea succes aici vom putea schimba starea de spirit în întreaga regiune. Acum nu suntem considerați imparțiali, ci susținători ai uneia dintre tabere. Din această cauză – și din cauza războiului din Irak – arabii și-au pierdut aproape complet încrederea în noi.

Dacă procesul de pace va avea un deznodământ fericit, cred că atitudinea arabilor se va schimba. Se vor comporta cam ca în 1990, când Kuweitul a fost invadat și ei ni s-au alăturat pentru remedierea situației. În plus, spre deosebire de momentul actual, vor fi dornici să joace un rol în Irak.

Pe de altă parte, în felul acesta se va reface echilibrul cu Iranul. În prezent, Iranul se crede pe coama valului. Un tratat araboisraelian ar conferi lumii arabe sunnite încrederea că se poate descurca singură. Mai mult, ar reprezenta un enorm pas înainte în lupta noastră contra terorismului. După cum spuneam mai devreme, avem lagăre de refugiați vechi de șaiszeci de ani în care nenumărați tineri supraviețuiesc de pe urma subsidiilor ONU, fără slujbe și fără speranță. Locurile acestea sunt medii de cultură perfecte pentru extremism. Cred că aceasta este maniera în care trebuie să abordăm problemele regiunii astfel încât să-i atragem de partea noastră pe moderați, care, de fapt, sunt majoritari.

Ignatius: Trebuie cumva să oferim un sprijin mai puțin vizibil regimurilor autoritare? Administrația Bush declară că susținerea noastră pentru monarhia saudită și pentru regimul autoritar al lui Mubarak din Egipt subminează orice speranță am nutri privind crearea de

legături cu populația Orientului Mijlociu. Vi se pare plauzibil?

Scowcroft: Nicidecum. Trebuie să ne să ne respectăm principiile? Da. Dar nu putem reface întreaga lume dintr-odată. Trebuie să acționăm pas cu pas.

Dacă lumea arabă ar avea încredere că suntem de partea ei, că o ajutăm și dialogăm cu regimurile din această zonă, deschiderea s-ar produce rapid. Dacă însă încercăm să le facem pe toate dintr-odată vom căpăta o regiune în care nimeni nu va dori să trăiască; din păcate, aceasta pare să fie direcția în care ne îndreptăm.

Ignatius: Zbig, în cartea ta *A doua șanse* propui energetic ca Statele Unite să întoarcă foaia în această parte a lumii. Dezvăluie-ne gândurile

1. Apărută în 2007 la editura Antet (n. red.)

tale despre modul în care America ar putea deveni exponenta altor valori.

Brzezinski: Ei bine, voi urma firul lui Brent și-mi voi lua drept punct de plecare motto-ul citat de el. Fraza aceasta spune foarte multe despre rolul pe care l-am jucat odată în Orientul Mijlociu și pe care ar trebui să-l reluăm acum. Cei mai mulți locuitori ai Orientului Mijlociu ne priveau, mai ales după al Doilea Război Mondial, ca pe o forță eliberatoare. În viziunea lor, încurajaserăm plecarea britanicilor și a francezilor fără să ne aducem în loc propriile trupe. În plus, membrii intelighenței considerau că, împărtășindu-le cunoștințele noastre tehnologice, îi ajutam să intre în lumea modernă în ritmul lor și în contextul lor cultural. Situația s-a schimbat treptat, astfel că am ajuns să fim văzuți drept noii colonialiști, principalele cauze fiind intervenția din Irak, sprijinul exclusiv acordat lui Sharon în timpul lui George W. Bush și indiferența generalizată față de soarta palestinienilor. Toate acestea au fost urmate de un atașament bizar față de imperialismul cultural prin democratizare, politică la care am renunțat din clipa în care a fost testată.

Ignatius: Te referi la faptul că am susținut alegerile

libere din teritoriile palestinienne, dar, după ce Hamas a câștigat...

Brzezinski: Exact. Dacă ne întrebăm foarte serios care ar fi rezultatul probabil al unor alegeri libere în Egipt, știm foarte bine că Frăția Musulmană ar avea un succes detașat. Ne dorim cu adevărat asta? Nu sunt sigur că și-o doresc nici măcar păturile mai avansate ale societății egiptene. Nimeni nu a sondat ce vor realmente masele din Arabia Saudită, dar n-aș vrea să asist la un proces electoral în care Osama bin Laden să candideze contra vreunui membru al familiei regale saudite.

Ideea e că avem o influență enormă, dar influența și asistența nu sunt același lucru cu imperialismul cultural. Când trimitem niște politicieni ignoranți și agresivi să le dea arabilor lecții de democrație ne facem de tot râsul. Așadar, cred că sunt foarte multe lucruri de schimbat.

Dacă am putea aduce conflictul israeliano-palestinian la un deznodământ echitabil am elimina una dintre principalele surse ale radicalismului antiamerican din Orientul Mijlociu. Vom putea juca iarăși un rol stabilizator, constructiv în regiune și, așa cum spunea Brent, am putea reduce într-o anumită măsură propensiunea socială pentru terorism.

Ignatius: În categoria problemelor sau oportunităților din Orientul Mijlociu, un loc fruntaș este ocupat de Siria, care-și tot trâmbețează interesul pentru negocierile de pace, dar nu se regăsește la masa discuțiilor. Zbig, tocmai te-ai întors de acolo, ai stat de vorbă cu președintele Bashar al-Asad. Ce vești ai?

Brzezinski: Am primit două mesaje majore pe care președintele le-a exprimat cu o seriozitate remarcabilă. În primul rând, faptul că s-a despărțit de socialismul baasist. Pe această temă a fost foarte elocvent, spre deosebire de vicepreședintele său, dar există dovezi că acum Siria se consideră parte a economiei globalizate. Sirienii înțeleg necesitatea încurajării industriei private, a impulsivității comerțului exterior și a unei deschideri sporite spre

mediul internațional. La conducerea economiei se află mai puține instituții de stat. Din câte am putut afla în cursul acestei scurte vizite, se pare că această concepție este implementată la nivel național, întâmpinând însă o anumită opoziție din partea vechilor cadre.

Al doilea mesaj răspundea la o întrebare formulată de mine. I-am spus: „În ceea ce privește conflictul dumneavoastră cu Israelul, ați fi gata să semnați cu această țară un tratat de pace care să vă satisfacă toate aspirațiile teritoriale, dar să nu fie condiționat în niciun fel de ceea ce se întâmplă între israelieni și palestinieni?” Cu alte cuvinte, ceva asemănător cu acordul dintre Sadat și israelieni. Răspunsul său a fost fără echivoc: „Da, absolut, cu condiția să obținem restituirea integrală a teritoriilor până la granițele existente înainte de iunie 1967”.

L-am citat când am vizitat Israelul, iar răspunsul celor de la Ierusalim a fost ceva mai complex. Mi-au zis: „Da, e în regulă. E o veste bună, dar întâi trebuie să rupă legăturile cu Hezbollah. Trebuie să rupă legăturile cu Hamas. Trebuie să înceteze orice sprijinire a terorismului. Trebuie să se despartă de iranieni”. În concluzie, am sentimentul că opiniile celor două părți nu prea converg.

Ignatius: Brent, unul dintre marile succese ale primului președinte Bush a fost convingerea Siriei să continue negocierile de pace, deși roadele au rămas îndepărtate. Ce crezi despre șansele actuale în raport cu Siria?

Scowcroft: Cred că există unele oportunități. Trebuie să ne amintim că Siria nu e un stat monolitic; din perspectiva numeroaselor linii de falie seamănă mult cu Libanul. Regimul are dușmani în interior, motiv pentru care este foarte iritabil. În opinia mea, sirienii își doresc foarte mult un acord. Ministrul lor de Externe, Mouallem, m-a abordat din dorința ca Statele Unite să invite Siria la convorbirile de pace de la Annapolis și a sugerat ca înălțimile Golan să constituie un subiect de discuție. Asta îmi sugerează că vor să participe.

Un timp după 11 septembrie 2001, sirienii au fost cooperanți, furnizând informații secrete și identificând diverși agenți Al Qaeda, dar după aceea au manifestat o ambivalență accentuată. În plus, așa cum spuneam, au probleme interne considerabile. În parte ne ajută în Irak și în parte ne fac rău, cred că din același motiv. Încearcă să-și controleze propria situație internă și să se protejeze. Nu ne ajută cu nimic dacă nu purtăm o discuție serioasă cu ei. Să fie clar, o soluție în privința înălțimilor Golan nu are pentru israelieni niciuna dintre implicațiile sentimentale ale Cisiordaniei. E o decizie mai curând strategică decât emoțională.

Ignatius: Sirienii îți vor spune între patru ochi că, deși nu vor să-și trimită iarăși armata în Liban, nu vor tolera un Liban care să contravină intereselor Siriei. Zbig, este oare rezonabilă cerința aceasta a Damascului ca guvernul de la Beirut să nu-i fie ostil?

Brzezinski: Depinde de contextul mai larg. Dacă s-ar realiza progrese autentice în relația dintre Siria și Israel, dacă situația din Irak s-ar îmbunătăți în așa măsură încât rolul sirienilor să nu mai fie marcat de ambivalența pe care o menționa Brent, menținerea legăturii istorice dintre Siria și Liban n-ar mai reprezenta un pericol pentru noi.

Prin urmare, totul depinde de cadrul general, de aceea e atât de important gradul în care suntem pregătiți să punem în mișcare procesul de pace israeliano-palestinian. Acesta va fi un catalizator pentru celelalte fenomene despre care vorbeam. Dezarmarea sau eliminarea Hezbollah-ului ar fi mai facile, iar dispariția sau transformarea Hamas ar fi mai probabilă. În concluzie, esențială este seriozitatea cu care abordăm problemele fundamentale ale Orientului Mijlociu.

Scowcroft: Zbig are perfectă dreptate. În 1975 i-am încurajat subtil pe sirieni să intervină în Liban pentru a pune capăt unui război civil devastator. Libanul este rezultatul politicii din regiune și constituie încă o rațiune a procesului de pace. Dacă l-am demara i-am putea convinge

pe sirieni să permită Libanului revenirea la stilul tradițional de neutralitate fracționată. Asta se poate întâmpla însă numai cu participarea întregii regiuni.

Brzezinski: Aș adăuga un lucru: ideea că rolul jucat de sirieni în Liban a fost exclusiv malign nu e corectă din punct de vedere istoric.

Scowcroft: Nu, altfel nu i-am fi încurajat să intervină în 1975.

Ignatius: Probabil că e așa, dar eu am rostit o alocuțiune la înmormântarea lui Zbra Tenty, fostul redactor de la Andahar, și am fost la mormintele altor prieteni uciși, după cât se spune, de către sirieni.

Scowcroft: Fără îndoială.

Ignatius: Așadar, o persoană rezonabilă ar putea întreba: cum putem să facem afaceri cu niște indivizi care-i asasinează pe politicienii din alte țări care nu le plac? Nu trebuie să-i aducem în fața justiției? Ce se întâmplă cu libanezii care își jelesc din tot sufletul concetățenii uciși, după cât cred ei, de asasini sirieni? Ce-ar trebui să le spunem lor?

Brzezinski: Păi care ar trebui să fie reacția, modificarea contextului sau răzbunarea?

Ignatius: Care e părerea ta?

Brzezinski: Cred că ar trebui să reacționăm transformând contextul. La urma urmelor, știi foarte bine, atunci când am susținut deplasarea lui Arafat la Madrid am contribuit la realizarea unui pas enorm către pace. Însă Arafat avea mâinile pătate cu sânge.

Scowcroft: Iar libanezii, la rândul lor, au mâinile pătate de sânge libanez. Unele dintre cele mai brutale crime au fost săvârșite de libanezi împotriva concetățenilor lor.

Brzezinski: De pildă, crimele comise de maroniți contra creștinilor.

Scowcroft: Este necesar, prin urmare, să identificăm acțiunile care ar putea pune capăt acestei stări de lucruri.

Ignatius: Și rolul nostru militar? Menținem forțe de

mari dimensiuni în Orientul Mijlociu și în preajmă. Avem Centeom-ul cu baze avansate în Qatar și Bahrain. Continuăm să vindem arme oricărui stat din regiune care vrea să cumpere, cu excepția Iranului. Ați recomanda o diminuare a acestei prezențe militare foarte vizibile?

Brzezinski: Depinde care forțe. Cu siguranță, aș recomanda să se facă eforturi pentru încheierea războiului din Irak.

Ignatius: Mă gândeam, într-un cadru mai general, la desfășurarea forțelor militare americane ca factor de stabilizare. Iar întrebarea pe care o pune toată lumea...

Brzezinski: în Golful Persic? Da.

Ignatius: „este: „Oare efectul constă în stabilizare ori în contrariul ei?”

Brzezinski: Dacă forțele sunt amplasate în Golful Persic, dacă se află în cea mai mare parte pe mare, dacă au ca scop protejarea foarte bogatelor, dar extrem de vulnerabilelor statele de acolo împotriva vecinilor lor, incluzând aici Iranul, nu am nicio obiecție. Problemele sunt create de contextul politic mai larg, plus războiul acesta din Irak.

Scowcroft: Cred că prezența trupelor este mai puțin importantă decât ceea ce încercăm să facem. E o regiune turbulentă. Unele dintre vânzările noastre de arme își au originea în timpul Războiului Rece. Pe de altă parte, dacă vom avea în regiune imaginea pe care Zbig și cu mine credem că trebuie și putem să ne-o creăm, prezența noastră nu va fi privită cu ostilitate. Să luăm, de pildă, Emiratele Arabe Unite, o țară foarte prosperă cu o securitate practic inexistentă...

Brzezinski: Dar o bogăție strigătoare la cer.

Scowcroft: în opinia mea, genul acesta de prezență stabilizatoare care le dă oamenilor sentimentul că nu trebuie să-și pună problema securității poate fi productivă, dar trebuie exercitată ținând seama permanent de acest obiectiv și nu urzind diverse planuri obscure prin regiune.

Ignatius: La sfârșitul anului 2008, americanul de

rând, uitându-se la războiul din Irak, uitându-se la cei peste 4.000 de americani uciși, la costurile enorme, la sondajele de opinie care arată că America este detestată de oamenii obișnuiți din acea parte a lumii – americanul de rând ar putea spune: ăștia nu ne plac, iar noi am îngropat acolo o avere. Cel mai bun lucru pe care-l putem face e să ne retragem. Am investit mult prea mult în Orientul Mijlociu. Ajunge. O sumedenie de cetățeni sunt de părere că ar trebui să ne diminuăm prezența în acea zonă, așa că v-aș întreba...

Brzezinski: Nu sunt de acord cu asta.

Ignatius: Nu e doar vocea străzii. Richard Haass, președintele Consiliului pentru Relații Externe, afirmă că epoca americană în Orientul Mijlociu se află la sfârșit, în parte din cauza greșelilor pe care le-am săvârșit în Irak. Așadar, atât printre oamenii obișnuiți, cât și în rândul elitelor se face auzită ideea că ne îndreptăm spre o etapă în care puterea americană va fi – și va trebui să fie – mult redusă. Din cele spuse de voi amândoi, înțeleg că aveți altă opinie, astfel că vă rog să explicați de ce credeți că e important să fim o mare putere în acea parte a lumii.

Brzezinski: Voi clarifica mai întâi premisele, întrucât eu le văd într-o lumină diferită. Oamenii de felul lui Richard Haas susțin, într-o anumită măsură, poziția pe care o afirmăm și noi, Brent și cu mine, anume faptul că politica pe care o exercităm ne subminează prezența în regiune. Nu cred însă că acesta este motivul pentru care cetățenii doresc în majoritate să plecăm de acolo. Ei își dau seama că dacă am pleca am pune în pericol Israelul și, în al doilea rând, am pierde accesul la petrol, niciunul nefiind un lucru bun.

Adevăratul risc este ca, în acest context volatil, oamenii de rând să reacționeze favorabil la retorica demagogică, sporind dificultatea situației printr-o condamnare globală a lumii islamice și o acceptare fatalistă a ideii că al Patrulea Război Mondial cu Islamul jihadist este ineluctabil – teorii de genul celor

propovăduite de senatorul Lieberman.

Aici e primejdia. Dacă nu obținem un acord în Orientul Mijlociu, dacă războiul va continua, dacă se va întâmpla un eveniment negativ în relația noastră cu Iranul, cele mai rele așteptări s-ar putea îndeplini, ajungându-se la apogeul fatal al greutăților cu care ne confruntăm deja.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: Mai există un motiv pentru prezența americană acolo. Nu este Vorba de un conflict interstatal, ci de unul intern. Mă refer la extremism, la acea facțiune a Islamului care folosește sabia ca să intimideze majoritatea. Cred că trupele noastre pot genera o anumită stabilitate.

Brzezinski: Dacă ne redefinim.

Scowcroft: Dacă ne definim.

Brzezinski: Redefinim.

Scowcroft: Unul dintre învățămintele pe care le-am tras din Irak e acela că nu poți să iei o țară, să creezi o democrație, să te întorci pe călcâie și să pleci. Nu merge așa. Prin urmare, trebuie să ne moderăm prezența și modul de operare astfel încât să încurajăm forțele benigne din regiune și să descurajăm extremismul ori să le protejăm pe victimele lui potențiale, permițându-le moderaților să-și susțină viziunea tradițională asupra Islamului, aceea existentă de peste o mie de ani.

Brzezinski: Și, în prelungirea spuselor lui Brent, teoria lui se aplică în mare măsură și Afghanistanului și Pakistanului, unde ne confruntăm cu necazuri asemănătoare. Suferim de o necunoaștere a terenului cauzată de paradigma culturală complet diferită; din această cauză ne bazăm aproape exclusiv pe forță ca să rezolvăm niște probleme adânc înrădăcinate în istorie și în deosebirile culturale pe care nu le înțelegem pe deplin și care necesită o atenție deosebită și multă răbdare. Implicarea noastră arată ca o intervenție străină cu efect cert de radicalizare, consecințele putând fi dintre cele mai neplăcute.

Acum vreo două săptămâni am citit în *New York*

Times Magazine un articol excelent despre un pluton care luptă în Afghanistan în ținuturile sălbatice de lângă granița cu Pakistanul. Niște băieți de toată isprava, complet izolați. Lângă tabăra lor se afla un sat dinspre care se trăgeau din când în când focuri de armă.

În același timp, soldații încercau să distrugă baza talibanilor, după care a urmat un atac asupra taberei. Până la urmă au organizat o întâlnire cu bătrânii satului, când locotenentul care comanda plutonul a pus o întrebare foarte simplă: „Ne luptăm sau facem pace?” Iar bătrânii au răspuns: „Vom reflecta la întrebarea ta. Ne vom întâlni diseară, noi între noi, și vom lua o hotărâre”. Zis și făcut.

A doua zi au revenit: „Știți, sunteți străini. Ați venit aici cu arme. O să luptăm”. A urmat o bătălie în cursul căreia plutonul a suferit pierderi grele, iar satul a fost pulverizat. După mine, tipul acesta de conflict s-ar putea răspândi dacă nu avem mai multă grijă.

N-are nimic de-a face cu Al Qaeda. Sătenii nu dădeau doi bani pe Al Qaeda. Ce-i interesa pe ei era satul lor.

Ignatius: Totuși, în lumea musulmană există sentimentul că toate evenimentele despre care discutăm se desfășoară în cadrul unui război pe care nu l-am declanșat noi, al unui război ce ne-a fost declarat...

Brzezinski: Despre ce război vorbești?

Ignatius: în 1996, Osama bin Laden a dat publicității o declarație de război în care, în esență, spunea: „Dacă-i loviți pe americani din toate puterile, or să dea bir cu fugiții”. Asta s-a întâmplat la Beirut în 1983 și 1984. Asta s-a întâmplat în Somalia. Iar dacă parcurgem textul declarației, tema centrală este „americarii pot fi învinși”.

Acum, când oamenii din acea parte a lumii vă vor citi opiniile despre Orientul Mijlociu, mulți dintre ei vor zice: „Aha, vedeți? Americarii pot fi bătuți. Sunt în retragere. Acești înțelepți, doi dintre cei mai buni experți în politica externă a Statelor Unite, cer aplicarea unor politici noi. Acest atac foarte puternic la adresa Americii a fost încununat de succes”. V-aș ruga să răspundeți, pentru că

asta va apărea pe site-urile web jihadiste. Șeicii de la Al Jazeera vor afirma: „Iată încă o dovadă că americanii pot fi înfrânți”.

Scowcroft: Cred că noi spunem tocmai contrariul, susținând necesitatea rămânerii noastre acolo. Bin Laden a arătat limpede că atacul său nu era îndreptat contra Statelor Unite ca atare. El vrea să ne alunge din regiune deoarece crede că guvernele respective sunt corupte, trebuie răsturnate, iar noi le protejăm.

Așadar, dacă ai fi arab, ai vrea ca noi să plecăm și să lăsăm regiunea pe mâinile extremiștilor? În viziunea noastră, avem nevoie de acel gen de prezență care să le dea speranțe oamenilor de rând ce vor să ducă o viață normală, oferind religiei locul său, mai mult sau mai puțin important, dar nu cu un pumn de fier venit parcă din secolul al XIII-lea care să controleze cele mai mici detalii.

Brzezinski: Sun Tzu avea un dicton faimos: „Cea mai bună strategie este să-ți lași adversarul să se învingă singur”. Multe dintre afirmațiile lui Osama bin Laden merg pe aceeași linie. El vrea ca America să se implice în așa măsură încât toți saudiții să ne urască. Plasând în centrul discursului său prezența forțelor americane în Arabia Saudită, el crede, poate, că americanii vor reacționa proteste și că se va produce o ciocnire. Al Qaeda spune că ar fi minunat ca Statele Unite și Iranul să intre în război, pentru că așa s-ar extinde conflictul.

Cei care ne-au atacat pe 11 septembrie 2001 sperau, în mod evident, să ne scoată din minți și să ne facă să ripostăm cu stângăcie, efectul vizat fiind mobilizarea unui număr tot mai mare dintre musulmani împotriva noastră. Din păcate, într-o privință au reușit, astfel că suntem și acum împotmoliți în Irak.

Cred că nu trebuie să părăsim regiunea, dar este necesar să ne aplicăm politicile militare în așa fel încât să fie eficiente din punct de vedere politic. Asta înseamnă să izolăm Al Qaeda, să-i mobilizăm pe musulmanii moderați și să le creăm condiții pentru a combate extremismul.

Nu vom reuși dacă ne vom limita la politicile brutale, dacă nu vom face demersuri pentru instaurarea păcii între Israel și Palestina, dacă vom rămâne împotmoliti în Irak ani de zile, dacă vom continua să ne extindem operațiunile militare în Afghanistan și să distrugem câmpurile de mac fără a le da țăranilor vreo compensație, dacă-i vom ataca pe paștuni și ne vom alege cu un război și mai mare. Asta nu e victorie. Este exact ceea ce-și dorește Osama bin Laden să facem pentru a ne putea învinge.

Ignatius: Ca să rezum discuția, aş spune că amândoi propuneți ca America să persevereze în acea parte a lumii, dar să procedeze cu atenție, să aleagă o cale durabilă, deosebită de aceea din prezent. Amândoi ați subliniat că, dacă nu vom trata cu mai multă seriozitate problema israeliano-palestiniană în sensul găsirii unei soluții, situația se va înrăutăți continuu. Acest aspect se găsește pe o poziție fruntașă în lista pe care i-ați face-o noului președinte?

Scowcroft: Cred că ocupă locul întâi.

* * *

Ignatius: Să mergem acum la altă problemă nerezolvată. Dacă există vreo parte a lumii care ar putea exploda cu niște consecințe dezastruoase, aceasta este Pakistanul, în special frontiera dintre Pakistan și Afghanistan. Așa cum știm prea bine, Pakistanul este o putere nucleară. Se confruntă cu o insurgență islamică tot mai puternică, cu propriii săi talibani. După plecarea lui Musharraf are o conducere politică slabă, extrem de fragmentată. Aș dori să vă întreb pe amândoi cum sugerați că poate fi deplasat Pakistanul din situația actuală - foarte periculoasă - într-una mai stabilă și mai pașnică.

Scowcroft: Nu prea văd o cale care să se profileze clar. Primejdia actuală e foarte mare. Într-un anumit sens, Pakistanul a ieșit prost din împărțirea Indiei, în 1947. A moștenit zonele tribale, extrem de fracționiste, dar nu a moștenit Partidul Congresului, care a conferit Indiei un sentiment de unitate de care Pakistanul nu s-a bucurat. În

plus, au fost incapabili să gestioneze democrația. Permanent s-au produs răsturnări de situație - guvernul civil devine corupt sau incapabil sau ambele, armata îl dă jos, conduce țara o vreme, apoi le restituie puterea civililor. Lucrurile acestea s-au tot întâmplat.

Când Pakistanul era un stat tânăr, ne-am numărat printre cei mai apropiați aliați ai săi, iar el se baza pe noi pentru a-i garanta securitatea, însă după al doilea război indo-pakistanez am impus sancțiuni asupra ambelor tabere și am încetat să le mai vindem echipamente militare. Asta nu conta pentru indieni, care aveau o industrie militară solidă, dar pe pakistanezi i-a afectat serios. Sancțiunile i-au făcut să se simtă în nesiguranță și să încerce obținerea de arme nucleare.

Când au început să fabrice arme nucleare am adăugat noi și noi sancțiuni, sporindu-le insecuritatea, până când s-a ajuns la Pakistanul de acum, cu un militar sau un președinte care nu acceptă revenirea la guvernarea civilă. Partidele politice se dușmănesc, dar nu e vorba de niște partide ca acelea pe care le cunoaștem noi. Sunt organizații dinastice cu baze tribale foarte importante.

Însuși faptul că Benazir Bhutto poate să le transfere soțului și fiului său conducerea partidului constituie o ilustrare a problemei. Asta este moștenirea. Singurul element ce menține unitatea pakistaneză este armata. Rolul acesta a fost jucat de Musharraf la un moment dat, dar nu mai este cazul. Cred că deznodământul cel mai favorabil ar fi un echilibru între partidul președintelui, partidul lui Bhutto și cel al lui Sharif.

În momentul de față, Bhutto și Sharif sunt aliați, dar nu va dura mult, deoarece partidele lor se detestă cu înverșunare. Poate Musharraf să se agațe de putere? Nu știu. În opinia mea, cel mai mare pericol cu care ne confruntăm este o criză în cursul căreia armata să se separe în fideli și contestatari ai lui Musharraf. Ofițerii de rang înalt - cei de la conducerea armatei - au fost educați în Marea Britanie și consideră imparțialitatea o virtute, dar

la nivelul inferior - cel al coloneilor - sunt cei care i-au instruit pe talibani să lupte contra sovieticilor în Afghanistan.

Pentru evitarea unei explozii va fi nevoie de mult tact. Dacă armata se va scinda, nu e cert că armele nucleare se vor afla în siguranță, iar un Pakistan azvârlit în haos ar reprezenta o atracție fatală pentru India, care ar încerca imediat să rezolve problema Cașmirului. Fără nicio îndoială, vor exista repercusiuni și în Afghanistan.

Ignatius: Prognoza ta e foarte sumbră. Zbig, ești de aceeași părere?

Brzezinski: Da, și aș trage câteva învățăminte din spusele lui Brent. Trebuie să fim foarte atenți să nu ne implicăm prea tare în politica internă pakistaneză. Pakistanul e prea mare, prea populat și prea complex ca să putem interveni eficient în politica sa internă.

Nu m-a entuziasmat inițiativa Washingtonului de a o încuraja pe doamna Bhutto să revină în țară. Anul trecut am participat la câteva discuții cu ea și nu m-am simțit deloc în largul meu. Credeam că încercăm să amestecăm apa cu uleiul și eram convins că rezultatul avea să fie ori moartea lui Musharraf, ori moartea ei. Insistând, demonstrez că înțelegem foarte vag politica pakistaneză. Aceasta e foarte încurcată, parțial etnic-provincială și parțial, cum spunea Brent, dinastică și competitivă, peste toate suprapunându-se influența armatei.

Conform unui proverb pakistanez, țara există datorită celor trei A: Allah, America și Armata. Allah e departe. Și America e departe și, în plus, dă dovadă de ignoranță. Armata e la fața locului. Prin urmare, în următorii ani, coeziunea armatei va rămâne factorul central în politica pakistaneză. Trebuie să fim foarte atenți ca implicarea noastră să nu-i pună în pericol unitatea.

Renunțarea la programul de educație și instruire militară internațională (IMET, International Military Education and Training) a constituit din partea noastră o eroare majoră, căci n-am avut posibilitatea să-i instruiem pe

ofițerii mai tineri. Avem o problemă clară, și anume zona paștună și cea de frontieră, adevărat sanctuar pentru Al Qaeda. Trebuie să încercăm rezolvarea ei, dar cu mare prudență, altfel riscăm ca politica pakistaneză să vireze spre antiamericanismul irațional, cum se și întâmplă pe alocuri.

Atunci când trebuie realmente să acționăm, trebuie să procedăm cu mare discreție și să evităm răspândirea informațiilor despre evenimente. Dacă ne vom comporta astfel, și pakistanezii de la putere își vor da seama că au interesul să nu vorbească despre asta. Dar dacă, așa cum facem în ultima vreme, vom începe să ne lăudăm, guvernului de la Islamabad îi va fi tot mai greu să ne accepte intervențiile.

Opinia publică își va exprima tot mai virulent nemulțumirea, armata va manifesta resentimente, iar consecințele vor fi imprevizibile. Probabil că vom putea stăpâni situația din Afghanistan încă o vreme, deoarece ne mai bucurăm de un rest de simpatie ca urmare a ajutorului acordat împotriva sovieticilor, dar dacă haosul din Afghanistan se va extinde în Pakistan ne vom confrunta cu o situație imposibil de gestionat. Efectul va fi la fel de catastrofal dacă ne vom implica și mai mult, împotmolindu-ne acolo, sau dacă vom pune capăt brusc operațiunilor și vom pleca acasă.

Așadar, aș recomanda prudență, prudență și iar prudență; să-i lăsăm pe pakistanezi să-și descurce problemele. Să nu-i mai dăscălim pe tema democrației și să fim sensibili la interesele lor istorice și geopolitice. Să le arătăm că au un fel de prieten în Afghanistan care le conferă un avantaj strategic în raport cu India. Pe de altă parte, trebuie să avem grijă ca afghanii să nu creadă că vor deveni sateliții Pakistanului, jonglerie care va fi foarte dificilă. Dincolo de asta, pur și simplu nu recomand niciun tip de activism politic față de Pakistan ca atare.

Ignatius: Și relațiile noastre cu forțele militare pakistaneze? Noul șef al statului major al armatei

pakistaneze, generalul Kayani, le-a declarat șefului statelor majore reunite, amiralului Mullen, directorului CIA și altora că este gata să coopereze cu noi la instruirea unui așa-numit corp de frontieră care, amplasat în zonele tribale, să-i asocieze pe locuitorii acestor sate îndepărtate la constituirea unei forțe de contrainsurgență...

Brzezinski: Da.

Ignatius: „și să ajute la dezvoltarea economică. Și, în plus, să utilizeze tactici agresive pentru găsirea locurilor în care se ascund membrii Al Qaeda și atacarea lor. Evident, asta e în interesul nostru, dar se profilează pericolul despre care vorbeați amândoi: scindarea armatei, împingerea agresivității până în punctul în care devine inacceptabilă. Ce sfat ați da în această privință?

Brzezinski: După părerea mea, conducerea armatei pakistanezeâși dorește un rol de supervizare și este pregătită să-l exercite. Dacă putem proceda discret, fără prea multă vizibilitate, este mai bine să oferim această asistență decât să n-o facem.

Ignatius: Chiar dacă există pericolul ca elementele islamiste din armată să spună „ce naiba fac șefii noștri? De ce cooperează cu Statele Unite?”

Brzezinski: Asta trebuie s-o hotărască generalii pakistanezi, nu noi.

Scowcroft: Corect. Dar cred că e mai bine să se vadă că îi ajutăm pe pakistanezi în loc să insistăm ca armata lor să execute ordinele noastre...

Brzezinski: Ori să acționăm fără ei.

Scowcroft: Ori să acționăm fără ei, căci, amintiți-vă, această regiune este fracționată ca puține altele de pe glob. Britanicii au controlat-o pe ambele părți ale graniței timp de o sută de ani și n-au reușit s-o pacifice. Pakistanezii trebuie să ia inițiativa în relațiile cu restul regiunii și cu talibanii care se revarsă dinspre nord.

Dacă armata pakistaneză are nevoie de ajutor, trebuie s-o ajutăm și s-o încurajăm. Ar trebui să redemarăm programul IMET.

Ignatius: Și să aducem încoace mai mulți ofițeri pentru instruire.

Brzezinski: Ofițeri tineri.

Scowcroft: Deoarece, o lungă perioadă, armata va fi liantul întregii țări.

Ignatius: N-ar trebui oare să menținem la sol avioanele fără pilot Predator care, înarmate, survolează chiar în aceste momente munții de la Tora Bora și zonele tribale adiacente? Oare aceste arme invizibile desfășurate de Statele Unite pe teritoriul unor țări suverane precum Pakistanul nu constituie o provocare?

Brzezinski: Depinde de consecințele zborurilor lor. Dacă în cursul atacurilor vor ucide numeroși localnici pe lângă suspectii Al Qaeda, s-ar putea să nu fie productive, întrucât am crea mai mulți membri Al Qaeda decât am distruge. Acest argument este însă foarte greu de generalizat.

Dacă am avea dovezi foarte clare că într-o anumită zonă se găsesc niște membri din conducerea Al Qaeda și am avea șanse reale să-i scoatem din circulație, presupun că ar trebui să acționăm, dar comandantului care dă ordinele și până la urmă ucide cincizeci de civili i-aș spune că va plăti pentru asta.

Ignatius: Asta sună ca vechiul sfat: dacă tragi în rege, să nu care cumva să ratezi.

Brzezinski: Corect, și nu-i ucide prea multe rude.

Scowcroft: Cred că Zbig are dreptate. În primul rând, n-ar trebui să ne batem cu pumnii în piept, ci să ne prefacem nevinovați. „Care avioane?” Dar dacă putem viza țintele cu mare grijă, operațiunea este utilă, căci afirmă, fără mare tam-tam, amploarea extraordinară a puterii americane și ar putea stârni respect în rândul armatei pakistaneze: „Tipii ăștia sunt tari de tot”.

Ignatius: Dacă înțeleg bine, recomandarea voastră seamănă cu jurământul lui Hippocrate: înainte de toate, să nu faci rău. Într-o situație atât de delicată, într-o țară pe care o înțelegem prea puțin, trebuie să fim foarte atenți.

Brent, ce părere ai?

Scowcroft: Într-adevăr, ideea de bază, pe care, din păcate, am încălcat-o de foarte multe ori în trecut, este să nu faci rău.

Ignatius: Zbig, numeroși comentatori văd asemănări între situația lui Musharraf și pericolele implicate de un Pakistan post-Musharraf, pe de o parte, și, de cealaltă parte, problemele cu care te-ai confruntat când erai consilier pentru securitate națională, în legătură cu șahul Iranului. De câte ori mă gândesc la Pakistan îmi vine în minte criza ostaticilor din Iran. Văd coșmarul care s-a revărsat din acea criză, coșmar în care trăim și astăzi. Văd și coșmarul care ar putea lua naștere într-un Pakistan post-Musharraf, dar nici acum nu sunt sigur ce-ar fi trebuit să facem atunci sau, prin analogie, ce-ar trebui să facem. Tu ce părere ai? Trebuie să fi petrecut mult timp reflectând la asta.

Brzezinski: Este îngrozitor de complicat, pentru că avem nevoie să regândim istoria Iranului modern, mergând tocmai până la epoca lui Mossadegh. Vreau, înainte de toate, să clarific un aspect. Șahul, și nu armata, se afla la conducerea Iranului. În Pakistan, puterea o deține armata, și nu Musharraf. Musharraf nici măcar nu domină armata.

Probabil că Zia controla armata într-o măsură mai mare decât Musharraf. Ideea e că armata este cea care stăpânește Pakistanul și este cea mai viabilă instituție. În momentul în care șahul s-a prăbușit, armata s-a dezintegrat. Nu putea rezista de una singură. N-a existat nicio tentativă de lovitură de stat militară.

Armata pakistaneză trebuie însă luată în serios. Mă tem că, dacă nu vom avea grijă, ne va deveni ostilă, mai ales ofițerii tineri care n-au avut contacte cu noi și sunt foarte naționaliști. Ar fi un efect teribil de contraproductiv.

Ignatius: Întrucât am fost recent la Rawalpindi și am vizitat cartierul general al șefului Statului Major pakistanez, generalul Kayani, stând de vorbă cu o serie de

ofițeri pakistanezi, aş spune că face exact ceea ce trebuie pentru a readuce armata la un anumit nivel de profesionalism.

Scowcroft: El are o altă problemă, aş numi-o reorientarea armatei. Forțele militare pakistaneze au privit întotdeauna spre India, deoarece de acolo veneau pericolele. Trebuie să le întoarcă spre teritoriile din nord-vest, nu pentru că așa vor Statele Unite, ci pentru că acolo se află noua amenințare.

Ignatius: în concluzie, e un semn bun că generalul Kayani l-a numit purtător de cuvânt pe fratele a doi dintre cei mai curajoși jurnaliști din Pakistan. Un tip care face asta nu poate fi atât de rău.

Brzezinski: Sau îndrăzneț.

Scowcroft: Totuși, el este una dintre cele mai promițătoare personalități apărute în ultimul timp în Pakistan, sau cel puțin așa pare.

27 martie 2008

Capitolul 4

Virtuțile deschiderii: China și Orientul îndepărtat

David Ignatius: Pentru aceia dintre noi care se interesează de politica externă este un truism ideea că marea provocare a secolului XXI va fi găsirea unei modalități de a introduce China, aflată în plină ascensiune, în comunitatea globală a națiunilor în așa fel încât efectul să fie de stabilizare, de întărire și nu de slăbire a integrității sistemului. Nu încape îndoială că statul chinez va deveni mai puternic pe plan militar și economic și, în general, va fi un actor mai dinamic în cadrul sistemului. Mulți cred că va amenința Statele Unite. Zbig, cum transformăm creșterea Chinei într-un element benefic pentru noi?

Zbigniew Brzezinski: Eu sunt destul de optimist, trebuie s-o recunosc. În primul rând, îngrijorările Statelor Unite în legătură cu anumite aspecte ale rivalității cu Beijingul, de pildă în sfera comercială, de afaceri sau, potențial, în cea militară, sunt cât se poate de legitime; în

același timp, pe întreg spectrul politic se manifestă dorința de a asimila China în sistemul internațional.

Desigur, aceasta necesită disponibilitatea americanilor de a se adapta la realitate. Integrarea Chinei în sistemul internațional nu seamănă cu absorbirea vreunei țărișoare, ci presupune modificarea treptată a sistemului internațional și redefinirea preeminenței americane. Din această perspectivă, cred că atitudinea Americii este mult mai clarvăzătoare decât aceea adoptată de marile puteri imperiale în 1914, când Germania dădea din coate și încerca să devină, la rândul ei, o mare putere mondială cu aspirații imperiale și coloniale serioase. Noi acționăm mult mai inteligent.

În al doilea rând, o sursă a optimismului meu este sentimentul că liderii chinezi nu se călăuzesc după o ideologie maniheistă potrivit căreia viitorul lor ar depinde de impunerea sistemului lor de valori asupra restului lumii, așa cum era în Rusia stalinistă ori Germania lui Hitler. Pentru ei este mult mai important gândul că trebuie să fie parte a lumii, astfel că fac eforturi să găsească o soluție în acest sens. Cred că dacă ambele părți se vor comporta rațional și pragmatic și nu se va produce vreun eveniment disruptiv, procesul acesta se va derula nestingherit.

Ignatius: Brent, care este punctul tău de pornire în discuția despre găsirea unei maniere stabilizatoare pentru aducerea Chinei în sistemul global?

Brent Scowcroft: Și eu sunt optimist. Din perspectiva Statelor Unite, procesul a început în anii '70, când, în punctul culminant al Războiului Rece, am deschis dialogul cu Beijingul ajungând la o înțelegere privind combaterea hegemoniei sovietice. Evenimentul acesta i-a făcut pe americani să privească altfel China și întreaga situație.

De asemenea, după al Doilea Război Mondial am instituit un fel de nouă ordine mondială guvernată de sisteme deschise. Am procedat așa în parte ca o reflectare a greșelilor din perioada interbelică, deși le-am cerut Germaniei și Japoniei să se democratizeze înainte de a le

reprimi în ordinea mondială. Am construit, aşadar, un sistem deschis. De exemplu, în pofida regimului politic pe care-l instauraseră, i-am lăsat pe comuniştii chinezi să ocupe locul rezervat Chinei la ONU. Din punctul nostru de vedere mediul internaţional era prielnic.

În ceea ce-i priveşte pe chinezi, după 1949 s-au retras ca nişte sihaştri. N-au căutat să aibă relaţii cu altcineva în afară de sovietici, şi chiar şi cu aceştia au ajuns rapid să se deteste reciproc. A durat foarte mult până au început să iasă din carapacea izolaţionişti Aflaţi în plină dezvoltare economică, acum îşi dau seama că au nevoie de restul lumii. În primul rând, sunt tot mai dependenţi de importurile de materii prime. În al doilea rând, depind foarte mult de pieţele externe pentru a-şi vinde producţia industrială. Asta înseamnă că au nevoie de o structură internaţională stabilă care să le asigure accesul la materii prime şi la pieţe de desfacere.

Spre deosebire de Germania de dinaintea Primului Război Mondial, ei nu vor să răstoarne sistemul, ci să i se alăture; din întâmplare, sistemul este deschis şi primitiv, astfel că, deşi persistă o anumită nervozitate şi se înregistrează declaraţii negative ale ambelor părţi, cred că avem o şansă mai bună ca oricând în istoria recentă pentru a încorpora China în sistemul mondial.

Ignatius: Dar într-o lume în care China, în plină ascensiune, îşi doreşte accesul la materii prime pentru a-şi menţine creşterea economică şi vrea să aibă siguranţa unui mediu stabil, de ce n-ar fi ea un rival natural al Statelor Unite? Materiile prime sunt finite, se va desfăşura o competiţie acerbă pentru obţinerea lor. Îi vedem pe chinezi cum îşi promovează fără preget interesul naţional făcând afaceri cu Iranul şi alte ţări, contrar intereselor de politică externă ale Statelor Unite. Cum se face că nu ne îndreptăm spre o ciocnire?

Scowcroft: E o întrebare foarte bună. Structura pe care ne-o dorim noi este un sistem comercial deschis pentru toată lumea. Dacă chinezii vor relaţii de

exclusivitate apare o problemă. Până acum însă, s-au arătat pregătiți să intre într-un sistem deschis.

Se profilează, totuși, unele aspecte neliniștitoare. Dacă Statele Unite insistă să-și mențină preeminența la nivel formal – noi suntem numărul unu și nimeni altcineva nu contează – situația ar fi periculoasă, dar până acum nu ne-am comportat așa. În domeniul energiei, de pildă, am adoptat următoarea poziție: există o ofertă „x” pe plan mondial, există o cerere „y”, iar noi suntem gata să sprijinim un sistem de repartizare deschis pentru toată lumea.

Brzezinski: Aș adăuga numai două idei la cele expuse de Brent. David, tu vorbeai despre China ca despre un rival și, dacă nu mă înșel, ai folosit expresia „fără preget”.

Ignatius: Am descris-o ca pe un rival potențial.

Brzezinski: Da, un rival potențial care-și urmărește fără preget interesul național. Când spui că Beijingul își urmărește fără preget interesul național, oare lucrul acesta nu e valabil și pentru Washington?

Operațiunile noastre din mediul internațional de afaceri sunt5 ca să folosesc un eufemism, foarte energice; în plus, nu ratăm nicio ocazie de a ne promova la maximum interesul național.

Pe de altă parte, conceptul de rival, de rival în afaceri, include întotdeauna ideea de reținere. Nu e același lucru cu adversitatea militară imperială care se sfârșește printr-o coliziune, și cred că atât noi, cât și chinezii știm asta. Ne dăm seama că nu ne va aduce niciun avantaj o ciocnire asemănătoare cu marile conflagrații din secolul XX.

Să trecem acum la al doilea aspect. În linii mari știm cum funcționează structurile noastre de conducere, însă avem informații mult mai puține despre liderii lor. Din experiență am învățat că au o conducere extrem de sofisticată, dornică să afle cât mai multe și să înțeleagă realitățile cu care se confruntă. Asta a fost prima mea impresie când l-am întâlnit pe Deng Xiaoping. Pe atunci

reuşiserăm să făurim o alianţă cvasi-secretă împotriva Uniunii Sovietice, implicând operaţiuni comune de culegere de informaţii şi acordarea de asistenţă opozanţilor din Afghanistan.

Dacă, în general, sunt impresionat de eforturile titanice pe care le fac chinezii pentru a se educa, iată un caz care mă intrigă: de cinci ani încoace, conducerea chineză organizează, la cel mai înalt nivel, un seminar pentru lideri, doar pentru cei de la vârf, cum ar fi la noi membrii consiliului de securitate naţională.

În cadrul sesiunii, care ţine o zi întreagă, conferenţiază diverşi specialiști. Participarea este obligatorie pentru toţi liderii, iar printre subiectele abordate se numără: „Importanţa Constituţiei şi înţelegerea statului de drept” - ceva foarte străin de dictatura lor comunistă -, „O înţelegere mai bună a economiei mondiale şi mai cu seamă a tendinţelor globalizării”, „Tendinţe în tehnologia militară”, „Trecere în revistă a istoriei universale cu punerea accentului pe ascensiunea şi declinul puterilor imperiale”. Mi-aş dori ca preşedintele nostru să fi petrecut ceva timp la nişte reuniuni de felul acesta.

La altă sesiune tematicile erau: „Comerţul internaţional, investiţiile şi importanţa intrării Chinei în lumea globalizată”, „Urbanizarea şi inegalitatea economică”, „Drepturile de proprietate intelectuală”, „Guvernarea prin ştiinţă”, „Democraţia şi statul de drept”, „Cum se poate democratiza un sistem unipartit”.

După cum reiese de aici, chinezii înţeleg atât potenţialul propriei puteri, cât şi pericolele pe care le antrenează depăşirea limitelor ei. Prin urmare, cu excepţia cazului unor mari revolte interne în China, cred că ajustarea nu va fi atât de dificilă, chiar dacă uneori ne doare faptul că Beijingul este mai competitiv. Dacă se va produce o revoltă internă, nimeni nu mai poate prezice nimic.

Ignatius: Să zăbovim un pic asupra acestui subiect.

Conducerea chineză are unele trăsături confucianiste - niște înțelepți care se întâlnesc periodic și încearcă să se informeze unii pe alții după cum povesteați tu - firești, până la urmă, pentru această elită modernă de mandarini. La țară însă, situația este din ce în ce mai agitată.

Tocmai s-au încheiat câteva săptămâni de tulburări grave în Tibet și în alte orașe chinezești cu minorități tibetane. Prietenii mei care se ocupă cu studierea Chinei îmi spun că se profilează o problemă tot mai serioasă, aceea a oamenilor care vin la oraș în valuri dar nu găsesc loc de muncă ori sunt plătiți prea prost și nu se pot întreține. Aceștia fie rămân să trăiască în sărăcie la oraș, fie se întorc acasă plini de mânie și frustrare.

Brent, unii comentatori, luând în calcul dovezile existente, afirmă: „Pur și simplu China nu va reuși să-și mențină unitatea. Elita ei confucianistă, autocratică, nu-și va putea impune voința asupra restului țării, iar statul se va dezmembra. Pericolul este enorm. Ar fi frumos dacă și-ar păstra integritatea, dar e imposibil”.

Scowcroft: Dacă analizăm un pic istoria chineză vom descoperi mai multe perioade în care țara a trecut de la centralizarea extremă la o situație haotică. Sentimentul meu este acela că liderii chinezi au o teamă profundă de instabilitate. Cred că frica aceasta este una dintre principalele lor motivații. De pildă, ea se află în spatele refuzului lor de a deschide sistemul pe plan politic: se tem de instabilitate. Și pot înțelege de ce sunt atât de îngrijorați.

Se manifestă o tensiune puternică între mediul rural și cel urban, între prosperitatea în rapidă creștere pe care o afișează țara în statistici și sărăcia extremă din provincii. Într-o măsură tot mai mare se discută despre contracararea distrugerilor aduse mediului înconjurător în cursul remarcabilului proces de creștere economică. Aceste chestiuni sunt deosebit de grave și, cu siguranță, vor fi tot mai prezente pe agenda conducerii. Nu vreau să fac predicții, dar liderii chinezi se confruntă cu niște

probleme extraordinare.

Cred însă că este foarte puțin probabil ca instabilitatea să fie cauzată de o agresivitate externă. Istoria Chinei arată că populația Han nu a manifestat o agresivitate ieșită din comun. De obicei, chinezii au fost agresivi când, cucerii de străini, erau guvernați de aceștia.

Brzezinski: Sau umiliți.

Scowcroft: Sau umiliți. Unul dintre lucrurile pentru care chinezii poartă pică Occidentului este umilința suferită în secolul al XIX-lea, adânc imprimată în conștiința lor istorică.

Ignatius: Așadar, cum jucăm această carte, Zbig? Trebuie să fim drăguți cu această conducere de la Beijing și să nu-i agravăm problemele încurajând factorii ce provoacă tulburări pe termen scurt și, posibil, pe termen lung, transformări democratice? Sau e mai bine să menținem presiunea spunându-le: „Sistemul vostru, această autocrație rigidă bazată pe partidul comunist, nu va funcționa în lumea modernă”? Care este atitudinea corectă?

Brzezinski: Aș vrea să fac o mică adăugire la cele spuse de Brent, după care voi răspunde la întrebarea ta. Ultima dată când am fost în China, acum vreo două luni, fostul președinte Jiang Zemin a oferit un dineu în onoarea mea. L-am întrebat: „Care este cea mai mare problemă cu care vă confrunțați?” iar el mi-a replicat: „Prea mulți chinezi”.

Într-un fel, e un răspuns plauzibil. Populația migrantă someră este acum de vreo două sute de milioane; ei se tot mută din loc în loc din cauza evoluțiilor absolut spectaculoase – noi metropole, un sistem enorm de autostrăzi ca ale noastre...

Ignatius: Dar fără mașini deocamdată.

Brzezinski: Fără mașini, e adevărat. Dar un sistem care are deja 40.000 de mile. Al nostru, construit în anii '50 și '60 din secolul XX, are 65.000 de mile. În acest

moment rușii își construiesc prima autostradă din toate timpurile, de la Moscova la Sankt Petersburg, iar de la Moscova la Vladivostok mergi tot pe un drum cu pietriș.

Să revin acum la modul în care ar trebui să-i tratăm pe chinezi. În primul rând, cu respect. Aceasta nu este o civilizație care să suporte ușor dăscălirea sau brutalitatea. Chinezii sunt foarte mândri de istoria și cultura lor, și pe bună dreptate. Au o istorie grandioasă, o cultură fenomenală... Dacă o să fim moralizatori și-o să vrem să-i învățăm cum să se poarte, nu cred c-or să reacționeze prea bine.

În al doilea rând, sunt inteligenți. Liderii lor sunt foarte inteligenți. Chiar acum, la nivelul conducerii lor se poartă o discuție publică despre modul în care se poate introduce „mai multă democrație”, indiferent ce înseamnă asta, într-un sistem nedemocratic. Ei știu că trebuie să satisfacă dorința populației de a avea o guvernare mai deschisă. Cred că putem discuta prietenește cu ei pe această temă, dar dacă ne vom arăta aroganți reacția va fi de respingere și nimic din ce vom spune nu va fi luat în considerare.

Ultima dată când am fost în China, conducătorii de la Beijing erau foarte îngrijorați că problema taiwaneză ar fi putut perturba Jocurile Olimpice. Le-am spus: „Nu cred că Taiwanul va fi o sursă de tulburări, dar Tibetul ar putea fi”. Și am continuat: „Știți bine că sunt un prieten al Chinei. Ar trebui să stați de vorbă cu Dalai Lama. El acceptă suveranitatea chineză asupra Tibetului și se opune boicotării Olimpiadei”. Ei mi-au răspuns: „Nu, nu, e un dușman al Chinei!”

Acum, când purtăm această convorbire, situația a scăpat de sub control și poate că e mai util să se discute cu partea adversă. Dacă însă le ținem lecții chinezilor despre tibetani și le spunem ce să facă, răspunsul lor, în cazul în care ar veni, va fi ceva de genul: „Și problema voastră cu negrii? Și nedreptatea flagrantă din America? Și decalajele dintre venituri, care sunt enorme și se tot măresc?”

Nu cred că le putem preda cursuri de comportament, dar sunt convins că putem găsi modalități de conviețuire dacă aplicăm o politică externă care să nu intensifice fricțiunile economice și sociale transformându-le în coliziuni geopolitice și dacă, în același timp, încercăm să făurim un cadru de stabilitate în care să plasăm relația noastră nu doar cu statul chinez, ci și cu unii dintre vecinii săi, Japonia, Coreea de Sud, poate și India, și cu țările din Pacific, de la Australia până la Indonezia. O politică diversificată constând în crearea unei rețele de relații și împiedicarea tentativelor chineze de a ne exclude de pe continent ne-ar fi de mare folos și este pe deplin posibilă. De aceea m-aș defini drept un optimist precaut în această chestiune.

Ignatius: Brent, ce părere ai, peste zece ani, să zicem, China va fi oare mai democratică, partidul își va slăbi treptat strânsoarea de menghină asupra societății? Sau ar trebui să ne așteptăm la o situație asemănătoare celei de acum?

Scowcroft: Cred că se poartă o luptă tot mai intensă. În 1978, când a demarat programul de dezvoltare economică, Deng Xiaoping a declarat: „Îmbogățirea este un lucru extraordinar” și „Nu-mi pasă dacă o pisică este albă sau neagră atât timp cât prinde șoareci”. În opinia mea, ei au inițiat acest proces deoarece socoteau că pentru stabilitate era esențială o creștere constantă a nivelului de trai al populației. Dacă puteau obține asta, s-ar fi aflat în siguranță.

Și-au îndeplinit cu brio programul economic, dar structura politică nu a ținut pasul. Am senzația că ei sunt conștienți de asta, dar nu știu cum să procedeze. În unele sate experimentează o democrație rudimentară. Unii spun chiar că în interiorul Partidului Comunist ar trebui să existe democrație. Toamna trecută, la alegerile pentru Comitetul Central, s-au prezentat cu 29 de candidați peste numărul de 371 corespunzând locurilor puse în joc, astfel că a fost o idee...

Ignatius: O idee de competiție.

Scowcroft: O idee foarte palidă de competiție, dar, așa cum am spus mai devreme, cred că nu vor să-și deschidă sistemul deoarece sunt foarte speriați.

Ignatius: Iar noi n-ar trebui să-i împingem de la spate.

Scowcroft: Nu, pentru că, după cum discutăm, se confruntă cu niște probleme uriașe. Dacă se vor produce revolte pe scară largă, dacă vor avea loc fărădelegi, vor putea să le reprime extrem de brutal și după aceea să spună: „Iată ce s-a întâmplat dacă am relaxat sistemul!”

* * *

Ignatius: Zbig, ai putea afirma că Războiul Rece a permis alianța cu Beijingul inițiată de Henry Kissinger și demersul comun - la care ai contribuit semnificativ - vizând stoparea rușilor în Afghanistan. În toată acea perioadă, Taiwanul a rămas un element controversat.

În ultimele câteva luni s-a profilat posibilitatea rezolvării acestei surse de tensiune, odată cu alegerea în Taiwan a unui guvern naționalist și a unui nou președinte care declară că vrea să negocieze cu Beijingul în vederea normalizării relațiilor. Crezi că optimismul e justificat? Cum pot ajuta Statele Unite?

Brzezinski: Doar o infimă corecție de ordin tehnic. Când spui naționalist te referi la Kuomintang, nu la taiwanezii naționaliști.

Ignatius: Într-adevăr, nu mă refer la taiwanezii naționaliști: aceștia, cu partidul pentru independența Taiwanului, au fost debarcați de la putere.

Brzezinski: Cred că noua conducere din Taiwan a decelat subtilitățile relației cu China. Taiwanul este simultan parte a unei Chine larg definite și o entitate separată; liderii de acolo sunt gata să intensifice legăturile dintre Taiwan și China, să încurajeze contactele familiale și sociale, să faciliteze investițiile pe ambele țărmuri ale Strâmtorii Taiwan, să amplifice traficul aerian - pe scurt, să promoveze normalizarea.

În cursul uneia dintre vizitele mele în China, Deng Xiaoping s-a folosit de prezența mea ca să reafirme conceptul de „o singură Chină, două sisteme”. În acea Chină unică ar fi existat diversitate, adică Hong Kong-ul ar fi avut un sistem de guvernământ diferit de cel al Chinei continentale. Le-am spus în numeroase rânduri chinezilor că a sosit momentul să-și modifice lozinca în „o singură Chină, mai multe sisteme”, deoarece Taiwanul are un alt tip de sistem, e o democrație autentică. Nu mă aștept ca partea continentală să devină în viitorul apropiat o democrație ca Taiwanul, din motivele pe care le-a expus Brent, și nu mă aștept ca Taiwanul să regreseze către un sistem autoritar, dar el poate întreține legături tot mai strânse cu Republica Populară; se constată deja înmulțirea investițiilor și a călătoriilor peste strâmtoare. Până la urmă, se va crea o situație în care China, aflată în ascensiune, va patrona mai multe sisteme.

Tibetul e un caz mai dificil, deoarece are o cultură etnică cu totul diferită. Acolo se găsește leagănul budismului chinez. Problema nu este aceea că Beijingul controlează Tibetul, întrucât Dalai Lama însuși este gata să accepte suveranitatea chineză, ci faptul că politicile de dezvoltare și colonizare îi defavorizează dramatic pe autohtoni. Poate că programele de dezvoltare sunt bine intenționate și afundarea tibetanilor nu e deliberată, însă lucrurile acestea se petrec și de aici apar fricțiunile. Chinezii trebuie să găsească o cale de înțelegere cu o entitate etnică și religioasă complet diferită căreia i se cuvine tot respectul. Este o misiune importantă și deloc ușoară.

Ignatius: Brent, dacă guvernul taiwanez va reuși normalizarea relațiilor, punctul fierbinte care ne îngrijorează de câteva decenii va dispărea. Este posibil ca după aceea să se modifice concepția despre amenințarea chineză?

Scowcroft: Se poate. Oricum, Taiwanul deja nu mai este o sursă foarte probabilă de conflict militar. În loc de

asta se profilează pe fundal o rivalitate crescândă. Taiwanul ar putea constitui prilejul unui conflict, dar asta nu înseamnă neapărat că el ar fi cauza.

Nu cred că vom avea o soluționare a chestiunii taiwaneze în viitorul apropiat, dar gradul de risc se va diminua. A existat pericolul real ca fostul președinte, Chen Shui-bian, care dorea independența cu orice preț, să facă un gest care să ne împingă spre o confruntare cu Beijingul; din fericire, posibilitatea aceasta este acum foarte îndepărtată.

Brzezinski: Chiar dacă nu se va obține o rezolvare *de jure* a problemei, *de facto* cele două părți își îmbunătățesc progresiv relațiile.

Scowcroft: Iată o idee interesantă. Acum zece ani, chinezii credeau că, în privința Taiwanului, timpul nu era de partea lor. Se temeau că taiwanezii aveau să se îndrepte tot mai mult spre independență, astfel că în anii '90 Beijingul a făcut mari eforturi pentru realizarea reunificării înainte de terminarea mandatului lui Jiang Zemin. Treptat, și-au dat seama că trecerea timpului i-ar putea ajuta. Economia Taiwanului, principalele industrii, se mutau pe continent, iar legăturile culturale erau tot mai puternice. De data aceasta, taiwanezii au început să se teamă că timpul n-ar fi de partea lor. Am bănuiala că ne îndreptăm spre o rezolvare tipic chinezească; s-ar putea să fie un aranjament de felul celui descris de Zbig, un mare stat în care China continentală să reprezinte o parte, Taiwanul alta, Hong Kong, Tibetul și așa mai departe...

Brzezinski: Chiar și Singapore într-o bună zi.

Scowcroft: „Un fel de frăție cu relații nediferențiate. Dar asta nu se va întâmpla peste noapte.

Ignatius: Pentru unii se profilează spectrul unei noi Sfere de Co-prosperitate în Asia de Est Lărgită, ca să folosesc termenul cu care japonezii își desemnau odinioară imperialismul asiatic. Și asta le dă fiori multora. Pe măsură ce-și rezolvă litigiile cu vecinii, China se impune în rolul de superputere regională. Avem motive de îngrijorare?

Brzezinski: Da, pentru că procesul acesta implică, dacă nu excluderea noastră, cel puțin o diminuare semnificativă a rolului nostru în partea continentală a Orientului îndepărtat. Și, într-un fel, ne-am opus chinezilor în dezbaterile despre constituirea zonei de comerț liber în această parte a lumii. Ar trebui ea să conțină Asia și China ori Asia, China, Japonia și Statele Unite?

La acest tip de discurs e important faptul că nu va conduce la un război motivat politic. Este vorba mai mult de un proces de negociere și ajustare, pe măsură ce China se integrează în noul sistem; sper că vom răspunde inteligent, protejându-ne interesele în timp ce, discret, obținem ajutorul altora pentru a menține caracterul policentric al Orientului îndepărtat. Acesta este punctul în care relațiile cu Japonia continuă să fie foarte importante.

Aici poate juca și India un rol. India nu aparține regiunii, dar se învecinează cu ea. Pentru diplomația și corporațiile noastre va fi o adevărată provocare să facă în așa fel încât jocul acesta complex să fie în interesul nostru, fără a fi marcat de concepțiile apocaliptice, aproape maniheiste ce reprezintă o moștenire a secolului XX.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: Trebuie să fim preocupați de acest subiect. Nu cred că avem de ce să ne temem, dar trebuie să fim vigilenți. Sunt câteva structuri, cum ar fi Consiliul pentru Cooperare de la Shanghai, la care Statele Unite nu au fost invitate, pe care trebuie să le supraveghem.

Modul în care Bejingul va încerca să se folosească de comunitatea etnicilor chinezi din alte țări ar putea constitui un pericol.

Inclusiv pentru chinezi, deoarece este posibil să intensifice sentimentele anti-chineze din statele respective. Autoritățile s-ar putea teme că minoritarii chinezi sunt un element subversiv sau un factor declanșator pentru reacții de tipul celei din Tibet, unde protestele par să fie îndreptate contra chinezilor Han. Este o situație complexă care necesită atenția Beijingului și a Washingtonului

deopotrivă.

* * *

Ignatius: Amândoi spuneți că acesta este, cum s-ar exprima un economist, un joc cu sumă pozitivă, o situație în care fiecare tabără va obține avantaje substanțiale din cooperarea cu cealaltă. Dacă nu vor reuși să coopereze, lucrurile se vor înrăutăți serios pentru amândouă. Se pune, așadar, următoarea întrebare: cum vor găsi aceste două superputeri - Statele Unite deja dominante, China în ascensiune - o cale de cooperare în chestiunile fundamentale?

Să luăm, de pildă, cea mai dificilă provocare regională din prezent, anume Coreea de Nord, o țară care, în pofida avertismentelor repetate, și-a continuat eforturile în domeniul nuclear militar și a și testat o armă nuclear. În cadrul convorbirilor hexapartite inițiate de administrația Bush, Statele Unite și China se străduiesc să găsească o soluție diplomatică la problema nucleară nord-coreeană. Ce succes au avut aceste demersuri? Mai mult, ce ne spun ele despre capacitatea Chinei de a fi un partener eficace pe teme de securitate? Mie, ca observator, mi se pare că Beijingul nu e dornic să riște prea mult pentru rezolvarea acestei probleme. Zbig, greșesc oare?

Brzezinski: Cred că greșești pe jumătate, cel puțin la nivelul exprimării. Sigur, chinezii n-au făcut tot ce-am fi vrut noi să facă. Nu ni s-au alăturat în formularea de amenințări explicite la adresa Coreii de Nord pentru a o determina să se supună. Pe de altă parte, fără chinezi am fi făcut mult mai puține progrese: ei au jucat un rol esențial în convingerea nord-coreenilor de a se supune parțial cererilor noastre.

Ignatius: Ce-au făcut, mai concret?

Brzezinski: Pe scurt, le-au spus nord-coreenilor că nu pot conta pe protecția Chinei dacă funia va ajunge la par, iar lucrul acesta este extrem de important. În plus, nord-coreenii au mari necazuri cu economia internă, iar China este calea prin care își desfășoară ei comerțul cu restul

lumii. Așadar, chinezii au fost de mare ajutor, intervenția lor fiind, dintre toate, cea mai utilă. Și japonezii au fost de partea noastră, dar influența lor asupra Coreii de Nord este limitată. Rușii au cooperat, dar nu decisiv. Rolul acesta le-a aparținut chinezilor.

Încă nu e sigur dacă vom obține o colaborare deplină din partea Phenianului. Avem de-a face cu un regim imprevizibil care-și schimbă starea de spirit și intențiile în mod dramatic. Chiar deunăzi a lansat o amenințare virulentă la adresa Coreii de Sud. Prin urmare, nord-coreenii sunt clienți dificili, dar noi și chinezii suntem cei care i-au făcut să accepte unele concesii.

De ce ne-au ajutat chinezii? în primul rând pentru că nu vor un conflict la graniță și în al doilea rând pentru că, așa cum a spus Brent, simt că timpul e de partea lor. Dacă se va realiza unificarea, noul stat coreean va gravita, probabil, către China, nu spre Japonia și Statele Unite. Din acest punct de vedere, chinezii au un interes pe termen lung ca deznodământul să fie constructiv și pașnic.

Ignatius: Brent, cum ai evalua cooperarea americano-chineză la convorbirile hexapartite?

Scowcroft: Ambele tabere au cunoscut o evoluție. Nu cred că Beijingul vrea într-o măsură mai mare decât noi ca nord-coreenii să aibă capacități nucleare. Acum un deceniu, dacă-i întrebai pe chinezi - și eu am făcut-o - despre Coreea de Nord, ar fi răspuns: „Ei au luat-o pe calea lor, noi pe a noastră. Nu avem prea multe în comun. Nu prea mai facem afaceri cu ei”.

Brzezinski: Și ar fi răs.

Scowcroft: „Nu-i problema noastră”. După aceea, treptat, au început să spună: „Bine, bine, acceptăm convorbirile hexapartite. Noi venim cu sala de ședințe și cu ceaiul, voi negociați”. Dar, pe măsură ce noi ne-am moderat poziția de la susținerea schimbării regimului la discuții pe seama întregului cadru strategic, ei au devenit mai prevenitori. Pentru ei, schimbarea de regim însemna haos la frontieră, ultimul lucru pe care și l-ar dori. Acum

sunt implicați în negocieri.

Ar putea face mai mult? Sigur că da, pentru că ei țin în viață Coreea de Nord furnizându-i mărfuri și, mai ales, resurse energetice. Cred însă că avem o cooperare bună. Nord-coreenii rămân o nucă foarte tare și încă nu le-am ghicit intențiile.

Oare cred că trebuie să aibă arme nucleare ca să-și apere independența? Sau sunt dornici să renunțe la aceste capacități militare în schimbul unui sistem de securitate în care să se simtă confortabil? Mai avem puțin și vom afla. În momentul de față noi cerem ca nord-coreenii să-și mărturisească toate păcatele, iar ei spun: „Nu ne mărturisim păcatele, dar promitem să nu mai facem”. Așadar, mai sunt niște negocieri de purtat, însă ne apropiem de realizarea unei abordări comune cu Beijingul în privința Coreii de Nord.

Ignatius: Asta-mi aduce aminte de paradoxul lui Zenon, se poate să-ți tot înjumătățești distanța până la obiectiv și să nu-l atingi niciodată. Coreea de Nord a efectuat teste nucleare, posedă arme nucleare și o cantitate de material fisibil estimată la 30 - 40 kg. Oare ar trebui ca noi, americanii, să ne reobișnuim cu ideea că Phenianul va avea una sau mai multe arme nucleare în viitorul previzibil? Oare sunt complet nerealiști cei care speră să-i convingă să renunțe la aceste arme?

Scowcroft: Nicidecum. În primul rând, armele nucleare pe care le au ei funcționează cu combustibil reprocessat, este vorba de plutoniu. Sunt mult mai greu de manipulat decât cele cu uraniu îmbogățit. E destul de ușor să faci o bombă cu uraniu, spre deosebire de cea cu plutoniu. Iar testul făcut de ei a fost...

Ignatius: În mare parte un eșec.

Brzezinski: Exact!

Scowcroft: Astfel că nu pot fi siguri că vor reuși să fabrice o armă utilă. În mintea lor trebuie să se fi strecurat îndoiala.

Ignatius: Zbig, oare administrația viitoare poate

spera să termine treaba și să obțină plasarea acestor arme nucleare sub control internațional?

Brzezinski: Cred că ar trebui să continue demersurile, dar totul depinde nu doar de cooperarea chinezilor, ci și de sud-coreeni. Noul guvern de la Seul este mult mai reticent în a discuta cu Phenianul decât predecesorul său.

Dacă relațiile intra-coreene se vor deteriora, va fi mai dificil să se obțină o atitudine pozitivă din partea conducerii comuniste. În mod cert însă, administrația viitoare, oricare ar fi aceea, va trebui să continue procesul negocierilor, deoarece este mai bun decât alternativa. Dacă nu vrem să intrăm în război cu Phenianul, este de preferat acest aranjament parțial conform căruia ei au niște arme, într-adevăr, dar nu se pot bizui pe ele, astfel că ar fi o nebunie să înceapă un conflict militar atomic; ar fi utile cel mult ca ultimă armă de apărare, în niciun caz pentru un atac.

În aceste împrejurări, răbdarea se va dovedi mai roditoare decât orice altă soluție. Nu peste mult timp se va produce schimbarea conducerii din Coreea de Nord. Deocamdată e un regim ereditar, însă am îndoieli că s-ar putea prelungi până la a treia generație. Prin urmare, ne putem aștepta la transformări majore în Coreea de Nord, probabil în următorul deceniu.

* * *

Ignatius: Să ne plasăm punctul de observație ceva departe și să aducem în scenă Japonia, actuala superputere economică din Asia, care se reface după o lungă criză. S-ar putea spune că succesul major al administrației Bush în materie de politică externă a fost îmbunătățirea simultană a relațiilor cu China și Japonia. Japonezii se simțeau neîubiți și excluși, erau îngrijorați că acordăm o asemenea importanță bunei înțelegeri cu Beijingul încât aveau să română pe de lături. Acum se simt în siguranță.

Brent, ai urmărit acest proces îndeaproape.

Demersurile au fost pornite de secretarul de Stat Colin Powell și Richard Armitage, care au plasat chestiunea în centrul politicii externe în primul mandat al președintelui Bush, și au loc și acum. Cum continuăm de aici? Poate America să ducă mai departe această jonglerie așa încât să aibă relații bune cu Japonia și China deopotrivă, tară ca structura să se prăbușească?

Scowcroft: Eșafodajul poate sta în picioare, deoarece i-am asigurat pe chinezi că japonezii nu sunt o amenințare: conform tratatului de securitate pe care l-am încheiat cu Japonia, această țară nu are nevoie să-și dezvolte capacitățile militare pentru a se apăra de pericolele externe. Lucrul acesta îi liniștește pe chinezi. Pe japonezi, de cealaltă parte, i-am convins că suntem cu ei, că nu ne-am transferat politica de parteneriat pe continent și că Japonia va rămâne centrul prezenței noastre în Asia.

Este ca și cum am merge pe sârmă, cu mare ușurință putem cădea într-o parte sau în cealaltă, dar dacă ne vom menține echilibrul ambele țări își vor păstra calmul, sigure că le vom răspunde dacă vor avea nevoie de noi, iar restul Asiei va putea să se dezvolte normal. În lipsa prezenței americane și a echilibrului furnizat de noi, celelalte state de acolo ar putea considera că trebuie să aleagă între Japonia și China, tranșare pe care nimeni nu vrea să o facă.

Toți acești pași au fost cumpăniți cu mare atenție. Poate că în unele cazuri, spre finalul Războiului Rece, ne-a mai alunecat piciorul, însă este un sistem acordat cu finețe care funcționează foarte bine. Nu văd de ce n-ar exista în continuare. Alianța de securitate înseamnă enorm atât pentru China, cât și pentru Japonia.

Ignatius: Zbig, ți-ai exprimat în cel puțin două cărți îngrijorarea că nu acordăm destulă atenție Japoniei, că o lăsăm cumva pe de lături. Mai ai această temere?

Brzezinski: Nu, cred că lucrurile s-au schimbat în ultimii ani... în timpul actualei administrații, compensând lipsurile anterioare, s-a produs un fel de revigorare a

conexiunii americano-japoneze pe linia securității globale. Sunt perfect de acord cu ideea expusă de Brent, anume că nu trebuie să alegem între China și Japonia ca punct de ancorare în Orientul îndepărtat.

Fără îndoială, China este cel mai important partener al nostru din Asia continentală, în timp ce Japonia ne este cel mai important partener din Oceanul Pacific. Japonia cooperează mai mult cu noi în problemele de securitate internațională, dar își extinde cu grijă orizontul, fără a se repezi cu capul înainte. Chinezii încep să procedeze la fel. Acum găsim trupe chinezești în misiunile de menținere a păcii din Africa și alte locuri. În plus, fapt ce mi se pare interesant din perspectivă istorică, atât China, cât și Japonia evită fenomenul care a mănât puterile europene spre autodistrugere în secolul XX, anume competiția politică amplificată de cursa înarmărilor, ce a dus inevitabil la ciocnire.

China are capacități militare de 44 de ani. Până în prezent a practicat o formă minimă de descurajare nucleară. Avem mii de arme ațintite spre China, pe când ea are doar câteva îndreptate asupra noastră și, implicit, asupra Japoniei.

În același timp, chinezii au tolerat din partea japonezilor o atitudine militară voit nedefinită. Japonezii au forțe convenționale destul de restrânse și se manifestă ca o putere criptonucleară, în sensul că au capacitatea de a obține arme foarte rapid și posedă deja sistemele de ghidare și transport la țintă.

Prin urmare, ambele puteri acționează inteligent în ceea ce privește asigurarea propriei securități, evitând cu mare atenție să se provoace fățiș. Acest context ne permite să aprofundăm parteneriatul cu China, orientat spre Asia continentală, și să extindem printr-o viziune globală parteneriatul cu Japonia. Avem acum posibilitatea de a revizui aranjamentele din sistemul internațional în așa fel încât ambele țări să capete o recunoaștere sporită: Chinei i-am putea asigura mai multe drepturi de vot și funcții de

conducere în diverse instituții economice și financiare, iar Japoniei – un loc în Consiliul de Securitate.

Rămâne însă deschisă o problemă foarte importantă, respectiv modul în care se va dezvolta relația sino-rusă. Dacă relațiile noastre cu Beijingul s-ar deteriora, acesta ar putea fi tentat să învie vechea alianță cu Moscova. Personal, cred că nu e o variantă foarte probabilă, așa că ar trebui să acordăm atenție chestiunii alternative: oare relația dintre Rusia și China va fi stabilă în decursul timpului? Dacă vă uitați la granița dintre cele două țări, parametrii demografici și cererea de resurse naturale conferă un aspect nefiresc hărții acestei regiuni. De o parte a frontierei se află un spațiu enorm, la fel de mare ca tot restul Asiei, locuit de 35 de milioane de oameni. Pe partea cealaltă se găsește restul Asiei, locuit de trei miliarde și jumătate de oameni, dintre care un miliard și jumătate evoluează spectaculos, devenind mai bogați, mai puternici, mai moderni. Cât poate dura această situație?

Ignatius: Păi, rușii s-ar putea transforma într-o Arabie Saudită. Pot vinde energia cu care să se alimenteze cele trei miliarde de mașini.

Brzezinski: Dar ce se întâmplă dacă resursele energetice se vor epuiza în douăzeci de ani, cum se tem anumite companii petroliere?

Ignatius: Planeta s-ar confrunta cu probleme mult mai grave.

Sunt frapat că amândoi, în discuția despre Asia, ați prezentat o politică americană ce implică, în termenii lui Brent, o lume deschisă. Ca să reiau exprimarea lui Zbig, am încercat să evităm legăturile prea strânse în sfera securității. Am încercat să evităm alegerile decisive de genul fie Japonia, fie China. Mi se pare șocant deoarece concepția aceasta contrastează acut cu politica americană în Orientul Mijlociu, unde facem întotdeauna alegeri de tipul acesta, iar un sistem deschis ni se pare intolerabil.

Brzezinski: Nu e întâmplător.

Ignatius: Mă întreb dacă vom fi capabili să menținem

această deschidere, această abordare a problemelor asiatice care, așa cum ați spus amândoi, s-a soldat cu un succes real.

Brzezinski: Aș dori să intervin aici pentru că ai pus degetul pe rană. Lucrul extraordinar în legătură cu Orientul îndepărtat este că ne-am putut modela politicile în urma unei analize largi a interesului național. În Orientul Mijlociu, politicile noastre sunt foarte vulnerabile la presiunile și disensiunile interne. Gândiți-vă la doctrina care ne-a făcut să ne împotmolim într-o asemenea măsură în această regiune.

Ignatius: Da, dar Taiwanul era o putere externă reprezentată de un lobby foarte puternic, lobby-ul chinezesc, care s-a străduit din răspuțeri să-și impună preferințele în cadrul guvernului de la Washington.

Brzezinski: N-a fost destul de puternic.

Ignatius: Și a dat greș.

Brzezinski: Exact.

Ignatius: Dar asta nu înseamnă că nu s-a dat de ceasul morții ca să reușească.

Brzezinski: Ar fi interesant dacă s-ar constitui un lobby chinezesc enorm care să nu reprezinte însă Taiwanul, ci partea continentală.

Nu știu de ce, nu se întrevide conturarea unui lobby japonez, însă există deja un lobby chinezesc în stare incipientă. Întâmplător, se manifestă tot mai energic și lobby-ul rusesc, acționând nu pe baza tradițională a aducerii de voturi, ci exclusiv pe baze financiare.

Ignatius: Brent, crezi că putem menține această structură deschisă?

Scowcroft: Da, sunt optimist. Am vorbit despre China și Japonia, dar în Asia mai sunt și alți jucători. ASEAN pune mare preț pe independența sa, pe păstrarea unei poziții din care să poată negocia avantajos cu restul lumii. La sud avem Australia, un aliat fidel al Statelor Unite. La vest avem India, un actor nou în Asia de Est. Toate acestea – China, Japonia, India, Australia și ASEAN – pot întreține

relații deschise și flexibile.

Acum se privesc cu mare suspiciune, dar sentimentul acesta poate fi temperat de prezența noastră, deoarece în Asia, spre deosebire de alte părți ale lumii, nu suntem priviți ca o superputere care-și urmărește numai obiectivele naționaliste înguste, ci ca o prezență stabilizatoare în regiune. În plus, aceasta e tendința generală la nivel mondial, vechile alianțe restrânse, între anumite țări contra altora, par de domeniul trecutului.

Brzezinski: Acesta e un aspect foarte important și cred că ar fi util să-l dezvoltăm. În Asia avem esențialmente trei puteri dominante, Statele Unite, Japonia și China, care au drept trăsătură comună dorința de stabilizare. Dacă ne întoarcem la discuția din capitolul anterior, în aria pe care am denumit-o Balcanii globali, Statele Unite joacă un rol destabilizator. India este preocupată de conflictul său cu Pakistanul și, cu siguranță, nu are capacitatea de a echilibra lucrurile, chiar dacă, pe de altă parte, nu încearcă să agraveze situația. Iranul însă constituie o forță perturbatoare. Este o configurație complet diferită.

De aceea cred că, per total, Orientul îndepărtat are o soartă promițătoare. Noi putem juca un rol constructiv și ceilalți pot interacționa cu noi, pe când în Orientul Mijlociu clocotesc potențiale conflicte globale distrugătoare. Acolo, dacă facem o greșală gravă, riscăm să plătim enorm, așa cum, într-o anumită măsură, am plătit deja în Irak.

Ignatius: Noi plecăm de la premisa că statul chinez se va transforma în direcția dorită de noi, democratizându-se, însă mulți actori de pe scena mondială găsesc multe aspecte pozitive la autoritarismul Beijingului. Adoptarea democrației de către Rusia a provocat haos și a adus țara în pragul ruinei economice în anii '90, pe vremea lui Elțîn, iar comunitatea internațională nu mai vrea să vadă așa ceva. Când mă duc în Iran, autohtonii îmi spun: „Ne-ar plăcea să fim precum China. Ne-am dori să avem stabilitatea ei, să cunoaștem o creștere economică

asemănătoare". În plus, se manifestă o anumită suspiciune față de democrație. Care este probabilitatea ca restul lumii să se uite la China și să declare: „Credem că o doză sănătoasă de autoritarism este exact ceea ce trebuie”?

Scowcroft: Nu mă îngrijorează chestia asta. În primul rând, nu cred că vreo democrație o să se transforme în dictatură numai de dragul avantajelor economice. Privind la dezvoltarea Chinei, nu e nicio îndoială că a avut un guvern foarte autoritar care a reușit cu brio să modernizeze economia.

Rușii, în schimb, mai întâi și-au modernizat sistemul politic, l-au făcut mai democratic, și, drept urmare, nu au avut suficientă putere la centru pentru a transforma economia. India e alt caz interesant. Ea devine o mare putere economică, însă cumva fără să o vrea neapărat. Imediat după independență, cei mai mulți membri ai elitei indiene fuseseră educați în Anglia în paradigma economiei marxiste și aveau o orientare socialistă. În consecință, guvernul nutrește chiar și acum o anumită suspiciune reziduală față de spiritul întreprinzător. Cu toate acestea, se descurcă foarte bine. Nici modelul chinezesc nu și-a încheiat evoluția, se rafinează permanent, așa cum am discutat deja. Unul dintre avantajele unui sistem autoritar este posibilitatea avansării într-un ritm dezlănțuit. Se poate însă ca direcțiile de înaintare alese să fie foarte primejdioase.

Brzezinski: Acesta este un element esențial. Nu mă îngrijorează prea mult țările care au decis să imite modelul chinezesc. Dacă studiem experiența colectivă a țărilor în care dezvoltarea economică inteligentă a pornit de la vârf într-un cadru autoritarist, observăm imediat că apariția succeselor economice generează presiuni de democratizare. Gândiți-vă la Coreea de Sud. Până acum vreo douăzeci de ani nu se putea numi în niciun caz o democrație, dar reușitele economice au deschis calea pentru instaurarea unui regim democratic.

Într-un anumit fel, aici se încadrează și Japonia.

Restaurația Meiji a fost un sistem axat pe inovația economică și tehnologică și organizat dinspre vârf spre o bază care a creat condițiile inițiale pentru măsurile luate de noi după război. Așa s-a ajuns la o democrație puternică.

Și Taiwanul a avut la început un sistem autoritarist – nu foarte diferit, de fapt, de cel chinez în ceea ce privește dezvoltarea economică. Guvernul a promovat spiritul întreprinzător în mediul rural, afacerile de mică amploare, după care a permis liberalizarea. Dezvoltarea economică a luat avânt și democrația a urmat cu pași repezi.

Uitați-vă și la China însăși. Marile dezbateri din sânul conducerii comuniste de astăzi nu se referă atât la opțiunile economice fundamentale cât la modul în care se poate democratiza sistemul țară producerea unei explozii. Nu poți să comprimi prea mult, dar nici nu poți să deschizi robinetul dintr-odată. Nu știu dacă Beijingul va evita explozia, însă e cert că dezvoltarea economică, un succes incontestabil pentru majoritatea chinezilor, creează presiuni tot mai intense în vederea democratizării. În această lume interactivă, este probabil ca presiunile să fie accentuate de forțele externe.

Ignatius: Credeți că noi, ca americani, ne vom simți bine într-o lume în care alte țări, mai ales China, dar și multe dintre statele care privesc admirativ la succesele sale, aleg un alt punct de echilibru între libertate și ordine? Chinezii au înclinat balanța înspre ordine mult mai mult decât am face-o noi.

Iar poporul chinez pare să accepte fără probleme. Când călătoresc în China și pun întrebări despre versiunea epurată a motorului Google care exclude informațiile inacceptabile din punct de vedere politic, atitudinea chinezilor este: „Ce mare brânză?” Sunt dornici să accepte restrângerea posibilităților de căutare pe Google dacă li se oferă șansa unui apartament confortabil sau chiar a unei mașini noi. Este o manieră de ordonare a lumii fundamental diferită de aceea a noastră; o putem tolera?

Scowcroft: Ce înseamnă asta pentru chinezul de rând? Că se îndreaptă în direcția corectă, așa zice eu. Acum douăzeci de ani n-ar fi putut da căutare pe Google nici dacă motorul de căutare ar fi existat. Cred că este o întrebare fascinantă la nivel academic, dar în practică nu putem face prea multe. Gândiți-vă câte modele de evoluție se întâlnesc pe glob. Singapore este un model foarte neobișnuit. Zimbabwe este un model de cu totul alt gen. Țările și culturile își găsesc propria cale și profită de calitățile lor specifice, dar, căutând exemple pe harta lumii, nu cred că sunt multe care să spună, în momentul actual, „mai degrabă așa trăi în China decât în Statele Unite”.

Ignatius: Așadar, n-ar trebui ca modelul chinezesc, aplecat mai mult spre autoritarism și ordine, să ni se pară o amenințare sau un exemplu ce ar putea îndepărta aspirațiile restului lumii de idealurile noastre?

Brzezinski: Dacă statul chinez stimulează apariția unor Chine în miniatură în alte părți, nu rezultă obligatoriu că aceste țări care-i imită pe chinezi ne vor fi mai ostile decât cele care urmează modelul american. Nu cred că există o legătură cauzală.

În al doilea rând, în foarte multe țări nu se pune problema alegerii între autoritarism și democrație, ci între dezvoltarea stabilă cu un control dinspre vârf spre bază și libertatea haotică, profund perturbatoare pe plan economic. Nu sunt sigur că gama de opțiuni e cea mai fericită.

Uitați-vă la Egipt, la populația sa și la Frăția Musulmană. Dacă Egiptul ar trece acum, pe nepusă masă, la democrația în stil american, ar fi stabil din punct de vedere politic? Ar fi stabil din punct de vedere economic?

Ignatius: Cred că orice cunoscător al Egiptului ar răspunde negativ, s-ar instala un haos complet. Acum multă vreme am citit un eseu impresionant intitulat, JHL – idropolitica Nilului”; teza era că o societate bazată pe revărsarea anuală a unui fluviu și a râurilor trebuie să fie extrem de bine organizată. Are nevoie de o autoritate

centrală puternică. Iar noi le împingem în fața ochilor modelul unei societăți construite pe terenuri fertile nefârșite. Evident, Egiptul n-o să arate niciodată ca America.

Scowcroft: Putem agrava problema și mai mult dacă vom încerca să dezvoltăm ideea comunității democrațiilor și vom împărți lumea în democrații și nedemocrații. Cred că ar fi o direcție foarte periculoasă.

Ignatius: Dar, Brent, nu e tocmai aceasta direcția urmată de președintele Bush? Unele dintre discursurile sale despre democrație îl fac pe Woodrow Wilson să pară de-a dreptul cinic. În plus, el universalizează forma noastră specifică de democrație. Înțeleg că în opinia amândurora tipul acesta de retorică, împărțind lumea între democrații și nedemocrații, cum spunea Brent, este o greșală.

Scowcroft: Ar trebui să explicăm întregii lumi că, în viziunea noastră, democrația este singura cale de urmat și că suntem pregătiți să-i ajutăm pe toți cei care vor să o îmbrățișeze, însă nu trebuie să încercăm s-o impunem cu forța. Ar trebui să-i încurajăm și să-i sprijinim pe cei care vor să imite părțile bune ale democrației noastre.

Atunci când am încercat s-o exportăm, rezultatele au fost amestecate. În Filipine a fost un succes. În Irak, eșecul este evident. Și tocmai acesta a fost unul dintre motivele anunțate pentru intervenție. Cred că trebuie să susținem democrația, nu să încercăm impunerea ei.

Ignatius: Chinezii nutresc și ei dorința de deschidere și mulți sunt nemulțumiți că nu primesc o felie din această prăjitură minunată pe care o mănâncă tot restul lumii. Ce vom face în acel moment – cu siguranță inevitabil – când vor ieși în stradă, așa cum au făcut-o în Piața Tiananmen în 1989, cu zecile de mii, sau chiar cu milioanele? Ce se întâmplă dacă guvernul chinez intră în panică, la fel ca în Piața Tiananmen, și scoate trupele în calea demonstranților, iar tinerii sunt hotărâți să provoace o confruntare, și soldații deschid focul? Vor muri o sumedenie de copii. Fără îndoială, vom fi întrebați ce avem

de gând să facem. Care e răspunsul?

Scowcroft: Ar fi o criză teribilă și o problemă umanitară foarte gravă. E foarte greu să navighezi în apele vijelioase ale unei crize de felul acesta. Eram la Casa Albă în timpul manifestațiilor din Piața Tiananmen. Le-am aplicat sancțiuni chinezilor, e adevărat, mai ales pe plan militar, însă i-am contactat rapid și le-am spus: „Nu ne place deloc ce-ați făcut. Nu suntem de acord. Dar relația noastră este atât de importantă și pentru noi, și pentru voi încât trebuie să găsim o cale de ieșire”. A durat destul de mult, dar am salvat relația, plătind prin înrăutățirea imaginii noastre în ceea ce privește apărarea drepturilor omului.

Ignatius: Te-ai gândit vreodată, Brent, că dacă ai fi făcut altă alegere ai fi putut destabiliza sistemul comunist în așa măsură încât să nu se mai poată reface? Și că am fi putut asista la o transformare ca acelea din Uniunea Sovietică și Europa de Est?

Scowcroft: Nu, nu credeam că așa ceva s-ar putea întâmpla. Ceea ce s-a petrecut în Uniunea Sovietică și în Europa de Est nu a fost o revoluție, ci o evoluție pe care noi am sprijinit-o într-un ritm care să nu provoace, din partea Moscovei, o intervenție militară.

Ignatius: Zbig, ce-ai face când tinerii vor ieși pe stradă, iar trupele chineze se vor năpusti asupra lor?

Brzezinski: Poziția mea ar depinde mult de ceea ce-aș vedea la manifestant. Cred că succesul unei mișcări prodemocratice are la bază un cuvânt care, odinioară, era foarte cunoscut pe întregul glob.

Cuvântul acesta este „solidaritate”. Trăsătura cu totul aparte a mișcării anticomuniste „Solidaritatea” din Polonia a fost faptul că în stradă n-au ieșit numai studenții. Studenții au protestat de multe ori. Au ieșit la Ciudad de México, în 1968, și au fost secerați. Au ieșit în Piața Tiananmen, în 1989, și au fost secerați. Dar unde era restul societății? Unii au manifestat simpatie, alții indiferență, alții ostilitate.

Cheia succesului democrației din Polonia a fost solidaritatea intelectualilor și a clasei muncitoare. Toți își însușiseră idealurile democratice, erau hotărâri să creeze o democrație. În plus, își doreau o tranziție pașnică – model preluat, în diferite moduri, de Revoluția Portocalie din Ucraina sau Revoluția Trandafirilor din Georgia.

Aici avem o învățătură importantă. Democrația este un proces de creștere, de cultivare, care nu poate fi instituționalizat doar pe baza unor forțe sociale relativ izolate, ci trebuie să reflecte o anumită maturitate socială. În mod clar, membrii Solidarității poloneze nu aveau același nivel intelectual. Lech Wałęsa era un lider foarte simplu, dar cu o intuiție ieșită din comun. Aveai însă și oameni sofisticati, care înțelegeau democrațiile, precum profesorul Bronisław Geremek. Îi aveai pe foștii comuniști care-și dăduseră seama că marxismul e o înșelătorie și-și revizuiseră concepția asupra lumii. Exista o colaborare reală între muncitori, intelectuali și țărani.

Așa se produce pașnic democratizarea. Dacă studenții vor ieși pe străzile din Beijing, voi face tot ce pot ca să le explic liderilor chinezi că trebuie să reacționeze cu mare reținere. Oricum, trebuie să se facă eforturi pentru evitarea vărsării de sânge.

Pe de altă parte, mă voi uita foarte atent ca să văd dacă muncitorii și țăranii participă la proteste. Au cumva o doctrină unificată care să-i ghideze înspre instaurarea democrației?

Ignatius: Măsurăm posibilitatea de succes a unei mișcări democratice în funcție de disponibilitatea armatei de a deschide focul în aceste situații.

Brzezinski: Armata este întotdeauna foarte conștientă de ținta pe care o are în bătaia puștii.

Ignatius: într-adevăr, dacă simte că e un segment relativ mic al societății va trage.

Brzezinski: Mai ales dacă e vorba de un segment privilegiat.

Ignatius: Este frapant, la țările în care au avut succes

aceste revoluții prin solidaritate, faptul că, în multe cazuri, armata a refuzat să deschidă focul, chiar dacă i s-a ordonat să o facă.

Brzezinski: Exact.

Ignatius: Și cred că asta vine în sprijinul argumentului tău. Ar fi însemnat să tragă în toată societatea, lucru pe care nu voiau să-l facă. Armatele sunt alcătuite din reprezentanții poporului și nu vor ataca poporul.

Scowcroft: Depinde de gradul de maturizare al societății.

* * *

Ignatius: N-am vorbit prea mult despre India, iar asta e o caracteristică a discuțiilor de politică externă. Această democrație enormă și tot mai prosperă din inima Asiei de Sud pur și simplu nu ajunge pe ecranele americane de radar. Ne îngrijorează Orientul Mijlociu, ne îngrijorează China și Japonia, dar cel mai adesea uităm de India.

Administrația Bush s-a străduit din răsputeri să înnădească o nouă relație strategică cu India, să-i recunoască în fine statutul de putere nucleară, să-i integreze spectaculosul program de înarmare nucleară în tratatul de neproliferare. Credeți că a fost o atitudine înțeleaptă? Și a fost ea încununată de succes?

Spre surprinderea mea, indienii par, în momentul în care discutăm, să nu-și dorească parafarea tratatului. Acordul le este foarte favorabil, dar naționalismul îi împiedică să semneze. Zbig, de ce se comportă așa? Ce se întâmplă cu India?

Brzezinski: Păi, indienii sunt niște clienți foarte dificili, și nu de azi, de ieri, ci de cincizeci de ani încoace. Cu siguranță, n-au fost de mare ajutor în timpul Războiului Rece. N-au fost de mare ajutor nici în timpul războiului din Afghanistan. Nu e clar cât de utili sunt acum, deoarece îi interesează, evident, să limiteze influența Pakistanului în Afghanistan, ceea ce îi împinge pe pakistanezi spre acțiuni nechibzuite. Lucrul acesta e îngrijorător.

În al doilea rând, nu-mi place deloc acordul nuclear pe care l-am semnat cu India. Sunt de părere că legalizăm ceea ce s-ar putea numi proliferare preferențială și selectivă. Excluderea celor 14 reactoare pe care le posedă ei din sistemul internațional de control are implicații foarte importante, inclusiv pentru balanța militară din Orientul îndepărtat. Dacă indienii își vor mări considerabil arsenalul nuclear, oare chinezii își vor păstra atitudinea de descurajare nucleară minimală? Nu cred că am analizat suficient efectele strategice ale acestor demersuri.

Ignatius: Brent, administrația socotește acordul o realizare extraordinară.

Brzezinski: Din ce motiv?

Brent Scowcroft: Așa e, sunt foarte mândri de el.

Ignatius: Pentru că oferă prilejul de a încheia o alianță strategică cu o viitoare superputere economică din Asia care este deopotrivă și o democrație.

Brzezinski: O alianță împotriva cui?

Ignatius: Împotriva nimănui. Era, din nou, un joc cu sumă pozitivă care pornea de la premisa că aceste două mari democrații, Statele Unite și India, își vor unifica obiectivele și-și vor lăsa la o parte disensiunile. Cât de bine a ieșit în realitate? Pe Zbig îl văd foarte sceptic.

Scowcroft: Nu cred că a ieșit bine. În cel mai bun caz, semnarea acordului a fost prematură. Nu știu ce raționamente au stat la baza acestui elan emoțional în favoarea Indiei. Poate că, întrucât nu mai beneficiau de sprijinul Uniunii Sovietice, indienii erau pur și simplu disponibili. Se poate să fi fost și unele calcule privind necesitatea de contrabalansare a creșterii Chinei. N-am idee, dar, după cum se vede, am strâns India într-o îmbrățișare foarte afectuoasă. S-a vădit deja că această atitudine a generat consecințe negative în Pakistan, și plătim pentru ea chiar în clipa de față.

Brzezinski: Poate că în rândul celor care au susținut acordul se manifesta sentimentul antimusulman, cine știe?

Scowcroft: Se poate, n-am nicio certitudine. Din

perspectiva indienilor, e clar că aveau nevoie de alți parteneri decât Rusia. Cu toate acestea, nu s-au investit pe deplin în relația cu noi, un motiv plauzibil fiind acela că nu vor să fie ca o bărcuță în siajul pachetului american, când una dintre variantele de care dispun este preluarea rolului conducător în lumea în curs de dezvoltare. Și, așa cum am văzut în discuțiile Rundei Doña, își iau rolul acesta foarte în serios.

Prin urmare, avem de-a face cu o situație foarte complicată ce evoluează rapid. În opinia mea, e bine totuși că avem acest acord nuclear. Semnarea lui a fost prematură, ca să nu spun mai mult, dar relația cu India este o chestiune mult mai profundă.

Ignatius: Considerați amândoi că India este o forță esențialmente benignă? Ne concentrăm asupra miracolului economic chinezesc, dar unii afirmă că nu ne uităm unde trebuie. Țara care va ajunge să domine pe plan tehnologic și să intre într-o reală competiție cu noi este India, nu China. Creșterea spectaculoasă a Indiei are cumva un revers nociv?

Brzezinski: Aș zice mai degrabă că e vorba de o vulnerabilitate, nu de niște fenomene maligne. Ca democrație, India reprezintă un succes remarcabil, dar înșelător. Inegalitățile sociale din India sunt mult mai acute decât cele din China. Sărăcia, în păturile inferioare ale populației, este mult mai dramatică. Situația este încă foarte gravă. Indienii sunt mult în urma chinezilor în ceea ce privește dezvoltarea unui sector urban modern și chiar a sistemului de transport.

O a doua problemă este analfabetismul, care afectează mult mai multe femei în India – aproape 50% – decât în China. La bărbați proporția e ceva mai mică, dar tot la un nivel uluitor pentru o țară care aspiră la rolul de pionier într-ale tehnologiei.

Mai e și al treilea aspect, care plasează iarăși India într-o comparație defavorabilă cu Republica Populară Chineză. Populația Chinei este, în proporție de 90%, de

etnie Han. India are o diversitate etnică semnificativă, ca să nu mai vorbim de componența religioasă. Acolo trăiesc 180 de milioane de musulmani, cred că sunt mai mulți musulmani în India decât în Pakistan.

Gândiți-vă la ce se va petrece când masele se vor alfabetiza și vor deveni active politic. Asta nu s-a întâmplat deocamdată. Sistemul funcționează pe baza partidelor politice dinastice moștenite de la stăpânirea colonială britanică; tradiția democratică este reală, dar masele pot fi orientate ușor într-o direcție sau în alta. Atunci când masele vor fi motivate de preferințele personale sau de grup, resentimentele etnice, fobiile religioase și nemulțumirile sociale, India ar putea deveni un loc foarte agitat.

* * *

Ignatius: O să reduc acum luminozitatea portretului pe care i l-am făcut Asiei de Est. Îmi întemeiez argumentația pe științele economice: China aflată în ascensiune și Japonia, deja foarte puternică, au finanțat, într-o măsură tot mai mare, consumul american. Am cheltuit și cheltuim mult mai mult decât producem. Chinezii și Japonezii ne-au creditat ca să ne acoperim enormul și crescândul deficit comercial, iar acum le suntem datori cu niște sume exorbitante, astfel că suntem foarte vulnerabili la orice schimbare a stării de spirit de la Beijing.

Întrucât dețin peste un trilion de dolari din datoria noastră externă, chinezii sunt într-o poziție de forță; cum economia Statelor Unite se îndreaptă spre o perioadă foarte dificilă, mă întreb dacă americanii nu vor ajunge să descopere de o manieră brutală nivelul la care ne-am îndatorat către aceste puteri economice din Asia de Est. La fel, mă întreb dacă, în perioada când vom lua măsuri pentru a ne reechilibra situația economică, nu vor apărea unele fricțiuni de amploare.

Nu cu mult timp în urmă, oamenii distrugeau cu pickhammer-ele automobilele japoneze în orașele din

Michigan în care marile uzine auto sufereau din cauza concurenței externe. Urmează oare o perioadă în care mânia stârnită de îndatorarea uriașă și de dependența de superputerea chineză va constitui o problemă foarte importantă și dureroasă?

Scowcroft: Mă îndoiesc că se va întâmpla asta, din două motive. Mai întâi, deși au peste un trilion de dolari în bonuri de tezaur americane, chinezii nu le pot folosi ca armă împotriva Statelor Unite fără a-și distruge propria avuție. Într-un fel, situația aceasta ne face parteneri. Depindem unii de alții.

În al doilea rând, afacerile internaționale trec de la modelul vertical – la modă când zdrobeam noi mașinile japoneze – la modelul orizontal, în care vehiculele așa-zis japoneze sunt fabricate în Carolina de Sud, astfel că la un moment dat nu va mai avea sens să vorbim despre automobile „americane” sau Japoneze”.

Și fondurile suverane ne stârnesc o anumită teamă, dar, într-un sens, ele sunt un vehicul pentru reechilibrarea economiei mondiale evitând catastrofa unei crize profunde. Ele păstrează caracterul lichid al economiei mondiale. Nu cred că știm cum să tratăm toate aceste forțe noi, dar în opinia mea sunt niște forțe stabilizatoare care pot chiar să compenseze șocurile din economiile naționale. Atenție însă, nu sunt economist.

Ignatius: Zbig, crezi că ar putea apărea o reacție americană periculoasă la îndatorarea crescândă și dependența de Asia de Est? S-ar putea produce niște consecințe dramatice?

Brzezinski: Presupun că da. La nivel simbolic, situația este chiar și mai gravă, deoarece finanțăm războiul din Irak cu banii împrumutați de la asiatici. Acesta este primul război pe care-l finanțăm luând cu împrumut de la alții în loc să plătim singuri.

Scowcroft: Nu, e al doilea.

Brzezinski: Al doilea? Care a fost primul?

Scowcroft: Primul Război din Golf.

Ignatius: Păi atunci n-am împrumutat. Ne-au dat cecuri.

Scowcroft: Au donat.

Brzezinski: Voi ați fost deștepți atunci, pentru că...

Ignatius: I-ați pus pe aliați să scoată banii pe loc.

Brzezinski: Voi ați creat coaliția din care au făcut ei parte, pe când acum, în Irak, suntem singuri. Multe depind însă de felul în care se va comporta viitorul președinte. Cred că una dintre misiunile sale importante va fi educarea publicului american în privința noilor realități globale.

Am impresia că populația trăiește într-un fel de nirvâna. Americanii habar n-au ce se întâmplă pe planeta lor. N-au idee cum s-au transformat relațiile financiare, economice și politice și în ce măsură depindem acum de o relație bună, stabilă și inteligentă cu Orientul îndepărtat, mai ales cu China și Japonia. Pot înțelege furia muncitorilor care-și pierd slujbele din cauza concurenței externe, dar ura nu se îndreaptă contra asiaticilor neapărat; la un moment dat s-a manifestat și împotriva mexicanilor.

Mânia aceasta este oarecum de înțeles dacă ne gândim că nu am făcut destul pentru a pregăti țara în vederea acestor schimbări și n-am încercat să gestionăm consecințele pe care le au fenomenele respective asupra diverselor sectoare ale societății prin programe de recalificare a forței de muncă în conformitate cu cerințele noii economii. Cu alte cuvinte, n-am luat suficient în serios efectele sociale ale inovațiilor tehnologice și imperativul transformării tehnologiei în emblema rolului economic global al Americii.

Acesta este domeniul în care viitorul președinte va trebui să-și exercite influența. În prezent, aliații firești ai Statelor Unite sunt Europa, care este în același timp un concurent, și câteva țări din Orientul îndepărtat, în principal Japonia, China, Coreea de Sud, care contează tot mai mult pe plan economic, și alte state mai mici. Noul

președinte coreean vorbește fără rețineri despre rolul economic global al țării sale. Cu vreo 50 de milioane de locuitori, Coreea de Sud devine un jucător semnificativ. Am semnat recent un acord de liber schimb cu Seulul. Este important faptul că aceste relații se bucură de sprijinul opiniei publice. Suntem o democrație, dar starea de spirit a populației se schimbă în funcție de problemele imediate și poate fi influențată drastic de temeri și ignoranță, astfel că intervenția președintelui se impune.

Scowcroft: Trebuie spus că până acum n-am văzut, la nivelul conducerii, gesturi utile în acest sens; de pildă, reacția la înrăutățirea situației economice din Statele Unite a constatat în propunerea impunerii de tarife asupra bunurilor provenite din China și alte țări. Aceasta este o parte a problemei.

Ignatius: Dacă o țară insistă să cheltuiască mai mult decât produce și mai e și nemulțumită de consecințele pe care le atrage ajutorul acordat de străini... Ceva nu e în regulă.

Scowcroft: Exact asta vreau să spun. Zbig vorbea despre educarea populației americane; este o necesitate reală. Nu s-au făcut eforturi prea mari pentru a-i educa pe locuitorii acestei țări în vederea acomodării cu situația actuală, ba dimpotrivă.

Ignatius: Să revenim la subiectul cu care am început, ascensiunea fenomenală a Asiei și, în special, a Chinei. Este corect să spunem că ajustarea la această transformare extraordinară va schimba în mod obligatoriu Statele Unite? Că, în anumite privințe, vom deveni o cu totul altă țară? Conform unei butade rostite frecvent, viitorul vorbește limba chineză. E o exagerare, dar în viitor rolul nostru va trebui să fie întrucâtva diferit, nu-i așa, Zbig?

Brzezinski: Mda, dar în trecut am fost capabili să ripostăm. Ne-am transformat cu mare succes dintr-un pionier industrial, un inovator industrial, o putere eminamente industrială într-un stat furnizor de servicii.

Cred că următoarea întrebare este dacă putem să devenim un pionier în domeniul tehnologiilor. Putem oare să ne construim economia pe baza creației și inovației? Dacă da, vom supraviețui. Dacă nu, vom semăna cu Marea Britanie de dinaintea imboldului inovator aplicat de Thatcher. Alternativa este să devenim o țară plină de ruine industriale.

Scowcroft: Zbig a pus degetul pe rană. Trebuie să înțelegem că lumea de astăzi este mult mai interdependentă decât în trecut, iar caracteristica aceasta nu face decât să se accentueze. Trebuie să ne integrăm economia în această rețea. Vom depinde în mai mare măsură de alții pentru anumite lucruri. Noi, americanii, avem o aptitudine aparte, anume capacitatea de a folosi știința și tehnologia pentru aplicații practice. Este vorba, după cum spune și Zbig, de inovație. În prezent avem tendința să acaparăm totul, să impunem controale asupra exporturilor, crezând că suntem în centrul tuturor proceselor, când, de fapt, ceea ce trebuie să facem este să ne menținem în frunte. Dacă ne vom elibera energiile, talentul nostru nativ de a prelua idei și a le transforma în produse practice se va putea manifesta plenar. La asta suntem noi buni.

Brzezinski: Și nu trebuie să uităm că, în această epocă interactivă, xenofobia este un fenomen psihologic de retardare.

Ignatius: Ce vrei să spui?

Brzezinski: Oamenii care, din cauza lipsei de inovație, erau condamnați să fabrice mașini proaste și care, așadar, nu puteau concura cu o țară producătoare de mașini foarte bune, s-au refugiat în aversiunea față de țara respectivă. Dacă nu ești la fel de bun ca un concurent, trebuie să găsești o modalitate de a sări peste el. Dacă vrem să fim primii trebuie să punem accentul pe acest aspect.

Ignatius: Trebuie să observ că din discuția noastră despre Asia se degajă o idee centrală, anume nevoia de

deschidere, de flexibilitate, de suplețe în atitudinea față de țările de acolo. Brent, oare conducerea politică de la Washington își va putea menține un comportament deschis, flexibil, suplu în următorii ani care, cu siguranță, vor fi dificili, țara fiind supusă unor presiuni enorme? Va exista impulsul firesc de a întreba cine e de vină. Cum ne pot ajuta liderii să ne păstrăm această flexibilitate esențială?

Scowcroft: Nu cred în niciun caz că Statele Unite și-au epuizat energiile sau că ar fi o putere în declin. Suntem încă plini de vigoare și optimism, însă cheia de boltă o constituie *leadership-ul*. Dezbaterea actuală se concentrează asupra capilarelor, când ar trebui să se ocupe de artere. Avem nevoie de o discuție mai profundă despre problemele cu adevărat importante. Ce se petrece pe glob? Și cum reacționăm la evenimente, cum ne păstrăm locul fruntaș, cum cooperăm cu noile puteri în loc să ne opunem ori să ne prefacem că nu se întâmplă nimic? Nu se vorbește despre aceste chestiuni.

Sunt convins că poporul american poate reacționa foarte bine și că viitorul nostru poate fi strălucit, dar trebuie să luăm inițiativa, să avem grijă de cei pe care dezvoltarea tehnologică și economică i-a lăsat în urmă. Avem resursele necesare și ne putem păstra poziția de lider. Dar dacă, în loc să adoptăm schimbarea care se petrece oricum, vom încerca s-o împiedicăm prin tarife vamale și alte măsuri restrictive, pur și simplu vom fi lăsați în urmă.

Brzezinski: în secolul XX, Europa a reprezentat pentru noi principala provocare – pace sau război? – astfel că a trebuit să ne focalizăm atenția în acea direcție. În secolul XXI, Asia reprezintă problema concurenței sau declinului. Este o provocare diferită, mai ales că, asemenea lui Brent, cred că nu vom avea parte de o ciocnire militară cu China în stilul secolului trecut. Chestiunea este incredibil de complexă, însă nu are același nivel calitativ. Dacă vom riposta inteligent la provocarea

asiatică, ne va fi foarte bine, dar dacă ne vom ascunde într-un soi de adăpost xenofob, într-o comunitate a fricii închisă cu garduri înalte, vom pierde.

Ignatius: Zbig, ți-ai exprimat în cea mai recentă carte, *A doua șansă*, temerea că Statele Unite vor rămâne în urmă din punct de vedere intelectual într-o lume care cunoaște o trezire globală. Fenomenul acesta este vizibil mai ales în Asia, unde se observă o îmbunătățire uluitoare a nivelului de trai, a posibilităților și aspirațiilor populației. Erai îngrijorat că suntem depășiți în ceea ce privește sistemul educațional și modul în care liderii noștri discută cu cetățenii. Vrei să detaliezi ideea aceasta, că poporul american trebuie să-și creeze singur oportunități? Că trebuie să accepte și să adopte schimbările care s-au produs pe glob?

Brzezinski: Avem un paradox aici. Suntem țara cu cea mai mare implicare globală și, totuși, parohialismul opiniei publice de la noi se află pe unul dintre primele locuri din lume. În parte pentru că suntem o mare putere, în parte pentru că avem încredere în noi, în parte pentru că nu am avut nevoie de nimeni atâta vreme, în parte pentru că n-am fost invadați niciodată până la 11 septembrie 2001.

În consecință, cred că americanii sunt mai bine informați despre producțiile TV decât despre evenimentele mondiale importante. Starea aceasta de lucruri nu mai poate continua. Cum vom putea realiza reformele necesare pe plan intern ca reacție la provocările externe dacă n-avem habar în ce constau aceste provocări?

Ignatius: Brent, ce părere ai despre americani? Exceptându-i pe liderii noștri, ne ridicăm oare la înălțimea situației?

Scowcroft: E prea devreme de spus, dar în momentul actual perspectivele nu sunt prea roz. Am avut o viață ușoară un timp foarte îndelungat, iar americanul obișnuit n-a trebuit să se preocupe de lucrurile acestea decât în contextul crizelor majore. Acum nu e nicio criză importantă, așa că pe oameni îi interesează mai mult ce se

întâmplă în orașul, ținutul și statul lor decât evenimentele de la Washington, ca să nu mai vorbim de restul lumii.

Mulți americani, pe tot parcursul vieții, nu au niciun contact real cu vreun străin, cu o persoană care gândește într-un mod complet diferit. Pornim de la premisa că toată lumea gândește la fel ca noi, ceea ce nu ne ajută deloc să reacționăm inteligent la vârtejul acesta transformator în care suntem atrași indiferent dacă vrem sau nu.

Ignatius: Când călătoresc prin lume îmi dau seama cât de spectaculoasă este capacitatea americanilor de a accepta diversitatea și chiar de a o stimula. Nici măcar țările pe care le-am dat de exemplu ca mari succese – China, Japonia, alte state asiatice – nu prea reușesc să aducă străini, să-i facă să se simtă bine primiți și să le maximizeze productivitatea. Într-un fel, în asta constă geniul american.

De aceea, deși am menționat unele motive de pesimism, eu cred că atât timp cât vom rămâne deschiși la diversitate și ne vom păstra talentul de a-i atrage și ferma pe oamenii care vin aici în căutare de oportunități, vom izbuti să reacționăm bine și să ne schimbăm. Ești de acord, Zbig?

Brzezinski: Da, numai că trebuie să ne moderăm optimismul. Înț ara aceasta există o sumedenie de cetățeni care susțin deportarea a 11 milioane de oameni din cauză că au ajuns aici ilegal, chiar dacă mulți sunt aici de ani de zile și își cresc copiii aici. Mai mult, cum ne vor afecta viața intelectuală și capacitatea de inovare toate restricțiile care-i afectează pe străini, oameni de știință, studenți și așa mai departe? Marea explozie a inovației americane a fost, în anii '20 și '30, o consecință a valului de imigrație a talentelor intelectuale din Europa.

Ignatius: Ai fost în Silicon Valley. Dă o raită prin Palo Alto și San José și vezi câți americani de origine indiană...

Brzezinski: Exact.

Ignatius: „și americani de origine chineză ori vietnameză s-au îmbogățit, și nu puțin, ci de-a dreptul

spectaculos.

Brzezinski: Să sperăm că tendința aceasta va continua. Dacă va persista, fenomenul va ajuta în mod decisiv America să facă față concurenței economice a țărilor din Asia de Est, dar trebuie să fim dornici de a-i face pe oamenii aceștia să se simtă parte a națiunii americane, lucru valabil nu doar în Silicon Valley, ci și în privința hispanicilor săraci, care sunt supuși unor atacuri tot mai virulente.

Scowcroft: Diversitatea este o componentă esențială a istoriei noastre. Am avut valuri de imigranți proveniți din diferite culturi, diferite grupuri etnice, și întotdeauna le-am asimilat, astfel că, spre deosebire de europeni, de pildă, nu ne uităm chiorâș la cei care au pielea colorată sau vorbesc cu accent.

Dacă ești în Franța, Germania sau Olanda, este foarte dificil să asimilezi o persoană diferită, deoarece toți cunoscuții tăi sunt asemenea cu tine din punct de vedere etnic și cultural. La noi lucrurile sunt mult mai ușoare, însă acum am dezvoltat această teamă de exterior, cum aș numi-o. E un sentiment străin de tradițiile noastre.

Se poate observa în sistemul nostru de acordare a vizelor, în atitudinea noastră față de imigranți. Noi suntem aici, să nu mai lăsăm pe altcineva să intre. Sper că e un fenomen temporar. Fundamental, nu suntem atât de etnocentrice ca alte popoare.

Brzezinski: Nu știu în câte țări de pe glob un individ cu un nume atât de greu de pronunțat ca al meu poate sta la aceeași masă cu Brent Scowcroft, așa că sunt pe deplin conștient de bunătatea pe care le-a arătat-o America oamenilor ca mine. Important este să menținem această direcție.

31 martie 2008

Capitolul 5

Statul cu frontiere bizare

David Ignatius: Când ne gândim la Rusia, uităm câteodată că avem de-a face cu o țară nouă, renăscută, dar

mândră, arogantă, străduindu-se să înțeleagă cum va funcționa propria conducere și care îi vor fi relațiile cu vecinii și cu restul lumii. Aș dori să începem această discuție despre Rusia cerându-vă să evocați puțin nașterea sa. Ca fiecare țară, Rusia este formată de circumstanțele în care a apărut. Amândoi ați ocupat posturi cheie în îndelungatul Război Rece care a condus la această uluitoare tranziție.

Brent, aș începe cu tine deoarece erai la Casa Albă în momentul în care Uniunea Sovietică a dispărut și Rusia a revenit la viață. Care este perspectiva ta asupra acestui proces?

Brent Scowcroft: Când administrația Bush Senior a preluat puterea, Europa de Est era în fierbere, iar noi ne-am revizuit politica acolo. În trecut, de fiecare dată când această regiune a erupt într-un loc sau altul după instaurarea Cortinei de fier, Uniunea Sovietică a intervenit și a zdrobit mișcarea, a ucis disidenții și a reimpus regulile anterioare. După o vreme, revoltele izbucneau din nou. Așa s-a întâmplat în Germania, în 1953, în Ungaria, în 1956, în Cehoslovacia, în 1968. Iar lucrurile începeau să miște din nou.

Am decis să modificăm abordarea americană tradițională față de Europa de Est. Statele Unite încurajau sateliții care provocau cele mai multe neplăceri Uniunii Sovietice, astfel România și Nicolae Ceaușescu s-au aflat în fruntea listei americane a „celor buni”. Am hotărât că această abordare era greșită; că ar fi trebuit să încurajăm mișcarea din interior pentru lărgirea sistemului, pentru a-l face mai deschis. Așadar, Ceaușescu a ajuns în partea de jos a listei noastre, iar Polonia a urcat. Am perceput posibilități reale în modul în care evolua mișcarea Solidaritatea.

Am încercat să acționăm astfel încât să evităm un nou ciclu de revolte și represiuni în Europa de Est. Doream să împingem înainte liberalizarea, dar într-un ritm care să nu provoace reacția sovietelor. Desigur, nu puteam ști care

era acel ritm. Dar am încercat să evităm fie o reprimare violentă în interiorul Uniunii Sovietice, fie o reacție la Moscova în care linia dură l-ar și eliminat pe Gorbaciov pentru că nu lua măsuri.

Aceasta a fost politica noastră. Chiar dacă nu am răspuns exact la întrebarea despre modul în care s-a născut Rusia, atitudinea noastră față de evoluția ei a fost aceea de a genera liberalismul în Europa de Est și a-l încuraja pe Gorbaciov în politicile sale de Glasnost și Perestroika. L-am văzut încercând să construiască mici gorbaciovi în Europa de Est și doream să încurajăm acest proces.

Ignatius: Există opinia că, în anii Gorbaciov, KGB-ul, înțelegând cât de slab este sistemul, a încercat să sprijine mici lovituri în jurul țării, pentru a zgudui o parte din birocrăție, pe care o considera eșuată. KGB-ul ar fi realizat că, în lipsa unei revoluții din interior, se aflau în mare pericol.

Scowcroft: Cred că Gorbaciov nu a conceput Glasnostul ca pe o evoluție către democrație, ci ca pe o modalitate de creștere a eficienței Uniunii Sovietice. Începând cu Brejnev, țara a avut o serie de lideri senili sau bolnavi, care au întreținut stagnarea. Cred că Gorbaciov dorea să întinerească sistemul, nu să-l schimbe. Una dintre modalități era ridicarea poverii terorii și a represiunii. Problema era că nu putea determina partidul să meargă pe aceeași cale, ceea ce l-a făcut să amenințe că va organiza alegeri interne și-i va elimina pe „băieții răi”. Atunci lucrurile au început să degenereze. Gorbaciov a plantat semințele proprii sale distrugerii și ale distrugerii URSS prin modul în care a încercat să obțină ceea ce dorea.

Ignatius: Ți-ai imaginat la începutul mandatului președintelui Bush că vei asista la sfârșitul URSS ca o confederație de republici?

Scowcroft: Nu, nu pot spune că am făcut-o. Când am intrat în funcție, mă preocupau așteptările exagerate, deoarece ne aflam în perioada destinderii. Cred că ne-am

amăgit singuri că destinderea, care era o bună manevră tactică, modificase mediul în mod fundamental. Atunci când a venit Zbig, sovieticii vorbeau despre schimbarea corelării forțelor în lume – și în avantajul lor.

Atunci m-am gândit că de această dată nu ar trebui să ne lăsăm vrăjiți de propria retorică. Așa că am fost foarte rezervat față de Gorbaciov. Discursul său era excelent, dar nu existau măsuri concrete în teren care să indice că Războiul Rece s-a încheiat, atunci când Bush și-a început mandatul. Pentru mine, Războiul Rece se ducea în Europa de Est, iar armata sovietică era în continuare acolo. Pârghiile de control încă funcționau.

Așadar, eram sceptic. Mă gândeam că sistemul avea să colapseze? Probabil că da, dar la momentul respectiv? Nu.

Ignatius; Zbig, poate datorită originii tale poloneze, de-a lungul anilor am observat că atunci când oamenii îi critica pe cei care vorbeau despre o împingere înapoi a puterii sovietice, tu credeai că acest lucru este posibil. Îmi amintesc că discutam, la sfârșitul anilor '70, despre naționalismul din republici, sentimentul că erau țări reale, iar nu sovietice. Când ai început să crezi că o ruptură este posibilă și că Statele Unite ar putea-o încuraja?

Zbigniew Brzezinski: Când eram student, dizertația mea de master era despre cheștiunea naționalismului rus și a imperialismului sovietic. Teza mea era aceea că Rusia sub numele de Uniunea Sovietică nu era un stat autentic, ci un imperiu condus de la Moscova și că istoria sa acoperea 400 de ani de expansiune teritorială, care a ajuns la apogeu în 1945, când imperiul a ajuns să se întindă de la râul Elba până în Kamceatka.

Dar într-o epocă a naționalismului, am simțit că imperiul nu va rezista și că, paradoxal, prin transformarea unui imperiu dinastic dirijat de la Moscova într-o federație ficțională de state naționale – naționale ca formă, dar socialiste în conținut era sloganul – Uniunea Sovietică, în realitate, stimula naționalismul în rândul non-rușilor. Cu

atât mai mult acest lucru era valabil pentru blocul sovietic în sens larg, unde se găseau subjugate națiuni ce avuseseră propria istorie independentă. Consideram că la un anumit moment în epoca naționalismului, Uniunea Sovietică va suferi o criză. Apoi, după invadarea Cehoslovaciei, în 1968, am ajuns la concluzia că idealul comunist nu mai avea adepți și că sentimentele naționale vor deveni tot mai puternice, realitate ce ar trebui să ghideze politica noastră externă.

Nu sunt într-un totu de acord cu Brent atunci când spune că sub prima administrație Bush prioritățile tradiționale ale Americii s-au modificat și că înainte de aceasta Ceaușescu era preferatul politicii americane. Poate că așa stăteau lucrurile în timpul lui Reagan, dar în niciun caz la noi. Încă din primele zile ale administrației Carter am luat decizia temeinică să sprijinim atât acele state est-europene care rămânând fidele Moscovei se liberalizau în interior, ca Polonia și Ungaria, cât și pe cele care se opuneau dominației sale, precum Iugoslavia lui Tito sau România lui Ceaușescu.

Nu sprijineam doar naționaliștii extremiști. Obiectivul nostru era să promovăm diversitatea în blocul sovietic, în contextul destinderii, fără a trata destinderea ca pe un aranjament static, ci ca pe un proces dinamic, care să accelereze destrămarea Uniunii Sovietice.

Acesta este motivul pentru care am susținut atât de mult Solidaritatea. Mișcarea nu a apărut la sfârșitul anilor '80, ci în anii '70. Ea chiar a pus la încercare integritatea blocului sovietic, deoarece dezintegrarea comunismului în Polonia a condus la procese similare în Cehoslovacia și Ungaria, la izolarea Germaniei de Est și la căderea Zidului Berlinului.

Pe scurt, pentru mine, întregul proces a reprezentat încheierea a ceva ce a definit Rusia timp de 400 de ani: o expansiune imperială cu scopul constituirii unui stat multinațional. Iar apoi, brusc și rapid, când Brent era la putere, am asistat la ascensiunea unui stat național ale

cărui frontiere și identitate națională erau foarte vagi și trebuia să fie formulate. Iar asta ne aduce la dilemele cu care se confruntă Puțin, la prezent.

* * *

Ignatius: Să continuăm către prezent. Brent, aş vrea să privești nașterea acestei noi Rusii prin ochii rușilor. Noi, americanii, o considerăm un triumf al politicii noastre externe, al valorilor noastre: sfârșitul Imperiului Răului, după cum spunea Reagan. Dar în ochii rușilor, a fost vorba de un eveniment foarte diferit. Noua Rusie este o națiune născută în umilire și respingere. Care este impactul acestui sentiment asupra concepției rușilor despre propria țară și al modului în care liderii ei acționează în exterior?

Scowcroft: Dacă în loc de Gorbaciov, Biroul Politic ar fi ales să fie condus de altcineva, de exemplu, de un alt Brejnev, aceste evenimente nu s-ar fi petrecut în acel interval de timp. Uniunea Sovietică ar fi continuat să existe. Până la urmă, nu s-ar mai fi putut susține politic, etnic sau economic. Dar momentul dezmembrării a fost determinat în mare parte de Gorbaciov și de programul său.

Brzezinski: A fost un catalizator.

Scowcroft: Absolut. Apoi, când a candidat la președinție după sfârșitul Uniunii Sovietice, a obținut circa un procent din voturi. Este unul dintre cei mai detestați oameni din Rusia. Aceasta ar trebui să ne învețe ceva despre transformarea la care am asistat.

Ignatius: De ce este detestat, ce simt rușii?

Scowcroft: Pentru că el a distrus gloria Rusiei.

Brzezinski: Era o glorie construită pe o etică, o tradiție și o mândrie imperiale.

Scowcroft: Apoi, apare Elțin. Nu știu dacă el a fost un adevărat democrat sau nu. A fost un populist, care a simțit bine tendința mișcării și s-a lăsat purtat de val. Nu a fost un manager, niciun guvernator. Politic, el a spus conducerilor provinciilor: „luați toată puterea pe care credeți că o puteți controla”.

El a dezmembrat economia și a eliminat controlul statului, ceea ce le-a permis oligarhilor să și-o însușească la prețuri minime. Cred că Putin a fost șocat de acest curs. Oricare ar fi motivația sa, el este un centralizator, încearcă să redea forță statului rus și să păstreze ce se poate din cel sovietic. Poate că motivația sa reală – nu știu – este să recreeze Uniunea Sovietică. Mă îndoiesc. Însă cu siguranță, dorește să recentralizeze puterea în Rusia.

Cred că asta se explică parțial prin faptul că pentru ruși și pentru Putin, întreaga experiență post-sovietică a fost o enormă umilință

Fostul președinte Bush a făcut tot posibilul pentru a se evita concepția „noi am câștigat Războiul Rece, Uniunea Sovietică l-a pierdut” pentru că...

Ignatius: E vorba de Bush Senior, fostul tău șef.

Scowcroft: Da, el nu a dorit un nou sindrom al Primului Război Mondial. Prin urmare, a spus: „Toată lumea a câștigat de pe urma încetării Războiului Rece”. Când s-a prăbușit Zidul Berlinului a fost criticat pentru că nu s-a dus acolo, să danseze pe ruine.

Ignatius: Și pentru faimosul discurs „Chicken Kiev”¹, care nu a fost considerat suficient de ferm.

Scowcroft: Problema a fost a colegilor tăi din presă. Acel discurs nu îndemna Ucraina să rămână în Uniunea Sovietică, ci să nu se rupă în părțile sale constitutive, așa cum începuse deja Iugoslavia. Era un avertisment contra pericolelor dezintegrării – de aceea l-a și prezentat la Kiev, iar nu la Moscova.

Ignatius: Zbig, când vorbesc cu rușii, aceștia își exprimă adesea sentimentul că Statele Unite au profitat de slăbiciunea Rusiei în anii '90, în această perioadă de dezagregare sub un președinte slab care, așa cum spunea Brent, era gata să lase toată puterea regiunilor și oligarhilor. Ei simt că am încercat să ne plasăm cât mai

1 Discurs ținut de președintele George H.W. Bush la Kiev în 1991. Liderul de la Casa Albă îi avertiza pe ucraineni cu privire la pericolele „naționalismului sinucigaș” (n. t).

avantajos atunci când Rusia era slabă. Și par a fi în continuare supărați din cauza asta. Crezi că au dreptate? Am încercat noi să profităm de problemele lor?

Brzezinski: Nu cred că am făcut-o deliberat, deși derularea evenimentelor ar putea fi interpretată de ruși în acest fel. Însă aș dori să exprim o opinie mai nuanțată asupra rolului lui Elțîn. Nu uitați că dezintegrarea Uniunii Sovietice, fragmentarea puterii, a constituit un proces foarte dinamic și imprevizibil, cu posibilitatea unor regrese semnificative.

A avut loc o lovitură de stat împotriva lui Gorbaciov, susținută de serviciile secrete, armată și de birocrăția partidului. Cine a împiedicat reușita acesteia? Nu a fost Gorbaciov. Rolul său a fost oarecum confuz. A refuzat să-și dea demisia, dar nici nu și-a înfruntat adversarii. Elțîn a făcut-o. Într-o oarecare măsură, el a salvat procesul de transformare de la o involuție dramatică, ce ar fi dus, probabil, la o reprimare brutală. În al doilea rând...

Ignatius: Crezi că destrămarea vechiului regim comunist ar fi putut fi întreruptă, iar vechea gardă ar fi putut relua puterea?

Brzezinski: Din moment ce tentativa de lovitură de stat a eșuat, e ușor de susținut că oricum nu avea nicio șansă. Dar realitatea este că, pentru câteva zile, oamenii din Moscova și din alte părți a ceea ce se numea încă Uniunea Sovietică au crezut că atacul reușise. Atunci a intervenit Elțîn, care a mobilizat opoziția, a forțat o confruntare, a produs divizarea coaliției și a blocat încercarea de lovitură de stat, precipitând însă și înlocuirea lui Gorbaciov.

Amintiți-vă, la scurt timp după ce Gorbaciov s-a întors la Moscova „în triumf” a avut loc o apariție televizată a sa împreună cu Elțîn la televiziunea sovietică. Elțîn era deja președintele Republicii Ruse a Uniunii Sovietice, post nou înființat. Într-un stil dramatic, și-a scos stiloul și a anunțat că emitea decretul pentru desființarea Partidului Comunist.

Gorbaciov a obiectat, în cursul emisiunii, dar Elțin i-a cerut să semneze. În aceeași zi, milițiile au înconjurat birourile Comitetului Central, și toți birocratii comuniști au părăsit clădirea în dezordine. Unii dintre conspiratori s-au sinucis. A fost un moment decisiv. A mai existat o înfruntare când Elțin era președinte, dar nu la fel de importantă.

Rezultatul a fost haotic, dar cum putea să fie altfel? Aveam de-a face cu un sistem politic și economic centralizat, în care dintr-odată toată centralizarea politică dispăruse. Economia a început să se fragmenteze, iar consultanții occidentali au răsarit din toate părțile, oferind expertiză, dar și îmbogățindu-se fără măsură, împreună cu rușii care li s-au alăturat. Vă amintiți cum au apărut brusc averi colosale. Oameni care nu aveau mai nimic au devenit peste noapte multimilionari sau chiar miliardari. Iar asta, firește, a creat resentimente în Rusia, în opinia publică, mai ales pentru că a dus la ruinarea clasei mijlocii sovietice, care înainte se bucura de o anumită siguranță, fără a fi bogată. Aceștia sunt oamenii care au suferit cel mai mult.

Așadar, nivelul resentimentelor era uriaș. Când Elțin s-a afundat tot mai tare în alcoolism și incompetență, apărând presiuni pentru îndepărtarea sa, Puțin a devenit președinte. Știm ce s-a petrecut sub Putin, dar nu știm precis ce anume l-a motivat. Avem însă unele indicii indirecte.

În primul rând, care este viziunea sa asupra lumii? Ne-a oferit unele clarificări pe această linie. A spus că sfârșitul Uniunii Sovietice a constituit cea mai mare catastrofa a secolului XX. Acest veac a fost marcat de două războaie mondiale, în care au pierit milioane de oameni; de hitlerism și de Holocaust, de Stalinism și de Gulag. Dar pentru el, relativ pașnica destrămare a Uniunii Sovietice a fost cea mai mare calamitate geopolitică a secolului.

În al doilea rând, la începutul președinției sale a apărut un interviu, în care a vorbit despre antecedentele

sale familiale. Persoana pe care o admira cel mai mult era bunicul său. Cu ce se ocupase bunicul său? Presa occidentală nu a acordat prea multă atenție detaliului. Fusese membru al gărzii de corp a lui Lenin și a lui Stalin, chiar degustătorul acestuia din urmă. Acesta este omul pe care Putin îl admiră cel mai mult.

Apoi, cam la un an după ce a devenit președinte, a participat la o ceremonie anuală, unde erau adunați generalii de seamă ai KGB-ului, pensionați și în funcție. A intrat, s-a oprit în fața lor, i-a salutat și le-a spus: „Tovarăși, prima misiune a fost îndeplinită⁴⁴. Poate era doar o glumă, dar să nu uităm că el provine din elita KGB-ului, dintre agenții rezidenți în străinătate. Aceștia erau copiii răsfățați ai Uniunii Sovietice. Aveau acces la cărți occidentale, puteau călători nestingheriți, erau de încredere. Erau însărcinați cu misiuni speciale, îmi pot imagina starea lor de spirit atunci când vedeau cum se dezintegrează Uniunea Sovietică. Și la fel de bine îmi pot imagina că o parte din ei – puternici, tineri, ambițioși – au spus: „Gata, procesul trebuie adus sub control⁴⁴. Așadar, eu cred că Putin reacționează la ce s-a întâmplat. Nu cred că a înțeles faptul că vechiul sistem imperial nu mai poate fi instaurat. E motivat, în mare parte, de nostalgie.

Este, de asemenea, rațional și nu va încerca să refacă Uniunea Sovietică. Dar va face două lucruri. În primul rând, va încerca să izoleze Asia Centrală, pentru a ține Vestul în afară cât mai mult timp posibil. Cel mai eficient mijloc, pe care îl folosește deja, este dirijarea prin Rusia a fluxurilor de petrol și de gaze naturale din această regiune. În al doilea rând, va încerca să subordoneze state precum Ucraina și Georgia, datorită valorii geopolitice a acestora. Ucraina, deoarece în absența acesteia, nu mai există perspectivele unei uniuni slave, iar Rusia rămâne doar un stat național. Georgia, datorită rolului său critic în Caucaz și a conductei Baku-Ceyhan, care ne dă acces la Marea Caspică și pe care rușii ar dori s-o întrerupă.

Scowcroft: Dă-mi voie să completez puțin ceea ce

tocmai a spus Zbig, începând cu lovitura împotriva lui Gorbaciov. Aceasta a fost o surpriză pentru noi. Încercam să înțelegem ce s-a petrecut cu adevărat, care era situația reală. De exemplu, am încercat să aflăm cine avea codurile pentru lansarea rachetelor nucleare. Nu am reușit.

În primele zile a fost o confuzie teribilă. Am încercat de mai multe ori să luăm legătura cu Gorbaciov, fără rezultat. Nu știu dacă eu sau președintele sau altcineva a spus: „Hai să-l sunăm pe Elțîn”. Oricât de bizar ar părea, apelul a reușit. Chiar atunci, liderul rus se afla în mijlocul Moscovei, stând pe acel tanc faimos. Elțîn era foarte curajos și a consolidat opoziția. Dar cu adevărat remarcabil la această tentativă de lovitură de stat a fost faptul că oamenii de care ne temeam – șeful KGB, șeful armatei și alții – erau atât de inepti încât nu puteau nici măcar să organizeze atacul.

Brzezinski: Și atunci au început să se sinucidă.

Scowcroft: Da. N-ar fi putut organiza nici măcar o coloană formată din două mașini. Erau complet incapabili. Dar când Gorbaciov s-a întors, după detenția din Crimeea, așa cum a spus Zbig, a fost această întâlnire. Elțîn pur și simplu l-a umilit. Ura care crescuse între cei doi este una dintre cheile înțelegerii a ceea ce s-a întâmplat. Fuseseră colegi pentru o vreme, iar apoi, în 1987, Elțîn s-a desprins. Era tot mai hotărât să scape de Gorbaciov. Am o bănuială că Uniunea Sovietică a dispărut la momentul acela pentru că acesta era singurul mod în care Elțîn putea să-l elimine pe Gorbaciov.

Ignatius: Când a decis președintele Bush că Elțîn este partidacâștigătoare?

Scowcroft: Un lucru pe care Gorbaciov nu l-a înțeles niciodată se leagă de ceea ce spunea Zbig despre naționalism. A subestimat grav sentimentele naționaliste din diferite părți ale Uniunii Sovietice. Își pusese în cap să restructureze URSS sub forma unei confederații. Chiar a proiectat o structură și mai multe republici au acceptat-o. Votul împotriva al Ucrainei a fost semnalul că Gorbaciov

pierduse. Proiectul avea să rămână pe hârtie. Nu aborda realitățile cu care se confrunta Uniunea Sovietică.

Ignatius: Rușii înșiși erau însuflețiți de naționalism și cred că se săturaseră să-i considere pe tadjici și pe uzbeki conaționali. Ce părere ai Zbig?

Brzezinski: Nu sunt deloc de acord. Deloc.

Ignatius: Așa mi-au spus niște interlocutori ruși. Ai văzut acele spectacole comice la televiziunea sovietică, acele parade ale naționalităților. Rușii le urmăreau ca să râdă de ele.

Brzezinski: Da, dar erau extrem de satisfăcuți de întinderea impresionantă a imperiului lor. Este una dintre sursele majore ale identității lor: „Suntem cea mai mare țară din lume”. Dar dacă începi să înlături aceste țări, nu mai par la fel de mari. Acest sentiment teritorial formează o mistică ce trebuie regândită și re-digerată astăzi. Iată de ce tot procesul este atât de dificil – granițele Rusiei de astăzi nu sunt considerate cele naturale. În realitate, rușii s-au opus deliberat marcării frontierelor, pentru a le bloca consolidarea. Fostele state sovietice cer încontinuu marcarea.

Nici nu-ți dai seama ce traumă a fost când URSS-ul a încetat să mai existe. Am fost la fața locului imediat după aceea, vizitând președinții diferitelor republici. La sfârșitul uneia dintre vizite, în timp ce eram condus la aeroport, când președintele mă saluta, am remarcat că avioanele parcate erau în curs de revopsire. Nu mai erau Aeroflot, ci, să spunem, „Air Uzbek” sau „Ah Kîrgîzstan”. L-am întrebat pe președinte cum a fost împărțită flota companiei Aeroflot. Mi-a răspuns: „Foarte simplu, în ziua în care Uniunea Sovietică s-a dizolvat, orice avion la sol pe teritoriul nostru a intrat în flota noastră”. A fost un proces haotic și dureros.

Pentru neruși a constituit o emancipare neașteptată, pentru că s-a petrecut mai repede decât erau ei pregătiți istoric, în timp ce în Europa de Est schimbarea a venit mai târziu decât se așteptau popoarele. Iar aceasta este o

diferență fundamentală.

Ignatius: Brent, hai să revenim la Putin. Zbig ne-a reamintit că Putin a descris destrămarea acestui imperiu sovietic ca pe o catastrofă. Care este obiectivul său și al generației sale?

Scowcroft: Sunt de acord cu descrierea lui Zbig, dar nu cred că Putin este o figură unidimensională. A fost un membru de vază al KGB-ului, care probabil este profund impregnat de mentalitatea serviciilor. A fost și adjunctul primarului Sobceak, din Leningrad, despre care se poate demonstra că a fost primul primar democrat, care a încercat să instaureze democrația. Acum, nu știu care parte din el a prevalat.

Brzezinski: Dar, îmi pare rău s-o spun, Sobceak era și destul de corupt.

Scowcroft: Ei bine, democrația și corupția nu se exclud reciproc.

Brzezinski: Nu, nu. Dar argumentul meu este că nu doar că s-a debarasat de democrație, ci că avea și un mod brutal și lipsit de scrupule de a acționa.

Scowcroft: Nu resping acest lucru. Alături de alte lucruri interesante din așa-zisa autobiografie a lui Putin este acela în care povestește că unul dintre cele mai emoționante momente din viața sa a fost atunci când mama sa l-a dus în secret la catedrală, ca să fie botezat religios. Ce vrea să spună cu asta? Nu știu. Dar avem de-a face cu un tip în capul căruia se amestecă o mulțime de lucruri. Știe foarte bine să facă apel la naționalismul rus. Este popular, rușii obișnuiți îl iubesc. Cât despre calamitatea prăbușirii imperiului sovietic, mulți ruși gândesc exact la fel.

Brzezinski: Dar trebuie luat în considerare și faptul că definiția pe care o dă Rusiei, ca un stat național foarte mândru, care, după cum pretinde el, a apărut în urma celei mai mari nenorociri din secolul XX, face mai dificilă reconcilierea cu moștenirea negativă a leninismului și a stalinismului. Germanii au trecut prin acest proces și, într-

un fel, au reușit să se purifice de experiența nazistă ca de ceva deosebit de rău. Puțin a creat o situație în care condamnarea stalinismului este foarte ambiguă, ezitantă și parțială.

În plus, mai există o tendință de semijustificare și de ascundere sub covor a greșelilor, care întârzie orice redefinire autentică, constructivă și pozitivă, dând naționalismului un aspect xenofob, de nostalgie imperială. Iar această atitudine nu doar că a întârziat transformarea Rusiei, ci a și infectat naționalismul rus cu un bacil care ar putea fi deosebit de periculos – știți, tineretul în cămăși negre, tipul de rasiști anti-occidentali, anti-asiatici. De fapt, sunt optimist pentru viitorul Rusiei, dar suntem în mijlocul unei etape foarte contradictorii și ambigue, în care Putin, pe de-o parte, a consolidat Rusia și a readus ordinea, iar pe de alta a întârziat parțial redefinirea care cred că va deschide, până la urmă, ușile Rusiei către Europa și ale Europei către Rusia.

Scowcroft: Această auto-definire ar putea dura o generație. Cred că vor mai urma mulți Elțini și mulți Puțini, poate mulți Gorbaciov, până ce rușii își vor clarifica cine sunt și în ce structură doresc să trăiască. Ce vreau să spun este că nu știu în ce măsură comportamentul lui Putin derivă dintr-o dorință de a recrea Uniunea Sovietică mai curând decât dintr-un apel, așa cum îl înțelege el, la naționalismul rus.

Acum un an am asistat la un discurs al său la München. Intervenția era formată din trei părți. Primele două au beneficiat de o publicitate largă, în timp ce a treia aproape că nu a fost menționată de mass-media. A spus în sensul următor: „Când eram slabi, când zăceam neputincioși pe spate, voi, occidentalii – contextul era formată din state NATO – ați trecut peste noi” și a detaliat pe această linie. Apoi a spus: „Acum, ne-am recâștigat puterea și nu vom mai permite acest lucru. Suntem gata să ne apărăm”.

În al treilea rând, a subliniat: „Dar acum suntem gata

să cooperăm. Trebuie să cooperăm în ce privește armele nucleare, trebuie să cooperăm în domeniul neproliferării și trebuie să cooperăm în ce privește energia nucleară, astfel încât nicio țară să nu mai simtă nevoia să îmbogățească uraniul pe plan intern". Noi am ignorat această parte.

Într-adevăr, Puțin a devenit popular faultându-ne. Este un apel la naționalismul rus. Nu știu sigur în ce măsură putem dovedi deschidere acum și cât de pregătit este el să răspundă. Rușii admiră puterea și agresivitatea. Nu-mi dau seama dacă luând în serios toate acestea vom putea genera o atmosferă cooperantă.

Ignatius: Să ne oprim asupra acestei întrebări, despre cum ar trebui Statele Unite să trateze cu această nouă Rusie și cu naționalismul său arogant, cu regretul său pentru imperiul pierdut. De la o administrație americană la alta a existat dorința de a împinge NATO înainte, incluzând fostele republici sovietice. Iar unul dintre lucrurile care-l deranjează cel mai mult pe Putin este exact acest proces de extindere a NATO până la ușile Rusiei. În particular, ideea de a include Georgia și Ucraina pare să-i fi supărat cu adevărat pe ruși.

Într-un fel, nu ar trebui să ne surprindă. Dacă Statele Unite s-ar confrunta cu un potențial adversar care-și extinde alianța incluzând Mexicul și Canada, am fi destul de îngrijorați.

Scowcroft: Am invoca doctrina Monroe.

Ignatius: într-adevăr, avem o politică națională veche de 150 de ani, care spune, în esență, că nu vom permite așa ceva. Și atunci te întreb pe tine, Zbig, cum ar arăta o politică înțeleaptă a Statelor Unite pentru perioada următoare?

Brzezinski: Voi încerca să o formulez ca și cum eu aș fi responsabilul pentru această politică. Dacă l-aș consilia pe președinte, aș spune că, în primul rând, este necesară identificarea domeniilor de interes comun și analizarea modului în care le putem promova. De exemplu, controlul armamentelor este o zonă de interes reciproc. Este atât în

interesul nostru cât și în al lor ca înarmarea să nu scape de sub control, așa cum s-a întâmplat în cursul Războiului Rece.

Cred că apoi ar urma logic neproliferarea. Și, din nou, avem un interes comun aici. Modul în care este urmărită neproliferarea poate genera neînțelegeri, mai ales, de exemplu, în cazul Iranului, unde noi am fost puternic tentați să utilizăm forța. Nu cred că rușii ar accepta oficial așa ceva, deși bănuiesc că ar găsi unele beneficii și pentru ei, dacă ne-am împotmoli într-un conflict cu Teheranul. Ar analiza avantajele și riscurile din perspectiva noastră și cred că vor trage concluzia că vom sfârși prin a plăti un preț exagerat de mare, fără ca ei să fie foarte afectați negativ. Cu toate acestea, domeniul rămâne unul de interes reciproc.

În general, cred că rușii nu doresc ca regiunea despre care am discutat mai devreme, Balcanii Globali, să devină deosebit de instabilă, datorită potențialului de răspândire a crizei inclusiv asupra lor. Când vorbim despre statul național rus, trebuie să ne amintim că între 20 și 25 de procente din populația acestuia este formată din alte etnii, inclusiv 30 de milioane de musulmani. Așadar, există riscul de contagiune care îi face pe ruși să aibă un interes direct în stabilitatea Balcanilor Globali.

De asemenea, Rusia este îngrijorată de perspectiva unei alianțe între China și Statele Unite, care ar da Chinei o mai mare influență asupra Rusiei. Acest lucru ne oferă unele oportunități diplomatice care ar putea fi utilizate constructiv.

Dar nu trebuie să ne păcălim singuri luând consolarea liderilor ruși la nivel personal drept o strategie. Lăudarea conducătorilor individuali, onorarea acestora într-un mod care generează neînțelegeri, de exemplu, prin catalogarea Rusiei ca o democrație, nu cred că ne vor ajuta. Ceea ce este cu adevărat important este crearea unui context geopolitic care să reducă posibilitatea ca dorința nostalgică de a redeveni o putere imperială să

devină, din nou, realistă și care, cu timpul, să ofere Rusiei opțiunea inevitabilă de a deveni o asociată a Vestului, în loc să-și creeze propriul sistem imperial concurent.

În practică, sunt necesare câteva măsuri. În primul rând, trebuie să facem eforturi deliberate de a stabili legături economice mai multe și mai directe cu statele din Asia Centrală, ca exportatori de energie, și să nu acceptăm izolarea acestora. Prin urmare, conducta Baku-Ceyhan a fost o importantă realizare strategică. Considerăm conducta Nabucco o întărire a acestui acces. Trebuie să continuăm pe această linie. La un moment dat, probabil nu prea îndepărtat, conductele din Asia Centrală, prin Afghanistan și Pakistan către Oceanul Indian vor deveni fezabile. Acestea sunt lucrurile bune la care ne putem angaja.

Asta mă aduce la întrebarea ta privind expansiunea NATO. Gândește-te care ar fi situația astăzi dacă republicile baltice nu ar face parte din Alianță. Probabil ar fi la fel de gravă ca în relația dintre Rusia și Georgia. Să luăm aminte la modul în care a reacționat Moscova atunci când estonienii au decis că nu mai vor statua ocupantului sovietic în mijlocul capitalei și au mutat-o într-un cimitir. Realitatea este că extinderea NATO spre est a inclus în primul rând state care nu doreau să aparțină de blocul sovietic și, în general, au o relație mai bună cu Rusia acum decât oricând înainte, precum Polonia, în particular. Prin urmare, eu nu cred că extinderea NATO a fost dăunătoare.

Revenind la problema delicată a Ucrainei și Georgiei, cred că aceste țări nu trebuie condamnate să rămână în umbra Moscovei. Din contra, dacă Ucraina se mișcă spre Vest, mai întâi în UE, apoi poate și în NATO, probabilitatea ca și Rusia să se apropie de Europa este mult mai mare decât dacă Ucrainei i se spune de la început că nu poate intra nici în NATO și nici în UE pentru că nu vrea Moscova. O astfel de atitudine întreține încrederea Rusiei că Ucraina, Belarus și chiar statele din Asia Centrală pot face parte din nou dintr-un fel de entitate dominată de ea.

În concluzie, aş sugera să se caute ariile de cooperare şi să se evite provocările, cum ar fi o alianţă americano-chineză explicit anti-rusă. În acelaşi timp, trebuie creat contextul geopolitic care să-i facă pe ruşi să spună: „Viitorul nostru va fi mai sigur, controlul asupra teritoriilor din estul îndepărtat mai solid, dacă suntem conectaţi cu Occidentul, dacă există o formă de comunitate Atlantică de la Vladivostok la Lisabona”. Cred că tot mai mulţi tineri ruşi, dincolo de generaţia lui Putin, după cum spunea şi Brent, vor fi atraşi de idee, dacă noi suntem capabili să desfăşurăm o astfel de strategie complexă.

Ignatius: Dacă înţeleg bine, mesajul tău este de a nu insista prea tare, mai ales în aceste momente, când auzim protestele energice ale Moscovei faţă de viteza includerii Ucrainei în NATO.

Brzezinski: într-adevăr, dar nu trebuie luate decizii care să împiedice această extindere. De exemplu, problema acum nu este acordarea statutului de membru pentru Georgia sau Ucraina, ci aceea dacă ele pot dispune de această opţiune cândva în viitor. Ucraina are un program de aderare, adoptat de rivalul prorus al lui luşcenko, lanukovici, care fixează următoarele repere: 2006, acum doi ani, pentru obţinerea Planului de acţiune pentru aderare (care este chestiunea la ordinea zilei acum), 2008 pentru aderarea propriu-zisă. Este proiectul lui lanukovici, nu al lui luşcenko.

Ignatius: Brent, cât de tare trebuie să împingem NATO spre exterior şi, prin implicaţii, cât de tare trebuie să împingem Rusia?

Scowcroft: Unul dintre elementele pe care le omitem în această discuţie este Uniunea Europeană, Mi se pare că amestecăm UE şi NATO. Vrem ca aceste regiuni să fie încorporate în cea, mai mare, a Europei. După mine, UE este proiectată exact pentru acest scop. Ea trebuie să refacă structurile interne ale naţiunilor, pregătindu-le să se alăture comunităţii, ceea ce i-a reuşit excelent până acum.

Când înlocuim NATO cu UE, folosim un instrument

foarte diferit, conceput pentru scopuri diferite. Cred că am ajuns să confundăm complet cele două organizații. Sunt de acord cu multe dintre cele arătate de Zbig, dar aș dori să comenteze două puncte. În primul rând, există probabil mai multe regiuni în lume unde noi și rușii avem interese comune, decât cele asupra cărora proiectele noastre diferă fundamental. Vecinătatea apropiată este o zonă de tensiuni pentru Rusia, la fel ca și chestiunea democrației, așa cum o definim noi. Rușii nu se vor democratiza fiindcă îi moralizăm noi în acest sens. Asta probabil încetinește procesul. Vor ajunge la propriile soluții. Trebuie să ne afirmăm foarte clar poziția, dar să-i pedepsim și să le facem morală, asta le va întări sentimentul de martiri.

Problema Ucrainei și a Georgiei este interesantă. Nu m-am numărat printre susținătorii extinderii NATO către estul Europei deoarece m-am temut că aceasta va dilua unitatea scopului organizației. Totuși cred că lucrurile au mers bine. Țările baltice, care au constituit zona cea mai sensibilă după încheierea Războiului Rece, au fost un caz special. Reprezentau o problemă atât pentru sovietici cât și pentru noi, fiindcă nu am recunoscut niciodată încorporarea lor în Uniunea Sovietică. Pentru ruși, spre deosebire de restul Europei de Est, ele formau o parte a URSS. Chestiunea este rezolvată acum.

Dar Georgia și Ucraina au făcut parte clar din Uniunea Sovietică. Nu au fost sateliți. Între Ucraina și Rusia există o strânsă legătură istorică. Kievul a fost inima Rusiei până la invazia mongolă din secolul al XIII-lea, când rușii s-au refugiat în nord, în păduri, unde mongolii nu-i puteau urmări.

Așadar, aici lucrurile stau diferit într-o oarecare măsură. Și cred, spre deosebire de Zbig, că aducerea Ucrainei în NATO va fi perceputa de ruși ca o nouă încercare de a-i umili. Trebuie să acționăm prudent și să încurajăm Uniunea Europeană să fie mai activă. Dacă vrem să redefinim rolul NATO și obiectivele sale, atunci ar fi rezonabilă o abordare paralelă Ucrainei și Rusiei. Forțarea

includerii acum ar produce probleme, mai ales că jumătatea de est a Ucrainei este, din câte știu, majoritar rusă.

Brzezinski: Sunt vorbitori de rusă, dar nu e parte din Rusia.

Scowcroft: Partea de vest are o istorie foarte diferită, iar Ucraina însăși, din câte înțeleg, este foarte divizată pe această chestiune.

Ignatius: Sondajele indică o majoritate de ucraineni care se opun intrării în NATO și există disensiuni puternice.

Brzezinski: Absolut corect. Iar guvernul ucrainean, care dorește așa-numitul Plan de acțiune pentru aderare – care nu înseamnă o decizie de intrare în NATO, ci doar pregătirea pentru o astfel de eventualitate – a luat inițiativa de a cere la Bruxelles acest aranjament, în parte deoarece fostul guvern, susținut de estul Ucrainei, a demarat procesul cu câțiva ani în urmă. Dar guvernul ucrainean a mai declarat că nu va cere aderarea decât în cazul în care aceasta este aprobată de majoritatea populației, prin referendum. Prin urmare, miza actuală nu este aderarea, ci aceea de a exclude sau nu posibilitatea unei viitoare aderări. Dacă nu există Plan de pregătire, opțiunea se exclude. Este o abordare contingentă.

Ignatius: Ei bine, asta nu-i asigură prea mult pe ruși...

Scowcroft: Și nu este o abordare contingentă.

Brzezinski: în ultimă instanță, ucrainenii trebuie să decidă pentru viitorul lor, nu rușii. Altfel, pui o țară de 45 de milioane de oameni într-o poziție subordonată față de un vecin care hotărăște...

Scowcroft: Ah, nu.

Brzezinski: „dacă poate lua sau nu o anumită decizie.

Scowcroft: Nu. Tu ești cel care spune că NATO nu acționează pentru că Rusia nu ne lasă. Nu cred că trebuie să ne plasăm într-o astfel de poziție. Dacă nu luăm nicio decizie în privința Ucrainei, nu înseamnă că-i interzicem

aderarea. Nu înseamnă nimic.

Brzezinski: Dar problema este...

Scowcroft: Planul de pregătire pentru aderare funcționează ca un ascensor. Dacă intri nu înseamnă neapărat că vrei să urci la etajul doi, dar cu siguranță indică această intenție.

Ignatius: Aceasta este destinația marcată.

Brzezinski: Dar e ceea ce au solicitat ucrainenii. Nu noi ne-am dus la ei să le spunem „cereți asta, apoi noi o să vă susținem”. Secvența este exact invers. Președintele ucrainean, primul ministru și președintele parlamentului au scris o scrisoare comună, în care arată, Acum ne simțim gata să primim Planul de acțiune pentru aderare. Ne-am dori să demarăm această procedură. Dar nu vom intra în NATO până când această decizie nu va fi aprobată de un referendum național.

Ignatius: Dar, Zbig, de câte ori poți să le înfigi un băț rușilor în ochi fără ca ei să reacționeze? Ne-am obișnuit, de-a lungul anilor de slăbiciune a Rusiei din perioada Elțin, să-i tot lovim și să scăpăm. Nu cumva această epocă s-a terminat? Nu trebuie să-i luăm în serios atunci când spun: „Această acțiune este fundamental împotriva intereselor noastre și de aceea ne vom opune”?

Brzezinski: Cred că dacă Ucraina nu este plasată într-o poziție de subordonare față de Moscova, ci oscilează către Uniunea Europeană și NATO, vor crește și șansele Rusiei de a urma același curs. Dacă generăm condițiile în care există o teamă de suveranitatea rusă, pe care noi trebuie s-o respectăm în ciuda drepturilor suverane ale altor state, atunci, în practică, întărim nostalgia imperială a Rusiei.

Scowcroft: Nu cred că aceasta este alegerea pe care trebuie s-o facem. Sunt pentru o deschidere mai mare a UE față de Ucraina, dar europenii nu par deloc entuziaști.

Brzezinski: Europenii sunt divizați.

Scowcroft: Sunt divizați. Dar susțin integrarea Ucrainei în UE, care ar realiza toate lucrurile pe care le-ai

menționat fără a antagoniza Rusia. NATO e un instrument diferit. Pentru Rusia, reprezintă organizația care, de-a lungul Războiului Rece, a fost dușmanul de moarte. Noi ne-am schimbat opinia de multă vreme, dar de ce să fim provocatori? Să împingem UE în aceste regiuni și să lăsăm lucrurile să evolueze treptat.

Brzezinski: Nu am nicio problemă cu apartenența la UE. Problemele apar atunci când o țară precum Ucraina dorește să facă parte din NATO sau, cel puțin, să dispună de această opțiune. Trebuie să ne întrebăm de ce doresc acest lucru? De ce vor această opțiune? Nu am provocat noi interesul Ucrainei pentru NATO, ci Ucraina a manifestat interes.

Ignatiirë: *Unii* ucraineni.

Brzezinski: Inclusiv liderul partidului care reprezintă estul și care a avut un calendar aprobat oficial. De ce vor ucrainenii acest lucru? Cred că simt că securitatea lor va crește dacă vor face parte, în general, din comunitatea occidentală.

Astfel, își vor consolida independența, eu care, în sinea lor, ei știu că liderii de la Kremlin nu s-au resemnat încă. Nu mai departe de acum trei ani, organul oficial al Ministerului Rus de Externe a publicat o serie de articole scrise de istorici, prin care se încerca demonstrarea tezei că ucrainenii nu sunt un popor adevărat, ci o ramură a poporului rus.

Acest tip de nesiguranță îi motivează pe ucrainenii care spun: „am dori măcar să avem această posibilitate în viitor, atunci când toată țara o va dori”. Nu mă grăbesc să le îndeplinesc această dorință, dar nici nu pot accepta să o resping pur și simplu fiindcă rușii declară că asta le-ar încălca oarecum drepturile.

Ignatius: Singurul numitor comun al opiniilor voastre este obiectivul Americii de a atrage Rusia către Europa, de a permite Rusiei să capete o identitate și un viitor europene, europenizarea Ucrainei fiind un precursor necesar pentru asta. Pe măsură ce Ucraina se va mișca

spre UE, Rusia va urma probabil cursul. Prin urmare, vrem să aducem Ucraina în Europa, dar fără să creăm o criză sau o confruntare. Am rezumat corect?

Scowcroft: Nu, nu pentru mine.

Brzezinski: Da și nu. Cred că ai creat o umbrelă a consensului, sub care există dezacorduri.

Scowcroft: Nu așa văd eu lucrurile. Cred că Rusia și Ucraina trebuie tratate separat. Și nu cred că dacă atragem Ucraina în Europa, Rusia va urma automat. Din contra, mândria rusească și sentimentul lor că Ucraina e un fel de frate mai mic, vor trage în direcția opusă. Eu le-aș menține pe piste separate.

Ignatius: Deci, crezi că o Rusie europeană sau Rusia ca viitor membru al UE, constituie o așteptare nerealistă?

Scowcroft: Nu, nu aș exclude nici chiar includerea Rusiei în NATO, dacă și când organizația va evolua către altceva. Nu aș înlătura nici posibilitatea integrării Rusiei în UE, dar lucrurile astea sunt atât de complicate încât nu cred că are sens să vorbim despre ele acum.

Brzezinski: Ei bine, nici eu nu aș exclude aceste eventualități. Dar cred că sunt nerealiste pentru o lungă perioadă în continuare și, oricum, sunt nerealiste dacă excludem Ucraina, deoarece ar revitaliza ideile ruse despre o entitate supranational, care ar putea apărea inițial ca o Uniune Slavă. Și i-ar ajuta pe ruși să izoleze Asia Centrală, ceea ce fac deja cu hotărâre.

Încă trebuie să se mai obișnuiască cu această nouă realitate a spațiului post-sovietic și le-ar plăcea, în cel mai înalt grad, să aranjeze lucrurile în așa fel încât Asia Centrală să fie izolată de lume, iar Georgia și Ucraina mai mult sau mai puțin subordonate. Dar nu cred că dispun de mijloacele de a realiza acest lucru pe termen lung.

Dacă acționăm inteligent, dacă nu forțăm confruntări ci, în schimb, creăm opțiuni, Rusia va trebui să recunoască faptul că nu poate controla la nesfârșit acel spațiu uriaș, cu resurse potențiale atât de vaste, fără a face parte din ceva mai mare. Și acea entitate mai largă este comunitatea

Euro-Atlantică. Nu văd Rusia devenind un partener junior al Chinei. Dacă va ajunge aici, va pierde Estul îndepărtat, poate într-o catastrofă.

Este un proces dificil de acomodare, care, pe termen scurt, îi îngrijorează teribil pe ruși. Se tem de China, de faptul că am putea încerca să-i exploatăm, nu sunt siguri dacă pot face într-adevăr parte din Europa. Acesta este fundalul dilemelor pe care rușii le discută discret între ei. Dar cei mai inteligenți, mai raționali, care au petrecut ceva timp în Occident, încep să accepte ideea că Rusia trebuie să se îndrepte către Vest. Problema este că nu au trecut încă Rubiconul.

Scowcroft: Relația dintre China și Rusia este foarte interesantă și a trecut prin mai multe etape. Rușii încă vând Chinei aproape orice fel de echipament militar dorit. Dar, în opinia mea, dacă Rusia are un dușman geopolitic, acela este China. Siberia este unul dintre locurile cele mai probabile de izbucnire a unui conflict între marile puteri.

Nu-mi pot imagina pe termen lung un parteneriat între aceste două țări. Și totuși, așa acționează acum, atât în Organizația de Cooperare de la Shanghai - acest consiliu al Rusiei, Chinei și al câtorva state central-asiatice, format, evident, pentru a soluționa dispute de frontieră - cât și în relația militară. Cred că aceasta este o dovadă de gândire pe termen scurt din partea rușilor. Vor să-și mențină industria de armament, așa că sunt pregătiți să vândă orice, oricui va cumpăra.

Brzezinski: Organizația de la Shanghai este, într-adevăr, o sabie cu două tăișuri pentru ruși. Inițial, au fost în favoarea sa și chiar i-au susținut înființarea, ca o modalitate de a-i ține sub control pe chinezi. Dar modul în care a evoluat a servit, în realitate, la legitimarea prezenței chineze în Asia Centrală.

Scowcroft: Chiar așa.

Brzezinski: Pentru prima dată de la invazia mongolă, trupele chineze au ajuns în vestul Kazahstanului și pe teritoriul rusesc, participând la exerciții comune. Ceea ce

este o nouă realitate plină de semnificații. Am aflat acest lucru recent, oarecum într-o manieră comică. Când am vizitat pentru prima dată Kâigâzstanul, cu mulți ani în urmă, în era sovietică, principala stradă din Frunze, capitala, era numită Lenin Prospect. Când am vizita Kîrgîzstanul independent, a cărei capitală se numește acum Bișkek, strada fusese rebotezată Mao-Deng Xiaoping Prospect.

Ignatius: E o glumă!

Scowcroft: E incredibil.

Brzezinski: Dacă te duci în bazarurile din Asia Centrală, o să constată! că toate sunt pline de marfa și de negustori chinezi. Iar dacă te duci la fluviul Amur, pe granița ruso-chineză, o să vezi niște sate vechi ruso-ucrainene superbe, pe partea rusă, cu drumuri nepavate și trotuare făcute din lemn. Între timp, pe partea cealaltă a râului chinezii au construit câteva orașe, cu clădiri de oțel și sticlă înalte de douăzeci sau treizeci de etaje, luminate noaptea, cu străzi pe care circulă mașini. Te uiți la frontieră și te întrebi ce naiba se petrece acolo. Cred că, într-o oarecare măsură, decalajul este deliberat. Și crește tot mai mult numărul chinezilor aflați ilegal în Rusia, închinând ferme de la țărani ruși prea leneși sau prea beți ca să mai lucreze pământul, exploatând păduri sau făcând mic comerț.

Dacă te duci la Harbin, în Manciuria, care a fost un oraș rusesc, mai ales după revoluția bolșevică, când o mulțime de ruși albi au fugit acolo, există un cartier pentru comerțul cu rușii. Toate însemnele stradale sunt în chineză și rusă. Și ce vezi? Chinezii vând mașini, televizoare și iPoduri. În timp ce rușii vând păpuși de lemn matrioșca. Această imagine spune multe. Apoi, te duci la un restaurant seara și vezi chinezii la mese îndopându-se, iar pe lângă pereți rânduri de scaune, pe care stau tinere rusoaice frumoase, așteptând clienți.

* * *

Ignatius: Să discutăm puțin despre Asia Centrală.

Când călătorești în *Stan-uri* - republicile din regiune - ai sentimentul unei activități frenetice din partea conducerii lor, că vor să strângă relațiile cu Statele Unite și că se tem de încercările Moscovei de a-i subjuga și a-i trage în politici energetice și de securitate comune. Asta este acum atmosfera în fiecare capitală din Asia Centrală. Cum ar trebui să reacționăm? Este o oportunitate pentru America? Ar trebui să încercăm să construim relații mai bune cu Uzbekistanul, Kazahstanul și celelalte foste republici sovietice din acea parte a lumii?

Brzezinski: Depinde ce facem. Nu cred că trebuie să încercăm să stabilim relații de tip politico-militar cu ei, cu excepția unor rațiuni tactice, pentru războiul din Afghanistan. Ceea ce ar trebui să facem este ceea ce încercăm deja, dar în mod greșit și fără un efort real la nivel guvernamental înalt, și anume, să obținem acces direct pentru comerț, mai ales la exporturile de energie. Iar asta înseamnă conducte - de gaz și de petrol.

Scowcroft: Acestea sunt într-adevăr domeniile asupra cărora trebuie să ne concentrăm. Nu partea politică, cât cea economică. Să le asigurăm accesul la restul lumii.

Brzezinski: De exemplu, ar trebui să planificăm deja o conductă prin Afghanistan, în jos prin India sau Pakistan, până la Oceanul Indian.

Ignatius: Când am călătorit acolo mă gândeam tot timpul că avem nevoie de o nouă Tennessee Valley Authority pentru resursele de apă din acea parte a lumii.

Brzezinski: în Kîrgîzstan.

Ignatius: Acolo există cel mai mare potențial hidroenergetic de pe planetă, cu toată zăpada de pe acele uluitoare șiruri de munți, există o nevoie disperată de energie electrică. Ar trebui să formăm o autoritate care să aducă împreună Sta/z-urile și Afghanistanul. Sunt sigur că ai dreptate când spui că miza Marelui Joc, în 2008, sunt conductele.

Brzezinski: Da, pentru că energia este cea mai bună marfă. Tot restul lumii o vrea. Iar aceste state și-ar

consolida independența dacă ar putea lucra direct cu restul lumii. Acesta este unul dintre motivele pentru care Rusia exercită o asemenea presiune asupra Georgiei, pentru a împiedica conducta caspică, despre care vorbeam. Nu este vorba de Saakașvili sau de Revoluția Trandafirilor, ci despre linia Bako-Ceyhan. Uitați-vă pe unde trece, din Azerbaidjan, pe sub marea Caspică, prin Geoi-ia, Turcia și către Vest.

Ignatius: Este posibil ca, în viitor, oamenii să se războiască pentru conducte?

Brzezinski: Cred că este posibil ca accesul la energie să devină o sursă majoră de influență politică. Fără nicio îndoială, între UE și Rusia există o interdependență în termeni de achiziție de energie și furnizare, iar rușii au nevoie de investițiile europene. Dar există o diferență de timp în cazul în care energia ar fi întreruptă. Pentru Occident, consecințele ar fi imediate. Pentru ruși, consecințele financiare ar fi resimțite la o distanță de trei, patru sau cinci ani, ceea ce le dă acestora un avantaj pe termen scurt atunci când vor să facă presiuni.

Ignatius: Dar s-ar putea ca, de fapt să se saboteze singuri.

Brzezinski: Doar pe termen lung, în cazul în care Occidentul nu a depus armele pe parcurs. Deci, există un dezechilibru. Iată de ce țările vestice trebuie să insiste pentru acces la surse – cumpărarea rezervelor, investiții la egalitate cu companiile locale, ceea ce nu se poate cu Rusia – chiar acces la distribuția de energie, cum procedează firma Lukoil. După colț, pe strada asta, e o benzinărie Lukoil. Noi nu avem stații Texaco în Rusia.

Scowcroft: Energia este un domeniu în care trebuie să injectăm mai mult simț geopolitic. Ar trebui să ne adunăm și să calibrăm cererea și oferta mondiale, să încercăm să dezvoltăm un sistem energetic mondial care să reducă șansele ca aceste probleme să ne copleșască.

Ignatius: Ei bine, aceste lucruri sunt pentru agenda președintelui: un dialog cu Rusia și un dialog global,

implicând multe state, despre energie și securitate energetică.

Scowcroft: Absolut. Să luăm ca exemplu China și Iranul. Chinezii spun că nu vor ca Iranul să obțină capacități nucleare, dar vor să-și păstreze accesul la petrolul iranian. Ceea ce ar trebui să cerem este constituirea unui sistem, prin care dacă cuiva i se taie energia dintr-o parte, ceilalți să împărtășească paguba, astfel încât nimeni să nu mai sufere excesiv. Nimeni să nu mai fie ostatic al propriei dependențe de energie.

Ignatius: Să discutăm despre viitorul politic al Rusiei. Au un nou președinte, Dmitri Medvedev. Când vorbesc cu oficiali de la Kremlin, mi se spune că este o greșeală să-l consider pe acesta o simplă marionetă a lui Putin, că este într-adevăr primul lider rus care reprezintă noua generație, că Putin a fost o figură de tranziție, modelat de experiența kaghebiză. Într-un fel, un copil al Războiului Rece. Medvedev nu ar fi așa ceva, ci primul lider postbelic al Rusiei, iar prietenii mei de la Kremlin insistă că așa trebuie să-l considerăm și că avem oportunitatea de a lucra cu cineva diferit. Brent, tu ce părere ai? L-ai întâlnit personal sau pe vreunul dintre colegii săi?

Scowcroft: Nu am avut ocazia să-l întâlnesc. Tot ceea ce știu vine din ceea ce am citit. Cred că este un personaj interesant. Nu ar fi ajuns acolo unde este dacă era moale. Evident, are un caracter puternic. Pare să aibă o abordare mai deschisă spre internațional, dacă vreți, decât Puțin.

Cred că ne așteaptă vremuri interesante în Rusia. După modul în care Putin a gestionat transferul președinției și prin faptul că l-a ales pe el, iar nu pe Seighei Ivanov, de exemplu, rezultă că-l consideră pe Medvedev mai ușor de manevrat. Dar odată ajuns președinte, nu este exclus ca, într-o zi, Medvedev să se trezească și să-și ia în serios atribuțiile. Statutul de marionetă a lui Putin nu este sigur.

Brzezinski: În orice caz, cum nu putem ști cu siguranță ce se ascunde în spatele cortinei, trebuie să-l

tratăm pe Medvedev ca pe un președinte. Și ar trebui să încercăm, în contactele cu el, să-l ajutăm să-și crească profilul. Este adevărat că biografia sa este foarte diferită de cea a lui Putin. Pregătirea lui este într-o profesiune foarte diferită, iar astea sunt lucruri bune. Cu toate acestea, nu sunt foarte optimist că tratarea lui Medvedev ca și președinte va da rezultate rapid, pentru că el este alegerea lui Putin. A fost omul său de încredere timp de câțiva ani la Leningrad. Practic, stătea în anticamera lui Putin, în timp ce Putin stătea lângă Sobceak. Era asistentul lui.

Cred că Brent are dreptate când spune că Putin l-a preferat lui Ivanov deoarece știa că acesta, dacă va deveni președinte, va consolida puterile președinției cu realitățile puterii; adică, va strânge tipul de anturaj care controlează instrumentele puterii: FSB, armata și oligarhii care au fost subordonați Kremlinului. Este puțin probabil că Medvedev va reuși să-și creeze propriile instrumente rapid. Cred că Putin va continua să conducă din umbră pentru multă vreme. Nu din întâmplare a acceptat să fie prim-ministru. Și a început deja să vorbească despre puterea executivă, ca atribut al premierului.

Dincolo de asta, rămâne, desigur, posibilitatea îndepărtată ca, la un moment dat, Medvedev să se sature și să-și dea demisia. Conform Constituției ruse, Puțin ar putea atunci să candideze la președinție.

Ignatius: Cum am putea să reacționăm la asta?

Brzezinski: Nu am putea face nimic și ar trebui să ne adaptăm. Dar ideea este că până ce Medvedev va reuși să transforme o supremație nominală în putere reală, Puțin va fi cel care va lua deciziile. Puterea lui Medvedev nu se va baza pe atribuțiile constituționale ale funcției, ca în cazul președintelui nostru, ci pe realitățile puterii.

Ignatius: Da, deși este izbitor dacă te gândești cât de mult a dorit Puțin să demonstreze că el funcționează în limitele constituționale.

Brzezinski: Exact. Nu putem ignora asta. Dar

Medvedev a fost ales de Putin, iar întrebarea legitimă este de ce el, iar nu un alt personaj din echipa sa de la Kremlin, mult mai apropiat de el, în termeni de putere?

Ignatius: Inițiații în tainele Kremlinului îmi spun că Putin recunoaște că puterea ar trebui să revină noii generații. Este o figură de tranziție. Să nu crezi că am înghițit povestea lor, dar asta este linia oficială.

Scowcroft: Niciunul dintre noi nu știe sigur. Puțin a fost ales de Elțin, iar impresia mea este că nu s-a purtat așa cum ar fi vrut fostul președinte.

* * *

Ignatius: V-aș ruga să ne întoarcem la chestiunea mai largă cu care se confruntă Statele Unite atunci când analizează Rusia. Care ar trebui să fie obiectivele noastre în relația cu această țară? Zbig, care sunt interesele și obiectivele americane atunci când privim Rusia?

Brzezinski: Cred că, în moduri diferite, atât Brent cât și eu am arătat, fie și indirect, care ar trebui să fie acestea. Am dori să vedem Rusia, într-o formă sau alta, mai apropiată de Vest. Cultura politică rusă este mai apropiată de Occident decât de Asia, cred. În unele aspecte, poate fi numită eurasiatică. Dacă stilul de viață predominant la care aspiră rușii și moștenirea culturală centrală cu care se identifică este esențial una europeană, vestică, creștină. De aceea, este un obiectiv rezonabil, chiar dacă îndepărtat, să vedem Rusia îndreptându-se tot mai mult către democrație. Cred că următoarea generație de lideri ruși, dincolo de Medvedev, va fi mai democratică, mai cosmopolită, mai europeană decât cea actuală și, cu siguranță, decât cea dinainte.

Mă aștept ca într-o zi președintele rus – eventual cel de după Medvedev, dacă nu se întoarce Puțin – să fie poate un absolvent al Harvard Business School sau al London School of Economics. Nu este o speculație îndrăzneată: elita rusă își trimite tot mai mult copiii la universități americane și britanice, nu la Tokyo sau la Beijing. Iar la un moment dat, din punctul de vedere rusesc, o „Europă” de

la Lisabona la Vladivostok va fi o viziune binevenită, pentru că le va permite să mențină controlul asupra patrimoniului lor cel mai de preț, teritoriile din Estul îndepărtat.

Viziunea alternativă, a Europei până la Urali, formulată odată de generalul de Gaulle ca un stimulent pentru aducerea rușilor mai aproape de Europa, ar putea, în mod ironic, să devină o realitate dacă Rusia se izolează. Atunci îi va fi tot mai greu să controleze uriașul spațiu din est, în condiții de criză demografică, alcoolism, una dintre cele mai ridicate mortalități din lume, imigrație și presiuni din partea Chinei. Atunci, într-adevăr am putea obține o Europă până la Urali, dar ar fi un dezastru pentru Rusia. Evident, nu fac decât speculații, dar perspectiva cred că-i îngrijorează pe ruși. De aceea cred că generarea unui context geopolitic în care Rusia să fie trasă spre Vest, chiar cu unele etape dureroase, nu este un obiectiv nerezonabil, deși pe termen lung.

Ignatius: Brent, cum definești tu obiectivele Americii în această relație?

Scowcroft: Obiectivul Statelor Unite trebuie să fie o Rusie confortabilă acasă la ea și cu vecinii săi europeni. Încă de la Petru cel Mare, rușii se ceartă pe tema locului lor în lume – dacă sunt europeni sau asiatici sau poate asiatici cu influențe europene. Sunt de acord cu Zbig. Trebuie să-i încurajăm să-și găsească locul și să se simtă bine acolo. Să nu fie iredentiști, ostili sau resentimentari. Asta ar putea însemna chiar un efort de a-i face să se simtă egali noștri. Cred că va fi un proces destul de îndelungat.

În același timp, nu aș da de la început foarte mult. Zbig a vorbit despre conduite, de exemplu. Cred că trebuie să presăm foarte tare pentru o conductă de petrol din Kazahstan, pe sub Marea Caspică, spre Azerbaidjan. Asta nu ar dăuna Rusiei, dar ar distruge șansele unui monopol rusesc asupra Europei.

Ignatius: Dacă acestea sunt obiectivele noastre, credeți că este înțelept să insistăm în continuare pentru planul instalațiilor anti-rachetă din Cehia și Polonia – o

propunere a administrației Bush care l-a supărat cu adevărat pe Putin și conducerea rusă? Acest proiect va promova obiectivele americane, așa cum le definiți voi, sau le va afecta negativ?

Scowcroft: Sunt stupefiat de idee. Președintele a anunțat că nu putem permite Iranului să obțină arme nucleare. Cu toate acestea, construim o apărare împotriva acestor arme, considerând aparent că Teheranul oricum le va avea. Așadar, nu înțeleg scopul acestei desfășurări. Nu-mi este clar dacă se dorește apărarea Europei sau a Statelor Unite. Iar dacă nu s-a modificat tehnologia, nu cred că le poate apăra pe amândouă, în același timp.

Sunt foarte încurajat de ultima noastră direcție în acest domeniu, încercarea de a-i coopta pe ruși la ceva legat de apărarea antirachetă. Nu știu destule, dar mi se pare că acțiunea stă sub un mare semn de întrebare.

Ignatius: Zbig, tu ce crezi?

Brzezinski: Ei bine, opiniile mele sunt oarecum împărțite, pentru că, pe de-o parte, establishmentul politic de la Washington îmi cere să promovez ideea scutului anti-rachetă cu polonezii și cu cehii, în timp ce aceștia din urmă mă întreabă cum să se descurce cu ea. Așadar, în primul rând, polonezilor și cehilor le spun următoarele:

Este în interesul vostru să fiți prieteni apropiați ai Statelor Unite. Dacă Statele Unite chiar doresc acest lucru, ar trebui să încercați să-l rezolvați. Dar trebuie să aveți o atitudine practică, iar asta depinde în mare parte de contextul politic. Dacă NATO dorește sistemul, iar Rusia îl acceptă, atunci nu este nicio problemă. Puteți face un aranjament cu SUA pentru a obține unele compensații, de pildă, modernizarea forțelor armate.

Dificultatea apare atunci când NATO este călduț, statele occidentale se opun, iar rușii se împotrivesc cu tărie și chiar lansează amenințări. Atunci, dacă America îl dorește cu adevărat, continui să-l faci. Însă în acest caz, trebuie să obții angajamente compensatorii din partea Statelor Unite că, dacă amenințările rușilor sunt reale sau

dacă te confrunți cu sancțiuni economice sau politice din partea lor, vei fi despăgubit. De aici, lucrurile devin foarte complicate, pentru că, lesne de înțeles, Statele Unite nu se grăbesc să ofere astfel de garanții bilaterale.

Așadar, aceasta este poziția mea formală de negociere. Pe de altă parte, ca arhitect al strategiei externe americane, sunt, ca și Brent, puțin surprins. Spunem că sistemul propus acum, ultima sa versiune, este făcut să-i apere pe europeni. Dar europenii nu cer această protecție. În al doilea rând, sistemul pe care vrem să-l desfășurăm nu există, iar amenințările la care ar trebui să facă față sunt la fel de inexistente. Deci, nu înțeleg urgența. Previziunea mea este că o victorie a democrațiilor în alegeri va încetini procesul, va reduce finanțarea. Pe scurt, chestiunea depinde de contextul existent acolo, de limita până la care Statele Unite sunt pregătite să-și asume răspunderea pentru consecințele instalării scutului și, în ultimă instanță, de procesul nostru electoral.

Ignatius: Există pericolul ca, dacă Statele Unite continuă să preseze pentru acest proiect, în ciuda obiecțiilor ruse și a nesiguranței, dacă nu chiar opoziției europene, să creăm exact reacția rusă pe care dorim s-o evităm? Adică, exact o retragere în interior, o exacerbare a sentimentului că Statele Unite, orice ar spune, tot încearcă să le amplaseze un sistem periculos de rachete la graniță? Brent, care sunt șansele de a ajunge la cel mai prost rezultat posibil, din perspectiva obiectivelor pe care tocmai le-am discutat?

Scowcroft: Cred că ar fi posibil, dar nu sunt sigur că s-ar și întâmpla așa ceva. Amenințarea este mai mult psihologică decât reală. De fapt, rușii nu au de ce să se teamă de acest sistem.

Ignatius: Așa să fie? Nu poate fi transformat imediat într-un sistem de apărare care i-ar împiedica pe ei să-și utilizeze armele nucleare?

Scowcroft: Ar fi inutil împotriva unui atac rusesc cu rachete. Este făcut să intercepteze câteva rachete

rudimentare, nu pentru a face față arsenalului rusesc. Efortul de a-l întoarce împotriva Rusiei ar fi enorm, iar schimbarea ar fi vizibilă. Însă, evident, Puțin a decis că proiectul este profund ofensiv la adresa lui și cred că-i este dificil - sau mai curând simte - că este similar cu abandonarea tratatului ABM și cu împingerea frontierelor NATO împotriva țării sale. Nu știu cât de tare crede în aceste lucruri, dar nu cred că problema este la fel de gravă ca o eventuală apartenență a Ucrainei la NATO.

Ignatius: Zbig, cât de tare ar trebui să rezistam la obiecțiile rușilor?

Brzezinski: în primul rând, sunt sceptic față de urgența instalării unui astfel de sistem. În același timp, nu putem ignora cu totul reacția rusă. Asta nu înseamnă că ar trebui să le facem cheful. Ar trebui să le spunem destul de clar că stilul lor de negociere este contraproductiv dacă conține amenințări.

Deși sunt sceptic în privința acestui proiect, cred că administrația a încercat să vorbească serios cu rușii și că încearcă să-i asigure că sistemul nu este îndreptat împotriva lor. Cred că o face cu bună credință. Și nu cred că răspunsul cel mai potrivit pentru ruși este să spună: „Atunci trebuie să desfășurăm rachete și să țintim statele în care se află interceptoarele”. Asta nu duce la discuții serioase, ci poate doar să producă intransigență. Nu rezolvi nimic cu amenințări.

Acesta este, tangențial, unul dintre elementele ce mă îngrijorează apropo de Ucraina. Una este că ruși se opun posibilității ca Ucraina să intre în NATO, pe motiv că sunt vecini. Este altceva totuși să declari public, așa cum a făcut-o Puțin într-o conferință de presă cu lușcenko: „Dacă vă apropiați de NATO vom îndrepta armele nucleare împotriva voastră”. Acesta este un discurs dur între așa-zisele popoare frățesti. Cred că acest stil de negociere este contraproductiv, dacă Rusia dorește să fie percepută ca un partener.

* * *

Ignatius: Lasă-mă să închei cu un subiect greu de evitat atunci când vorbești despre Rusia, sufletul rus.

Brzezinski: Cel pe care unii președinți se pricep să-l recunoască?

Ignatius: Ei bine, cu toții am crescut citind marile romane rusești și fiecare dintre noi a călătorit la vechea Moscova, în timpurile sovietice. Unul dintre paradoxurile observate de mine este acela că Moscova sovietică era cel mai intelectual oraș de pe planetă. Puteai nimeri în apartamentele unor intelectuali disidenți excelent pregătiți, care citeau enorm, scriau adeseori în secret și cu care puteai petrece o noapte întreagă discutând despre idei importante și despre visele lor. Astăzi, Moscova este un oraș al succesului. Are mai multe neoane decât Las Vegas-ul. Și nu pare să mai aibă suflet. Vezi femei frumoase în cele mai scumpe haine, țipi plini de bani prin baruri și restaurante, dar nu ai nicio șansă să găsești, în noua Rusie, literatură de calitate.

Deci, vreau să vă întreb, într-un sens larg cultural, încotro credeți că se îndreaptă Rusia. Nu statul național rus, ci și cultura sa. Zbig, într-un fel tu ai trăit în umbra acelei culturi.

Brzezinski: Fără îndoială, există o adâncime - o intensitate - a relațiilor umane în societatea rusească, care este foarte primitoare. Și există un sens al comuniunii în care este ușor să te înscrii atunci când ai de-a face cu ruși care nu fac parte din KGB sau dintre organizatorii Gulagului, dar sunt ei înșiși victime ale unui sistem opresiv, ale căror resentimente și lipsuri le hrănesc sufletele și-i fac ființe umane mai autentice.

Prin urmare, apreciez foarte mult ceea ce ai spus, de aceea îmi plac rușii. Îmi place să fiu printre ei. S-ar putea să nu te surprindă că mă integrez bine printre ei și că sunt foarte călduroși cu mine, tocmai pentru că, de multe ori, ne displac aceleași lucruri despre țara lor.

Câteodată se spune că rușii sunt printre cele mai sfinte și mai rele popoare din lume în același timp. Există

activiști pentru drepturile omului în Rusia care ar sacrifica orice, pentru cauza lor. Își fac datoria cu un angajament care depășește puterea noastră de înțelegere. Dar există și o tradiție a nepăsării față de suferință, a dorinței de a brutaliza oameni. Priviți ce se întâmplă în armata rusă, modul în care își tratează tinerii este un adevărat scandal. Din fericire, tot mai multe voci se ridică împotriva abuzurilor. Adeseori mă gândesc că brutalitatea este produsul vieții țărănești semianimalice, care generează sentimentul că poți face rău animalelor și că oamenii nu sunt diferiți de acestea. Aproape obții satisfacție chinându-ți aproapele, atunci când tu însuși ești chinuit și lipsit de cele mai elementare lucruri.

Cam așa era sufletul rus atunci. Este acum pe cale de a se strica? Mi-e teamă că ai dreptate. Aspectul de oraș al boom-ului economic pe care l-ai descris se potrivește cu unele dintre cele mai rele fațete ale Americii. Și cred că în viețile noastre, noi nu ne bucurăm de aceeași căldură, intimitate și filosofie împărtășită care se pierde treptat în Rusia. Aceasta ar putea fi caracteristica unei societăți tehnologizate, orientate spre profit, în care obținerea avuției materiale constituie principala definiție a succesului. Asta mă face să-mi pun uneori întrebări despre propria noastră societate.

Ignatius: Brent, și tu crezi că rușii își pierd sufletul rusec?

Scowcroft: Cred că este prea devreme ca să facem pronosticuri în chestiuni atât de profunde. Sunt de acord cu amândoi în ceea ce privește sufletul rus, există acolo o căldură, o umanitate impresionantă. O poți vedea în muzica și în literatura lor. Dar Rusia are și o istorie brutală. Este o țară fără prea multe frontiere naturale, care a fost invadată de multe ori. A fost condusă de lideri nemiloși, în interesul securității. Deci, sentimentul insecurității și al luptei brutale este înăscut. Și-au conceput supraviețuirea prin expansiune - au împins frontierele cât de departe au putut, pentru a putea respira

în fața atacatorilor.

Sufletul rus este un amalgam al acestor experiențe. Împreună cu multele lor calități, ei pot fi teribil de agresivi atunci când sunt puternici și își brutalizează propriul popor. Atunci când sunt slabi pot fi lași.

Nu este un suflet în care părțile bune nu le-ar putea domina pe cele rele. Dar cred – și aici discutăm despre evoluția statului rus – că și personalitatea rusă va evolua. Dacă Rusia va deveni o societate în care oamenii să se simtă bine, în siguranță, neamenințați din exterior sau din interior, atunci vom asista la înflorirea părților celor mai frumoase laturi ale sufletului rusesc.

1 aprilie 2008

Capitolul 6

Partenerii indispensabili

David Ignatius: Când ne gândim la relația Americii cu restul lumii, avem tendința de a considera că Europa este o problemă statică, neschimbată, despre care știm tot ce se poate ști. Uităm că în ultimii douăzeci de ani Europa s-a schimbat la fel de mult ca și celelalte regiuni ale lumii.

Uniunea Europeană a fost creată și s-a întins dincolo de Europa occidentală, primind noi membri, modificându-se serios. Ce este această nouă Europă? Ce anume o face atât de diferită? Și care sunt chestiunile de securitate pe care le ridică față de America? Zbig?

Zbigniew Brzezinski: Principalul element nou din Europa este efortul înalt instituționalizat de a depăși suveranitatea națională tradițională. Aceasta est o realizare remarcabilă. Statele Unite au fost „o uniune mai desăvârșită”. Dar, la înființare, constituia o uniune mai desăvârșită între o majoritate anglo-saxonă, sclavi și rămășițe ale indienilor. Crearea Uniunii Europene din atâtea națiuni și limbi diferite este un fenomen unic în istorie.

Dacă o analizăm din punctul american de vedere, aş spune că este în interesul nostru ca această Europă să se extindă, în primul rând, să se consolideze politic, în al

doilea, să aibă o capacitate militară proprie, în al treilea rând și, în sfârșit, să fie aliată cu Statele Unite. Voi detalia fiecare dintre aceste puncte.

Europa trebuie să se extindă în continuare deoarece crearea unei identități europene istorice și culturale nu s-a încheiat încă. Din punctul american de vedere, este de dorit ca Turcia să se alăture acestei entități, altfel ea transformându-se într-o țară din Orientul Mijlociu și aducând astfel Orientul Mijlociu în Europa.

Europa trebuie să fie mai bine definită politic în măsura în care, ca partener al nostru, dorim să fie capabilă să ia decizii viabile într-o serie de domenii, de la cele socio-economice, până la cele politice și militare.

În al treilea rând, aş dori ca Europa să fie mai puternică militar, deoarece multe dintre problemele noastre comune sunt legate de securitate. Din păcate, în dialogul transatlantic, europenii nu s-au dovedit capabili să răspundă la solicitarea americană de ușurare a poverii în acest domeniu. În schimb, europenii cer să participe la decizii. O Europă mai capabilă militar ar fi mult mai pregătită să reacționeze ca un aliat. Nicolas Sarkozy a propus recent o forță permanentă de 60.000 de militari, la care primele șase țări din UE, Franța, Marea Britanie, Germania, Spania, Italia și Polonia, să contribuie cu câte 10.000.

Și ultimul punct, cel mai evident, cred că, deși America domină în continuare lumea, în pofida costurilor războiului din Irak, avem nevoie de Europa ca aliat pentru a ne maximiza influența comună. În același timp, în multe probleme de interes, cred că perspectiva europeană este mai complexă istoric, într-un fel, mai înțeleaptă. Cred că nu avem decât de câștigat dintr-un parteneriat autentic cu Uniunea Europeană, în care să împărțim atât luarea deciziilor cât și sarcinile.

Ignatius: Brent, cum definești tu noua Europă? Și cât de nouă crezi că este?

Brent Scowcroft: Sunt de acord cu Zbig când spune

că noutatea o constituie depășirea suveranității naționale, care este un element unic din multe puncte de vedere. Uniunea Europeană este fundamental diferită organizațional de Statele Unite. Deși uneori Statele Unite sunt privite ca un model, Uniunea inovează, construiește din mers. Există însă o mare ambivalență, atât în Europa cât și în America, despre scopul și chiar despre necesitatea Uniunii.

Statele Unite au avut o atitudine ambivalentă multă vreme. Pe de o parte, am spus precum Henry Kissinger: „Dacă vreau să vorbesc cu Europa, care-i numărul de telefon? 44 Pe de altă parte, am privit cu suspiciune unificarea Europei. În multe chestiuni, am trata mai bine separat cu Marea Britanie, Franța, Germania și celelalte state.

În Europa ambivalența se manifestă în ce privește voința de a dezvolta Comunitatea cărbunelui și oțelului, înființată în 1948, într-o uniune precum Statele Unite ale Americii sau ceva mai lax, mai aproape de o confederație? Această este întrebarea ce se ascunde în dilema dintre lărgirea sau aprofundarea Uniunii. Ne concentrăm pe atragerea mai multor state sau strângem legăturile între membrii actuali? Franța, pentru o vreme, a vrut să le facă pe amândouă. Ei bine, acest lucru este extrem de dificil, deoarece cu cât lărgești mai tare, cu atât diversifici interesele și atitudinile, perspectivele pe care dorești să le aduci împreună, într-o uniune care să funcționeze cu adevărat.

Ignatius: Brent, crezi că această Europă mai largă va menține coerența pe care o Uniune mai redusă o avea? Câteodată îi aud pe europeni întrebând, ce avem noi în comun cu slovaci, cu ciprioții, cu toate aceste popoare care formează noua Europă? Nu cumva am slăbit grav caracterul Uniunii noastre?

Scowcroft: Aceasta este dilema. După cum spunea Zbig, extinderea Europei este foarte dezirabilă. Turcia este exemplul clasic, deoarece, geografic, ea se întinde și în

Europa și în Asia. Dar cu cât te întinzi mai mult, cu atât este mai greu să ai o structură solidă, coezivă.

Aș mai adăuga ceva, pe partea militară. Zbig a vorbit despre o armată europeană, dar unul dintre principalele diferende cu Statele Unite este tocmai rolul militar al UE și cel al NATO. Acum, chestiunea e mai puțin vizibilă, parțial deoarece statele europene nu sunt pregătite să investească în apărare. Dar pentru multă vreme, mai ales francezii, au încercat să convingă UE să creeze o organizație militară separată și, într-o oarecare măsură, concurentă pentru NATO. Operațiunile comune cu Alianța ar fi urmat să aibă loc pe baze complet voluntare.

Aceste curente nu mai sunt atât de evidente acum. Aceasta este doar o impresie, pentru că Europa este obosită momentan de ultimele valuri ale extinderii, pe care încearcă să le digere. În plus, chestiunile militare sunt relativ discrete. Totuși, acestea sunt probleme pe care va trebui să le înfruntăm și sunt unice, deoarece nu am mai avut de-a face niciodată cu formarea deliberată a unei superputeri.

Brzezinski: Paradoxul în toate acestea este redenumirea Comunității Europene în Uniunea Europeană, după extindere. În realitate, Uniunea Europeană a devenit Comunitatea, în urma lărgirii.

Comunitatea formată din 10 sau mai puțini membri era mult mai coezivă. De fapt, dacă în anii '50 ai secolului trecut s-ar fi format o adevărată uniune, atunci am fi avut deja un singur stat european, compus din Germania, Franța și alții. Acum, avem o Europă mult mai largă, care se auto-numește uniune. Și are succes economic și social, fără a se fi definit încă politic, ceea ce ar fi bine, din punctul de vedere american. Însă acest lucru se va întâmpla, deși evoluția este lentă direcția este cea bună.

Problema apare cel mai acut în domeniul apărării. Europeanii nu vor să cheltuiască prea mult. Pe de altă parte, susțin NATO și doresc să facă parte în continuare din Alianță, care le conferă securitate. Însă devine tot mai

clar că, în fața problemelor globale cu care ne confruntăm, Alianța Atlantică nu va fi capabilă să acționeze, dacă numai o parte ia deciziile și suportă costurile majore. Europa trebuie să recunoască asta. Cred că am învățat că puterea noastră, deși decisivă, nu este suficientă. O relație mai strânsă între America și o Europă mai bine definită și autonomă militar începe să fie văzută de ambele părți ca un obiectiv comun.

Desigur, asta va genera întrebarea unde se termină Europa? în ce mă privește, cred că ar trebui să includă și Ucraina. Și aproape toți membrii UE sunt și membri ai NATO. Așadar, dacă Ucraina va deveni vreodată membru UE, ea va căuta să se alăture și NATO.

La un moment dat, aceasta va ridica unele probleme privind natura relației dintre Europa și Rusia, țară despre care am discutat pe larg în capitolul precedent. Dar cred că această progresie istorică este un lucru pe care liderii clarvăzători de pe ambele maluri ale Atlanticului îl recunosc drept de dorit. Și cred că este inevitabil, dacă Occidentul nu vrea să se sinucidă.

Ignatius: Dar chiar este în interesul Americii ca Europa să aibă propria sa forță, puternică și independentă? Le tot cerem europenilor să fie mai activi în domeniu, dar dacă ar avea propria forță militară, separată de NATO, nu ar fi o problemă pentru noi?

Brzezinski: Trebuie să întrebăm: „independentă pentru ce?” Nu cred că este posibil ca Europa să aibă capacitatea pentru un nou război cu adevărat major. Nu cred că va putea desfășura sute de mii de soldați în străinătate. Dar, cu siguranță, europenii ar putea avea mai multe mijloace decât forțele expediționare, cam de mărimea unui batalion, pe care le trimit selectiv în diferite părți ale Africii – cerând tot mai mult sprijinul nostru, chiar și cu transportul. Europa poate face mult mai multe fără a se epuiza, dar și fără a deveni atât de independentă încât legătura de securitate cu Statele Unite să fie diluată sau chiar distrusă.

Scowcroft: Părerea mea este că europenii sunt epuizați strategic. În secolul XX au luptat în două războaie teribile, lungi, care au luat un enorm tribut din populația lor, din capacitatea lor politică, din întreaga lor viziune. Nu se pot convinge de necesitatea unei forțe militare puternice, mai ales când noi avem asemenea capacități. Prin urmare, în timp ce sunt de acord că ar fi util să facă mai multe militar, cred că pentru o vreme, până își recapătă elanul, ar trebui să acceptăm o diviziune a muncii, în care noi să facem mai mult pentru securitate, iar europenii să facă ceea ce fac mai bine, inclusiv reconstrucția și reorganizarea statelor, astfel încât să le aducă mai aproape de Uniunea Europeană. Trebuie să lucrăm în strânsă legătură cu ei, dar și să recunoaștem că a-i bate la cap pentru creșterea forțelor armate nu va fi de ajutor.

Brzezinski: Ai dreptate, dar am unele rezerve aici. Nu mă opun tezei pe care o argumentezi, Brent, ci consecințelor politice ale unei astfel de diviziuni a muncii. Ia Afghanistanul, de exemplu. Europeanii vor veni să construiască drumuri, școli, diverse facilități pe care poate că le fac mai bine. Între timp, noi vom lupta și vom sângera.

Nu cred că, pe termen lung, publicul american va considera asta o alianță. Cred că avem dreptul să ne așteptăm ca europenii să fie mai responsabili pentru soarta lumii, în pofida oboselii lor strategice, pe care ai identificat-o corect. Sunt mult în spatele nostru. Pe de altă parte, am constatat că britanicii sunt doritori să preia această responsabilitate, francezii și ei, tot mai mult, ca și unii dintre aliații mai mici, precum polonezii și olandezii. Probleme reale pun Germania și probabil Italia, dar cred că acestea pot fi depășite.

Scowcroft: Nu vorbesc despre o diviziune a muncii, ci doar că toți membrii trebuie să participe la toate aspectele, chiar dacă uneori inegal.

Brzezinski: în regulă, sunt de acord cu asta.

Scowcroft: Ceea ce spun este că ei pot și doresc să facă mai mult într-un domeniu. Și că ar trebui să recunoaștem acest lucru și să nu cerem un efort egal, pentru că atunci riscăm să forțăm o separare.

Brzezinski: Mi se pare corect.

Ignatius: Brent, ce ar însemna asta concret, în Afghanistan?

Scowcroft: De exemplu, un personaj de tip Paddy Ashdown ar putea merge acolo și juca rolul pe care Ashdown l-a avut pentru unificarea economică și politică a Bosniei. Ar putea fi capabil să atragă mai multe resurse economice decât Statele Unite, ca modalitate de echilibrare a prezenței noastre militare și, în plus, să unifice în mod real efortul nostru colectiv în Afghanistan.

Brzezinski: Am nevoie de o clarificare: dacă America își asumă cea mai mare parte a luptelor și conducerea, te aștepți ca europenii să-și crească rolul lor? Sau le-ai acorda o exceptare?

Scowcroft: Nu le-aș acorda o exceptare. Sunt de acord cu Bob Gates când spune că nu putem avea o Alianță cu două viteze. Dar nu trebuie să ne limităm la a-i pisa încontinuu că nu-și îndeplinesc responsabilitățile, pentru că lucrurile sunt mai complicate decât atât. Trebuie să fim înțelegători și realiști, astfel încât Alianța ca întreg să-și poată maximiza impactul.

Brzezinski: Deci, dimensiunea militară nu trebuie suportată egal.

Scowcroft: Corect!

Brzezinski: Dar trebuie să existe o împărțire semnificativă.

Scowcroft: Absolut.

Ignatius: Revenind la lucrurile care îi îngrijorează pe europeni, cred că în vârful listei se află ceva ce uneori numim „euroscleroza” - problema demografică cu care se confruntă Bătrânul Continent, chiar atunci când se reconfigurează, iar Uniunea Europeană se extinde. Populația nu se reproduce în multe state europene

esențiale. Statele scandinave, Germania, Italia au rate ale natalității atât de scăzute încât nevoia de a importa forță de muncă va crește încontinuu dacă doresc ca economiile lor să mai funcționeze. Acest fenomen îi face foarte pesimiști pe unii europeni. Zbig, tu care te-ai născut acolo și ai ajuns în America în tinerețe, împărtășești acest pesimism demografic fundamental despre Europa?

Brzezinski: Nu pot să scot din pălărie remediul pentru problema demografică. Și trebuie să recunosc că nu știu mare lucru despre aceasta. Dar mi se parte că există unele dovezi conform cărora proiecțiile demografice nu trebuie văzute atât de unidirecțional. Dacă prevezi o populație în declin, nu trebuie neapărat să presupui că scăderea va continua permanent, dar nici opusul, că o creștere demografică va dura. Multe dintre predicțiile privind populația mondială au fost drastic revizuite de-a lungul anilor. Cred că în unele state europene se înregistrează deja modificări în ce privește numărul de copii al cuplurilor.

Dar problema există. Cred că europenii vor încerca să o rezolve la fel cum fac și alții, prin politici sociale care să încurajeze familiile mai numeroase și prin acceptarea unui număr mai mare de imigranți. Țările care nu sunt obișnuite cu asimilarea străinilor vor fi probabil mai precaute în ce privește acceptarea unor imigranți provenind din culturi și medii religioase diferite. Cred, de exemplu, că muncitorii din țări precum Lituania, România, Slovacia și Polonia sunt mai bineveniți în Vest. Deja, țărani români umplu efectiv satele spaniole, în care locuitorii fie au murit, fie au plecat la oraș. În Irlanda există o comunitate poloneză uriașă, care se bucură nu numai de slujbe în limba maternă în bisericile catolice, ci și de transmisii ale meciurilor de fotbal în poloneză.

Ignatius: Dar nu sunt bineveniți pentru sindicatele europene.

Brzezinski: Asta e o problemă diferită. Sindicatelor nu le plac imigranții, dar țările respective îi doresc. Sunt

de acord că Europa a fost rănită grav de experiențele traumatiche ale celor două războaie și că este conștientă acum că războiul trebuie să fie ultimul instrument al politicii, iar asta a dus la o anumită reticență față de problemele de securitate din zonele mai îndepărtate. Cu toate acestea, astăzi, majoritatea problemelor pe care le-am discutat nu privesc doar America, ci și Europa. Dacă America nu se ocupă de ele, Europa și modul ei de viață vor avea de suferit. Iar asta ar putea însemna sfârșitul Occidentului. Cei care se gândesc la viitor împărtășesc concluzia că nici problemele geopolitice tradiționale și nici noile provocări globale nu pot fi abordate efectiv decât dacă America și Europa lucrează împreună.

Scowcroft: Acesta este un punct foarte important, deoarece este esențial ca țările care au viziuni comune despre om și despre relația sa cu societatea și cu statul – iar asta înseamnă comunitatea atlantică – să lucreze împreună. Aceste idei sunt străine pentru o mare parte din noua lume globalizată. Împreună, putem promova ceea ce considerăm că este adevărul fundamental despre organizarea societății. Dacă nu o facem coordonat, avem mult mai puține șanse de succes.

Ignatius: Când spui „viziuni comune”, înțeleg că te referi la ideile despre libertățile individuale, prin contrast cu perspectiva mai colectivistă a funcționării vieții și societății, care predomină în Asia. Am dreptate?

Scowcroft: Da, deși eu aș formula altfel. Nu e vorba doar despre dilema individual versus colectiv, ci și despre protecția minorităților, despre mai multe lucruri.

Ignatius: Statul de drept?

Scowcroft: Desigur. O mare parte din lume nu s-a dezvoltat, istoric vorbind, în această direcție. Asta nu înseamnă că a greșit sau că noi avem dreptate. Dar credem că lumea este formată din indivizi și că guvernele ar trebui să caute maximizarea binelui pentru un număr cât mai mare de indivizi. Cred că lucrând împreună, cu capacitățile specifice, America și Europa pot promova

aceste idei mai bine decât certându-se, așa cum au făcut în ultimii ani.

Brzezinski: Concluzia este că dacă America și Europa nu se consultă și nu acționează împreună într-un mod mai sistematic, în curând nu va mai exista Occident, pentru că nici America singură și nici Europa singură nu pot susține lumea aceasta nouă, turbulentă și schimbătoare. Așadar, este de o importanță capitală ca cele două entități să identifice un proces de luare a deciziilor funcțional.

Aceasta cere două lucruri. În primul rând, Europa trebuie să dezvolte un proces decizional care să fie într-adevăr coerent, sustenabil și operațional. Nu va fi ușor, dar recente schimbări constituționale încep să miște semnificativ Europa în această direcție. Vom avea, nu peste mult timp, un președinte european. De fapt, deja au început discuțiile politice privind cui i se cuvine această funcție.

Vom avea un ministru de externe european. Iar dacă unele planuri pentru o capacitate militară europeană majoră avansează, va apărea ceva asemănător unei armate europene – care, totuși, nu va fi capabilă de acțiuni independente semnificative fără participarea americană.

În al doilea rând, avem nevoie de un sistem transatlantic de luare a deciziilor care să impună legitimitate și respect și să se dovedească operațional. De exemplu, cred că G8-ul sau G7-le cum era înainte, a devenit desuet dintr-o serie de motive, inclusiv utilizarea greșită a termenului *democrație* pentru a defini membrii. Dar trebuie să ne străduim pentru construirea unei organizații transatlantice de acest fel, cu implicarea Americii, probabil a Canadei și a Uniunii Europene. Nu cred că se va face imediat, însă dacă dorim să luăm inițiativa, cred că vom primi răspunsuri pozitive din partea unui număr tot mai mare de lideri europeni. Asta s-ar putea chiar să-i împingă pe europeni către un sistem mai rapid de luare a deciziilor. Cred că următorul nostru președinte va găsi acest domeniu deosebit de fertil pentru

o inovație istorică reală.

De exemplu, Carta Atlanticului menționa un astfel de aranjament. Dar documentul a fost oarecum depășit de evenimente după împărțirea lumii în sfere de influență, din 1945. Prin urmare, fără a fi nouă, poate că ideea este oportună.

Scowcroft: Propunerea este interesantă. În ultimii ani, Europa s-a opus serios acestui mod de gândire – mai ales francezii, care pentru o vreme au încercat să alunge America din Europa, crezând că acesta este singurul mod în care continentul se putea unifica. Atâta vreme cât eram prin preajmă, făceam figură de băieții cei mari, iar Europa nu s-ar fi dezvoltat niciodată așa cum credeau francezii că ar fi trebuit.

Acesta este unul dintre motivele pentru care unificarea Europei nu este încă încheiată. Există un număr de curenți și contracurenți. Cred că trebuie să fim atenți. Dar, în orice caz, trebuie să ne îmbunătățim sistemul de decizii colective. NATO juca un rol mult mai important înainte decât acum. În timpul Războiului Rece, Consiliul NATO era un organism decizional foarte serios.

Brzezinski: Pentru că noi dictăm deciziile.

Ignatius: Și aveam un inamic comun.

Scowcroft: Dar și obiective comune. Acum, nu mai dispunem de nimic asemănător. Încă îmi amintesc cu durere de discuțiile cu europeni care propuneau propriile puncte de vedere. Dacă le contestam, eram acuzați că obiectăm pentru că nu vrem ca ei să se consolideze într-o comunitate.

La fel, nu putem uita ce se petrece în interiorul Europei. Am discutat cu un grup de polonezi cu vreo doi ani în urmă și mi-au spus că nu recâștigaseră independența ca stat suveran doar pentru a o da Bruxellesului. Europa încheie o etapă și poate începe o alta. Faza care se termină este pretenția franceză de a domina Europa printr-o alianță cu Germania. Acum, în loc de asta, vedem că francezii, sub Sarkozy, discută cu britanicii și

sunt îngrijorați față de statutul Germaniei de mare putere în Europa. Iar tendințele actuale din Germania nu sunt tocmai încurajatoare pentru o Europă viguroasă, stimulativă.

Pe termen scurt, această cursă cu obstacole va continua. Cel mai bun curs pentru Statele Unite este să salute progresele către consolidare, dar să aibă răbdare și să fie pregătiți să întărească cât mai mult comunitatea transatlantică, indiferent care ar putea fi starea și dispoziția sa.

Ignatius: Dar ce părere aveți despre modul în care cele două puteri privesc restul lumii? Este mai popular sistemul democratic european decât cel american? Adeseori suntem mesianici în promovarea democrației. Avem idei detaliate despre cum ar trebui ea să apară. Sunt europenii mai eficienți în promovarea democrației pentru că sunt mai puțin misionari? Oferă ei un model mai bun de tranziție către o conducere democratică?

Scowcroft: Pe această temă, în America s-au înregistrat trei tendințe majore. Pe prima aş numi-o Washington/John Quincy Adams, în care ne vedeam pe noi înşine ca o cetate strălucitoare pe o colină. Credeam că democrația este calea de urmat pentru toată lumea. Eram un exemplu viu al capacității individului de a trăi în pace și armonie cu semenii săi. Dacă alții doreau să ne adopte sistemul, o puteau face fără opreliști, dar, după cum spunea John Quincy Adams, noi nu plecam la vânătoare de monștri. Doream binele tuturor celor care căutau libertatea. Dar garantam numai pentru a noastră.

A doua tendință a început cu Woodrow Wilson, care a constatat că ideile lui Washington și ale lui Adams erau prea restrânse, considerând că trebuie să fim evangheliști ai democrației. De atunci continuă dezbaterea dacă trebuie să acceptăm celelalte țări așa cum sunt și să lucrăm cu ele sau trebuie să încercăm să le transformăm în democrații.

A treia datează de la atentatele din 11 septembrie 2001 și a fost inaugurată de Războiul din Irak. Constituie o

adaptare a idealismului wilsonian, afirmând că obiectivul, misiunea noastră, este răspândirea democrației, chiar prin forță, dacă este necesar. Europeanii, pe de altă parte, poate și datorită experienței lor coloniale, sunt mult mai modești în ceea ce fac.

Ignatius: Zbig, când contempli absorbirea cu succes a fostelor state comuniste din Europa de Est, atât de rapid, în această Uniune Europeană extinsă, trebuie să constați, printre altele, rezultatele uluitoare în inculcarea valorilor democrației și încurajarea forțelor și structurilor democratice. Ne lăudăm că suntem cetatea de pe colină și vorbim despre democrație fără încetare, dar ce putem învăța de la europeni, care au construit efectiv democrația în statele din Europa de Est?

Brzezinski: Voi încerca să răspund la mesajul conținut în întrebarea ta. În primul rând, Statele Unite au susținut mult mai puternic mișcările democratice din fostul bloc sovietic decât europenii, care au încercat să le ignore. Cancelarul Schmidt a declarat chiar că înțelegea perfect necesitatea impunerii legii marțiale în Polonia, care a dus la zdrobirea mișcării Solidaritatea. Noi am susținut aceste mișcări, în timp ce europenii aveau tendința de a accepta ceea ce ei considerau o realitate inevitabilă.

În al doilea rând, unele state central-europene au tradiții democratice la fel de vechi ca cele din Occident. Polonia a avut Magna Charta imediat după Marea Britanie. A avut a doua constituție din istoria sistemelor politice, imediat după cea americană și înaintea celei franceze. Cehoslovacia a fost o democrație funcțională înainte de a fi ocupată de naziști. Există tradiții în Europa Centrală care au reînviat după căderea Cortinei de fier. Vestul, firește, a încurajat și a ajutat la consolidarea acestora.

În general, europenii nu au făcut misionarism din promovarea democrației. Ei o văd mai mult ca inerentă în propriile țări și sunt oarecum sceptici față de prozelitismul pe care l-am făcut noi. Dar, ca și europenii, avem tendința de a uita că am fost și opresori. Am invadat Hawaii, am

alungat-o pe regină și am distrus civilizația locală, din interese agricole.

Scowcroft: Dar am numit acest lucru Destinul manifest.

Brzezinski: într-adevăr, Destinul manifest. Gândește-te la ceea ce am făcut în Filipine după războiul cu spaniolii. Teoretic, eliberam poporul filipinez. De fapt, am dus un război dur și sângeros împotriva rezistenței sale de tip gherilă. Și le-am acordat libertatea abia după 40 de ani, când invazia japoneză ne-a alungat de acolo. Când ne-am întors a doua oară, nu mai eram atât de atenți la aspirațiile filipinezilor pentru democrație. Așadar, dacă, în general, succesul nostru în promovarea democrației nu este rău, să nu uităm că procesul a avut și partea sa negativă. Am utilizat democrația ca pe o scuză pentru alte obiective, ca în Irak, și ne-am îndepărtat semnificativ de angajamentul universal față de aceasta, atunci când ne-a convenit să o facem.

Cu toate acestea, există o diferență. Americanii sunt mai extrovertiți, au tendința de a face un fel de activism universal. Europeanii sunt mai preocupați de propria lor identitate, pe care ar dori s-o păstreze și s-o cultive. Poate prin combinarea celor două, am putea obține o comunitate transatlantică mai strânsă, care ar fi sănătoasă pentru ambele părți.

Ignatius: Dar tu, Brent, vezi vreun domeniu în care am putea învăța de la europeni? Dincolo de credința că hiperputerea americană, cum le place francezilor să spună, are răspunsuri la tot, crezi că există domenii în care Europa se descurcă mai bine?

Scowcroft: Cred că Europa este mai metodică, are un mod mai organizat – uneori în exces – de a face lucrurile. Noi avem tendința să evoluăm în salturi. Fie mergem cu viteză maximă înainte, fie stăm pe loc. De aceea spun că ar trebui să căutăm să profităm de talentele europene pentru a încuraja oamenii, a le arăta cum să se transforme, să se modernizeze, învățându-i să-și administreze economia și

sistemul politic. Acest lucru îl fac mai bine europenii. Asupra chestiunii preeminenței, nu mă pronunț. Situația se schimbă atât de repede pe ambele maluri ale Atlanticului, încât este greu să generalizezi.

Ignatius: Europeanii sunt buni la alcătuirea unor seturi ordonate de reguli. Este ușor să-ți bați joc de funcționarii de la Bruxelles, care nu fac altceva decât să scrie mici reguli și reglementări nesfârșite, dar realitatea este că au stabilit o platformă solidă pentru abordarea fostelor state comuniste.

Brzezinski: Absolut. Fără nicio îndoială, Bruxelles-ul și accentul pe care-l pune asupra reglementării și procedurilor constituie o contribuție excelentă la transformarea Europei Centrale și de Est.

Aș putea spune că putem învăța de la europeni mai multe în sfera afacerilor interne decât în domeniile pe care le-am discutat până acum. În cele mai dezvoltate părți ale Europei, inegalitățile sociale de tipul celor existente în Statele Unite aproape au dispărut complet. Aceste disparități nu sunt sănătoase. Dar noi le-am privit cu indiferență din anumite rațiuni istorice. Cred că avem multe de învățat de la europeni, care au evoluat către o societate mai justă și mai autentic democratică decât a noastră.

De asemenea, europenii s-au descurcat mai bine cu unele probleme fundamentale de infrastructură. Multe dintre realizările asociate dinamismului american din perioada industrializării sunt acum depășite. Absența căilor ferate, de exemplu, este scandaloasă. Adeseori, iau ACELA² către New York și este ca și cum ai merge într-un tren din lumea a treia, cu zgâlțâituri și întârzieri. Transporturile feroviare europene sunt cu totul altceva. Au trenuri pe care noi nici nu putem visa să le construim prea curând.

La fel, cred că unele aspecte ale sistemului de

2 Linie de tren rapid între Washington și Boston, via New York și Philadelphia (n. t.).

sănătate din țări precum Franța sau Elveția sunt bune. Am putea învăța din experiența lor. Dar toate acestea sunt chestiuni interne.

Scowcroft: Una dintre diferențele fundamentale dintre Europa și Statele Unite este aceea că europenii au fost obligați să evolueze astfel încât să se înțeleagă unii cu alții. Ca urmare a constrângerilor geografice, s-au adunat tot mai mult în orașe mari și astfel au trebuit să creeze reguli de comportament, reguli privind interacțiunea dintre indivizi. Oamenii care nu puteau suporta un astfel de regim constrângător au fost atrași de Statele Unite.

Pe măsură ce comunitățile de pe Coasta de Est a Statelor Unite au început să dezvolte aceeași nevoie a reglementării relațiilor dintre indivizi, cei care nu puteau suporta constrângerile au migrat către vestul deschis și liber. Astfel, la noi a apărut o tendință mai puternică de respingere a conducerii guvernamentale. De unde și motoul: cel mai bun guvern e cel care guvernează cel mai puțin.

Ignatius: Și asta am obținut.

Scowcroft: Da, deși tema continuă să fie controversată aici. Avem tendința de a fi intoleranți, nerăbdători unul cu altul, iar politica noastră este mai volatilă decât cea din Europa.

Ignatius: Într-adevăr, Europa rămâne mai ordonată. Când călătorești acolo vezi modul în care își protejează mediul înconjurător și patrimoniul. Zbig, ce simți atunci când privești noua Polonie? Este țara în care te-ai născut, a fost transformată de război și de urmările sale, ce vezi acolo, acum?

Brzezinski: Cred că Polonia devine rapid un adevărat stat european. Sigur, conducerea politică actuală, care se bucură de un sprijin solid din partea populației, este foarte proeuropeană. Iar unele dintre personalitățile sale de vâri se ridică deja la nivel european. Vreau să spun că nimeni nu are sentimentul inferiorității culturale sau politice în raport cu cele mai bune elemente din elita politică europeană. Așadar, în acest domeniu, există progrese

serioase. Mai ales tinerii se înscriu foarte bine în noua realitate europeană.

Fizic, țara s-a schimbat dramatic. Cred că faptul că Poloniei și Ucrainei le-a fost acordată organizarea Campionatului European de Fotbal din 2012 va da un nou impuls acestei evoluții, pentru că un astfel de eveniment produce infrastructură: noi aeroporturi, noi stadioane, noi autostrăzi, ceea ce va crea, din nou, posibilități pentru mișcarea liberă a oamenilor.

Toate acestea sunt lucruri bune, dar există și moștenirea trecutului. A existat o perioadă în Polonia când conducerea țării era extremistă, atât politic cât și religios. Țara are unele regiuni tradiționale, țărănești, foarte înapoiate, care beneficiază la ora actuală de apartenența la Uniunea Europeană. Când Polonia a votat pentru integrare, fermierii au fost tentați să o respingă. Acum sunt cei mai mari beneficiari și suporterii înfocați ai Europei, aproape ca fermierii francezi, care beneficiază exact în același fel de fondurile UE.

Ignatius: E bine să fii fermier în Europa.

Brzezinski: Da. Și sunt mai curând optimist pentru Polonia. De aceea sunt optimist și pentru Ucraina, care se aseamănă tot mai mult cu Polonia în termeni de potențial și este tot mai desprinsă de Rusia.

* * *

Ignatius: Brent, într-o zi, un diplomat european m-a căutat pentru un studiu privind relațiile guvernului său cu Statele Unite. Mi-a spus: „Mă temem că relația transatlantică se rupe”. Se gândea la toate problemele pe care le-am discutat, și care atrag atenția americană dinspre Europa către Orientul Mijlociu, China sau această nouă Asie promițătoare. Cu un ton resemnat, mi-a împărtășit preocuparea lor față de posibilitatea ridicată ca noua administrație să se concentreze asupra unei alte regiuni, în locul Europei. Care este răspunsul corect pentru acel diplomat?

Scowcroft: Că aceasta este mai mult o eroare decât

un nou model. Cred că este adevărat, atenția noastră se îndreaptă acum în altă parte. Parțial, acest lucru se datorează încheierii Războiului Rece, care a făcut necesară depășirea diferențelor dintre noi, în fața amenințării comune.

Imediat ce a dispărut dușmanul comun, divergențele au revenit în forță. Apoi, a fost viziunea aceasta a Franței, ca lider autoproclamat al Europei, urmată de incursiunea noastră în Irak, care i-a împărțit pe europeni.

Și chiar înainte de Irak, a fost Afghanistanul, unde NATO a invocat Articolul 5 al Cartei sale pentru prima dată în istorie. De fapt, europenii spuneau: „Suntem cu voi”, iar noi răspundeam: „Mulțumim, dacă avem nevoie, vă sunăm noi. Nu ne căutați”.

Intervenția noastră din Irak a fost foarte nepopulară în Europa. Francezii au speculat acest lucru pentru a se plasa în fruntea opiniei publice europene și a scoate Statele Unite de pe continent. Sigur, britanicii au avut alte opinii.

Prin urmare, am trecut printr-o perioadă de respingere. Zbig și cu mine avem același punct de vedere. O comunitate atlantică puternică este vitală pentru Statele Unite și pentru Europa. Până la urmă, această idee se va impune, indiferent de tulburările din ultimii ani.

Ignatius: Zbig, atenția noastră nu va fi atrasă inevitabil către Pacific și Asia? Nu este doar o problemă de configurare a economiei globale?

Brzezinski: Este o realitate incontestabilă că centrul de gravitație global se mută către Estul îndepărtat. Iar dominația de 600 de ani a țărilor atlantice se reduce. Dar totuși, dacă evaluezi resursele intelectuale, economice și militare ale Europei și ale Americii de Nord, este clar că acestea pot fi mobilizate inteligent și concentrate asupra unei politici constructive, că încă există un rol important pentru comunitatea euro-atlantică. Dar asta depinde în mare măsură de ceea ce eu și Brent arătam deja. Putem genera o direcție strategică comună? Putem găsi un

echilibru între împărțirea deciziilor și cea a sarcinilor? Putem defini obiective care să nu fie egoiste, ci să abordeze problemele mai largi ale economiei globale?

Dacă putem face aceste lucruri, atunci Vestul își va menține preeminența pentru încă câteva decenii. Chiar dacă suntem mai atenți la Estul îndepărtat, Japonia are nevoie de noi la fel de mult pe cât avem noi de ea și probabil chiar mai mult. China, cu tot potențialul său de conducere globală va continua să fie o țară cu grave probleme de infrastructură și afectată de sărăcie. India trebuie să demonstreze căași poate menține unitatea națională. Are o populație de un miliard de oameni care încă sunt inactivi politic, inconștienți, nemobilizați. Nu știm ce se va întâmpla atunci când această populație, atât de diversă etnic, lingvistic și religios, va căpăta o conștiință politică autentică.

Așadar, Occidentul are un rol de jucat. Dar e nevoie de o conducere politică capabilă să fixeze o direcție și să coopereze, cu cei de peste Atlantic. Să sperăm că o vom avea.

Vor avea și europenii o conducere asemănătoare? Acest lucru este mult mai dificil. Dar eu consider foarte importantă intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, căruia la noi nu i s-a acordat prea mare atenție. Și chiar polonezii despre care vorbeai tu, Brent – care sunt temători față de cedarea unei părți prea mari din suveranitatea națională – tocmai ei au votat, cu o mare majoritate, Tratatul de la Lisabona, chiar dacă naționaliștii s-au opus. Cred că întreaga Europă îl va ratifica în curând, marcând un nou pas pentru unitatea europeană. Dacă aleg fie și un președinte simbolic, dar care să aibă statură și viziune istorică, va însemna deja începutul unui joc nou.

Scowcroft: David, întrebarea ta ar putea fi produsul unei școli vechi de gândire. Dacă te uiți la tendințele mondiale actuale, poate că nu este corect să spui că puterea se mișcă spre Asia, deoarece forțele globale active diminuează puterea națională, o diluează și îi alterează

natura. Drept rezultat, în câțiva ani de acum, s-ar putea să nu mai fie foarte important unde se află centrul a ceea ce noi considerăm, uzual, că este puterea. Globalizarea redefinesc natura puterii naționale.

Ar putea fi mult mai importantă capacitatea de a prezenta o viziune care să-i stimuleze pe oameni să construiască o lume mai bună. Lumea creează avuție cu o viteză ce depășește creșterea populației. Cu o organizare adecvată, ar trebui să fim capabili să ne ocupăm de mai mulți oameni și să dăm o viață mai bună tuturor. Așadar, întrebarea dacă „te temi de apusul Occidentului⁶⁴ ar putea fi greșită. Cred că, în termeni de cultură și de idei, nu se pune problema. Iar comparațiile în termeni de putere s-ar putea să aibă mai puțină importanță decât în epocile anterioare.

Brzezinski: Intuiția ta este foarte corectă, lasă-mă să-ți dau un exemplu. Gândește-te la dilemele puterii chineze cu tibetanii, care, așa amărâți cum sunt, au scos din minți o țară uriașă, puternică și cu resurse enorme. De ce? Pentru că puterea tradițională nu poate rezolva problema. Chinezii ar putea ucide toți tibetanii, dacă ar dori. Dar nu o fac, deși sunt extrem de nervoși. În realitate, sunt îngrijorați pentru multe alte lucruri.

Ignatius: Trebuie să găzduiască jocurile olimpice.

Brzezinski: Desigur. Dar de ce sunt Jocurile Olimpice atât de importante? Pentru că avem de-a face cu un nou concept al influenței și puterii în lume. Idealurile naționale chineze și mândria lor, pe care nu vor să le sacrifice, depind de Olimpiadă. Acest lucru confirmă ideea lui Brent, că trăim într-o interdependență globalizată, în care alte valori și obiective, complică noțiunea tradițională de putere.

Ignatius: Fără nicio îndoială, fenomenul care transformă astăzi lumea este deschiderea.

Brzezinski: Și interacțiunea.

* * *

Ignatius: Pe măsură ce se deschid frontierele și

mediile electronice ale cunoașterii, nici chiar cel mai puternic și mai autoritar guvern nu poate controla aceste fenomene. Am văzut ce s-a întâmplat în Europa de Est și în Uniunea Sovietică, vedem ce se petrece acum în China.

Această temă a fost abordată de voi amândoi în diferite moduri de-a lungul conversațiilor noastre: menținerea deschiderii ca principiu, menținerea respectării drepturilor omului, în înțelesul vest-european și american, despre care vorbea Brent. Aceasta este o valoare centrală.

Aș mai aborda și chestiunea monetară, raporturile dintre dolar și euro. Chiar în timp ce noi discutăm, piețele financiare internaționale măsoară valorile relative ale Americii și Europei, așa cum sunt reflectate de monedele noastre, iar rezultatele sunt oarecum îngrijorătoare pentru noi. Euro a valorat mai multe zile la rând 1, 5 dolari. Orașele noastre sunt invadate de turiști europeni, care cumpără haine și electronice la prețuri ridice pentru ei. Dar valoarea monedelor naționale indică lucruri importante despre Europa și despre America.

Unii spun că euro se va afirma ca rival al dolarului ca monedă în care se fac rezervele financiare mondiale și că centrul financiar al lumii va fi Londra, iar nu New York-ul, pentru că Londra, din diferite rațiuni, este mai bine plasată pentru afaceri globale. Ce avem de învățat din această modificare a raportului dintre euro și dolar și din creșterea importanței Londrei în comparație cu New York-ul?

Scowcroft: Cred că am învățat că lumea este interconectată mult mai profund decât credeam. Am avut tendința de a crede că, mai ales din perspectivă economică și financiară, ne eram suficienți nouă înșine, iar acum descoperim că lucrurile nu stăteau așa.

Cred că am făcut unele greșeli serioase. Dar dacă europenii cumpără bunuri americane ieftine, asta înseamnă că vor cumpăra mai puține produse europene. Rezultatul va fi o îmbunătățire a balanței noastre comerciale.

Acum există forțe ce acționează în favoarea re-echilibrării. Există un dezechilibru crescând între producătorii de petrol și consumatori, ca și între producătorii ieftini, precum China, și consumatori. Acestea se traduc în elemente noi, cum ar fi fondurile suverane, care ajută la restabilirea echilibrului. Unul dintre motivele pentru care Londra devine capitala financiară a lumii este acela că noi am creat restricții care fac neatractive afacerile cu Statele Unite.

Trebuie să realizăm că suntem parte integrantă dintr-o lume foarte diferită. Când scădem rata dobânzii pentru a stimula economia internă, producem concomitent o creștere a prețului petrolului. Cred că trebuie să ne lărgim perspectiva și să ne consultăm mai mult cu alții, în loc să acționăm ca și cum am fi complet independenți.

Ignatius: Zbig, ce crezi despre aceste evoluții economice?

Brzezinski: Aș adăuga că acesta este un nou domeniu în care cooperarea americano-europeană va fi la fel de importantă ca în geopolitică sau securitate. Este clar că necazurile actuale ale Statelor Unite demonstrează acest lucru, atât pozitiv cât și negativ. Uitați-vă la soarta marilor bănci elvețiene care au fost tentate de piața imobiliară americană.

Dincolo de asta, ca și țară, am fost foarte indulgenți în ultimele două decenii cu modul în care desfășurăm operațiuni financiare. Îndatorarea Statelor Unite a atins proporții dramatice. Ea ridică semne de întrebare asupra viabilității pe termen lung a Securității sociale, a Medicare și a altor programe guvernamentale. Am dus un război pentru care am refuzat să plătim măcar un cent prin sacrificii sociale, indiferent dacă le impuneam săracilor sau bogaților. Nu ar trebui să ne surprindă o anume scădere a încrederii în Statele Unite și în dolar. Din fericire, nimeni nu s-a grăbit să ne sancționeze pentru asta prin transferuri majore din conturile americane și schimbarea dolarilor în cure. Dar dacă nu începem să corectăm situația, vor

apărea presiuni în această direcție.

Trebuie să ne întrebăm pe noi înșine dacă modul de viață pe care l-am adoptat și accentul aproape exclusiv pe care-l punem asupra achiziționării bunurilor materiale, ca definiție a calității vieții, constituie răspunsul cel mai bun la realitatea unei lumi interdependente.

Ca să dau un exemplu specific, la fiecare sută de americani avem 88 de mașini. Pentru fiecare 100 din miliardul de indieni, revin 1, 5 mașini. Să ne gândim la ce ar urma în termeni de energie, poluare și transformări climatice dacă indienii, chinezii și alții ar hotărî să ducă o viață ca a noastră. Așadar, problema noastră practică, este parțial economică și parțial filosofică, constituie până la urmă o problemă globală, la care trebuie să ne gândim serios.

Scowcroft: Exemplul tău s-ar putea dovedi periculos, pentru că, din câte știu, în India și în China crește uluitor rata achizițiilor de mașini. Se pare că *au adoptat* deja modul nostru de viață.

Unul dintre lucrurile pe care nu trebuie să le uităm este că avuția mondială se creează într-un ritm rapid, poate unic în istorie. Ceea ce nu știm este cum să o distribuim, cum să o utilizăm astfel încât lumea să fie un loc mai bun.

Ignatius: Principalul numitor comun al intervențiilor voastre este acela că, deși Europa se transformă și se extinde, valorile culturale pe care le are în comun cu America rămân puternice și esențiale. Ele definesc Vestul. Întrebarea este cum putem lucra cu europenii pentru a promova aceste idei, cum putem coopera eficient pentru atingerea țelurilor comune.

Europenii se tem că mai multă cooperare transatlantică înseamnă mai multă supunere europeană în fața intereselor americane. Mai ales în timpul administrației Bush, ei au ajuns la credința că se mișcă într-o direcție diferită, către o societate care își îngrijește mai bine cetățenii, către o cultură care este mai puțin

aspră și violentă decât cea americană. Adeseori, se uită la noi și ridică mâinile a exasperare. Ei nu vor să trăiască precum americanii, ci ca europeni. Așadar, această tensiune dintre America și Europa, ca și legătura puternică ce definește Alianța Atlantică, sunt chestiuni ce țin atât de *soft power*, de acele valori culturale greu de definit, pe care le împărtășim, cât și de *hard power*, cum ar fi deciziile privind desfășurarea trupelor NATO sau un pilon de securitate european independent. Mă înșel cumva Zbig, dacă afirm că, în esență, atunci când ne gândim la Europa, avem în minte valorile culturale comune?

Brzezinski: Ne gândim la ambele. Câteodată spun, în glumă, că pentru a face relația americano-europeană cu adevărat viabilă, avem nevoie de o schimbare de regim în America și în Europa. Schimbarea de regim din America ne-ar ajuta să re-evaluăm ceea ce se petrece în lume și să ne redefinim rolul, dincolo de aserțiunile egoiste devenite omniprezente datorită neoconservatorilor. Iar Europa are nevoie pur și simplu de un regim politic. Nu există încă așa ceva în Europa.

Structurile militare și politice despre care am vorbit sunt necesare pentru a oferi un cadru în care valorile noastre culturale comune să fie canalizate în direcții pozitive și care să fie capabil să apere aceste valori. Pentru acest lucru, America și Europa sunt indispensabile una celeilalte.

Scowcroft: Și lumii.

2 aprilie 2008

Capitolul 7

Politica demnității culturale

J

David Ignatius: Amândoi sunteți maeștri ai politicii externe și unul dintre motivele pentru care ați acceptat să participați la acest proiect este credința voastră că lumea se schimbă și că regulile după care vă orientați când erați consilieri pentru securitate națională la Casa Albă se schimbă și ele, obligându-ne să gândim altfel. Azi v-aș ruga

să vorbiți despre transformările survenite pe plan mondial. Care provocări sunt diferite de acelea cu care v-ați confruntat? Brent, o să te rog să începi tu.

Brent Scowcroft: Cred că am asistat la o modificare a mediului internațional mai abruptă decât oricând în istoria recentă, o transformare fundamentală care se înscrie sub titulatura cuprinzătoare a globalizării. S-a schimbat modul în care oamenii comunică și interne -ționează. Acesta este factorul ce revoluționează lumea. Locuitorii planetei sunt mai activi din punct de vedere politic. Întotdeauna au existat valuri migratorii, dar acum ele capătă altă amploare, deoarece radioul și televiziunea le permit oamenilor să-și compare condiția cu aceea a străinilor și să vadă unde se află oportunitățile. Asta se întâmplă pe tot cuprinsul globului. Unele consecințe sunt pozitive, altele sunt negative, dar fenomenul acesta modifică din rădăcini statutul statului-națiune, modul în care își gestionează responsabilitățile și se îngrijește de propriii cetățeni. Cu certitudine, rolul statului-națiune, deși încă predominant, se diminuează constant.

Aceasta este esența procesului. Principala provocare este aceea că întreaga lume se schimbă dintr-odată, iar așa-numita epocă a informației transformă literalmente lumea pe care o cunoaștem, instituțiile care ne sunt familiare, cu o vizibilitate maximă în țările cele mai dezvoltate, cu acces la cele mai moderne tehnologii. Fenomenul este mai puțin acut în America Latină și încă și mai slab în Africa. Atunci când se va manifesta în sfârșit pe acest continent împărțit în state cu granițe trasate irațional, separând triburi și grupuri etnice, va fi chiar și mai spectaculos.

Ignatius: În această lume nouă avem senzația, Brent, că Internetul, comunicațiile instantanee, acționează ca un accelerator al opiniei. De exemplu, furia stârnită de caricaturile daneze s-a putut răspândi imediat în toate capitalele din lumea musulmană, scoțând mulțimi enorme în stradă. Ce înseamnă transmiterea accelerată a mâniei

pentru aplicarea politicii externe, Brent?

Scowcroft: Ca urmare, o sumedenie de oameni care înainte nu știau ce se întâmplă în afara satului lor au devenit activi pe plan politic, în plus, fluxul de informație scapă, în mare parte, influenței moderatoare exercitate de redactorii ziarelor sau jurnaliștii de radio și televiziune. De pildă, poți spune pe un blog că lumea e într-un anume fel; e posibil ca nimeni să nu-ți modifice, corecteze ori contrazică afirmația. Așadar, niște oameni – foarte numeroși – care nu sunt obișnuiți să pună întrebări ori să aleagă singuri grâul de neghină sunt potopiți de informații. Faptul acesta are un impact profund asupra radicalismului și terorismului.

Ignatius: Printre altele, este sistemul lor de comandă și control.

Scowcroft: Absolut, acesta este un alt aspect al problemei.

Ignatius: Zbig, care sunt noutățile pe glob?

Zbigniew Brzezinski: Înainte de toate, trebuie să recunoaștem că problemele tradiționale legate de putere și geopolitică n-au dispărut; însă pe aceste chestiuni se suprapun, cu un efect spectaculos, două realități inedite. Una este transformarea condiției subiective a umanității, pe care eu o numesc trezirea politică globală. Pentru prima dată în istorie, întreaga lume este activă din punct de vedere politic. Procesul a început odată cu Revoluția Franceză, s-a răspândit în Europa și Asia la sfârșitul secolului al XIX-lea și pe parcursul secolului XX, iar acum se manifestă la scară planetară.

A doua realitate este apariția primelor probleme de supraviețuire realmente globale. Până acum, cele mai mari probleme de acest tip erau naționale, fie că aveau la origine acțiuni umane, ca în cazul genocidului armean ori al Holocaustului, fie fenomene ale naturii precum seceta. Acum, ele au o amploare globală. Voi detalia ambele afirmații.

La nivel subiectiv, trezirea politică globală generează

intoleranță și o nerăbdare față de decalajele între nivelurile de trai. Stârnește invidie, resentimente, accelerează valurile migratorii, aspecte la care Brent a făcut deja referire. Aici se încadrează și setea de respect pentru culturile particulare și pentru demnitatea individuală. O mare parte a umanității simte o lipsă de respect din partea celor înstăriți. La nivel obiectiv, printre noile probleme globale se numără criza mediului înconjurător, amenințarea la adresa condiției umane asociată cu schimbările climatice și incredibilul potențial de crime în masă. Acum suntem capabili să ucidem instantaneu, cu mare ușurință, un, număr imens de indivizi.

Scriam la un moment dat că până de curând era mai ușor să guvernezi un milion de oameni decât să ucizi un milion de oameni. Astăzi e mai ușor să ucizi un milion decât să guvernezi un milion de oameni neliniștiți, agitați, nerăbdători. Pericolul acesta ne pândește pe toți și de aceea e atât de importantă chestiunea neproliferării.

Aceste două elemente noi complică problemele tradiționale cu care ne confruntam deja. Peste toate avem și obligația de a înțelege provocările secolului XXI și de a reacționa la ele, ceea ce presupune, simultan, o transformare a condiției subiective și a condițiilor obiective ale omenirii.

Ignatius: Și totuși acestor condiții globale le opunem un sistem de state-națiuni cu mecanisme tradiționale pentru rezolvarea problemelor.

Fostul meu profesor de la Harvard, Daniel Bell, observa acum mai mult de trei decenii că statul-națiune este prea mare pentru micile probleme ale vieții și prea mic pentru marile probleme ale vieții. Mă întreb dacă nu trebuie să ne gândim la noi structuri, noi modalități de abordare a acestor probleme care depășesc statul-națiune. Ce părere ai, Brent? Visul acesta nu e de azi, de ieri, ci tocmai din 1945.

Scowcroft: Așa e. Am descris deja condițiile, este

vorba de suprapunerea noii lumi pe structurile internaționale create de vechea lume pentru propriul uz, dar atitudinea Statelor Unite față de organizațiile internaționale este mai ostilă decât oricând în ultimele decenii. Întotdeauna am fost ambivalenți, dar acum suntem de-a dreptul dușmănoși. Aș spune chiar că, dacă ONU n-ar fi existat, lumea, așa cum este acum, n-ar fi în stare să se pună de acord pe seama unei Carte a Națiunilor Unite.

Ignatius: E înspăimântător!

Scowcroft: Aici e dificultatea. Lumile acestea se ciocnesc, iar factorii de decizie politică nu par să-și dea seama cât de urgentă e necesitatea luării de măsuri.

Brzezinski: Aș avea ceva de adăugat. La începutul discuției noastre, Brent și-a exprimat scepticismul față de ideea unei uniuni a democrațiilor propagată de unii și alții. Am uitat expresia exactă folosită de ei, dar, în orice caz, Brent avea îndoieli cu privire la utilitatea unei asemenea formațiuni. Îi împărtășesc reticența. În primul rând, cum definim democrația? Cine intră în această categorie, cine nu? Foarte mulți dintre prietenii noștri vor rămâne pe dinafară, iar printre membri s-ar putea să se găsească unii care nu ne sunt prieteni; toată treaba nu va fi funcțională. La nivel practic însă, trebuie să ne punem următoarea întrebare: cu cine putem coopera optim la rezolvarea problemelor pe care le-am enumerat mai devreme?

Răspunsul implică, în opinia mea, două componente: pe de o parte, știm că unele state îmbrățișează aceleași valori și interese ca noi și, prin urmare, va trebui să avem cu ele o cooperare mai strânsă. La această rubrică aș trece, pe primul loc, Europa. Acesta este motivul pentru care acord o asemenea importanță efortului de creare a unui parteneriat de colaborare reală cu Europa. Nu e doar un slogan, este nevoie de foarte multă muncă pentru a reuși.

Pe de altă parte, aici se încadrează și niște țări din afara Europei, pe care va trebui să le atragem cumva în

clubul nostru. Este vorba de Australia, de Japonia, de Coreea de Sud, care este pe cale să încorporeze responsabilitatea globală în politicile sale. S-ar putea să mai fie și alte țări.

Pe scurt, în chestiunile despre care vorbeam ar trebui să ne străduim să formăm alianții cu state care au în comun un interes responsabil pentru rezolvarea acestor probleme și să nu stabilim participarea strict pe baza criteriului democratic. Ar trebui să începem cu democrațiile care ne împărtășesc valorile, dar apoi vom implica selectiv acele state care sunt pregătite să coopereze. Va fi dificil, dar nu vom putea da de capăt singuri acestor probleme, ci vom avea nevoie de niște alianții care să reprezinte o proporție clar majoritară în materie de bogăție, putere și voință de angajare. Pe anumite teme ne-am putea dori Rusia ca parteneră, pe altele – China, India, Brazilia și așa mai departe.

Ignatius: O întrebare importantă este legată de felul în care un grup de țări dezvoltate cu viziuni comparabile asupra lumii pot extinde imperatiile legii, ordinii și securității la întregul glob. Thomas Barnett, un teoretician politic, a scris o carte intitulată *The Pentagon's New Map* („Noua hartă a Pentagonului”) în care face deosebirea între țările din nucleu, strâns conectate, ce au sisteme de guvernare ordonate, cum le numește el – sau țările globalizării, în clasificarea lui Brent – și țările de la periferie, cu legături aproape inexistente cu centrul sau între ele, ocârmuite haotic, fără respectarea legii, adesea cu regimuri tiranice. Provocarea, în viziunea lui Barnett, este să extindem conectarea și sistemele de guvernare ordonate la întreaga lume, astfel încât să nu mai avem enclave unde statul de drept este inexistent. Cum putem face asta, Brent?

Scowcroft: Putem proceda așa cum au făcut-o Statele Unite și în trecut. Sunt de acord cu Zbig, dar n-aș începe neapărat cu democrațiile.

Brzezinski: Nici eu.

Scowcroft: Aș începe cu exercitarea rolului conducător în diverse domenii. Nu dominație, nu ultimatumuri, ci rol conducător. Statele Unite au o tradiție în materie de *leadership*. Liga Națiunilor, de pildă, sau Organizația Națiunilor Unite au fost idei americane. Sunt niște concepte atrăgătoare, iar Statele Unite, cu reputația lor de apărătoare ale interesului omenirii, pot, dacă își asumă poziția de lider, să unească țările și să le convingă să apuce în direcția corectă. Atitudinea aceasta a lipsit în ultimii ani, în parte pentru că sfârșitul Războiului Rece ne-a făcut să răsufăm ușurați și să conchidem că nu mai avem probleme serioase, astfel că ne putem întoarce la treburile interne. Lumea exterioară era în regulă, nu ne mai confruntam cu amenințări grave.

Descoperim că lucrurile nu stau așa, dar cred că dacă, de exemplu, am prelua rolul conducător în chestiunea schimbărilor climatice și am spune „aceasta e o problemă mondială, trebuie neapărat să acționăm”, restul lumii ne-ar da ascultare. Deținem, într-o măsură mai mare decât oricine altcineva, genul acesta de putere sau autoritate morală. Și Europa s-ar putea s-o posede, dar acum n-o are, după cum n-o au nici alte centre de putere. Prin urmare, așa ar trebui să procedăm, cum n-am prea mai făcut-o de la încheierea Războiului Rece încoace.

Brzezinski: Aș dori să adaug că, în acest scop, președintele trebuie nu doar să-și asume rolul conducător la nivel global, ci și să facă eforturi serioase pentru exercitarea *leadership-ului* pe plan intern, căci suntem fundamental o democrație. Statele Unite nu se vor angaja serios în nicio direcție dacă nu va exista acordul președintelui, Congresului și opiniei publice. Chestiunile despre care discutăm necesită, din partea americanilor, o revizuire completă a provocărilor contemporane și a responsabilităților Statelor Unite.

Este foarte ușor, ținând seama de împrejurările recente, să alunecăm într-o stare de spirit paranoică și să credem că „războiul împotriva terorismului” se aplică în orice

situație, iar lupta contra jihadului musulman constituie strategia definitorie. Dacă o luăm în direcția asta nu vom putea atinge niciuna dintre problemele menționate, însă nu e suficient să abandonăm sloganurile demagogice, ci trebuie să realizăm o misiune de educare a opiniei publice. Mai mult decât oricând, viitorul președinte va trebui să joace rolul de profesor al națiunii pe aceste teme și să întreprindă un demers consecvent pentru a-i convinge pe americani să reflecteze la noutățile aduse de secolul XXI, la provocările fără precedent cu care ne confruntăm și la motivul pentru care America poate reacționa convenabil numai dacă reușește să alcătuiască o serie de coaliții diferențiate, fiecare dedicată unei riposte colective.

Ignatius: Zbig, hai să insistăm un pic asupra acestui subiect. Ai scris despre trezirea globală, am vorbit despre ea în cursul discuțiilor noastre, ai descris setea globală de demnitate. Oamenii tânjesc nu numai după o viață mai bună sau după un nivel de trai mai înalt, ci și după un element intangibil, și anume respectul. Cum pot Statele Unite să ajute la satisfacerea acestei aspirații?

Brzezinski: în primul rând, evitând stigmatizarea celorlalți. Mă tem că toată vorbăria noastră despre terorismul islamic a generat o enormă ostilitate față de noi în rândul celei mai mari comunități de credincioși din lume. Trebuie să fim foarte atenți. Dacă am folosi aceeași terminologie cu privire la Armata Republicană Irlandeză, să spunem, și am tot spune cum încearcă ea să instaureze o papalitate în Europa Occidentală, adică pornește o cruciadă catolică împotriva noastră, este cert că ni-i vom înstrăina pe majoritatea catolicilor, inclusiv pe cei 65 sau 70 de milioane de catolici din această țară. Prin urmare, trebuie să avem mare grijă la limbajul pe care-l utilizăm.

În al doilea rând, trebuie să ne obișnuim cu gândul că dorința de demnitate este înrudită cu conștientizarea inegalităților sociale. Oamenii care se simt săraci și care pot vedea la televizor cât de săraci sunt în comparație cu alții îi vor dușmăni pe bogați dacă au impresia că aceștia

din urmă perpetuează statu-quo-ul.

În consecință, trebuie să ne identificăm cu anumite cauze, cum ar fi eliminarea foametei din lume. Chiar și în zilele noastre, milioane de oameni mor de foame; este nevoie de o inițiativă fermă pentru crearea condițiilor de dezvoltare în țările sărace.

Trebuie să facem mai mult pentru sănătatea publică, aprovizionarea cu medicamente și școlarizarea locuitorilor din cele mai amărâte părți ale globului. Acestea sunt cauzele pentru care o implicare americană vizibilă, exercitarea unui rol de pionierat ar fi extrem de benefice. Asta presupune, nu în ultimul rând, ca noi să ne întrebăm dacă acumularea nelimitată de avuție constituie țelul suprem în viață. Ideea nu li se aplică doar indivizilor care pur și simplu vor mai multe bunuri materiale, ci mai cu seamă elitei noastre politice. Mi se pare dezgustător - și folosesc termenul după multă chibzuință - că directorii generali și președinții unor companii care au adoptat adesea niște politici distrugătoare, pe termen scurt, focalizate pe obținerea imediată a profitului, primesc, atunci când își părăsesc instituțiile financiare falimentare, recompense de sute de milioane de dolari. O lume în care se petrec asemenea lucruri comportă o nedreptate fundamentală. Așadar, există o gamă foarte largă de chestiuni trecând dincolo de politic, în sferele culturii și filosofiei, la care trebuie să reflectăm cu maximă seriozitate.

* * *

Ignatius: Vorbeam despre modul în care ne-am putea respecta valorile mai bine. Brent, unul dintre misterele *leadership*-ului se leagă de felul cum un președinte ne poate întruchipa valorile așa încât să relaționeze pozitiv cu restul lumii, în loc s-o alieneze. Cu siguranță, George Bush crede că e un om principial, dar reacția globală a fost extrem de virulentă.

Scowcroft: Una dintre probleme este utilizarea diverselor cuvinte. Aruncăm în stânga și-n dreapta cu

termeni precum „libertate”, dar ei au sensuri diferite pentru unii și alții. Libertate în raport cu ce? Libertate ca să faci ce? Care sunt restricțiile asupra libertății? Este foarte neclar. În loc de asta ar trebui să vorbim despre demnitate, demnitatea individului. E un concept mai ușor de înțeles care, în plus, o dată ce-l adoptăm, ne poate modifica percepția asupra vieții. De pildă, problema imigrației cu care ne confruntăm acum a dus la exercitarea de presiuni pentru ca guvernul să-i aresteze și să-i deporteze pe imigranții clandestini, însă aceștia nu sunt animale care s-au târât peste graniță, ci ființe umane. Cei mai mulți au venit în Statele Unite cu speranța unei vieți mai bune, a unui trai demn.

Dacă ne-am concentra asupra demnității umane ne-ar fi mai ușor să abordăm chestiunile la care făcea referire Zbig. Nu e nimic rău în acumularea de bogății, dar trebuie să ne gândim la demnitatea indivizilor și la modul în care le putem îmbunătăți condiția, obiectiv care este înrădăcinat în spiritul nostru național.

Ignatius: Cum ar putea președintele să dea un imbold pentru respectarea demnității umane? Ce-ar putea face în practică?

Brzezinski: Îmi voi asuma riscul de a face o mărturisire personală; motivul pentru care mi-a plăcut Obama încă de la început – nu știu dacă el va fi președinte în momentul în care va fi citită această carte – este faptul că, dincolo de inteligența sa intrinsecă, însăși alegerea lui ar semnala respectul pentru demnitatea celorlalți. Nu vreau să-i fac reclamă, dar, date fiind biografia și identitatea sa, Obama generează un respect colectiv pentru diversitate și pentru demnitate, deoarece demnitatea antrenează respectul pentru diversitate.

Demnitatea nu înseamnă același lucru pentru toată lumea, însă trebuie să universalizăm acest concept și să nu avem sentimentul că lumea se împarte în țări superioare, cu culturi superioare, și țări inferioare cu culturi asijderea. Dihotomia aceasta nu este valabilă în secolul XXI, căci stă

la baza haosului, violențelor și resentimentelor. Obama reprezintă una dintre manierele în care un președinte poate răspunde, pur și simplu prin cine și ce este el.

O altă manieră este abordarea frontală a chestiunii. McCain este o personalitate angajantă. Tipul ăsta îți lasă o impresie puternică de bun-simț eroic și cred că, dacă își va asuma această provocare intelectuală, ar putea avea o contribuție foarte importantă. Sper din tot sufletul că nu va face din cruciada împotriva jihadismului o definiție majoră a politicii sale externe, deoarece ar fi o strategie perdantă atât pentru Statele Unite, cât și pentru el personal. Cred că McCain, prin personalitatea, intelectul și trecutul său eroic, are capacitatea de a proiecta un mesaj diferit.

Scowcroft: E mai ușor de zis decât de făcut. Declarăm, încă de la întemeierea țării noastre, că toți oamenii sunt egali la naștere, însă cuvintele acestea au fost scrise într-o perioadă când o treime din populația Statelor Unite era înrobită. De-abia cu doi ani înainte să mă nasc eu femeile au primit drept de vot în America.

Simpla discuție despre demnitate, afirmarea clară a faptului că toate ființele umane trebuie socotite la fel de valoroase, sunt gesturi foarte importante, care trebuie să se reflecte însă și în comportament. Cred că Obama întruchipează aceste valori, la fel și Hillary Clinton – și, de asemenea, și John McCain în cruciadele sale pe tema imigrației, centrului de la Guantánamo și maltratării deținuților. Aceste probleme se referă tocmai la demnitate, la felul în care tratăm alte ființe umane.

Ignatius: Fără îndoială, în sensul de demnitate a trupului și sufletului uman, John McCain, care a trăit cele mai cumplite încălcări ale demnității personale, fiind torturat luni și ani în șir în Vietnamul de Nord, a hotărât că nicio ființă umană nu trebuie să îndure ce a îndurat el, iar prin insistențele sale în această direcție l-a sfidat pe președintele Bush.

Brzezinski: Spre marele său merit.

Ignatius: Într-adevăr, merită toate laudele. Așadar, avem trei potențiali președinți care abordează chestiunea demnității umane.

Scowcroft: E o situație inedită. În plus, fiecare o face în alt fel.

Ignatius: Echivalentul arab pentru demnitate este „karameh”, un termen cu o forță deosebită. În cele trei decenii de când tot străbat acea parte a lumii mi-am dat seama că acesta e lucrul la care oamenii nu vor renunța. Poți să-i bați, să-i închizi, dar la asta nu vor renunța, în convorbirile noastre am abordat un subiect care ne îngrijorează pe toți, iar acum aș dori să-l discutăm pe larg: este adevărat că, după greșelile și dificultățile din ultimii șapte ani, am ajuns să fim blocați într-o încheștare, o ciocnire a civilizațiilor?

Nu vrem asta, nu credem că e necesar, dar în lume există sute de milioane de musulmani furioși pe Statele Unite, care nu vor uita niciodată imaginile prizonierilor de la Abu Ghraib în uniforme portocalii. Ce putem face? Cum putem evita colapsul de care se tem atâția oameni, în pofida cuvintelor noastre frumoase despre demnitate?

Brzezinski: Nu depinde doar de noul președinte, de personalitatea sa, de discursul său. Nu depinde doar de modul în care americanii vor fi încurajați să regândească misiunea globală a țării lor. Totul depinde de ceea ce vom face, la scurt timp după investitură, în privința problemelor din Orientul Mijlociu care alimentează o ură durabilă la adresa Americii. Va fi nevoie de strădanii serioase, dar chestiunile acestea nu pot fi amânate. În opinia mea, ar trebui ca problema Irakului să fie tratată în regim de urgență, chiar dacă nu sunt de acord cu Brent pe tema iuțelii cu care putem acționa.

Se observă cu ochiul liber că am dat dovadă de slăbiciune și ineficiență în promovarea păcii israeliano-palestiniene, de care ambele popoare au nevoie, dar de care, mai important, avem nevoie noi înșine, astfel că trebuie să ne identificăm cu eforturile de pacificare. Mai e

problema atitudinii față de Iran și, nu în ultimul rând, cea a modului de abordare a tradiționalismului și fundamentalismului musulman, care n-ar trebui să fie reduse la Al Qaeda. Dacă nu vom avea grijă în Afghanistan și Pakistan riscăm să ne trezim împotmoliți într-o mlaștină a urii.

Scowcroft: Nu ne-a ajutat deloc faptul că ne-am înconjurat cu o atmosferă de frică. Lucrul acesta a fost catastrofal. În cadrul războiului contra terorismului i-am descris pe musulmani așa cum îi înfățișam pe germani în Primul Război Mondial. I-am dezumanizat, i-am transformat în obiecte ale urii și fricii, le-am lipit eticheta de dușmani. Al Qaeda este însă un inamic de alt gen: e o clică restrânsă cu un obiectiv precis, nu trebuie să uităm lucrul acesta. Dacă un bărbat care trece prin vamă se numește Mohamed nu trebuie să-l tragem la o parte și să-l percheziționăm dezbrăcându-l la piele. O facem, totuși, deoarece țara este, stăpânită de frică. Situația trebuie să se schimbe.

Ignatius: Zbig, cum ne-a afectat frica pe noi, ca popor?

Brzezinski: Ne-a făcut mai permeabili la demagogie, iar demagogia ne face mai înclinați să luăm decizii nechibzuite, ne distorsionează simțul realității. De asemenea, ne deturneză resursele înspre zone care, posibil, nu sunt de primă însemnătate. Mă frapază măsura în care această țară, mai mult decât oricare alta, este înconjurată de o atmosferă în care pretutindeni, la televizor, la radio, în ziare, ai reclame pe tema securității, apărării și armelor. Avem un buget al Apărării mai mare decât suma bugetelor Apărării din tot restul lumii.

Scowcroft: Și am senzația că e mai puțin controversat ca oricând.

Brzezinski: Așa-i. Îl acceptăm tacit deoarece ne este frică. Întrevederile noastre se desfășoară într-o clădire din Washington, iar la intrare trebuie să trecem de fiecare dată printr-o procedură idioată de securitate. Mesajul implicit al acestor precauții este că Bin Laden stă într-o

peșteră din Pakistan și plănuiește să arunce în aer un imobil în care se află niște bănci de investiții și firme de avocatură. Ne-am lăsat cuprinși de paranoia, ne închipuim că, prin intermediul masivelor ei forte teroriste, lumea exterioară conspiră să ne distrugă. Este oare aceasta o reprezentare fidelă a lumii sau avem de-a face cu o formă clasică de paranoia care a devenit endemică și este alimentată la nivel guvernamental? Dacă le găesc vreo vină oficialilor de rang înalt, este aceea de a propaga teama cu bună știință.

Pe vremea lui Brent și a mea ne confruntam cu posibilitatea ca, în șase ore, jumătate din populația Statelor Unite să-și piardă viața. Am făcut tot ce puteam pentru a desfășura o politică externă rațională, pentru a face descurajarea credibilă, pentru a conferi încredere și un sentiment de siguranță poporului american. Nu asta am făcut în ultimii șapte ani.

Scowcroft: În cel de-al Doilea Război Mondial, în timpul Războiului Rece, s-a întâmplat vreodată ca Washingtonul să fie baricadat așa cum e acum? Nu. E adevărat, amenințarea de astăzi este diferită, dar riscăm să pierdem idealul Americii: speranța că putem deveni mai buni și că putem ameliora și lumea.

Brzezinski: Ne-am pierdut încrederea în propriile forțe.

Scowcroft: Și optimismul, credința că faptele bune ne sunt la îndemână. Această convingere a fost simbolul Americii, datorită ei am realizat atât de multe. Acesta este motivul pentru care eram iubiți pe glob. Chiar și atunci când săvârșeam greșeli grave de politică externă, majoritatea oamenilor spuneau: „Da, dar au intenții bune”. Acum, foarte mulți locuitori ai planetei se întreabă dacă intențiile noastre sunt realmente bune. Schimbarea este colosală și trebuie să începem imediat procesul de refacere a imaginii. Viitorul președinte va trebui să demareze această acțiune și să ne redea rolul de speranță a omenirii pe care l-am deținut atâta vreme.

* * *

Ignatius: Mă frapează faptul că voi doi, descriși adesea ca promotori ai realismului în politica externă, care puneți interesele Americii pe primul loc și elaborați politicile în ideea avansării și ocrotirii acestor interese, vorbiți, în cursul discuțiilor noastre, despre valori. Cum ar trebui viitoarea conducere americană să combine aceste două filioane, realismul în raport cu interesul național și valorile noastre ca popor și ca țară? Zbig, nu e o treabă ușoară. Jimmy Carter, președintele pe care l-ai slujit, a reușit să facă asta uneori, dar alteori a dat greș.

Brzezinski: Niciodată n-o să înregistrăm numai succese, pentru că nu e deloc ușor, ai dreptate. Mi-am intitulat memoriile din perioada petrecută la Casa Albă *Power and Principle* („Putere și Principiu”); nici nu știu dacă sunt realist ori idealist, nu mă categorisesc singur.

Mi se pare că, dacă practici arta conducerii politice, ești obligat să dai piept cu realitățile puterii. Puterea e o amenințare, dar și un instrument. Dacă ești inteligent și dispui de puterea necesară, o vei folosi în așa fel încât să promovezi securitatea și interesele țării, însă nu e suficient. Puterea trebuie să se întemeieze pe principiu, și aici intervine elementul de idealism. Trebuie să te întrebi, la urma urmelor, care este scopul vieții? Care e scopul existenței naționale? Cu ce provocare se confruntă omenirea? Ce avem cu toții în comun, ca ființe umane?

După aceea, încerci să echilibrezi utilizarea puterii pentru promovarea securității și intereselor naționale, pe de o parte, cu eforturile vizând ameliorarea condiției umane, pe de altă parte. Nu e ușor să le faci pe amândouă în același timp, dar trebuie să fii conștient de asta. N-ai voie să fii cinic ori ipocrit, căci atitudinile acestea sunt demoralizatoare și îți distrug prestigiul. Trebuie să ai o viziune istorică asupra lucrurilor, să ai credința că faptele tale sunt în acord cu mersul misterios al istoriei, că avansezi în direcția corectă.

Subiectele discuției noastre de azi se leagă tocmai de

această chestiune. Cum facem, la începutul secolului XXI, să stabilim pentru America o traiectorie care să răspundă realităților practice, dar să fie orientată spre acest țel mai amplu? În ultimul mesaj despre Starea Uniunii, președintele a declarat că lupta împotriva terorismului va fi caracteristica definitorie a secolului XXI. E o afirmație absurdă, în primul rând pentru că ne aflăm în 2008, deci mai avem 92 de ani; e cu totul prematur să ne apucăm acum să definim esența acestui secol. Ceea ce facem noi, Brent și cu mine, este să încercăm elaborarea unei definiții mai complexe, mai sofisticate a provocărilor acestui veac și să stabilim modul în care, în contextul respectiv, o politică națională americană ce ar combina puterea cu principiul ar constitui răspunsul adecvat.

Scowcroft: Aceste etichete – realist, idealist – sunt foarte delicate. Nu știu ce sunt. Diverși comentatori afirmă că sunt realist. În timpul Războiului Rece am fost criticat ca realist, deoarece mă concentram asupra amenințării militare sovietice în loc să pun pe primul plan amenințarea cu arme nucleare. Acum sunt criticat ca realist de către exponenții drepte. Așadar, perspectivele se schimbă, în timp ce eu am rămas aceeași persoană dintotdeauna.

Când mi-am început doctoratul, *Politics among Nations* a lui Hans Moigenthau era biblia cercetătorilor politicii internațională. Este unul dintre textele fondatoare ale realismului. În esență, Morgenthau susținea că politica internațională este o luptă pentru putere, iar puterea e singurul lucru care contează. Statele tind să-și maximizeze puterea proprie sau pe aceea a grupului din care fac parte împotriva altor grupuri.

Asta e versiunea extremă. Pentru mine, realismul înseamnă recunoașterea faptului că realizările posibile sunt limitate. Nu pune accentul pe țeluri, ci pe ceea ce poți face, realist vorbind. Idealiștii pornesc de la celălalt capăt – ce vrem să fim? Ce vrem să realizăm? – și riscă să negligeze două aspecte: cât de fezabilă este încercarea de a îndeplini aceste obiective și posibilitatea ca, în cursul

acestui demers, să-ți distrugi tocmai capacitatea de a le realiza și să-ți sacrifici astfel exact idealurile pe care le urmăreai. Deosebirea constă în capătul de la care pornești și, așa cum spunea Zbig, în modul cum echilibrezi scopurile și mijloacele. Încerci să ajungi la stele sau ești atât de prins în greutatea cotidiene că nici măcar nu mai ridici privirea ca să te convingi că progresul e posibil? Trebuie să găsim un punct de echilibru între extremele realismului și idealismului. Statele Unite ar trebui să încerce să se autodepășească.

Nu prea mult însă. Când spunem că vom democratiza întreaga lume mergem mult prea departe; pe deasupra, în cursul acestui demers riscăm să facem mai mult rău decât bine.

Brzezinski: Trebuie să acceptăm faptul că putem greși. Atingerea aceluia echilibru e un obiectiv dezirabil, dar de cele mai multe ori ne vom abate într-o parte sau în cealaltă. Lucrul acesta aparține condiției umane; din acest motiv, întotdeauna se va dezbate dacă nu cumva suntem prea „realiști” sau prea „idealiști”.

Ignatius: Noi, americanii, suntem acuzați adesea că vrem să le avem pe toate, că ne dorim lucruri contradictorii. Vrem impozite mai mici și servicii mai bune. Vrem libertate și protecție față de adversari. Această trăsătură de caracter nu ne va ajuta în efortul de a face față problemelor din secolul XXI.

Ca să luăm un exemplu vizibil cu ochiul liber, amândoi sunteți de acord că schimbările climatice, încălzirea globală, constituie o problemă reală și tot mai amplă. Pentru a o contracara trebuie să ne schimbăm modul de trai. Va trebui să acceptăm limitarea emisiilor de dioxid de carbon, fie prin intermediul unei taxe, fie prin alt sistem, iar faptul acesta va modifica stilul de viață al americanilor. Cum ne va convinge președintele să facem un lucru dificil pentru oricine, dar încă și mai dificil pentru americani, anume să renunțăm la o parte din bogăția și oportunitățile noastre extraordinare în favoarea binelui pe

termen lung al planetei? Zbig, cum propovăduiește un președinte aceste măsuri?

Brzezinski: N-am o rețetă miraculoasă, dar totul trebuie să înceapă cu implicarea președintelui. Șeful statului se poate plasa în postura de educator al țării, el poate defini public interesele naționale pe termen lung și modul în care aceste interese se încadrează în contextul global. Numai președintele poate face asta. Foarte important este cum definim viața bună. Oare acumularea nemărginită de posesiuni materiale și utilizarea tot mai intensă a resurselor energetice constituie definiția vieții bune? Cum va putea fi întreținută aceasta la nivel planetar?

Nu cred că răspunsurile vor veni rapid, cu siguranță nu în decursul unui mandat prezidențial. Această dezbatere trebuie să înceapă în țara care, într-un anumit sens, a stabilit standardul mondial pentru realizările materiale și care, în epoca globală din prezent, trebuie să se întrebe dacă standardul acesta este compatibil literalmente cu supraviețuirea speciei. Nu vom efectua o modificare voluntară radicală a modului nostru de trai, însă chestiunea trebuie să fie plasată pe ordinea de zi a națiunii.

Scowcroft: Înainte de toate trebuie să ne schimbăm mentalitatea. În perioada de dezvoltare a epocii industriale ne-am comportat în general ca și cum poluanții pe care-i produceam dispăreau pur și simplu în mediul înconjurător; într-adevăr, natura s-a dovedit încăpătoare și aparent așa s-a întâmplat. I-am deversat în oceane, i-am eliberat în aer – ca și cum n-ar fi fost. Acum ne dăm seama că nu dispar, iar cantitățile produse, odată cu creșterea populației și a gradului de civilizație, depășesc capacitatea de absorbție a naturii. Acesta este aspectul fundamental pe care americanii trebuie să-l înțeleagă.

Ignatius: În această lume despre care vorbim noi acum, trebuie oare ca Statele Unite să se gândească la un nou tip de suveranitate? Am fost binecuvântați cu această

situare geografică unică, între două oceane. Nu suntem cetatea de pe colină, suntem o cetate cocoțată pe o stâncă foarte greu de atacat, așa că ne-am obișnuit cu o versiune extremă a suveranității. Ar trebui oare ca în secolul XXI să avem în vedere o suveranitate cu o anumită orientare spre interdependență, prin care să recunoaștem că existența speciei depinde de capacitatea noastră de a coopera cu restul lumii pe tema maladiilor, schimbărilor climatice și a altor probleme globale?

Scowcroft: E obligatoriu. Să luăm ca prim exemplu mediul înconjurător. Statele Unite pot să ia oricâte măsuri de disciplinare a industriei, tot degeaba dacă restul lumii nu face același lucru. Chinezii și indienii, de pildă, ar putea spune: „Vouă vă convine să propuneți restricții, deoarece v-ați încheiat perioada industrială, ați răspândit în natură cantități enorme de substanțe poluante și n-ați plătit nimic pentru asta. Acum spuneți că trebuie să plătim ca să ne dezvoltăm. Ei bine, refuzăm”.

Trebuie să negociem. Trebuie să transcendem frontierele naționale. Aceste probleme, fie că e vorba de amenințarea la adresa mobilității din cauza diminuării rezervelor petroliere, fie că e vorba de schimbările climatice, nu pot fi rezolvate la nivel statal; se impune cooperarea internațională, ceea ce ne aduce la o întrebare mai veche: care sunt mecanismele cooperării? Organismele internaționale au depășit de prea puține ori chestiunile legate de război și pace ori de comerț pentru a se ocupa de temele discutate de noi aici, însă vor trebui s-o facă și, cu cât se vor grăbi mai mult, cu atât ne vor scuti de luarea deciziilor într-un context de criză.

Brzezinski: Aduseseseși vorba despre suveranitatea națională; văd o legătură directă între subiectul acesta și discuția noastră despre posibilitatea ca un individ sau un grup de factori de decizie să prezinte, simultan, trăsături specifice realismului, respectiv idealismului. Cred că redefinirea suveranității naționale este implicită în acest proces, dar trebuie să fim foarte atenți să nu vorbim

despre ea prea devreme, chiar dacă o avem în minte, deoarece suveranitatea este un element declanșator ce ar putea provoca o reacție puternică în rândul unei populații care, trăind câteva sute de ani în condiții de siguranță nemaiîntâlnită în restul lumii, pune semnul de egalitate între suveranitate și propria identitate. Abordarea acestor probleme globale va necesita reajustarea sau redefinirea conceptului de suveranitate, însă dacă vom începe să discutăm prematur despre sacrificarea suveranității în scopul rezolvării problemelor respective vom genera o reacție naționalistă care va împiedica aplicarea oricărei soluții.

Ignatius: Zbig, nu ăsta e motivul pentru care nu reușim niciodată să rezolvăm problemele? Suntem conștienți că trebuie să mărim impozitele și să modificăm structura programelor de asistență socială, dar știm că opinia publică își va ieși din minți. Prin urmare, nimeni nu se apucă să facă asta. Nu cumva liderilor le revine sarcina de a spune indicibilul?

Brzezinski: ăsta e răspunsul tipic al unui idealist impetuos care vrea să-l pună în încurcătură pe realistul ce vrea să fie idealist, dar, în același timp, vrea să fie și eficace. Asta e dilema.

Scowcroft: Dar, ca realist luminat, cred că modalitatea cea mai potrivită nu e să începi prin a declara că trebuie să renunțăm la o parte din suveranitate. În loc de asta, trebuie vorbit despre probleme...

Brzezinski: Exact.

Scowcroft: „și despre felul în care pot fi rezolvate. Faptul că trebuie să facem unele concesii în privința suveranității trebuie strecurat treptat, nu proclamat din prima clipă.

Brzezinski: Absolut.

Scowcroft: Pentru că altfel devine o barieră.

Ignatius: Cred că ai așezat cheia de boită a discuției noastre când ai rostit expresia „realism luminat”. Sau, în versiunea lui Zbig, „realism șiret”, promovat de cei care

știu că nu se poate face totul dintr-odată.

Să încheiem cu analiza unei chestiuni sugerate de redactorul nostru, William Frucht, pe tema „excepționalismului” american. Uneori se pare că America împarte lumea în două categorii: oamenii sunt fie americani, fie potențial americani. Pornim de la premisa că toată lumea vrea să trăiască la fel ca noi.

Brzezinski: Asta e problema.

Ignatius: Iată, așadar, întrebarea: este un semn de condescendență - și, astfel, de lipsă de respect față de demnitatea umană - să spui că toți vor să trăiască la fel ca noi? Sau condescendența e mai pregnantă dacă spui că noi avem aceste libertăți, foarte bine, dar ceilalți oameni n-au nevoie de ele? Cum navigăm prin această strâmtoare? Cum facem să respectăm diferențele dintre oameni fără să spunem că avem niște drepturi care lor nu li se cuvin neapărat, cum ar fi egalitatea pentru femei sau democrația?

Scowcroft: De fapt, excepționalismul american are la bază ideea demnității umane. Oamenii vor să-și îmbunătățească viețile și statutul; din acest punct de vedere, toți vor să fie ca noi. Își doresc un trai mai bun. Noi credem că modalitatea de ameliorare a vieții pe care am găsit-o noi e cea mai bună; asta nu înseamnă că restul lumii trebuie să urmeze obligatoriu aceeași cale. Excepționalismul american este distorsionat adesea de ideea că toți ceilalți *trebuie* să fie la fel ca americanii, indiferent dacă le place sau nu. Fundamental, însă, el vizează o viață mai bună pentru toată lumea. Poate că noi am avut, pur și simplu, un start mai rapid. Așa cred că vom putea rezolva dilema. Întotdeauna am susținut îmbunătățirea condițiilor de viață pe întregul glob.

Brzezinski: Dar vorbim despre o viață mai bună pentru toți membrii unei societăți care a apărut, s-a ameliorat și s-a îmbogățit într-un mediu în care un număr relativ mic de oameni au fost binecuvântați cu resurse enorme pe care le-au putut dezvolta pe măsură ce au

devenit mai numeroși. Când am venit eu aici - eram doar un copil - Statele

Unite aveau 120 de milioane de locuitori. Astăzi au 300 de milioane. Calea noastră spre avuție nu poate fi reprodusă în India, China sau Africa, unde ai deja sute de milioane de oameni sau chiar miliarde ce trăiesc în sărăcie.

Prin urmare, dacă este corect să spunem că societatea noastră de succes merită să fie admirată de ceilalți, modul în care am creat-o nu poate fi reprodus peste tot. Fiecare trebuie să procedeze după cum îi convine, ceea ce se traduce prin devieri semnificative de la maniera în care ne-am structurat sistemul.

Scowcroft: Ai dreptate, dar cred că structurile și procesele noastre s-au dovedit valoroase pe plan mondial. Uită-te la China, de exemplu. Dacă faci o comparație cu situația de acum 50 de ani, chinezul de rând o duce infinit mai bine.

Brzezinski: Da, dar în alt mod. Asta e ideea.

Scowcroft: De aceea spun că trebuie să folosim etaloane diferite...

Brzezinski: Întocmai. Și să fim toleranți.

Scowcroft: „cu privire la dezvoltarea Indiei și a celorlalte țări. În parte, responsabilitatea ne aparține. Pe glob există mijloacele necesare, dar diversele state nu pot proceda așa cum am făcut-o noi.

Brzezinski: Exact. Nu ne putem dogmatiza experiența.

Ignatius: Am senzația că e o problemă cu această combinație între excepționalismul american, sentimentul că suntem foarte speciali, binecuvântați ca nimeni alții, și tendința noastră de a ne universaliza valorile. N-avem pereche și toată lumea trebuie să fie ca noi. În călătoriile mele pe mapamond am constatat că oamenii vor să-și scrie propria istorie, chiar dacă le iese prost. Totul se reduce, până la urmă, la acest sentiment al demnității. E istoria mea, nu a ta. Chiar dacă ai dreptate, nu vreau să mă iau

după tine, ci să fac așa cum știu eu.

Iar acceptarea dorinței oamenilor de a-și scrie propria istorie înseamnă să accepți că uneori or s-o scrie prost.

Brzezinski: Diferit, nu prost.

Ignatius: Altfel decât am fi scris-o noi.

Scowcroft: Așa am evoluat. Acum vreo sută de ani, când ungurii erau subjugați de austrieci, „libertate” însemna libertate față de imperiu. Aceasta era lumea cu care avea de-a face Woodrow Wilson. În zilele noastre, libertatea înseamnă cu totul altceva.

Brzezinski: Motivul pentru care wilsonismul s-a bucurat de atâta succes a fost coincidența lui cu o fază a istoriei europene în care libertatea venea la momentul oportun pentru oamenii care aspirau la ea și-și legau de ea sentimentul identitar. Ascensiunea statelor europene independente și prăbușirea imperiilor corespundeau cu ideile proclamate de Wilson, astfel că America a devenit un simbol.

În cartea mea *A doua șansă* insist atâta pe ideea de demnitate pentru că oamenii de pe tot cuprinsul planetei – activați politic și conștienți de inegalitățile globale – nu caută cu adevărat libertatea, ci demnitatea. Oamenii vor o existență demnă, demnitatea referindu-se și la posibilitatea de a le oferi copiilor șanse semnificative ori la respectul pe care-l primesc din partea celorlalți, inclusiv la nivel cultural și religios.

Ideea aceasta mi-a venit, pe când lucram la carte, într-un mod foarte curios. Ascultam o discuție, după un meci de fotbal, între mai mulți jucători – care, deși pretind cu toții că au absolvit facultatea, nu sunt, în general, din cale-afară de educați – și m-a frapat frecvența cu care spuneau, indiferent dacă sărbătoreau victoria sau își jeleau înfrângerea, „nu ne-au arătat respect”. Mi-am dat seama că este un sentiment uman esențial.

Ignatius: Nevoia de respect?

Brzezinski: Da. Și, în viziunea multor oameni de pe

glob, tocmai respectul acesta nu li l-am acordat.

Scowcroft: Da, dar rolul nostru pe plan mondial a evoluat spectaculos. Gândiți-vă la revoluția maghiară din 1848. Maghiarii au ridicat monumente asemănătoare cu Statuia Libertății, ne-au spus că aveau aceleași idealuri cu ale noastre și ne-au cerut ajutorul. Răspunsul nostru a constat în urări de bine. Speram că vor reuși, dar aceea nu era lupta noastră.

Ignatius: Wilson a făcut-o să fie a noastră.

Brzezinski: Da. De aceea este el proslăvit în Europa. Și tocmai pentru că acum procedăm în mod diametral opus, de pildă în Irak, suntem atât de disprețuiri.

Scowcroft: Și lumea este diferită. Wilson a creat Iugoslavia, iar iugoslavii l-au ridicat în slăvi pentru asta. Acum nu se mai suportă unii pe alții.

Ignatius: în această configurație nouă, trebuie să acceptăm că nu suntem excepționali, că suntem cetățeni ai lumii?

Scowcroft: Nu, nu cred așa ceva.

Brzezinski: Suntem excepționali.

Scowcroft: Suntem excepționali prin aceea că oferim speranța că există o viață mai bună pentru toată lumea.

Brzezinski: Suntem excepționali și prin faptul că nicio altă țară nu poate, în momentul acesta, să ne reproducă experiența, asimetria dintre resurse și populație. Dar, dacă putem admite că suntem excepționali, cred că ar trebui să recunoaștem că anumite aspirații sunt universale, mai cu seamă aspirația la demnitate.

Scowcroft: Și că aceste aspirații pot fi realizate în moduri diferite, dar nu trebuie să rămână în planul ideal.

3 aprilie 2008

Copitoiul O

Primele o sută de zile

David Ignatius: Am vorbit despre problemele de politică externă cu care se va confrunta noua administrație; să ne îndreptăm acum atenția asupra detaliilor practice, asupra modului cum se poate elabora o

politică externă care să răspundă creativ la provocările descrise de voi anterior. V-aș ruga să vă imaginați că sunteți iarăși consilieri pentru securitatea națională și să prezentați concret ce-ar putea face noul președinte în primele o sută de zile ca reacție la noile condiții mondiale. Brent?

Brent Scowcroft: Lumea s-a schimbat, dar structurile noastre de securitate, în esență Consiliul pentru Securitate Națională și aparatul aferent, au fost înființate în timpul Războiului Rece. Legea Securității Naționale din 1947 înființa Consiliul pentru Securitate Națională (National Security Council, NSC), Forțele Aeriene, CIA și Departamentul Apărării. Toate aceste instituții erau întemeiate anume pentru Războiul Rece, pe baza învățămintelor acumulate în cel de-al Doilea Război Mondial. Structura nu s-a modificat, doar Consiliul pentru Securitate Națională s-a extins: Clinton i-a adăugat Consiliul Economic Național, iar Bush Consiliul pentru Securitatea Teritoriului.

Așadar, începem să creăm noi structuri pentru a trata subiectele separat. Ceea ce nu avem este un sistem de gestionare a problemelor ce transcend granițele tradiționale, de pildă acelea care au o componentă militară, alta de luptă, alta de reconstrucție și alta de formare a societății civile. Nu dispunem de niciun mijloc de coordonare a acestor lucruri, deși este una dintre primele necesități ale unui președinte.

Ignatius: Ai înființa un nou consiliu?

Scowcroft: Nu, dar aș studia modul în care se poate revizui Legea Securității Naționale. Am făcut unele schimbări la nivelul serviciilor de informații, însă e prea devreme ca să ne dăm seama dacă dau rezultate. Legea Securității Naționale precizează, de exemplu, că activitățile de informații externe sunt apanajul CIA, iar cele interne revin FBI. În timpul Războiului Rece era în regulă, deoarece ne culegeam informațiile, într-o majoritate covârșitoare, din străinătate. Terorismul

anulează însă orice semnificație a acestei distincții. Una dintre problemele constatate după 11 septembrie 2001 a fost aceea că aveam două agenții distincte, cu viziuni metodologice foarte diferite, care încercau să-și paseze informații, dar se loveau de zidul birocratic.

Irakul este un alt exemplu. După ce am distrus guvernul lui Saddam, am înscăunat acolo un administrator american. Pentru cine lucra el? Ei bine, la început a lucrat pentru Departamentul Apărării, după care a devenit subordonatul Consiliului pentru Securitate Națională, după care... nici nu mai știu. Iar în Afghanistan nu e nimeni de felul ăsta.

Ignatius: Fără îndoială, în Irak una dintre probleme a fost aceea că elaborarea politicilor și strategia reală s-au pierdut pe traseul lung dintre diversele agenții.

Zbigniew Brzezinski: Așa e.

Scowcroft: Mai e și încadrarea personalului. Cum alegi angajații pentru o întreprindere care încearcă să reconstruiască un guvern? În Irak am făcut apel la voluntari, pentru că nu există un sistem pentru asta. Avem nevoie de judecători, de polițiști, de tot felul de oameni și de lucruri pe care nu suntem organizați să le furnizăm.

Ignatius: Zbig, ce-ai face în primele o sută de zile ca să adaptezi mașinăria la problemele existente?

Brzezinski: Pornind de la ipoteza că viitorul președinte va dori să joace un rol activ în modelarea politicii externe, că el sau ea nu se va preocupa în primul rând de politica internă, așa cum se întâmplă uneori, i-aș cere, înainte de toate, să numească în postul de consilier pentru securitatea națională o persoană pe care o cunoaște bine și în care are încredere.

Trebuie, de asemenea, să se înțeleagă excelent cu persoana respectivă, este un lucru foarte important. Consilierul pentru securitate națională este aproape de președinte, trebuie să discute cu el frecvent. Trebuie să fie dornic de a exercita autoritatea în numele președintelui reflectând, evident, opiniile acestuia din urmă. Prin

urmare, trebuie să fie cineva cu care noul președinte să se simtă în largul său, dar și o persoană suficient de autonomă, cu o reputație bine stabilită. De pildă, cred că problemele pe care le-a întâmpinat Condi Rice cât timp a fost consilier pentru securitatea națională au fost cauzate de faptul că Donald Rumsfeld și Colin Powell o depășeau ierarhic. Ea n-a putut să coordoneze și să impună rolul conducător al președintelui în procesul de elaborare a deciziilor.

Îți al doilea rând, i-aș spune președintelui că un element care lipsește din guvernul american în general este un mecanism centralizat și eficient de planificare strategică. Departamentul de Stat lucrează pe cont propriu, plecând de la principiul că politica externă înseamnă diplomatie. Departamentul Apărării are nenumărate agenții de planificare. Nu există însă un organism de planificare eficient ca acela din timpul lui Eisenhower, care avea un comitet special de planificare, am uitat cum se chema, condus de Bob Bowie. Cred că a sosit momentul ca o structură asemănătoare să fie creată la Casa Albă. Un astfel de comitet ar putea, în plus, să găzduiască unele consultări neoficiale între organismul de planificare și liderii Congresului, în scopul menținerii unui dialog neîntrerupt la nivelurile superioare ale conducerii țării pe tema proiectelor pe termen lung.

Acest comitet de planificare ar fi subordonat, desigur, consilierului pentru securitatea națională. În prezent există unele rudimente, probabil că și tu aveai ceva de genul ăsta, Brent. În cazul meu, Sam Huntington a funcționat o vreme pe postul de planificator, dar cred că este esențial să se ia măsuri coerente pentru situarea planificării strategice în centrul guvernului, și nu la periferie.

A treia idee se leagă de cele spuse de Brent, și cred că diagnosticul pus de el este într-un totu corect. Specializarea funcțională a diferitelor ministere face ca un anume blocaj să fie inevitabil: structurile lor sunt foarte complexe, iar sistemul actual are la origine politicile din

timpul Războiului Rece, după cum amintea Brent. Pe de altă parte, ele reflectă o tradiție veche de 150 de ani. Avem un Departament de Afaceri Externe. Avem un Departament de Război, cum se numea înainte, acum al Apărării. Avem alte departamente specializate. În opinia mea, această împărțire strictă nu mai este utilă.

Nu cred, totuși, că noul președinte se va putea apuca imediat să restructureze birocrăția din rădăcini, dar, dacă ar intenționa să facă unele demersuri cu privire la niște chestiuni esențiale, care vor necesita o atenție sporită chiar în primele luni de mandat, ar putea profita de caracterul lor urgent pentru a lansa o inițiativă instituțională novatoare.

Proiectul pe care-l am eu în vedere implică, în esență, trei comisii prezidențiale speciale care nu sunt organizate funcțional, ca Departamentul de Stat ori cel al Apărării, ci au fiecare o misiune specifică. Ai urma să fie conduse de câte un reprezentant al președintelui, oficial de rang înalt – egal sau chiar superior membrilor cabinetului – desemnat să abordeze o problemă specifică: încălzirea globală, mediul înconjurător și așa mai departe.

Dacă democrații vor câștiga, este evident că Al Gore ar fi personalitatea ideală de numit în fruntea unei comisii speciale pentru climă care ar putea atrage resurse de la diferite ministere, dar ar funcționa autonom sub conducerea reprezentantului prezidențial. Aș proceda la fel – deși e mai problematic și s-ar putea ca Brent să mă contrazică vehement – și cu două alte chestiuni care necesită o atenție imediată și mult mai multă inițiativă decât am putut să mobilizăm în structura actuală.

Una dintre ele este Orientul Mijlociu. Aș pune un reprezentant prezidențial la cârma unei comisii speciale care să se ocupe de problemele prezentate de Brent și de mine. E urgent, n-avem timp la dispoziție.

Ignatius: Ar trebui să se concentreze asupra disputei arabo-israeliene sau ar avea în portofoliu și Iranul și Irakul?

Brzezinski: Probabil toate trei, deoarece sunt interconectate.

Al treilea reprezentant prezidențial pe care l-aș numi de îndată ar conduce o comisie specială însărcinată cu relațiile din cadrul alianțelor. Cum interacționăm cu Europa? Cum cooptăm țări precum Japonia și Coreea de Sud la unele demersuri ale Alianței Atlantice? Nu înseamnă să-i absorbim în NATO, ci să avem cu ei un parteneriat care să amplifice contribuția organizației la stabilitatea globală, O comisie specială ar putea să ajute la ieșirea din impasul actual și să genereze acțiuni rapide acolo unde este necesar.

Ignatius: Nu riști să treci peste capul secretarului de stat, care răspunde oficial de domeniile astea?

Brzezinski: Păi, secretarul de stat răspunde oficial de relațiile noastre cu tot mapamondul. Practic însă, nu se poate ocupa de tot, astfel că până și chestiunile urgente sunt tratate superficial. Uitați-vă la Orientul Mijlociu. Rice a încercat să-i acorde toată atenția; deși îi atribui o parte din vină pentru politicile noastre de acolo, o explicație clară a eșecului este suprasolicitarea ei nervoasă. Sunt multe alte probleme care pot fi gestionate de o manieră tradițională, este vorba de cele nu foarte urgente și de situațiile în care nu este nevoie de o străpungere în forță a barajelor birocratice.

Ignatius: Cu siguranță, atunci când politicile au fost abordate separat – Chris Hill însărcinat cu Coreea de Nord și convorbirile hexapartite, Nick Burns cu relațiile cu aliații și elaborarea unei politici unitare în raport cu Iranul – s-au obținut mai multe succese. Rezultatele acestea vin în apărarea argumentației tale.

Brent, sistemul de relaționare între agenții a fost creat anume pentru a permite Casei Albe să constituie comisii speciale ad hoc, dacă e să le numim așa, pentru gestionarea problemelor urgente. Sub umbrela Consiliului pentru Securitate Națională am avea reprezentanți de la Departamentul de Stat, al Apărării, CIA și alte agenții

relevante care s-ar întâlni ca să fasoneze politicile necesare. Sistemul n-a funcționat prea bine în timpul administrației actuale și, sincer, nu cred că a funcționat grozav nici în epoca administrației Clinton. Pe de altă parte, tu ai înregistrat succese certe cu o structură de tipul acesta în mandatul lui George H.W. Bush. Cum putem face ca acest proces de comunicare între agenții să funcționeze mai bine, să fie mai dinamic și flexibil?

Scowcroft: Procesul de relaționare între agenții funcționează așa cum dorește președintele. Fiecare administrație a făcut cam același lucru într-o manieră ușor diferită, în funcție de dorința președintelui. Nu cred că există un secret; pur și simplu, la nivelul acesta totul depinde enorm de personalitatea fiecăruia. Așa cum arăta Zbig, în primul mandat al lui Bush, Condi Rice ocupa o poziție inferioară lui Powell și Rumsfeld. De fapt, consilierii pentru securitate națională au fost întotdeauna mai prejos, ierarhic, decât ceilalți membri ai Consiliului.

Ignatius: în ierarhie, dar nu în practică.

Scowcroft: în ierarhie. Dar consilierul pentru securitate națională trebuie să se poată exprima ca purtător al autorității președintelui. E un aspect esențial. Cât despre reunirea acestor grupuri de lucru ad hoc, n-aș vrea să-l împovărez suplimentar pe consilierul pentru securitate națională. Să presupunem însă că i-am face pe toți miniștrii cabinetului membri ai Consiliului, cerându-le să asiste doar la ședințele care-i privesc direct. Fiecare delegat guvernamental ar avea, în departamentul său, o echipă de legătură denumită „celula NSC”. Seamănă în mare cu propunerea lui Zbig, dar n-am mai avea două grupuri care să opereze separat pe aceeași temă. Ar comunica între ele, dar, simultan, ar exista o diviziune a responsabilității suficientă încât lucrurile să funcționeze.

Nu știu dacă structura aceasta ar fi mai bună. Ai perfectă dreptate, Zbig, când spui că e o problemă foarte serioasă. Personalul pe care-l aveam noi în Consiliul pentru Securitate Națională era infim numeric față de cel de

acum.

Ignatius: Chiar așa, mă interesează cifrele. Câți oameni aveai în subordine, Brent?

Scowcroft: M-am luptat din răspuțeri să mențin numărul titularilor, al celor care făceau o treabă importantă, sub 50.

Ignatius: Și la tine, Zbig?

Brzezinski: Cam la fel. Cred că am început cu 35 și am încheiat cu vreo 50. Plus personalul auxiliar, militarii, reprezentanții CIA. În total, cam 125 până la 150 de oameni, nu?

Scowcroft: Da, acum sunt mult mai mulți. Aveam un singur adjunct.

Brzezinski: La fel și eu.

Scowcroft: Acum sunt șapte. S-au extins prea mult. Unul dintre avantajele enorme pe care i le procură NSC unui președinte este agilitatea. Dacă președintele cere un lucru unui departament, poate dura o veșnicie până îl obține. NSC poate opera foarte rapid. Este important să-și păstreze această capacitate de reacție instantanee, dar sfera autorității s-a mărit atât de mult, încât agenția nu poate să acopere toate zonele necesare și să răspundă cu maximă rapiditate.

Brzezinski: Aș avea ceva de adăugat despre nevoile noului președinte. Este un sfat foarte greu de transmis, însă știu din experiență că puterea poate să i se urce la cap până și președintelui cu mintea cea mai independentă, cu un simț autocritic desăvârșit. Atmosfera de la Casa Albă este atât de încărcată de lingușeli și manevre pentru intrarea în grațiile șefului, încât este extrem de ușor ca președintele să-și piardă simțul realității cu privire la propria persoană și chiar, într-un sens mai larg, la lumea întreagă.

Președintele trebuie să aibă alături de el, atât în chestiuni interne cât și în relațiile internaționale, o serie de oameni devotați, care nu au însărcinări administrative, dar sunt confidenții săi. Trebuie să fie cineva pe care

președintele îl cunoaște foarte bine și de multă vreme, capabil să-i spună președintelui, în particular, „ai spus o mare tâmpenie”, fără a se teme că-și pierde influența sau accesul. Este un aspect esențial, mai ales într-o lume atât de complicată precum cea despre care discutăm.

Scowcroft: Zbig, acest lucru este numit „guvernul din bucătărie”.

Brzezinski: Cam așa ceva. Dar nu în sensul că acești oameni ar oferi politici alternative sau ar lua deciziile. Pur și simplu, ei urmăresc situația cu un ochi critic și-l informează pe președinte într-un mod direct despre problemele pe care le prevăd, despre inadecvări și lipsuri. Nu știu cum definiți un astfel de organism, dar cam așa ar trebui să funcționeze.

Ceea ce mă șochează atunci când mă uit la acțiunile celor două administrații Bush și când mă gândesc la a mea și la a lui Lyndon B. Johnson, este rolul extrem de distructiv al linguşelii.

Ignatius: Simțezi că poți fi sincer cu președintele Carter?

Brzezinski: Da, dar îl cunoșteam bine dinainte. La început am făcut-o spontan, după o vreme am procedat deliberat. Nu era ușor în atmosfera aceea. Trebuia să mă conving singur: „Treaba mea e să-i spun”. O făceam însă doar între patru ochi. Trebuie să recunosc că nu de puține ori l-am boscorodit zdravăn. Plecam, mă întorceam, îl mai mustram și tot așa. N-a obiectat decât o dată în cei patru ani, îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri: secretara lui s-a înființat în biroul meu și, foarte ceremonios, mi-a pus în față un plic verde, cu însemnele prezidențiale, marcat „Zbig” în locul rezervat destinatarului. Secretara nu se dădea dusă, evident știa ce e înăuntru, așa că l-am deschis.

Pe foaie scria doar atât: „Zbig, nu știi niciodată când să te oprești? JC”. Vreau să vă spun că mi-a plăcut. Nu și-a pierdut cumpătul. Nu țipa la mine, nu încerca să mă intimideze, nu făcea decât să spună: „Hai, mai lasă-mă și pe mine să trăiesc”. Am apreciat lucrul ăsta.

Ignatius: Brent, relația ta cu George H.W. Bush era specială. Cum lucrați voi împreună?

Scowcroft: Așa cum spuneam mai devreme, la un anumit nivel totul depinde de personalitatea fiecăruia. Am avut o relație foarte strânsă cu președintele Bush. Am lucrat pentru trei președinți și fiecare voia să-și primească informațiile, sfaturile și contribuția la luarea deciziilor în alt fel. Cu asta te înveți pe parcurs, în timp ce lucrezi, căci, dacă nu le place cum sunt serviți vor institui un alt sistem care să le convină mai mult. După aceea te alegi cu voci disonante și organizații care se calcă pe picioare și nimic nu mai funcționează. Poate că este necesară o nouă structură, dar ea trebuie să fie suficient de flexibilă încât să i se potrivească oricărui președinte.

Ignatius: L-ai fi spus lui Bush I dacă ți se părea că e pe lângă subiect? E atât de gentleman, cred că uneori e greu să-l înfrunți.

Scowcroft: Depinde cum o faci. Din nou, sunt foarte importante personalitățile. Am încercat să-l abordez în mai multe feluri, dar ideea e că, în orice caz, consilierul pentru securitate națională trebuie să-i spună președintelui ceea ce, în opinia sa, este necesar să cunoască.

Brzezinski: Absolut, absolut.

Scowcroft: Nu ceea ce vrea el să audă. Și uneori poate fi dificil.

Brzezinski: O poți face delicat sau de o manieră mai agresivă, nu știu cum s-o descriu. Dar o poți face.

Scowcroft: Trebuie să-ți adaptezi metoda la personalitatea șefului.

Brzezinski: Pentru că trebuie să rămâi tu însuși. Președintele te-a ales, prin urmare i-a plăcut de tine așa cum ești.

Ignatius: O problemă cu care s-au confruntat atât Condi Rice, cât și Steve Hadley în calitate de consilieri pentru securitatea națională a fost rolul foarte puternic al vicepreședintelui, care a acționat uneori ca propriul său consilier pentru securitatea națională și al cărui cabinet a

operat în unele cazuri în paralel cu personalul NSC. Mă întreb dacă sunteți de părere că viitorul vicepreședinte, indiferent de partid, va trebui să fie foarte atent să nu înființeze un fel de replică a NSC.

Brzezinski: Așa e; după estimările mele, personalul de politică externă al vicepreședintelui nu e chiar la fel de numeros cu acela - modest - de care dispuneam Brent și cu mine.

Scowcroft: Dar e pe-aproape.

Brzezinski: Aproape. Are vreo 30 de oameni, ceea ce mi se pare de neconceput. Și nu cred că mi-aș fi putut face treaba dacă vicepreședintele Mondale ar fi avut un cabinet de asemenea proporții. Avea o singură persoană. I-am luat consilierul de politică externă și l-am făcut adjunctul meu pentru că aveam o părere foarte bună despre el și, în plus, socoteam că-mi va îmbunătăți relația cu vicepreședintele. Dar să ai tot personalul acesta concurent care propune politici, redactează documente și se infiltrează în funcționarea NSC - ar fi un haos, pur și simplu.

Ignatius: Brent, când Bush Sr. era vicepreședinte se implica foarte activ în politica externă, dar faptul acesta nu părea să creeze aceleași probleme.

Scowcroft: Ți-o spun din nou, e o chestiune de personalități.

Ignatius: Lucrai cu el atunci?

Scowcroft: Nu. Oricum, după mine, nu contează cât de mare e cabinetul vicepreședintelui, important e ce se întâmplă cu informațiile și cu ce autoritate ajung ele la președinte. Șeful statului poate folosi pe post de consilier pe oricine dorește. Vicepreședintele poate fi principalul său sfătuitor dacă președintele vrea acest lucru. Din diverse motive, majoritatea președinților nu au ales însă această variantă.

Pe de altă parte, trebuie să existe o organizare centralizată, altfel sistemul nu va funcționa. Structurile concurente nu înseamnă altceva decât haos, astea e problema principală. Sistemul trebuie să fie destul de

sensibil încât președintele să poată acționa într-un mod care să-i convină, însă trebuie menținute, în orice caz, elementele esențiale permițând operarea rapidă și eficientă pentru a-i furniza președintelui cele necesare. Dacă președintele vrea ca totul să treacă pe la vicepreședinte, așa va fi, e prerogativa sa. Însă are nevoie de un sistem diferit.

Și tocmai modificarea permanentă a sistemului este cea care-l deteriorează până la distrugere.

Brzezinski: Mai e un aspect care merită să fie discutat. Cei mai mulți oameni nu-și dau seama ce munte de hârtii se adună pe biroul președintelui de la secretarul de stat, de la secretarul Apărării și de la CIA, ca să nu mai spunem de documentele produse de cabinetul consilierului pentru securitate națională. Cantitatea este incredibilă. Una dintre problemele care trebuie rezolvate este aceea că ocupantul postului de consilier pentru securitatea națională nu se poate transforma în poștaş. De la secretarul de stat vin hârtii cu mențiunea „pentru președinte”. Asta nu ajută deloc. Trebuie ca, având aprobarea președintelui, să alegi între ceea ce merge în Biroul Oval și ceea ce poate gestiona consilierul pentru securitate națională în numele președintelui, fiind clar că el știe cam ce-ar gândi șeful statului; documentul respectiv ar fi trimis înapoi sau la alte departamente dacă este vorba de o operațiune coordonată. E o treabă foarte delicată care, în plus, mănâncă o porție considerabilă din timpul personal al consilierului.

Ignatius: Gândindu-mă la modul în care se poate modifica această mașinărie astfel încât să fie adaptată la lumea secolului XXI, îmi aduc aminte de expresia colegului meu Tom Friedman, „o lume plată”. Lumea noastră este mai puțin ierarhizată. E orizontală, conexiunile transfrontaliere sunt nenumărate. Avantajul noilor tehnologii de comunicare este enorm, dar creează provocări interesante pentru politica externă. Avem o lume în care oamenii pot intra în legătură în moduri pe care nu

le putem prezice ori controla. Oare mașinăria ierarhică despre care vorbeați ar putea fi adaptată încât să îmbrățișeze lumea plată în loc să lupte împotriva ei?

Scowcroft: Președintele Nixon a încercat asta. A încercat să-și ierarhizeze membrii cabinetului, desemnându-l pe unul ca șef al celorlalți. N-a mers, în mare parte pentru că, așa cum am aflat și eu pe propria piele, un ministru nu va lucra niciodată pentru alt ministru. Nu poți pune un ministru să răspundă de alți miniștri. Pur și simplu e un sistem plat nefuncțional.

Ignatius: Dar de ce ar trebui să funcționeze? În comunitatea serviciilor de informații luăm diverse agenții și insistăm ca ele să colaboreze. Acum creăm tehnologii – există inclusiv un fel de Wikipedia a serviciilor secrete – prin care oamenii interacționează permanent, alcătuiesc baze de date și le schimbă între ei. Unele lucruri pe care spionii n-ar fi crezut că le-ar putea face, din perspectiva împărtășirii informațiilor, se petrec acum în fiecare zi. Stilul acesta de cooperare nu a fost preluat însă și de guvern. Mă întreb dacă n-ar fi momentul să experimentăm metoda pe o temă de felul schimbării climatice.

Scowcroft: Dar, David, stilul acesta nu s-a impus în comunitatea serviciilor de informații datorită organizării plate, ci din cauză că șefii au spus: „Veți începe să faceți schimb de informații”. Au stabilit reguli în acest sens și au supravegheat aplicarea lor. Modificarea procedurilor nu s-a încheiat nici acum. Nu știu dacă un sistem plat ar da rezultate, dar trebuie să fiți de acord că unul dintre primele puncte de pe ordinea de zi a noului președinte, dacă n-a început deja să reflecteze la asta în timpul campaniei electorale, este chestiunea organizațional pe care am discutat-o. Este o problemă foarte importantă care necesită o atenție urgentă.

Brzezinski: Aș dori să adaug un aspect. Președintele trebuie să fie conștient că la intrarea în funcție va avea pe agendă niște probleme extrem de grave; pe de altă parte, ca învingător în alegeri el dispune de un interval de timp

finiit în care să poată mobiliza sprijinul politic al Congresului și al opiniei publice.

De aceea, noul președinte trebuie să aleagă cu mare chibzuință problemele care necesită atenția imediată. Propunerea mea anterioară despre comisiile speciale axate pe misiuni bine definite se lega de acest lucru. Dintre chestiunile geopolitice pe care le-am discutat - și s-ar putea ca Brent să aibă o listă diferită - aş spune că problemele complexe ale Orientului Mijlociu reprezintă prioritatea numărul unu. Celelalte ar putea fi tratate de o manieră mai tradițională, într-un spectru continuu de tematici.

Scowcroft: Aș face împărțirea oarecum altfel. Problemele Orientului Mijlociu, mai cu seamă, le-aș compartimenta: procesul de pace palestinian constituie o unitate separată care, dacă nu va fi rezolvată în cursul acestei administrații, riscă să degenereze rapid. Irakul este o problemă enormă în plină desfășurare, la fel și Afghanistanul. Pakistanul s-ar încadra și el aici. Toate aceste chestiuni necesită și vor primi atenția președintelui, indiferent dacă el vrea să se gândească la ele sau nu. Chiar dacă va fi orientat spre politica internă, nu va avea de ales și va trebui să înceapă cu aceste subiecte.

Brzezinski: Pe când eram consilier pentru securitatea națională am întocmit pentru președinte o listă cu prioritățile globale, lângă fiecare adăugând un scurt comentariu. Erau vreo zece, și îmi era destul de clar care trebuiau să ocupe primele locuri. Ceea ce m-a frapat a fost că președintele Carter voia să se ocupe de toate zece pe loc. Aceasta este situația în care consilierul pentru securitate națională poate fi util, ajutându-l pe președinte să ierarhizeze problemele în funcție de însemnătate.

* * *

Ignatius: Noul președinte își va începe mandatul într-o lume foarte supărată pe Statele Unite. Nu-mi aduc aminte, de când sunt eu, ca atmosfera mondială să ne mai fi fost vreodată atât de ostilă.

Brzezinski: În decursul istoriei nu s-a mai văzut niciodată așa ceva.

Ignatius: Oricare american care călătorește prin lume simte asta. Poate că problema noastră cea mai gravă în materie de securitate națională este tocmai această nepopularitate. Ce-ar putea face noul președinte, încă de la început, în primele o sută de zile, ca să întoarcă foaia și să declare lumii întregi: „Acestea nu mai sunt Statele Unite cu care erați obișnuiți să discutați”.

Brzezinski: Păi, ar putea să închidă Guantánamo. Ar putea să scoată tortura în afara legii. Ar putea să pună mai mult accentul pe drepturile civile. Ar putea să spună: „Haideți să îngropăm această cultură a fricii și să estimăm proporția reală a amenințărilor care ne pândesc”. Iar dacă America are încredere în sine și-și respectă principiile, lucrurile acestea se vor întâmpla. Desigur, va trebui în continuare să se abordeze cu pricepere chestiunile mai ample de politică externă.

Ignatius: Brent, ce părere ai?

Scowcroft: Cred că unul dintre primele lucruri pe care ar trebui să le spunem ar fi: „Statele Unite sunt o țară puternică, dar nu avem răspunsuri la toate provocările cu care se confruntă lumea. Avem nevoie de ajutor. Avem nevoie de sprijinul tuturor guvernelor care gândesc corect. Și vom încerca să obținem acest ajutor, să ne deschidem și să lucrăm cu toți cei care încearcă să facă lumea un loc mai bun”. Apoi, să implementăm acest angajament. Una dintre principalele virtuți ale președintelui Bush senior era folosirea telefonului. Iar eu mă opuneam acestei practici, mi se părea că este foarte riscantă pentru șefii de stat. Dar a folosit contactul direct peste tot în lume, creând un climat de relații prietenești. Nu-și suna omologii doar ca să obțină sprijin pentru anumite proiecte, ci și să-i întrebe ce mai fac, cum se descurcă. Apoi, când urmărea să obțină ceva, avea asigurată o atmosferă receptivă. Cred că acest lucru este extrem de important. Statele Unite sunt singura țară care poate mobiliza lumea să abordeze problemele cu

adevărat globale. Dar n-o putem face dacă toată lumea ne detestă.

Ignatius: Adeseori gândim comunicarea strategică în termeni de identificare a unor modalități eficiente prin care vocea noastră să devină mai puternică, mai clară. Dar comunicarea strategică înseamnă, uneori, ascultare strategică. Cred că acesta este un mare talent pe care îl avea Bush senior. În momentele sale bune și Jimmy Carter era un bun ascultător.

Brzezinski: Și câteodată trebuie să vorbim cu mai multă modestie. Reinhold Niebuhr a scris în 1937 un pasaj superb, demonstrând că o civilizație, cu cât se apropie mai mult de declin, cu atât mai puternic își va proclama supremația. Acesta este un avertisment. Am avut tendința, în ultimii ani, să definim relațiile internaționale în termeni manihești. Noi suntem apogeul binelui. Cine nu este cu noi, este împotriva noastră. Cine este împotriva noastră este rău prin definiție. Cred că ar trebui să fim mai modești în ce privește locul nostru în lume.

* * *

Ignatius: în acest spirit autocritic, aș vrea să vă rog pe fiecare dintre voi să vă gândiți la perioada în care ați lucrat în administrație și la greșelile pe care le-au făcut președinții voștri. Dacă ne gândim cum să reparăm relația cu lumea, poate ar fi util să revedem lucrurile pe care experiența le-a dovedit potențial periculoase. Zbig, care ar fi contribuția ta?

Brzezinski: Nu poți face prea multe în același timp. Aceasta este o problemă. În al doilea rând, nu poți ignora necesitatea sprijinului politic susținut pentru a fi eficient. De aceea, trebuie să fii oarecum flexibil atunci când îți stabilești prioritățile. Fără a intra în discuția despre cine a avut sau nu dreptate în administrație, politica noastră față de criza din Iran nu a fost definită cu suficientă claritate.

Ignatius: Aveai nevoie de o politică, indiferent de direcție și...

Brzezinski: Da. Trebuia implementată rapid și

agresiv. Ceea ce înseamnă că fie abordarea mea, fie cea a lui Cyrus Vance, ar fi trebuit să fie complet respinsă. În loc de asta, chiar dacă fără intenție, am încercat să urmărim ambele politici în același timp. Vă mai pot da un exemplu, după care aș fi încântat să vă povestesc lucrurile pe care le-am făcut bine și care sunt mai numeroase.

Ignatius: Brent?

Scowcroft: În primele zile ale administrației Bush s-a produs o tentativă de lovitură de stat în Panamá. Nu știam cine sunt complotiștii sau pe cine reprezentau. Nu știam aproape nimic despre motivația și resursele lor. În plus, aveam canale paralele de comunicare. Președinția avea o comunicare bună cu Panamá, Departamentul de Stat avea canalul lui, iar CIA și Apărarea le aveau pe ale lor.

Am ținut o reuniune a Consiliului Național de Securitate (NSC) pentru a analiza situația, iar explicațiile departamentelor nu se potriveau între ele. În realitate, eram orbi. Această situație mi-a demonstrat necesitatea coordonării strânse în interiorul administrației, așa că am organizat un comitet al adjuncților, care să se întâlnească periodic, o dată pe săptămână sau de câte ori era necesar, pentru a se asigura că toți membrii Consiliului Național de Securitate, toți decidenții aveau aceeași informație. Mecanismul a funcționat foarte bine. La fel, a funcționat și în ce privește documentele pe care toată lumea le trimitea mai sus pe scara ierarhică. Acestea erau văzute mai întâi de adjuncți. Pentru mine, a funcționat foarte bine. Dar am înțeles că în actuala administrație Bush o structură similară nu ar putea funcționa deloc. Din nou, depinde de oamenii implicați.

Modul în care coordonezi și informezi oamenii este crucial. De exemplu, secretarul de Stat și secretarul Apărării îl întâlnesc pe președinte cam de două ori pe săptămână sau mai rar. În calitate de consilier pentru securitate, eu îl vedeam de vreo zece ori pe zi. Prin urmare, ei trebuie să aibă încredere că sunt corect reprezentați în dialogul consilierului cu președintele. Și că

acesta le spune lucrurile pe care le-a aflat de la președinte și pe care ei trebuie să le cunoască. Dacă secretarul Apărării și secretarul de Stat nu au încredere că opiniile lor sunt transmise corect și deschis, vor insista să discute totul separat cu președintele. Președintele nu are timp pentru asta. Așadar, consilierul trebuie să fie un intermediar onest. Nimeni nu este perfect, dar fără acest mecanism orice sistem – cel puțin, sistemul meu – se prăbușește.

Ignatius: Cred că majoritatea celor care studiază acest subiect ar spune că, dintre consilierii pentru securitate națională din perioada modernă, te-ai apropiat cel mai mult de perfecțiune. Că aveai o personalitate puternică, dar că ai reușit s-o domini, astfel încât nu ai fost considerat de membrii cabinetului un rival pentru atenția prezidențială.

Scowcroft: Nu pot comenta.

Brzezinski: Eu cred că așa este.

* * *

Ignatius: Pentru mine, unul dintre paradoxurile acestei lumi noi este acela că, în termeni economici, globalizarea constituie un proces lin și deosebit de eficient de luare a deciziilor. Companiile globale reușesc să reacționeze la evoluțiile din lume cu o viteză uluitoare. Ele îi atrag pe cei mai capabili și mai inteligenți de peste tot din lume. Dacă intri la Goldman Sachs sau la o companie din Silicon Valley, vei găsi un grup remarcabil de divers, format din chinezi, indieni, africani, pakistanezi și americani, care lucrează împreună, cooperează, își depășesc diferențele culturale și lingvistice. Iar compania răspunde foarte eficient la provocările cu care se confruntă.

Cu toate acestea, în universul guvernamental, găsim structuri rigide, bazate adeseori pe modele venite din secolul al XIX-lea sau chiar dinainte. Fără flexibilitate. Mă întreb cum ar putea o nouă administrație să realizeze conexiunile potrivite cu această lume, dacă există o

modalitate prin care ea ar putea emula modelul de eficiență al corporațiilor. Suntem chiar fără speranță? Un guvern care să funcționeze la fel de bine ca o corporație este doar un vis?

Scowcroft: Cred că da, deoarece criteriile lumii afacerilor sunt mai simple. În aria de acțiune guvernamentală există atâtea interese și obiective diferite, încât măsurarea eficienței este mult mai dificilă.

Brzezinski: Iar acționarii nu au aceeași influență asupra deciziilor corporatiste pe care o au cetățenii la fiecare doi ani, în sistemul nostru politic.

Ignatius: Este greu să elimini prin vot un director general, evident.

Brzezinski: O diferență importantă.

* * *

Ignatius: Mai am o ultimă întrebare pentru voi. În ultimii șapte ani, la Washington, am asistat la o polarizare tot mai intensă a dezbaterii asupra tuturor temelor de interes, inclusiv securitatea națională. Terenul comun, care altă dată forma consensul republicanilor și democraților pe chestiuni de politică externă, s-a restrâns tot mai mult, aproape a dispărut. Vă rog să vorbiți despre cum ar putea fi recreate anumite măsuri necesare consensului de către noul președinte și cum ați aborda voi problema.

Brzezinski: Cred că este esențial ca noul președinte, oricare ar fi el, să depună un efort deliberat, simbolic, de a obține susținerea ambelor partide. Iar asta înseamnă posturi guvernamentale. Ar fi excelent dacă un președinte democrat ar numi un republican – și am în vedere câteva nume – în funcția de secretar de Stat. Îmi vine în minte senatorul Hagel, de exemplu, dar mai sunt și alții.

Sau în altă poziție centrală. Același lucru este valabil pentru un președinte republican: ar trebui să numească un democrat. Cred că ultimii câțiva ani ne-au divizat puternic, deoarece există diferențe reale de opinie. Dar au apărut diferențe și în viziunea noastră asupra lumii. Aceste neînțelegeri sunt dăunătoare, pentru că se adaugă la

nesiguranța resimțită de restul lumii față de noi, care, prin ricoșeu, contribuie la anxietatea noastră și degenerază în frică. Ele reduc sentimentul direcției comune asupra chestiunilor majore la ordinea zilei, încrederea reciprocă.

Prin urmare, cred că una dintre misiunile viitorului președinte va fi aceea de a aplica câteva măsuri relativ simple, evidente, pentru a promova bi-partizanatul, prin puterea sa de a face numiri în administrație.

Ignatius: Brent, ce alte instrumente ar putea contribui la această reconstruire a consensului.

Scowcroft: Aș fi de acord cu ceea ce spune Zbig. Cred că există o atitudine la Washington, care a fost întărită de recente transformări din lume. Înainte, când ne confruntam cu o amenințare, lăsam deoparte diferențele dintre partide.

Recent, însă, am pierdut acest obicei. Războiul din Vietnam și Watergate au avut efecte teribile asupra sentimentului nostru comunitar. Amărăciunea a persistat și chiar s-a extins. Cred că a devenit accentuată printr-o ruptură tot mai largă între puterile executivă și legislativă. Președinții noștri obișnuiau să cheme liderii din Congres seara la un pahar, doar ca să stea de vorbă. Astfel de gesturi sunt esențiale pentru a genera un sentiment de cooperare. Partizanatul este o afacere îngustă, tactică. Nu trebuie ridicat la rang strategic și nu trebuie să interfereze cu activitățile guvernului. Cred că diferențele dintre Capitol Hill și puterea executivă se accentuează. În același timp, însuși legislativul a devenit mai divizat.

Toată această atmosferă a fost preluată la nivel de politică de stat, ceea ce este cu adevărat dăunător. Și, din nou, soluția depinde de atitudinea președintelui. El trebuie să mențină o deschidere vizibilă, fie prin numiri, fie prin alte mijloace. Și trebuie să sublinieze permanent că ia decizii la nivel național.

Ignatius: Aici suntem de acord. Ce pot să mai adaug, decât că mi-a făcut plăcere să stau de vorbă cu un republican și cu un democrat importanți.

Brzezinski: Cine e republicanul și cine democratul?

Ignatius: Câteodată nu știu sigur, iar acesta este un lucru bun. Amândoi, veterani ai acestor bătălii, sunteți cu adevărat capabili să ieșiți din cadrul limitat al politicii de partid și să căutați împreună soluții noi pentru probleme cu adevărat dificile. Iar dacă voi doi reușiți acest lucru, sper că și noul președinte și Congresul vor reuși, la rândul lor.

3 aprilie 2008

Cuprins

Introducere 3

1. Cum am ajuns aici 7

2. Crize pe care le-am fabricat singuri 37

3. Două probleme nerezolvate 71

4. Virtuțile deschiderii: China și Orientul îndepărtat

99

5. Statul cu frontiere bizare 135

6. Partenerii indispensabili 169

7. Politica demnității culturale 191

8. Primele o sută de zile 213